LUMEA văzută de MEDIC

PAUL ȘTEFĂNESCU

editura medicală

Paul Ştefănescu

LUMEA
văzută de
MEDICI

(Mari bolnavi,
mari conducători de stat)

Editura Medicală
Bucureşti, 1991

Scanned with OKEN Scanner

Dedic această carte tinerilor eroi și martiri ce s-au jertfit în zilele Revoluției pentru libertate și democrație. Cinste și recunoștință eternă.

Autorul

CUVÎNT ÎNAINTE

Ne-am propus să dezvăluim cititorilor din țara noastră o latură mai puțin cunoscută a cauzelor și mobilurilor care au determinat la un moment dat, într-o împrejurare anume, o comportare aparte a unei personalități; cu alte cuvinte, cum vede și explică medicul, *prin prisma modificării stării de sănătate, actele săvîrșite de semenii săi, oameni care s-au remarcat pe diverse tărîmuri în viața socială.*

În privința modului în care este scrisă istoria de azi, el se deosebește de cel de la sfîrșitul secolului trecut. Kogălniceanu spunea, de pildă, în cuvîntul de deschidere a cursului de istorie națională că: „Spre deosebire de cei din trecut, acum va oferi o idee asupra stării sociale și morale, a culturii, obiceiurilor și prejudecăților".

Categoric și cuprinzător, la rîndul său Iorga arăta că misiunea istoricului este de a cerceta faptele de interdependența lor. Istoricul, chiar și „atunci cînd ar vorbi de cea mai neînsemnată parte din materia sa, el va trebui să aibă starea de spirit a fiziologului care în cercetarea celui mai mărunt vas, a țesutului celui mai banal, are în mintea sa marele sistem de viață, solidar, unitar, din care aceste obiecte ale studiului său fac parte".

La rîndul său, un pas înainte l-a făcut Gheorghe Banu (1889—1957), fost profesor la Facultatea de Medicină din București, care s-a remarcat printr-o viziune originală asupra celor două domenii: istorie și medicină. Profesorul Banu s-a aplecat cu multă dăruire și competență asupra istoriei, recunoscînd interdependența care există între științele medicale și cele istorice. În acest sens, afirmă: „Pentru cunoașterea evoluției biologice, influențată de condițiile de viață, am fost nevoit a face incursiuni în domeniul istoriei sociale de la independența politică pînă azi. Cu posibilitățile unui nespecialist și cu sfială față de atîtea competențe în acest domeniu, am pus în evidență documentele care înfățișează trecutul nostru biologic...".

Scanned with OKEN Scanner

Gheorghe Banu a preconizat orientarea istoriei medicinii către istoria trecutului patologic al populațiilor și, totodată, orientarea istoriei către cercetarea trecutului vieții biologice și biosociale a oamenilor.

În lucrarea de față am căutat să arăt cum au trăit și cum au acționat în anumite împrejurări diferite personalități ale istoriei, artei și științei cu scopul de a oferi o mai bună cunoaștere a acestora sub toate aspectele, ca și a cauzelor care au justificat unele atitudini, evenimente istorice sau artistice. Nu am intenționat și nu intenționez să judec, ci doar să fiu nepărtinitor, să înțeleg, să-mi explic și, dacă se poate, să mă apropii cît mai mult de adevăr! Să judeci, afirma André Malraux, „înseamnă să nu înțelegi, pentru că, dacă ai înțelege, n-ai mai putea judeca".

Viața este un mozaic de ființe, personalități și moravuri diferite; nu trebuie să ne mire vecinătatea unora cu a altora, chiar coexistența în același individ a unor trăsături contradictorii. Rezultanta este tocmai personajul ce ne reține atenția. Dacă nu ar fi așa, nu ar mai exista nici „personajul!"

Opera de reconstituire are, după părerea mea, atît rolul de a expune faptele și cauzele lor determinante în succesiune cronologică cît și acela de a reconstitui psihologic, de a reînvia pentru o clipă eroii, de a le ghici acțiunile intime, de a regăsi sensul continuității profunde a gîndurilor și faptelor lor, în final de a-i apropia pe cititori de aceste personalități.

În fine, m-am întrebat stăruitor dacă trebuie sau nu, să mă refer la sursele folosite. Dacă în cele din urmă am renunțat, am făcut-o nu din rea intenție, ci ca să nu întrerup într-un fel supărător ritmul tratării, evitînd totodată să dau un caracter didacticist lucrării. M-am mărginit să indic izvoarele numai cînd am considerat că ar putea fi utile celui ce dorește un plus de informare.

Sînt conștient că în ciuda străduințelor, s-au strecurat și greșeli. Le sînt recunoscător celor care mi le vor semnala, scopul propus fiind unul singur: adevărul și numai adevărul. El nu-i supără decît pe cei care se tem de el.

Autorul

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL I.

Patografia istorică

Interesul pe care îl manifestă istoria pentru medicină și invers, nu este nou. Pe lîngă disciplinele de istoria medicinii și medicina socială, către sfîrșitul secolului trecut și începutul celui actual, a luat naștere o nouă disciplină de graniță: *patografia istorică*.

Dat fiind că perioada de timp studiată este extrem de lungă — de la originea omului și pînă în zilele noastre — și ținînd seama de caracterul diferit al mărturiilor — urme arheologice și documente de arhivă — a fost necesar să se facă o distincție, separîndu-se două discipline propriu-zise în cadrul patografiei istorice: *paleopatologia*, care cercetează perioada de la originea omului și pînă la începutul erei noastre și *patologia istorică*, disciplină care se ocupă de această epocă mergînd cu cercetarea pînă în prezent.

Termenul de „paleopatologie"[1], știință care urmărește să cunoască bolile și traumatismele ce i-au afectat pe înaintașii noștri din trecutul îndepărtat, se conturează în literatura științifică în urmă cu circa nouăzeci de ani. Timp de aproape două decenii, egiptologi din Marea Britanie, printre care Smith și Ruffer, au făcut studii interesante în această privință. A urmat apoi, din păcate, cam jumătate de secol de stagnare a cercetărilor, pentru ca în ultimii douăzeci de ani să se producă, așa cum remarca Dastague, un reviriment al acestei științe[1]. Încă din 1974, s-a constituit în S.U.A. „Asociația de patologie din Detroit". Fondată de Cockburn, avînd o filială și în Europa, Asociația a ținut trei congrese — la Londra (1976), Turin (1978) și Caen (1980). Scopul declarat este de a găsi răspunsuri la două întrebări: patologia strămoșilor noștri este asemănătoare cu a contemporanilor? Ținînd seama de descoperirile făcute, se poate reconstitui modul lor de viață?

O concluzie menită să revoluționeze interpretarea unor informații pe care le deținem despre epoca preistorică este, după opinia

[1] La Recherche, 1983, nr. 2, p. 36.

Scanned with OKEN Scanner

lui Dastague, aceea că putem aduce mărturii care să dovedească falsitatea unor cunoștințe vehiculate pînă în prezent în acest domeniu. Știm acum, de pildă, că presupusa lovitură de secure din piatră care a provocat fractura de craniu femeii Cromagnon este, în realitate, un accident survenit în timpul îngropării acesteia. Apoi, fracturi și luxații constatate la unele schelete, par a fi mai degrabă consecințele unor accidente domestice decît cele ale unor lupte violente.

O altă constatare este asemănarea dintre maladiile care îi afectau pe oamenii preistorici și pe cei din zilele noastre. Chiar așa numitele „boli ale civilizației", de exemplu, scolioze sau artrozele — existau și în acea epocă.

Materialul pe care s-au efectuat cercetările paleopatologilor este reprezentat de fragmente și oase disparate, de schelete găsite în turbării, care oferă însă foarte puține informații, precum și de mumii, acestea din urmă permițînd unele constatări interesante. Investigarea acestora cu ajutorul unor tehnici moderne (radiologice, histologice, biochimice) a permis evidențierea unor procese morbide; pe o coloană vertebrală veche de 5 500 de ani, găsită într-un tumul neolitic normand (Hoguette, Calvados) se observă leziuni de spondilartrite anchilozante, boală atît de frecventă în prezent...

S-a susținut, că o formă de artrită, cum este halux valgus ar fi provocată de forma pantofilor moderni. Numai că, respectiva deformare apare, fără nici un dubiu, la oameni ce au trăit în mezolitic, deci în urmă cu 10 000 de ani (descoperirea fiind făcută în zăcămîntul Afalou-bou-Rhummel din partea de nord a Africii), la omul din Chancelade din paleoliticul superior sau la oameni de acum 40 000 de ani (în zăcămîntul din Quafzeb).

Cercetătoarea franceză F. Metz din Caen, a găsit schelete scoliotice în săpăturile făcute în cimitirul medieval Saint-Martial din Limôges, precum și în Rochereil — în ultimul caz fiind vorba de un bărbat din mezolitic.

Mai mult, există dovezi care atestă cunoașterea unor practici terapeutice: de exemplu, scheletul unei tinere femei dezgropat la Columnata — Africa de nord — care suferise în urmă cu ...9 000 de ani, o gravă fractură de bazin, fractură care se consolidase, probabil prin intervenția unor oameni pricepuți, femeia supraviețuind deci accidentului.

Tot studiile de paleopatologie ne îndreptățim să afirmăm că trepanația, deci „chirurgia craniană" se practica înaintea paleoli-

Scanned with OKEN Scanner

ticului. O dovedește cazul descoperit la Taforalt și datînd din mezolitic. Urme de trepanație craniană prezintă și omul neolitic descoperit în zăcămîntul de la Petit Morin, intervenția avînd probabil scopul de a vindeca o fractură a osului frontal.

Asemeni arheologului, paleopatologul încearcă — și deseori reușește — să reconstituie din piese disparate un mod de viață.

Bolile faraonilor

În scrierea hieroglifică egipteană omul în vîrstă este figurat ca un om încovoiat, sprijinit în baston. Ptah-Hotep care a ajuns la o vîrstă înaintată se lamentează astfel: „Suveran, Stăpînul meu, marea vîrstă a venit, bătrînețea a coborît asupra mea, încetineala a sosit, slăbiciunea copilăriei a reapărut și ea face ca cel care a redevenit copil să doarmă fără încetare. Brațele sînt slabe, picioarele au renunțat să mai urmeze inima care a obosit. Gura este mută, ea nu mai poate vorbi, ochii sînt slabi, urechile sînt surde, nasul este astupat, el nu mai poate respira. Gustul a dispărut cu desăvîrșire. Spiritul a devenit uitător și el nu-și poate aminti de ziua de ieri".

Aceasta nu-i împiedica pe egipteni să-și ureze unul altuia să trăiască o sută de ani.

Știm despre Ramses al II-lea că a atins vîrsta de nouăzeci și șase de ani, după o domnie de șasezeci și cinci de ani. Haremul său număra două sute de soții, de la care a avut nouăzeci și șase de băieți și șasezeci de fete. Ne întrebăm însă, ceilalți supuși ai acestui faraon cu o sănătate excepțională, ei, oamenii de rînd nu mureau la o vîrstă mijlocie?

Este foarte greu să apreciem mortalitatea în Egiptul antic, deoarece copiii mici, identificați în număr redus în cimitire, trebuiau înmormîntați altfel decît adulții. Radiografiile mumiilor arată adesea persistența cartilajului de conjugare, semn că scheletul aparține unui adolescent.

În muzeul din Turin, cele șapte sute nouă cranii de adulți provenind din mormintele dinastice din Gebelen și Assiout, i-au permis lui Chiarelli să stabilească vîrsta medie de viață la treizeci și șase ani. Probabil că vîrsta medie reală era și mai mică, dacă se ține seama de mortalitatea infantilă ridicată. Complicațiile obstetricale coborau de asemenea vîrsta medie de viață a femeilor.

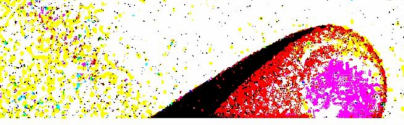

Scanned with OKEN Scanner

Se poate încerca, de exemplu, să se compare acest număr mediu, cu speranța de viață în zilele noastre a unui nou-născut suedez și anume de 76 de ani pentru un băiat și de 78 de ani pentru o fată, cu aceea a unui nou-născut în India — de aproximativ 34 de ani. În Egipt, în ultimele decenii, vîrsta medie a fost de 52 de ani la bărbați și de 54 de ani la femei. Ne putem face astfel o imagine asupra lungului drum parcurs în 3 000 de ani, cînd în afară de o alimentație mai bună și mai rațională, s-au făcut eforturi pentru prelungirea vieții cu ajutorul igienei și a medicinii!

Dentiția vechilor egipteni era într-o stare foarte proastă: cariile și tocirea fețelor masticatorii ale măselelor afectau deopotrivă atît pe faraon cît și pe cel mai umil dintre supușii săi. Suprafața eșantioanelor de pîine găsită în morminte era presărată cu boabe de grîu întregi, astfel încît s-a crezut la început că mestecarea lor era singura responsabilă de tocirea dinților. Dar examinarea mai atentă a unei pîini rupte a pus imediat în evidență, pe suprafața tăieturii, numeroase puncte strălucitoare care reflectau lumina. Cercetarea mineralogică a arătat că era vorba de bobițe rotunjite de nisip și de mici fragmente ascuțite de feldspat, mică și gresie. Dacă uzura dinților la vechii egipteni se explica astfel, nu se puteau totuși afla ce căutau aceste particule în pîine?

Cercetătorul englez Prag a citit în lucrările lui Plinius că locuitorii Cartaginei zdrobeau mai întîi grîul cu un mai, apoi îi adăugau o cantitate mică de cărămidă pisată, cretă și nisip înainte de a măcina grăunțele. Pentru a-și explica de ce se proceda așa, a încercat să zdrobească grîul cu o moară veche de măcinat și a observat cu surprindere că prin acest procedeu nici după un sfert de oră de funcționare, bobul nu se fărîmița. Adăugînd unu la sută nisip, a obținut foarte repede o făină fină.

În ceea ce privește cariile, frecvența acestora era mai rară și prezenta o altă cauză în producerea lor. Smith a găsit destul de puține carii la oamenii care au trăit în perioadele predinastice și mai puține chiar la oamenii de rînd. Cu trecerea timpului ele au devenit foarte frecvente, astfel încît în perioada de decadență acestea erau răspîndite în toate păturile populației. Se pare că erau mai ales legate de obiceiurile alimentare; astfel o hrană mai bogată, mai abundentă, mai variată precum și consumul de alimente coapte a sfîrșit prin a se răspîndi și în clasele mai sărace. Tocirea și caria au avut drept consecințe: deschiderea camerei pulpare, infecția și formarea de abcese și chisturi în jurul rădăcinii.

Unele mumii prezintă cavități în maxilare, constituite după procese de osteită sau osteomielită. Cînd infecția se generalizează,

Scanned with OKEN Scanner

survine septicemia; așa pare să fi murit Amenophis al III-lea a cărui dentiție se afla într-o stare deplorabilă. „Există — se menționează într-un papirus — un scrib care seamănă cu mine. Toți mușchii feței sale tresar, oftalmia s-a declanșat la un ochi și viermii îi rod dinții".

În papirusul lui Anastasi al IV-lea era descris comportamentul unui om care suferea de nevralgie dentară: acesta nu era desigur un caz unic și descrierea simptomatologiei denotă existența unui corp medical competent. Aceasta rezultă și din relatarea lui Herodot: „Țara este plină de medici, unii pentru ochi, alții pentru dinți, alții pentru abdomen, alții pentru boli ascunse". Ne-au parvenit chiar numele unora dintre ei, cum ar fi Ni-anuk-Sekhmet, medic și șeful dentiștilor palatului regal, sau ca Hesi-Rê din dinastia a III-a. Totuși mijloacele terapeutice de care dispuneau erau destul de sărace. Papirusul Ebers, vastă enciclopedie medicală, culegere de rețete cu eficacitate puțin verificată, descria numeroase metode pentru a alina durerile de dinți; iată un exemplu: „Se amestecă lapte de vacă, smochine proaspete și roșcove pisate. Lăsați împreună în timpul nopții, apoi se amestecă timp de nouă zile" (cu acestea se spera vindecarea cariei sau a unui abces al maxilarului!).

La cîteva mumii s-a găsit chiar cîte un dinte artificial, tăiat din fildeș și montat pe un pivot de lemn. E greu de imaginat că această lucrare să fi fost funcțională și se poate presupune că ținea mai mult de grija pe care o aveau vechii egipteni pentru integritatea corpului sortit unei vieți viitoare. Mumiile regale, a căror dentiție este cea mai deteriorată, nu prezintă nici o urmă de intervenție stomatologică. Să fi fost lăsați să sufere faraonii? Sau, mai curînd dentiștii din acele timpuri erau neputincioși în fața puternicilor lor stăpîni.

Ateroscleroza, infarctul miocardic, accidentele vasculare, arterita — considerate boli ale civilizației — îi afectau și pe egipteni, deși ei trăiau în condiții incomparabil mai puțin stresante decît noi. Semnele de angină pectorală și infarct — durerea iradiată în mîini — reies din următorul text de... semiologie: „Dacă tu examinezi un bolnav care suferă de stomac, în timp ce el are dureri în brațe, în piept, de o parte a stomacului său și dacă spune despre el: are boala uadj, tu să spui despre el: ceva i-a intrat pe gură, este moartea care îl amenință!". Corectitudinea observației poate fi controlată pe mumii, dar modificările țesuturilor datorate îmbălsămării fac interpretarea mai dificilă. De exemplu, inima lui Ramses al II-lea, deși nu părea afectată, era redusă la dimensiunea unei chifle de 8/4 cm, fiind dură, astfel încît a trebuit să fie tăiată cu ferăstrăul. În aceste condiții a fost greu să se pună un diagnostic

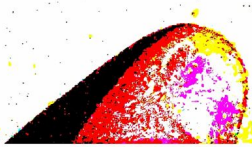

Scanned with OKEN Scanner

retrospectiv exact. Totuși, se poate afirma că Teye, a cărui mumie a fost descoperită la Deir-el-Bahari, a suferit de coronarită, căci la disecție s-a constatat îngroșarea arterelor coronare și zona de fibroză în peretele inimii, dovezi ale unui infarct cicatrizat.

Egiptenii tușeau fără îndoială foarte mult: într-adevăr, papirusul Ebers conținea nu mai puțin de 21 de poțiuni și o inhalație pentru combaterea acestui simptom. Nu trebuie să ne inducă în eroare climatul cald și sec al Egiptului, căci nopțile erau totuși reci, constituind o permanentă sursă de răceală și bronșite.

Semnele tuberculozei osteoarticulare vizibile pe schelete, ne face să ne gîndim că și tuberculoza pulmonară trebuie să fi fost frecventă, deși nu s-au găsit dovezi directe în acest sens. Perioadele de foamete contribuiau probabil la creșterea morbidității.

Însă cele mai frecvente leziuni descoperite se datorau antracozei și silicozei prezente mai ales la cei ce lucrau în cariere, pregătind terenul tuberculozei. Procentul de siliciu conținut în plămînii lui Pum al II-lea este de 0,22, în timp ce procentul „normal" este sub 0,05%. Cristalele de siliciu, provenind fără îndoială din inhalarea nisipului din deșert în timpul furtunilor, pot fi încriminate de fibrozarea țesutului pulmonar. De asemenea, s-au constatat leziuni pulmonare de antracoză, dovadă a modului de locuit al unui mare număr de egipteni: în camere mici, prost aerisite, unde opaițele și focul din vetre degajau mult fum.

Foarte rar par să fi fost cazurile de colici hepatice, căci descrierea lor nu se găsește în papirusul Ebers și nici în cele peste treizeci de mii de corpuri autopsiate. Smith și Dawson nu au găsit calculi ai veziculei biliare decît într-un singur caz, la o preoteasă a lui Amon. Calculii renali par să fi fost ceva mai frecvenți, dar se pune întrebarea pentru ce îmbălsămătorii au pus unul dintre acești calculi în nara proprietarului?

O femeie sărmană, care a trăit în timpul dinastiei a XXX-a, a trebuit să fi suferit mult în timpul vieții de dureri lombare provocate de o cistită, căci cei doi rinichi ai săi erau ciuruiți de cavități datorită abceselor.

Lepra și ciuma erau cunoscute și în antichitate: prima mutilase mîinile și picioarele unei femei copte, a doua determinase leziuni ale plămînilor și ficatului la un egiptean din perioada greacă.

Bilharzioza, numită în papirusul Ebers maladia „âaâ", este o maladie parazitară care provoacă leziuni ale căilor urinare, dar se mai cunoaște și o varietate a intestinului și pancreasului. Ruffer a pus în evidență ouăle calcifiate ale acestui parazit în căile urinare ale unei mumii din cea de a XX-a dinastie.

Scanned with OKEN Scanner

Ouă de Ascaris (limbrici) au fost descoperite în intestinul lui Pum al II-lea. Nici faraonii nu erau ocoliți de boli. Astfel, Ramses al V-lea a suferit de variolă și apoi de o imensă hernie inguinală care coborîse în bursă și îi dublase volumul scrotului. Regele Siptah, care i-a urmat lui Sethi al II-lea, era șchiop și prezenta o deformare a piciorului căpătată în copilărie: toată gamba dreaptă îi era atrofiată și se termina cu un „pied-bot", sechelă evidentă a unei poliomielite.

Printre mumiile de maimuțe care au fost descoperite la Hermopolis, s-a găsit și o mică ființă umană, evident născută moartă, lipsită de calota craniană și de creier. Piticii nu erau nici ei rari în Egipt: s-au găsit schelete din perioada predinastică. Se pare că erau foarte bine văzuți și sarcofage sau morminte luxoase ca acelea ale piticilor Seneb și Puoinhetef stau mărturie despre condiția lor socială ridicată. Poate că aceștia jucau rolul de bufoni la curte, căci în titlurile purtate la palat există și acela de „director al piticilor" și un „maestru al piticilor", denumiri înscrise pe veșmintele pe care le purtau.

Examenul scheletelor și radiografiile mumiilor au pus în evidență un fapt surprinzător: artroza vertebrală era tot atît de frecventă în vremea aceea ca și în zilele noastre. Din optzeci și opt de adulți, Gray a găsit „ciocuri de papagal" la mai mult de un sfert. Dacă ținem seama de durata de viață destul de scăzută, acest procent ne apare impresionant. Herniile de disc, pe care acum le punem pe seama deplasării cu automobilul și a sedentarismului, erau frecvente la vechii egipteni.

Scolioza copilăriei, reumatismele inflamatorii ale coloanei la adultul tînăr, au lăsat urme ușor de recunoscut. Un bărbat în vîrstă, cu păr lung și barbă albă, membru probabil al comunității locale a creștinilor stabiliți în apropiere de templul Pilae, este unul din cele mai vechi cazuri de gută: articulațiile, degetele mari și genunchii sînt sediul unor enorme concrețiuni albe de urat de calciu.

Multe dintre mumiile examinate au urme de fracturi: unele dintre ele, mai ales acelea din epoca tîrzie, fiind cauzate de manipularea neglijentă de către îmbălsămători sau chiar datorită încercării de a face să încapă un trup prea lung sau prea voluminos într-un sarcofag prost croit. Altele sînt consecința unor accidente: Smith și Dawson au fost surprinși de numărul considerabil de calusuri osoase pe care le-au întîlnit în mormintele tuturor dinastiilor. Se cunosc, de asemenea, fracturi de col ale femurului, dintre care unele au fost perfect consolidate iar altele, din contră, fără nici o urmă de consolidare și care au antrenat în mod sigur moartea.

Scanned with OKEN Scanner

Fracturi ca acelea ale colului humeral, dificil de tratat, au fost regăsite perfect sudate și vindecate. Din contră, reducerea fracturilor claviculei, operație totuși relativ ușoară, este adesea mediocru realizată.

Bătaia cu bastonul, mai ales în școli, explică marele număr de fracturi ale antebrațului stîng: individul amenințat ridica brațul pentru a-și apăra fața, într-un gest reflex. Sînt fracturi care au condus la concluzii neașteptate. De pildă, cazul unui băiețaș de zece ani din Theba, avînd craniul sfărîmat, ochiul stîng smuls din orbită și genunchiul luxat. Se poate deduce după reconstituirea crimei că acest copil, apucat de picioare, a fost proiectat contra unui zid masiv de piatră. Motivul poate că trebuie căutat în dorința de a scăpa de un ipotetic pretendent la tron... Tot așa nu se poate imagina de ce a fost asasinată o nubiană descoperită de Smith. Avea bolta craniană distrusă și în interior se afla sînge coagulat și substanță cerebrală amestecată cu păr.

Regina Nefertiti a rămas pînă în zilele noastre un etalon de frumusețe: ne-o confirmă bustul ei, aflat la Staatliches Museum din Berlin. Remarcabilele sale calități nu se limitau însă la atît. Arheologul american Smith de la Universitatea din Pennsylvania este de părere că, trecînd sub tăcere celelalte merite ale reginei, istoria a comis o nedreptate, pe care medicina încearcă să o repare[1]. El pretinde că treburile statului ar fi fost conduse în realitate de regină și nu de augustul ei soț, faraonul Ahnaton. În sprijinul ipotezei sale, cercetătorul american aduce două dovezi: imaginile reginei sînt mult mai frecvente decît cele ale faraonului în basoreliefurile templului, fapt ilustrativ pentru poziția socială ocupată de ea, și pînă atunci nemaiîntîlnită la nici o altă regină egipteană. Cel de al doilea argument, de ordin medical, invocat de Smith îl constituie aspectul fizic al faraonului, așa cum este el înfățișat de statuile și basoreliefurile de la Karnak: cu fața prelungă, bărbia proeminentă, buzele groase și urechile enorme, cu gîtul subțire, șoldurile late, coapsele groase și gambele prea subțiri, Ahnaton este caracterizat de Smith drept un „tipic dezechilibrat glandular". Lipsit de inteligență și influențabil, el a fost mai mult ca sigur dominat de puternica personalitate a reginei, care a condus țara cu ajutorul preoților marelui templu[2].

---

[1] Historia, 1977, 362, p. 115
[2] Magazin Istoric, 1972, n. 6, p. 90

Scanned with OKEN Scanner

În sens larg, medicina este prin definiție știința care are ca obiect păstrarea sau restituirea sănătății, cu alte cuvinte cunoașterea maladiei, de orice fel ar fi ea, și a combaterii ei.

Dacă obiectul medicinei este bine circumscris la un domeniu limitat, acela al cunoașterii maladiilor, prevenirii și combaterii lor, nu înseamnă că nu poate fi extins și la domeniul altor științe.

Diversele discipline nu mai sînt net separate unele de altele prin compartimente etanșe; deasemeni ramurile științei s-au diversificat astfel încît posibilitatea cuprinderii de către un singur om de știință a unei ramuri este tot mai redusă. În acest sens, Robert Oppenheimer, cunoscutul savant atomist, preciza: „Știința de astăzi are două caractere esențiale: în mare parte este nouă și neasimilată și nu face parte din patrimoniul cultural comun. Ea rămîne apanajul cercetărilor specializate, care în anumite cazuri pot să comunice între ele sau să se ajute reciproc, dar care își urmează, în general, propriul lor drum... Ramurile științei sînt ca degetele de la o mînă, ele sînt unite la origine, apoi nu se mai ating"[1].

Astfel ni se prezintă diversele științe care împreună alcătuiesc suportul civilizației noastre. În particular, între științele pe care le studiem se stabilesc legături strînse. De exemplu, istoria explică bunăoară că unele aspecte ale geografiei, matematicile sînt indispensabile studiului fizicii și chimiei, iar filosofia face casă bună cu... matematica! Și exemplele se pot multiplica.

Interdependența generală a științelor a fost ilustrată de diverși oameni de știință, inclusiv de medici. Este știut cît de mult datorează, de exemplu, cibernetica, lui Danielopolu și lui Odobleja, ca să nu-i citățm decît pe acești doi savanți.

Patologia istorică își datorează începuturile lucrărilor doctorului Brachet, discipol al lui Littré. Urmînd sugestiile maestrului său, de a reconstitui evoluția morbidă a dinastiilor franceze cu ajutorul a trei elemente combinate: critica istorică, clinica modernă și patologia, Brachet a pus bazele unei noi discipline care urmărește „Explicarea prin științele biologice a datelor pe care ni le furnizează tezele istorice, date reunite și controlate de instrumentul științific, cu dublul scop de a servi atît știința medicală cît și istoria".

[1] Michel Rouzé: Robert Oppenheimer, Edit. Științifică, București, 1967, p. 107.

Scanned with OKEN Scanner

Studiile lui Brachet au fost continuate de doctorul Cabanès[1], de la care ne-a rămas o operă uriașă, interesantă și astăzi. „Patologia istorică nu reprezintă — scria Cabanès — un caz particular al metodei generale, ci cu fiecare zi ce trece ea demonstrează cum o știință poate să beneficieze de cunoștințele pe care i le oferă alta".

Dacă Brachet și Cabanès sînt recunoscuți drept fondatorii patologiei istorice, nu este mai puțin adevărat că lucrări sporadice, de mică întindere, au mai fost efectuate și înaintea acestora, dar în niciuna nu găsim o concepție și o metodă cristalizată.

Littré a efectuat adevărate studii medicale, încercînd să explice unele evenimente și fapte din istorie, cu argumente științifice.

Istoricul Jules Michelet a abordat subiecte medicale cu conținut referitor la istorie, dar studiile sale vizau în special latura senzațională și erau grevate de subiectivism. Am mai menționa pe generalul Weidemeister, care a publicat în 1875 „Cei patru cezari" (Tiberiu, Caligula, Claudiu și Neron).

Din cadrul patologiei istorice s-a desprins o nouă ramură: *psihopatologia istorică*. Data ei de „naștere" este anul 1863, cînd un psihiatru și în același timp filozof, doctorul Lélut, a publicat un studiu de psihopatologie privitor la Socrate, studiu intitulat: „Daimonul lui Socrate". Să reținem că după părerea unora, fără intervenția medicinei s-ar fi considerat că legenda daimonului lui Socrate n-ar fi fost decît un truc ingenios al marelui filozof, un artificiu folosit de el pentru a-și mări audiența la discipoli. Psihiatrii, în ciuda protestelor unor filozofi, au oferit o cu totul altă interpretare. Tot el este și autorul lucrării „Amuleta lui Pascal". Deși nu a întemeiat o școală, el trebuie considerat drept creatorul psihopatologiei aplicate la istorie, ale cărei principii formulate au fost publicate[2].

La scurt timp după Lélut, în 1845, doctorul Brierre de Boismont a publicat o amplă lucrare de istorie văzută prin prisma psihiatriei: „Hallucinations". Brierre îl considera pe doctorul Lélut ca șef de școală căruia i se datorează introducerea psihiatriei în studiul istoriei.

L-am mai aminti pe Nass: „Les névrosés de l'histoire", pe Leuret cu „Fragmente psihologice", pe doctorul Calmeil care a adunat și studiat documente tratînd despre nebunie, începînd cu primii ani ai erei noastre și pînă la revoluția franceză. Tot el a

[1] Născut la Gourdon (Lot), la 28 aprilie 1862 și mort la Paris, la 5 mai 1928.

[2] Gazette médicale de Paris, 1838, numărul din 15 septembrie.

Scanned with OKEN Scanner

publicat și lucrarea: „Nebunie din punct de vedere istoric". În sfîrșit, să-l menționăm pe Moureau de Tours, care s-a ocupat în special de personalitățile accentuate ce s-au remarcat în diverse domenii ale artelor și științelor, cu alte cuvinte de genii („geniul nu este decît o nevroză", afirma acesta).

Nu există fapte sau evenimente istorice simple, simplitatea lor este numai o aparență. Să exemplificăm: documentele menționează o scrisoare a regelui Ludovic al XI-lea în care acesta îi solicita prelatului de la catedrala Nôtre Dame de Salles din Bourges, să-i trimită nici mai mult nici mai puțin decît „fiévre quarte"[1], întrucît este bolnav de o maladie despre care medicii spun că nu poate fi vindecată decît cu virtuțile acestui remediu.

Mulți istorici și personalități de seamă, printre care Voltaire, l-au considerat pe Ludovic al XI-lea drept ignorant și credul, lăsîndu-se ușor înșelat de recomandările extravagante ale unor medici șarlatani. Să fie oare așa? Care este totuși adevărul? Să apelăm la patografie și la istoria medicinii pentru a găsi o explicație științifică.

În Evul Mediu medicii credeau că indivizii atinși de malarie și concomitent de epilepsie, nu mai au crize comițiale. „Dacă epilepticul a fost apucat o singură dată de un acces de fiévre quarte — se poate citi în tratatele medicale ale vremii — pentru aproape tot timpul restului vieții se va simți bine". Rezultă în mod indirect că Ludovic al XI-lea avea crize de epilepsie. Existau și alte remedii prescrise monarhilor ce sufereau de „morbus sacer"; astfel a fost recomandat sîngele omenesc, considerat ca remediu specific prin excelență. S-a crezut că regele apelează la acest remediu pentru a-și încălzi sîngele său subțiat și anemic, pentru a-și recăpăta astfel vigoarea și tinerețea[2]. Monarhul făcea baie în sînge proaspăt, iar în popor se răspîndise zvonul că sîngele provenea de la copii cărora li se tăiase gîtul. Această practică o vom întîlni mai ales la femei, un asemenea caz fiind cel al Erzsebetei Bathory[3].

Deși cronicarii vremii nu consemnează explicit că Ludovic al XI-lea ar fi fost bolnav de epilepsie, diagnosticul este indubitabil avînd în vedere tratamentul administrat de medicii curții: cauterizări cu fierul roșu la occiput și bosele frontale, scarificări la cap, ingerarea de aur buvabil, tratament antihipnotic (regelui i se reco-

[1] Denumire dată malariei în aceea vreme.

[2] A fost găsită o chitanță în sumă de nouă livre, 12 soli, 6 denieri, bani vărsați unui oarecare Jean Pellart „pentru a fi fost sîngerat din ordinul Regelui, de două ori, pentru încercare".

[3] Paul Ștefănescu „În slujba vieții și a adevărului", vol. III, Edit. Medicală, 1985, p. 211—216.

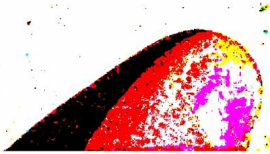

Scanned with OKEN Scanner

mandase să doarmă cu capul ridicat și bine învelit și să evite somnul în timpul zilei). Am mai adăuga că medicina medievală recomanda pentru aceeași boală hysopul, fumul pămîntului (Fumaria officinalis), copită de elan, despre care se credea că vindecă „boala lui Hercule" — un alt nume dat pe atunci epilepsiei și multe altele. Din copita de elan se confecționau inele și brățări pe care le purtau cei bolnavi, în credința că i-ar feri de orice.

Era înrădăcinată deopotrivă ideea la medici și bolnavi că plantele puternic aromate și plăcut mirositoare, cum ar fi de pildă menta și trandafirul de grădină, ar avea un efect calmant și binefăcător asupra convulsiilor. Ca dovadă, din notele regale de plată cercetate, reiese că s-au plătit în repetate rînduri sume relativ mari pentru cumpărarea de trandafiri, care costau destul de scump în acea vreme, trandafirul fiind puțin răspîndit în Europa. În aceeași condică de cheltuieli sînt menționate și „paturile răcoritoare", „paturi de vînt" și „paturi de rogojini", pe care Regele le lua cu sine în călătorii.

Arhivele înregistrează un obicei rar pe atunci: Ludovic al XI-lea se îmbăia foarte des. O făcea, ne întrebăm, pentru a-și calma nervii sau suferințele provocate de o boală de piele? Ambele supoziții pot fi luate în considerație. Să vedem însă ce ne mai spun documentele vremii. Se știe că nimeni nu se temea de moarte în mai mare măsură decît sumbrul rege, ce își avea reședința în austerul palat Plessis-les-Tours, situat în apropiere de orașul Tours. De o cucernicie exagerată, avînd permanent în preajmă pe paznicul Trestan l'Hermite și pe călăul Olivier le Dain, Ludovic al XI-lea nu primea decît medici, astrologi și traumaturgi. În martie 1481 un atac de apoplexie (sau după unii, de epilepsie) ceva mai puternic, i-a pus viața în primejdie. Drept urmare, a recurs la strașnice și miraculoase leacuri. Ludovic al XI-lea a mai dat ordin să i se înmîneze din casieria sa, suma de o mie de scuzi căpitanului flotei sale, George le Crec, pentru a ajunge în insulele Capului Verde, ca să cumpere „niște lucruri care priveau neapărat binele și sănătatea persoanei sale" (adică a regelui, n.a.). Două corăbii mari au fost puse la dispoziția celor care plecau în expediție și în portul Honfleur au fost îmbarcați trei sute de ofițeri, soldați și bucătari împreună cu merindele necesare unui drum așa de lung, totul făcîndu-se pe cheltuiala orașelor normande.

Istoricul Saint-Jacques menționează că Insula Capului Verde, pe atunci singura populată din arhipelag, se bucura în credința călătorilor care acostaseră cîndva aici, de renumele de a vindeca lepra. Se istorisea că odată unul dintre ei, un nobil, Jean de Luxemburg,

Scanned with OKEN Scanner

a plecat cu această destinație, dar din păcate nu ni se mai spune dacă s-a întors vindecat. Oricare ar fi realitatea, iată care era tratamentul pe care îl aplicau insularii celor veniți să se tămăduiască. Indigenii pîndeau momentul cînd marile broaște țestoase veneau pe plajă pentru a paște; le atacau răsturnîndu-le pe spate și apoi le ucideau, iar în sîngele lor îi scăldau pe bolnavii de lepră. Plini de sînge, îi hrăneau apoi cu carnea și grăsimea de broască țestoasă. Tratamentul dura doi ani și vindecarea de lepră, se spune, era completă.

În luna septembrie 1482, Ludovic a trimis să se caute la Florența un remediu căruia i se dusese vestea că vindecă toate abcesele pielii: „poix lupinus"; probabil că și acesta a rămas fără efect.

La acestea să adăugăm mărturia unui contemporan al lui Ludovic al XI-lea, cronicarul și prelatul Thomas Basin (1412—1491), care afirma categoric că monarhul suferea de lepră („leprossus fuisse assertus est"). S-ar explica astfel psihologia lui Ludovic al XI-lea, figura sa melancolică, viața austeră pe care a dus-o în ultimii ani. Regele n-a avut răgazul să încerce eficacitatea misterioaselor leacuri pe care i le căutau supușii săi, deoarece s-a stins la 30 august 1483.

Revenind la cele spuse mai înainte, considerăm că a simplifica istoria, a o reduce la scheme, este o imensă greșeală. Evenimentele din ultimele decenii petrecute în țara noastră o demonstrează cu prisosință.

Istoria nu este așa cum o descrie „X" sau „Y", interesați să procedeze așa. Colaborarea dintre medic și istoric nu poate să fie decît utilă pentru ambele părți: istoricul îi poate furniza medicului subiecte de studiu, iar acesta, la rîndul lui, îi va da istoricului în schimb o serie de observații pertinente în lumina cărora acesta din urmă va fi în măsură să-și perfecționeze modul de gîndire și raționament. Cele două științe pot să se completeze în mod util, pentru a sfîrși în cele din urmă la o mai bună cunoaștere a evenimentelor și personalităților.

Istoria folosește din plin aportul altor științe și nu poate fi descifrată fără informațiile pe care i le furnizează acestea. Astfel, matematicile îi conferă istoriei un grad de certitudine. „Cifrele guvernează lumea și ne învață cum este guvernată lumea", scrie Goethe („Convorbirile cu Eckerman"). Cu ajutorul prelucrărilor statistice și al modelelor matematice rezolvate cu computerul, apar într-o lumină nouă evenimente și întîmplări istorice, mișcările populației, dispariția unor popoare, originile, densitatea populației, repartiția, natalitatea și mortalitatea, într-un cuvînt ceea ce studiază demografia.

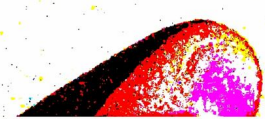

Scanned with OKEN Scanner

Geografia este și ea în strînsă legătură și dependență cu istoria. Hippocrat (450—377 înainte de Christos) observase acțiunea mediului asupra vieții oamenilor. Istoria Greciei, specificul local și solidaritatea dintre cetățile sale, nu au decurs, ne întrebăm, din condițiile sale geografice? Montesquieu, într-o vreme cînd nimeni nu se gîndea la aceasta, a întrevăzut influența climatului asupra evoluției civilizațiilor. Dar și condițiile climatice au strînse raporturi cu istoria. Astfel, furtuna și grindina care au devastat Franța la 13 iulie 1788 și iarna extrem de grea a aceluiași an, au făcut insuportabilă mizeria poporului francez și au contribuit indirect la declanșarea revoluției. Desigur, acesta este un factor conjunctural și nu determinant, dar care nu poate fi neglijat.

Sau: ploaia care a căzut la Waterloo ar fi fost, după unii, principala cauză a întîrzierii trupelor generalului Blücher, care n-au mai putut face joncțiune cu cele ale ducelui de Wellington în momentul decisiv, astfel că ele nu au mai putut fi aruncate în luptă asupra unor soldați epuizați de o noapte fără odihnă, rămași sub cerul liber, în ploaia care cădea fără încetare.

La Fayette s-a dovedit un fin psiholog cînd, în seara de 5 octombrie 1789, s-a adresat regelui, care era neliniștit și speriat de agitația poporului venit să protesteze sub ferestrele palatului său: „Sire, mergeți și dormiți liniștit; astăzi nu va mai fi nici o tulburare: plouă!".

În sfîrșit, frigul și zăpada, în teribila iarnă a anului 1812, au grăbit înfrîngerea lui Napoleon în Rusia. Să dăm și un exemplu apropiat și din țara noastră: cine poate susține că participarea la revoluția din 21—22 decembrie 1989 și din zilele următoare nu ar fi fost mult îngreunată dacă iarna ce s-a instalat la o diferență doar de o săptămînă (29 decembrie) ar fi venit mai devreme?

Alături de alte științe (heraldica, epigrafia, filologia, paleontologia, antropologia) și mai ales psihiatria, pot contribui la studiul istoriei. Hipocrate sesizase de altfel relația medicinii cu filosofia: „Aceste două științe diferă așa de puțin și tot ceea ce este de resortul filozofiei se regăsește și în medicină":

Din toate timpurile filozofii s-au ținut la curent cu științele naturale, zoologia și medicina. Platon, Aristotel și mai tîrziu Bacon, Descartes și primii cartezieni — Locke, Leibnitz, Spencer, Taine, Ribot etc. — au avut solide cunoștințe medicale. Claude Bernard a fost nu numai un mare fiziolog ci și un profund gînditor, convins că în lipsa filozofiei, știința nu poate realiza progrese în domeniul cunoașterii umane. S-a mers pînă a li se cere istoricilor să fie atotștiutori (Matly, Daunou, Momsen, Freeman), deziderat, evident

Scanned with OKEN Scanner

imposibil. Ni se pare mai logic ca istoricul să facă apel, ori de cîte ori este nevoie, la specialiștii din afara disciplinei sale. Și cum istoria este scrisă și făcută de oameni, indivizi care se nasc, trăiesc, suferă și mor, ea nu se poate dispensa de aportul științelor medicale, *medicul* fiind singurul capabil să înțeleagă omul.

Astfel, sentimentele unei mulțimi sînt tot așa de indispensabil de înregistrat ca și acelea ale unui individ. Înlocuiți această mulțime în cadrul său și în epoca sa, cu indivizi-componenți și mai ales reprezentativi, pe care și i-a ales s-o conducă sau care i s-au impus ei înșiși cu forța, dictatorial și veți obține imaginea corespunzătoare. Manifestările afective vor fi mereu aceleași și va fi util de știut cum aceste manifestări sînt reflectate de diferite epoci. În altă ordine de idei, sesizînd legătura dintre societate și diverși exponenți reprezentativi ai săi, un om de știință elvețian, Grevan, afirma: „Fiecare societate își are exponenții pe care i-a creat". Este o afirmație care, extrapolată, ne îndeamnă la reflecții...

Principalele obiective pe care și le propune patologia istorică în studiul istoriei, sînt:

1. Să aplice noțiunile medicale la istorie;

2. Să privească personajele care au jucat un rol în istorie ca pe simpli indivizi, aduși la condiția lor umană; să le cunoască reacțiile și mai ales afecțiunile de care au suferit și care ar fi putut influența unele fapte sau hotăriri istorice;

3) să pună un diagnostic retrospectiv pentru a elucida unele aspecte îndoielnice, unele morți aparent misterioase sau crime presupuse.

Scopul lucrării noastre nu este cel de a fixa un diagnostic neașteptat și senzațional privind diverse personalități de-a lungul istoriei — oameni politici, de artă și știință. Nu se poate contesta faptul că o serie de evenimente istorice iau cu totul altă semnificație și capătă alte cauze și alte motive dacă ținem seama de starea psihică și de sănătate în general a acelora care le-au provocat sau care au participat la ele.

Cu alte cuvinte, pe baza datelor științifice se impune o atitudine integratoare asupra fenomenelor istorice și un număr de evenimente politice, militare, economice și culturale, ce nu pot fi explicate exclusiv așa cum au încercat s-o facă unii ideologi comuniști.

Patografia își aduce modesta ei contribuție la studiul istoriei, fără a avea pretenția de a i se atribui un anume loc, dar în același timp considerăm că nu i se poate tăgădui aportul.

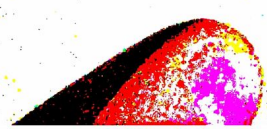

Scanned with OKEN Scanner

Numai printr-o viziune de ansamblu a istoriei, o viziune integratoare cu alte cuvinte, se poate înțelege un fenomen atît de complex, de uriaș și greu de descifrat.

În zilele noastre, cînd științele de graniță se impun cu acuitate în procesul cunoașterii lumii și universului infinit, considerăm că medicina, respectiv psihiatria, pot aduce o contribuție deosebit de valoroasă la interpretarea istoriei.

Istoria — într-o expresie simplificată — este suma actelor sociale săvîrșite de diverși indivizi în decursul anilor și ea nu poate să nu țină seama de cauzele ce au determinat pe unul dintre ei, avînd o ascendență asupra semenilor săi, să ia o hotărîre sau alta, să facă un război, o lovitură de stat, să devină schismatici sau să încheie o pace. Repet și subliniez, e o părere personală privind o definiție ad-hoc redusă la simplă trăsătură. Aceste cauze — și am fi aștiințifici dacă nu am ține seama de ele — întrucît sînt legate de viața psihică a unui individ cu rol important, nu pot fi exclusiv de ordin rațional. Este imposibil să se susțină că doar interesul personal a determinat luarea cutărei rezoluții cu răsunet istoric. Din contră, trebuie să admitem că personalitatea psihologică a individului în ansamblul ei a putut determina luarea unei decizii conducînd la realizarea actului istoric. Astfel, rezultă importanța pentru cel ce studiază retrospectiv evenimentele sociale, politice și culturale a cercetării personalității psihice a celor care au dat o direcție sau alta, cursului evenimentelor. „...nici un studiu temeinic integral al omului nu este posibil decît dacă se ține seama de toate aspectele realității umane, iar aceasta îmbină întotdeauna în chip unitar și inseparabil bioticul, psihicul și socialul, în diferite doze și structuri, putîndu-se vorbi cel mult de o dominantă biologică, psihologică sau sociologică, de la caz la caz, în funcție de realitatea studiată sau izolată metodologic și considerată astfel de cercetător, din punctul de vedere al științei pe care o exercită. Nu este mai puțin adevărat că, deși omul este o ființă bio-psiho-socială, cele trei aspecte fundamentale ale lui ni se înfățișează uneori ca manifestări cu relativă independență unele față de altele...[1].

Nu numai atît, individul văzut ca o verigă a lanțului format din ascendenți și descendenți, cu o structură psihică similară și apropiată, capătă o însemnătate relativă în determinismul proceselor istorice în raport cu familia, casa sau dinastia.

Căci o familie a cărei membri ocupă de-a lungul unor generații același post de conducere — și ne gîndim la casele domnitoare înru-

[1] M. Ralea și T. Herseni: Introducere în psihologia socială, Editura Științifică, București, 1966, pag. 234.

Scanned with OKEN Scanner

dite ce au condus Imperiul Habsburgic, Anglia, Spania, Rusia şi Grecia — poate imprima mult mai uşor o direcţie anumită evoluţiei istorice, tocmai din cauza similitudinii şi înrudirii ce există între personalităţile psihologice ale acestor indivizi, care moştenesc unii de la alţii un temperament cu aptitudini, tendinţe şi înclinări întrutotul similare.

Tocmai acest temperament, bază a personalităţii psihologice, face ca fiecare din membrii acestor familii care se succed de-a lungul generaţiilor, să reacţioneze similar la un stimul asemănător. Ori, dacă ne referim de pildă la istoria ţării noastre — vezi dinastiile Muşatinilor sau Basarabilor — acestea sînt de cele mai multe ori cauzele care ne fac să vedem în politica oarecum similară dusă de strămoşi, de bunic, de fiu şi de nepot, o linie de eforturi, de încercări şi de străduinţe comune şi continue de la o generaţie la alta. Uneori însă poate să survină într-o linie ereditară viguroasă, energică impetuoasă şi plină de sănătate, un accident — o personalitate psihopatică sau psihotică — determinat uneori de aportul unui factor ereditar nou (provenit din încrucişări cu alte linii, avînd factori ereditari recesivi sau dominanţi pentru psihoza sau personalitatea psihopatică) care tulbură continuitatea concepţiilor.

Am vrea să subliniem că au existat, în decursul anilor, autori care în mod surprinzător au avut o viziune corectă şi imparţială asupra istoriei. Ne-am opri numai asupra unuia singur: Montesquieu (1689—1755); iată ce menţiona acesta: „Există cauze generale fie morale, fie fizice, care acţionează în cazul fiecărei monarhii, ridicînd-o, menţinînd-o sau coborînd-o, toate accidentele fiind datorate unor cauze şi dacă hazardul unei bătălii, adică o cauză particulară, a distrus această stare, există o cauză generală care face ca această stare să piară din cauza unei singure bătălii. Într-un cuvînt, mersul general antrenează cu el toate accidentele particulare".

Referindu-ne la figurile singulare pe care istoria le scoate din anonimat şi le conferă diverse atribute, mai ales de conducere, medicul poate proiecta o lumină extrem de puternică chiar în hăţişul tenebrelor istoriei, şi adesea ar putea să explice singur vanitatea unei anume atitudini sau apatia unui personaj şi în final, consecinţele aparent incalculabile. În acest caz, medicul va trebui să pună un bun diagnostic retrospectiv asupra uneia sau altei maladii infecţioase sau generale, asupra cutărei sau cutărei morţi misterioase şi chiar va trebui să caute tare fiziologice şi nevropatice acestor indivizi, analizînd repercusiunile lor asupra evenimentelor istoriei. Deci, o cauză fizică, intelectuală sau morală atingînd acest

Scanned with OKEN Scanner

individ, va avea o urmare proporțională asupra istoriei sale și a istoriei familiei sale, a rasei sale, a patriei sale al cărei conducător este.

Nu numai cauzele minore, maladiile și psihozele pot avea repercusiuni asupra actelor conducătorilor, dar și unele entități morbide, fără cauze îndeajuns de clarificate, ca degenerescența. În acest sens, profesorul René Larger menționa: „o maladie dobîndită se transmite apoi ereditar și are ca efect o diminuare progresivă a mijloacelor de apărare a organismului, conducînd la sterilitate sau, dimpotrivă, la o înmulțire exagerată a indivizilor, sau, cel mai ades, la o decadență a lor". Această degenerescență va fi la început, cel mai adesea, pur fizică și se poate chiar ajunge, în cazul unei dinastii, la o familie de tarați constituționali, pe care creatorul patografiei, doctorul Cabanès, le-a denumit „stigmate de degenerescență". După aceasta, la descendenții respectivi, urmează în mod inevitabil, degenerescența intelectuală și morală.

Patografia distinge două categorii de factori patologici ai degenerescenței individului: *factori primari sau biologici* (cum ar fi de exemplu schimbarea climatului, a mediului, regimului, surmenaj etc.) și *factori secundari sau patologici* (boli infecțioase, intoxicații, sifilis, alcoolism, maladii degenerative, tuberculoză, reumatism și cancer).

Nu insistăm aici asupra aspectelor factorilor de risc ereditari; există numeroase lucrări de specialitate ce tratează acest subiect[1].

Referindu-ne însă la bolile psihice, în prezent „este pe deplin demonstrat faptul că acestea sînt provocate de multe ori de cauze ereditare sau cîștigate, de asemenea că factorii care acționează negativ asupra creierului preced apariția fenomenelor abnorme de conștiință și că influența lor este cu atît mai gravă cu cît aceștia acționează mai precoce asupra structurilor cerebrale în formare. În același timp, studiile epidemiologice demonstrează că bolile psihice exprimă o concentrare în focar a cauzelor de morbiditate generală și a factorilor sociali negativi, dinamica lor diferită în decursul timpului relevînd în consecință și criteriile care se impun în organizarea asistenței psihiatrice contemporane. Cu alte cuvinte, relația socio-epidemiologică ne relevă în plus că pe lîngă cauzele biogene sau psihogene în provocarea tulburărilor psihice, factorii economico-culturali se răsfring totodată în mod semnificativ asupra dinamicii acestora, caracterizînd astfel integrativ însuși nivelul

[1] Prof. dr. Petre Brânzei: „Itinerar psihiatric", Editura Junimea, Iași, 1979, pag. 139—159. Datorăm acestui autor o serie de idei pe care le tratăm și noi (N.A.).

Scanned with OKEN Scanner

de sănătate mentală în evoluția unei anumite societăți" (P. Brânzei, op. cit.).

Bolile psihice pot avea, în anumite condiții sociale, un caracter „epidemic", oricît ar părea la prima vedere absurdă o asemenea apreciere. Ca dovadă, unii autori ocolesc problema, iar alții apreciază că termenul de „epidemiologie psihiatrică" ar fi utilizat fără suficientă discriminare, ca sinonim al noțiunii de „psihiatrie socială", „psihiatria comunitară", „sociologia psihiatrică", „ecologia tulburărilor mintale" etc.

Istoria consemnează numeroase cazuri de adevărate „epidemii" ale unor manifestări de boli psihice, mai mult sau mai puțin grave și mai ales recunoscute ca atare. Ne referim cu precădere la procesele vrăjitoarelor, fondatorii de religii și secte și diverse mișcări și partide cu caracter extremist, dintre care cele de cea mai tristă amintire sînt cele ale fascismului și nazismului... Căci în cazul unei astfel de gloate de adevărați psihopați, apariția unui exponent bine marcat (vezi Adolf Hitler, de exemplu), nu face altceva decît să incite la ieșirea din anonimat a unor semeni ai săi care își găsesc condiții favorabile de manifestare a obsesiilor zăgăzuite de societate. Așa se explică posibilitatea trimiterii în abatoarele morții a peste șase milioane de evrei în Europa.

Luînd în considerare complexitatea factorilor bio-psiho-sociali care determină modificările calitative ale personalității, dorim să subliniem că personalitatea, ca expresie vectorială a particularităților psihice, variază dinamic și în același timp unitar pe o porțiune nelimitată, ca urmare a particularităților pe care i le conferă trăsăturile temperamentale (înnăscute), trăsăturile caracteriale (modelate prin educație) și capacitatea volițională a fiecărui individ în parte de a-și comuta procesele de gîndire în acțiuni sau inacțiuni deliberate, ansamblu de trăsături prin care se realizează atitudinea corespunzător integrată față de societate și viață.

Oamenii mari ai secolelor, și ne referim în primul rînd la conducătorii de popoare și țări, reflectau trăsăturile epocii respective. Dacă ne-am gîndi la epoca Renașterii, acelor personalități le-ar fi comune amestecul de religiozitate cu cruzime, spiritul practic, ba chiar comercial și multe altele. Subliniem însă că acest fapt nu trebuie interpretat în sensul propriu al cuvîntului că anumite epoci creează anumite personalități temperamentale, ci mai curînd, trebuie să admitem că unor anumite tipuri le sînt necesare caractere de un anumit tip, dintre care se recrutează conducătorii și șefii, cu reliefarea apoi a personalității lor psihice. Referindu-ne la oamenii obișnuiți, de cîte ori nu auzim fraza: „te-au născut prea devreme" sau „prea tîrziu pentru vremea aceasta".

Scanned with OKEN Scanner

În spiritul celor arătate mai sus, dacă Renașterea — epocă în care au trăit doi dintre domnitorii români de care ne ocupăm în lucrarea noastră — aceasta a fost o eră de dărîmări și de reclădiri pe temelii noi, perioadă care a cerut caractere active, îndrăznețe, inteligente, adaptabile în genere, deci ceea ce psihiatrii numesc temperamente ciclotimice. La un examen mai atent, se poate observa că oamenii de seamă ai secolelor XV și XVI au fost aproape toți ciclotimici. Astfel, pe plan politic Carol Quintul apare ca ciclotimic, care, la un moment dat, evoluează către una dintre extremele acestei structuri psihice, melancolia, în urma căreia abdică: îi vedem de asemenea pe Francisc I, adversarul său atît de curajos și îndrăzneț, pe Henric al IV-lea, pe Carol al VIII-lea — regele Barbă Albastră — și mulți alții.

Dar și lumea artistică și literară este plină de ciclotimici: Michelangelo, Shakespeare (care a prezentat o puternică depresiune psihică în 1601), Benvenuto Cellini, Rabelais, Montaigne, Villon și mulți alții.

Cît privește evul mediu, în această epocă a fost pusă în evidență existența unor indivizi cu temperament schizoid. Eroul în sensul lui Carlyle — în evul mediu — călugărul sau cavalerul — era înainte de toate un schizoid, o personalitate accentuată, ale cărei convingeri rămîneau nestrămutate și care acorda prea puțin interes vieții fizice și evoluției omenirii.

Înainte ca și în zilele noastre, întotdeauna, au existat aproximativ aceleași proporții de temperamente printre oameni. Însă în fiecare epocă, presupunem că s-au evidențiat cu preponderență acele caractere care se încadrau mai bine în procesul de adaptare al vremii respective. Ceva mai mult, aceștia alcătuind de obicei exponenții vieții sociale de atunci, sînt figurile de marcă ale timpului care ne frapează; caracteristicile lor temperamentale s-au dezvoltat extrem și ei au putut alimenta curente ideologice ce scoteau la iveală alte caractere, asemănătoare lor. Este cazul creatorilor de religii, secte, partide și mișcări de masă de tot felul, care au marcat într-un punct sau altul, pe glob, istoria omenirii.

Personalitatea morbidă

După cum se știe, structura personalității este în primul rînd determinată de însușirile fundamentale ale sistemului nervos: *forța*, *mobilitatea* și *echilibrul*. De modul cum se combină între ele

Scanned with OKEN Scanner

aceste trei însușiri, pot rezulta diverse tipuri de activitate nervoasă superioară. Cercetările efectuate asupra modului de comportare uman au scos în evidență că tipul de activitate nervoasă superioară influențează comportamentul în mare prin *forță* (regimul energetic al activității motorii și psihice), prin *mobilitate* (tempoul și ritmul), prin *echilibrare* (structura energetică a acțiunilor) și prin *alternanțele între declanșare și frînare*[1].

Tipul de activitate nervoasă superioară își pune deci amprenta pe întreaga dinamică psihosocială a individului. Alături de acestea, un rol însemnat în dinamica organismului îl au și glandele cu secreție internă, în cadrul unei complexe acțiuni de feedback. Tipul de activitate nervoasă superioară și glandele cu secreție internă fundamentează temperamentul.

Oamenii sînt, pînă la un anumit punct, dependenți de temperamentul lor în ceea ce privește manifestarea personalității lor. Cercetările întreprinse în materie de diverse maladii (epilepsie, tuberculoză, sifilis etc.) nu pot omite unele legături între respectivele maladii și temperament, nu în sensul existenței unor temperamente predispuse la unele boli, ci în accepția că acele maladii odată instalate, ele pot influența printr-un anume mod de exteriorizare, latura dinamico-energetică a personalității.

Personalitatea nu trebuie înțeleasă în mod greșit că s-ar reduce numai la tipul de activitate nervoasă superioară și nici la temperament. Tipul de activitate nervoasă și temperamentul sînt prezențe predominant organice în manifestarea unei persoane, dar omul nu e numai o ființă biologică ci, așa cum a demonstrat-o viața, și una socială. Ca ființă socială el suferă, în formarea sa, influența valorilor socioculturale, a moravurilor epocii, a unor modele. În raport cu toate acestea are loc o condiționare social-istorică, cu note proprii de la individ la individ, privind orientarea și voința acestuia, stabilitatea, fermitatea, autocontrolul și autonomia conduitei sale, adică un proces de închegare a unor trăsături morale, prin care omul se prezintă ca posesorul unui caracter. Caracterul fiind un sistem de trăsături organizate ierarhic, manifestîndu-se constant în viața omului, susținînd unele atitudini și negîndu-le pe altele, constituie și el un factor important în adaptarea, integrarea și echilibrarea persoanei. Prin „lipsă" de caracter sau printr-un caracter „negativ", unii oameni se pot deda la diverse excese, pierzîndu-și sănătatea. Ca și temperamentul însă, caracte-

[1] I. Alexandrescu: Personalitatea în dinamica integrării vocaționale, Teză de doctorat, Iași, 1971, pag. 253.

Scanned with OKEN Scanner

rul nu intervine în îmbolnăvirea de cutare sau cutare maladie, decît sub incidența implicației.

Tipul de activitate nervoasă superioară, temperamentul, caracterul, atitudinile nu se exteriorizează anarhic, ca elemente independente unele de altele, ci în interacțiune și sub imperiul unei unități. În realitate, personalitatea este aceea care angajează toate aceste componente în cadrul unei conduite integrative, vizînd pe om în unitatea sa, în această viziune persoana umană constituind o sinergie autorealizatoare. Așa cum susține Kurt Goldstein, individul uman reprezintă un tablou holistic, fiind animat de un singur motiv, acela de a ajunge la o performanță optimă a întregului său organism de a-și dezvolta[1], cum precizează Abraham Maslow, potențialitatea specifică în vederea realizării unui mod propriu de expresie.

Discutînd personalitatea, psihologia modernă a consacrat, în funcție de modalitatea de conjugare a individului cu lumea, doi termeni puși în circulație de către Jung: de *extravertit* și de *introvertit*, iar ulterior ca pe un concept intermediar și pe un al treilea, pe cel de *ambivalent* (ambivert). Tipul extravertit îl definește pe cel cu preferință pentru lumea socială; tipul introvertit pe cel cu profunde trăiri interioare; ambivalentul exprimă un tip mixt.

Tipologia lui Jung, adoptată de către psihologia contemporană, prezintă avantajul, față de alte tipologii, că se referă la realități psihologice, că explică tipurile ca fiind rezultate ale unui proces de structurare a persoanei în cadrul căreia își dă concursul o multiplicitate de factori, evenimente și situații și nu se rezumă la declararea unei singure dimensiuni a individului ca forță inductoare de conduită.

Exceptînd unele maladii legate de calitățile funcționale ale creierului, cum ar fi oligofrenia, psihopatiile, psihogeniile (psihozele reactive și nevrozele), psihozele endogene (schizofrenia și delirurile sistematizate cronice, psihoza maniaco-depresivă), există numeroase alte maladii — aproape că nu este boală fără implicații — ce afectează viața psihică și în final deci prin modul lor de manifestare, comportamentul uman. Toate acestea fac obiectul preocupărilor psihiatriei clinice.

Ceea ce dorim să subliniem este faptul că în nenumărate cazuri de afecțiuni organice pot apărea tulburări psihice, de o intensitate și durată variabilă, uneori fiind destul de greu de stabilit un raport direct între agentul agresiv și tabloul psihopatologic, deoarece

[1] Popescu Neveanu: Temperamentul, Psihologia generală (sub redacția lui Al. Roșca), Editura didactică și pedagogică, București, 1966, pag. 452.

Scanned with OKEN Scanner

apariția și aspectul tulburărilor psihice ca și a celorlalte manifestări depind nu numai de acțiunea agentului respectiv, ci și de particularitățile constituționale ale bolnavului, de starea sa biologică și psihică în momentul îmbolnăvirii. În afară de bolile vasculare cerebrale, vîrsta individului joacă un rol important, existînd o patologie psihică caracteristică presenilității și senilității. De asemenea, se pot produce tulburări psihice în traumatismele cranio-cerebrale cît și legate de maternitate.

Problema depășind cadrul lucrării de față, ne vom rezuma la menționarea originii posibile a unor tulburări psihice ce pot surveni, cu recomandarea de a se consulta tratatele de specialitate și, bineînțeles, medicii de profil.

Tulburări psihice de origine infecțioasă (psihoze infecțioase). În această categorie sînt cuprinse o serie de sindroame psihice care preced sau însoțesc diferite etape ale perioadei de stare sau urmează procesului infecțios. Sindroamele de mare intensitate sînt însoțite, de regulă, de tulburări de conștient și apar în perioada de maximă acuitate a procesului infecțios, în timp ce alte sindroame psihice fără astfel de modificări de conștient, se instalează în timpul convalescenței sau cînd boala este în regresie.

Principalele maladii infecțioase care pot fi însoțite de tulburări psihice sînt: meningitele microbiene, virotice, leptospirozele, encefalitele, supurațiile cerebrale, scarlatina, tusea convulsivă, gripa, hepatita epidemică, bruceloza, tularemia, febra tifoidă, colibaciloza, paludismul, coreea acută, sifilisul[1], poliomielita, tuberculoza[2] etc.

Tulburări psihice de origine toxică sînt datorate abuzului de alcool și de diverse droguri: morfină, opium, cocaină, mescalină, haşiș, L.S.D. etc. Printre personalitățile ce au consumat droguri, după unele surse, am aminti pe: Thomas de Quincey, Théophile Gautier,

---

[1] Există o literatură bogată privind unele personalități ce au suferit de sifilis; pentru a nu da naștere la interpretări eronate ne-am abținut de a face enumerarea lor.

[2] Trecînd în revistă cîteva dintre figurile proeminente ale vieții culturale și științifice de la noi din țară bolnave sau care au decedat de tuberculoză în primele decenii ale secolului XX, am menționa, fără a epuiza lista, în principal pe: scriitorul Iuliu Cezar Săvescu (1866—1903); scriitorul Ștefan Petică (1877—1904), biologul și psihiatrul Nicolae Vaschide (1874—1907), doctorul Ion Radovici (1868—1908), politicianul Alexandru Mocioni (1841—1909), ziaristul Alexandru Antemireanu (1877—1910); poetul N. Burlănescu Alin (1869—1912); poetul D. Iacobescu (1893—1913); scriitorul Emil Gîrleanu (1878—1914); pilotul Mircea Zorileanu (1885—1919); scriitorul Ioan I. Ciorănescu (1905—1926), prima aviatoare română Elena Stoenescu Cărăciune;

Scanned with OKEN Scanner

Ch. Baudelaire, Delacroix, Flaubert, Cocteau, Edith Piaf, Appolinaire, Edgar Allan Poë, Guy de Maupasant, Daumier etc.

Tulburări psihice datorate bolilor endocrine. Problemele de psihoendocrinologie au preocupat în mare măsură pe cercetători, datorită interrelațiilor strînse dintre sistemul nervos și endocrin. Apariția tulburărilor psihice la bolnavii cu afecțiuni endocrine s-a putut constata în următoarele cazuri: macrosomia hipofizară (acromegalia și gigantismul); microsomia hipofizară (nanismul hipofizar); insuficiența hipofizară (sindromul Glinski-Simmonds-Sheehan) sindromul adipozo-genital (Babinski-Fröhlich); diabetul insipid; maladiile epifizare; hipertiroidia (boala Basedow); hipotiroidia (mixedem); bolile paratiroidei; bolile pancreasului (hipo- și hiperinsulinismul); bolile suprarenalei (insuficiența și hiperfuncția corticosuprarenală); bolile gonadelor și ovarelor (perturbarea secreției).

Tulburările psihice în unele boli neurologice degenerative: boala Parkinson, scleroza în plăci, degenerescența hepato-lenticulară și boala Recklinghausen (neurofibromatoză).

Tulburările psihice în epilepsie. Epilepsia este o afecțiune cu o incidență de 3—5 % și aceasta face, dacă ținem seama și de caracterul cronic, să i se acorde o mare importanță, cu atît mai mult cu cît tulburările prezentate interesează în principal intelectul și personalitatea.

Nu putem încheia tratarea acestui aspect fără a menționa că unele afecțiuni, cum ar fi de exemplu coreea și hipertensiunea, sînt însoțite de tulburări psihice în multe cazuri. În condițiile unei vieți în care stress-ul a devenit cotidian, la care se adaugă din păcate și poluarea, tot mai specifică și endemică marilor orașe, ne putem explica modificările în comportamentul oamenilor de ieri și de azi.

---

cîntărețul de operetă Leonard (1886—1928); poetul Nicolae Milcu (1903—1933); scriitorul Panait Istrati (1884—1935); geograful George Vâslan (1885—1935); romancierul Gib Mihăescu (1894—1935); compozitorul Filip Lazăr (1894—1936); poetul Bogdan Amaru (1904—1936); filologul Matei Nicolau (1904—1938); pictorul Marcel Blecher (1909—1938); pictorul Gh. Bob Bulgaru (1807—1938); scriitorul George Mihail Zamfirescu (1898—1939), poetul Ion Moldoveanu (1913—1939); poetul Artur Enășescu (1889—1942), cîntăreața Măria Cebotari (1910—1949); scriitorul Petru Bolu (1896—1959); doctorul Constantin M. Popescu (1870—1956); poetul Gh. Vasiliu-Bacovia (1881—1957); scriitorul Cezar Petrescu (1892—1961); scriitorul Radu Stanca (1920—1962); cîntărețul Fănică Luca (Iordache Ștefan) și acordeonistul Fărîmiță Lambru.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL II.

Istoria văzută din cabinetul medical

• VLAD ŢEPEŞ • ALEXANDRU LĂPUŞNEANU • CHRISTINA – ENIGMATICA REGINĂ A SUEDIEI • PAUL DESCHANEL • LEE HARVEY OSWALD

Vlad Ţepeş

Figura singulară a domnitorului român care a luptat pentru binele poporului şi a independenţei ţării sale, a iscat de-a lungul timpului multe controverse, majoritatea fiind însă nefondate.

Vlad Ţepeş era nepotul de fiu al lui Mircea cel Bătrîn (1386 — — 1418), marele voievod al românilor, ctitor al statului independent Ţara Românească.

Mai întîi cîteva cuvinte despre Vlad Dracul, tatăl său, justificîndu-se această referire prin faptul că imaginea părintelui s-a suprapus uneori în scrieri peste cea a fiului. Trimis încă din anul 1395 la Buda, ca semn de fidelitate al alianţei cu Ungaria, acesta s-a aflat la un pas de a fi numit domn al Ţării Româneşti de către Sigismund de Luxemburg, împărat al Germaniei, rege al Ungariei şi în acelaşi timp, protector al său. Alexandru cel Bun, care domnea în Moldova în acea vreme, l-a sprijinit însă pe un frate vitreg al lui Vlad, Alexandru Aldea, să ocupe tronul. A urmat apoi un eveniment care îşi va pune adînc pecetea asupra vieţii şi mai ales asupra celei a fiului său, luînd adevărate proporţii de legendă în imaginaţia generaţiilor viitoare. În 1431 Vlad care se bucura de o stimă şi preţuire deosebită la curtea împăratului, a fost primit în Ordinul cavaleresc cruciat al Dragonului (întemeiat de către Sigismund în 1408). Ordinul, în cadrul căruia apartenenţa nobiliară era obligatorie iar străinii erau acceptaţi cu totul excepţional, cuprindea un număr restrîns de membri (la început doar douăzeci

și patru de baroni) și urmărea, de fapt, consolidarea puterii regale. Membrii Ordinului Dragonului purtau la ceremonii veșminte de culoare roșu închis, iar pe deasupra o mantie de mătase verde; în jurul gîtului aveau atîrnat un colier format din două lanțuri de aur groase, unite printr-o cruce cu bară dublă, ce susținea un balaur răsturnat; balaurul sau „dragonul" cum i se mai spunea, simboliza pe diavol[1].

Timp de cinci ani, din 1431 și pînă la sfîrșitul lui 1436, Vlad Dracul a trăit în Transilvania, la Sighișoara, într-o casă din piatră, situată la marginea orașului pe un deal, în preajma bastionului (casa mai dăinuiește și astăzi, fiind conservată în perfectă stare). Vlad Dracul avea sarcină să păzească trecătorile dinspre Țara Românească; în acest timp, pentru a strînge bani în vederea realizării proiectelor sale, își instalase în dependințele locuinței sale o monetărie. În toți acești ani, soția i-a dăruit doi fii: primul a fost botezat cu numele de Mircea, în amintirea părintelui său, iar cel de-al doilea a primit numele său: Vlad.

Vlad — fiul — avea ochi mari, verzi, un păr negru cîrlionțat care îi încadra fața lunguiață. Ca și alți fii de domn, Vlad și-a primit educația conform obiceiurilor timpului. De la vîrsta de șase ani el a fost încredințat unor dascăli care l-au învățat meseria armelor: tragerea cu arcul, mînuirea spadei, aruncarea buzduganului, călăria și înotul. În acele vremuri, pentru nobili lupta de pe cal se impunea ca o deprindere obligatorie, organizîndu-se numeroase turniruri, după modelul apusean. Pe de altă parte, pregătirea sa presupunea și învățarea unor limbi de mare circulație europeană cît și a celor folosite în cancelarii, de asemenea cunoștințe de istorie și mai ales de artă militară și concepții de conducere a statului, care în fond, nu difereau prea mult de cele enunțate în cartea sa de Machiavelli.

În 1436 Vlad Dracul, cu sprijinul fiilor lui Alexandru cel Bun ajunși domni al Moldovei, a reușit să ocupe tronul Țării Românești. Este o epocă frămîntată în care se înfruntau interesele marilor puteri din acea vreme, găsindu-și loc de întîlnire pe meleagurile patriei noastre. Drept-urmare, în vara anului 1444, după încheierea unui tratat de pace între Ungaria și Imperiul Otoman, pace la care aderase și Țara Românească, Vlad Dracul a fost nevoit să-și trimită ca ostatici la turci pe doi dintre fii săi Vlad și Mircea,

[1] În viziunea contemporanilor săi, mai ales a oamenilor simpli, purtînd asemenea veșminte și podoabe, nu ni se pare deloc surprinzător că lui Vlad i s-a zis și Dracul. În orice caz, dacă inițial porecla s-a referit la ordinul cavaleresc căruia îi aparținea, ulterior i s-a pierdut acest sens, poporul dîndu-i o semnificație cu totul neobișnuită.

Scanned with OKEN Scanner

unde au stat pînă în 1448, într-o cetate izolată în munții Anatolici[1].

În toamna aceluiași an, Vlad-fiul a reușit să fugă din închisoare și străbătînd un drum lung cu multe peripeții, s-a refugiat în Moldova, unde domnea ruda sa, Alexandrel, fiul lui Ilias. După efemera domnie a acestuia, i-a urmat pe tronul Moldovei Bogdan al II-lea, fiul lui Alexandru cel Bun. Pînă să ajungă domn, ca atîția alții și Bogdan pribegise, găsind adăpost în Muntenia. Aici s-a căsătorit cu Oltea și din unirea lor a rezultat un fiu: Ștefan. După 1449, Vlad aflîndu-se la ruda sa, în Moldova, a legat prietenie cu Ștefan, fiul lui Bogdan, devenind „frați de cruce". La Răuseni, Bogdan a fost ucis mișelește de fratele său vitreg, Petru Aron, care îi rîvnea tronul. Vlad și Ștefan au fugit în Ardeal unde au găsit protecție la Iancu de Hunedoara. Celor doi li s-a alăturat fiul acestuia Mateiaș, viitorul rege al Ungariei. În 1456, cînd Vlad Țepeș va deveni domn în Țara Românească, el nu-și va uita fratele moldovean și-l va ajuta cu oaste să dobîndească tronul strămoșesc. La rîndul său, în anul 1458 și Matei, fiul lui Iancu se va sui pe tronul Ungariei.

Urcarea pe tron a lui Vlad Țepeș a coincis cu o faptă sîngeroasă ce se va răsfrînge asupra sa: uciderea lui Vladislav al II-lea de către unii boieri trădători. După unii autori, fără a exista o certitudine, se pare că Vlad Țepeș, deși nu a luat parte, a știut totuși de ce se plănuia și nu s-a preocupat să împiedice crima. S-a mulțumit doar, pentru a-și liniști conștiința, să-l îngroape creștinește, cu tot alaiul, la mînăstirea Dealu.

Vom continua în cele ce urmează cu șirul evenimentelor care au decurs și din care putem prezenta atît personalitatea domnitorului cît și portretul său, așa cum l-au văzut contemporanii săi.

După trei ani de domnie, Vlad Țepeș își consolidase suficient situația și de aceea găsi de cuviință să-și declare independența. În 1459 el se hotărăște să nu mai plătească haraci turcilor, încredințat fiind că se va putea bizui la nevoie pe sprijinul lui Ștefan cel Mare și al lui Matei Corvin.

Independența sa nu era însă împărtășită de toți boierii, o parte dintre ei fiind aserviți turcilor din lașitate și comoditate. Mai mult, ei unelteau împreună cu unii tîrgoveți pieirea domnului, reușind chiar să-l ucidă pe fratele acestuia Mircea (născut în 1428 — 1429 la Sighișoara).

[1] Vezi Magazin Istoric nr. 10, octombrie 1984, p. 50—51.

Scanned with OKEN Scanner

Pedeapsa ce o va aplica Vlad boierilor era concepută într-un stil propriu, ce-i va îngrozi pe contemporani. De fapt, domnul va încerca să remedieze starea de lucruri existentă prin pedepsele administrate, bazîndu-se în acest sens pe latura spectaculoasă a acestora, menită să trezească sentimente de frică. Bun psiholog, se va dovedi în final că și-a atins scopul propus, restabilind respectarea ordinii în țară. În privința mijloacelor alese, acestea au fost mult discutate, dar trebuie să ținem seama în aprecierea lor de perioada la care ne referim și de moravurile nu mai puțin crude. Să nu uităm că la curțile din Apusul Europei, lucrurile nu diferau cîtuși de puțin.

Vlad Țepeș urmărea, printre altele, să-și asigure adepți și sprijinitori fideli printre boieri, pentru a-și putea traduce în fapt politica sa de independență față de turci.

Mahomed al II-lea i-a cerut în iarna anului 1461—1462 tributul neplătit de trei ani și în plus 500 de copii pentru corpul de ieniceri. Mai mult, domnul trebuia să se prezinte personal cu tributul în fața Porții. Vlad Țepeș a respins însă cererea turcilor și după unele mărturii, ar fi bătut în cuie turbanele pe capetele trimișilor otomani, lăsîndu-i doar pe cîțiva în viață, ca să povestească sultanului cele întîmplate. Vrînd să evite o acțiune militară și bazîndu-se pe unii boieri simpatizanți de la curte, turcii au pus la cale prinderea în cursă a Domnului. Planul a fost însă dejucat și Hamza Pașa, conducătorul garnizoanei de la Nicopole, împreună cu adjunctul său Catavolinos și întreaga trupă de otomani a fost prinsă de oastea română și din ordinul domnitorului, au fost toți trași în țeapă.

Ne vom opri puțin asupra acestui procedeu crud de execuție. În primul rînd, el nu aparținea lui Vlad, după cum s-ar crede, ci turcilor, care îl foloseau pe scară largă, așa cum romanii cu secole în urmă aplicau crucificarea iar maghiarii tragerea pe roată.

Tragerea pe roată consta de fapt în sfărîmarea oaselor cu ajutorul unei roți, pe care se fixase o lamă de fier. Trasul în țeapă este iarăși discutabil ca mod de realizare, deși unele descrieri ne-au făcut să ne obișnuim cu imaginea unor prăjini de cîțiva metri în care stau înfipte victimele. Oricîtă imaginație ai avea este greu de imaginat cum putea fi înfipt un om într-o țepușe groasă și lungă și apoi aceasta să fie îngropată în pămînt. Procedeul se pare că se realiza cu totul altfel (cel puțin așa după cum rezultă din urmele rămase la mînăstirea Snagov, unde Țepeș obișnuia să aplice acest gen de execuție). De fapt, consta în săpa-

Scanned with OKEN Scanner

rea unei gropi circulare avînd diametrul de 50—60 cm și adîncimea de 2—2,5 metri; în centrul ei se înfigea o țepușă ascuțită, al cărei vîrf nu depășea gura gropii. Victima era luată de călăi și lăsată să cadă în groapă, datorită greutății, țeapa o străpungea de la un capăt la altul, vîrful ieșindu- prin gît. Fiind imposibilă orice mișcare din cauza spațiului restrîns, țeapa se dovedea implacabilă. Este drept că această explicație ne face să ne desprindem cu greu de imaginea „pădurii de trași în țeapă" cu care ne-au obișnuit manualele de istorie; problema rămîne însă deschisă în continuare.

În primăvara anului următor, sultanul Mahomed al II-lea cuceritorul Constantinopolului, în fruntea unei armate de aproximativ 60 000 de oameni, și-a făcut apariția la Dunăre, într-o expediție de pedepsire a lui Țepeș. Domnitorul român îi opunea cam 30 000 de ostași și conștient de disproporția în care se situa, s-a angajat într-un război de hărțuire. Forțînd trecerea Dunării pe la Vidin, oastea turcească a început înaintarea prin Țara Românească îndreptîndu-se spre cetatea de scaun de la Tîrgoviște, trecînd prin Calafat-Craiova-Slatina-Tîrgoviște. Așa cum arătam, tactica lui Vlad Țepeș, în așteptarea ajutoarelor cerute din Ardeal și Moldova, era de a pîrjoli totul în calea turcilor, lipsindu-i de hrană și nutreț pentru cai, otrăvind fîntînile și hărțuindu-i încontinuu, după care se făceau nevăzuți.

În noaptea de 16 spre 17 iunie, spun cronicile, a avut loc un atac al oastei muntene ce viza uciderea sultanului. A fost un măcel groaznic în care au pierit mulți turci. Sultanul Mahomed și-a abandonat armata, care bîntuită de ciumă și decimată de lipsa de hrană și apă și mai ales de atacurile neașteptate ale muntenilor, a prins în cele din urmă să se retragă.

Otomanii au lăsat la Brăila pe Radu cel Frumos, sub protecția unei flote și a unor detașamente speciale, cu gîndul de a se folosi de unii boieri trădători care să-l ucidă pe Vlad Țepeș. Trădarea boierilor se impunea ca soluție unică. Mai mult, la aceasta, s-au adăugat și uneltirile sașilor ardeleni care plănuiseră niște pretinse scrisori pe care chipurile Țepeș le-ar fi adresat sultanului și prin care îl implora să-i redea tronul, urmînd ca în schimb să-l capturezo pe Matei Corvin și să-l predea turcilor. Regele ungar se afla la Brașov în luna octombrie și sașii i-au prezentat scrisorile falsificate, pretinzînd că le-au găsit asupra unor curieri ai lui Vlad Țepeș. Regele maghiar, care legase prietenie cu Vlad și Ștefan în tinerețe, s-a comportat într-un mod deplorabil. I se ivise un prilej nesperat pentru a ieși dintr-o situație dificilă: papa Sixtus îi trimisese 93 000 ducați aur, la fel și Veneția, spre a-l ajuta pe

Scanned with OKEN Scanner

Vlad Țepeș în lupta contra turcilor, dar Matei îi risipise și nu putea justifica fapta. Prefăcîndu-se că nu observă falsurile grosolane ale scrisorilor plăsmuite de sași, la întîlnirea pe care a avut-o cu Vlad Țepeș a dat ordin ca acesta să fie arestat și închis. Viteazul domn a stat închis la Buda și apoi la castelul Vișegrad timp de 12 ani. Abia în 1475 a fost eliberat în urma demersurilor lui Ștefan cel Mare și i s-a dat posibilitatea să ia parte în Serbia la o campanie împotriva otomanilor. Un an mai tîrziu, în noiembrie 1476, cu sprijinul lui Ștefan cel Mare, reușește să ocupe din nou tronul țării.

Sfîrșitul era însă aproape: revenit pe neașteptate cu ajutor turcesc, fostul domn Basarab Laiotă l-a surprins pe Țepeș care avea în jurul său o gardă de numai 200 de moldoveni lăsați de Ștefan cel Mare și fiind trădat de boieri, este ucis într-o zi rece de iarnă a anului 1476 (sau 1477). Marele domn nu împlinise nici 50 ani. Împrejurările exacte ale morții sale nu sînt complet elucidate, dar se pare că a fost străpuns pe la spate cu sulițele, într-o pădure din apropierea mînăstirii Snagov.

Existența lui Vlad Țepeș nu a fost trecută cu vederea de cronicarii și istoricii ce s-au ocupat cu studiul acelei perioade de timp. Ca și în cazul altor domnitori de altfel (cum ar fi de pildă Alexandru Lăpușneanu) s-au emis păreri diferite și chiar contradictorii asupra personalității sale.

Unii istorici au făcut din Vlad Țepeș un personaj însetat de sînge, de jaf și de răzbunare pe boieri și turci, iar alții au mers pînă la a deforma istoria și a-l transforma într-un... vampir!

Cum s-a ajuns aici: un scriitor englez, membru al unei societăți esoterice, Bram Stoker, a scris în 1897 un roman intitulat „Dracula". Acțiunea acestui roman, deosebit de popular în lumea anglo-saxonă, se petrece în Transilvania. Autorul se pare că și-a cules informațiile de la biblioteca de pe lîngă „British Museum" din Londra și a consultat hărți și cărți de călătorii despre Transilvania, iar după alte surse, de la un profesor maghiar budapestan, Arminius Vambery. În acest roman, Dracula, secui de origine, este un mare ostaș, un mare om de stat, un alchimist, un ins inteligent etc. etc.

Cartea a fost tipărită în decursul anilor în peste 20 de ediții și continuă să fie reeditată și azi, numărul exemplarelor fiind de ordinul milioanelor. De asemenea, au fost realizate în Occident peste cîteva sute de filme inspirate în general din subiectul cărții lui Stoker. *Ne abținem să comentăm această legendă tendențioasă nu fără a aminti însă că, din păcate, există și în zilele noastre autori care merg pe calea facilă a senzaționalului cu orice preț.*

Scanned with OKEN Scanner

Reluînd firul istoriei, vedem că Vlad Ţepeş s-a dovedit a fi un veritabil bastion în calea expansiunii otomane. Renumele de care se bucura în lumea catolică a Occidentului a deranjat pe mulţi, stîrnind gelozia şi ura, chiar a unora ce s-au numit prieteni. De aceea, cauza difuzării acestei singeroase imagini a domnitorului trebuie căutată în perioada de detenţie a acestuia la curtea regelui Ungariei. Legendele săseşti erau deja create şi circulau, dar fără anvergură europeană, pe care urma să o capete de aici înainte. Ceea ce a dat amploare circulaţiei lor a fost necesitatea curţii din Buda de a-şi justifica faţă de papalitate şi faţă de Europa gestul de neînţeles. Matei Corvin participase la detronarea unui mare şi glorios adversar al turcilor şi el trebuia să dea o explicaţie. Această explicaţie a fost căutată şi în legendele săseşti. Ele au fost traduse în latineşte şi difuzate în toată Europa Evului Mediu. Severitatea lui Vlad Tepeş era o bună „mască" pentru gestul politic al lui Matei Corvin. Curtea din Buda a prezentat sistematic şi deformat pe toate căile diplomatice şi nediplomatice, pe care le avea la îndemînă imaginea pe care politica ei de curte o cerea. Ţepeş ca figură patologică ar fi justificat bizara intervenţie a Curţii. „Adevărul era sacrificat pentru politică".

Şi pentru că am vorbit de legende, este locul să subliniem faptul că au mai circulat şi altele din care figura domnitorului român se desprinde cu totul altfel. De pildă, din cronicile turceşti, cronici oficiale, de curte, răzbate admiraţia faţă de calităţile excepţionale ale lui Ţepeş. Cronicile bizantine îl prezintă pe Vlad Ţepeş cu admiraţie, domnitorul avînd o mare popularitate la popoarele din sudul Dunării, ocupate de turci.

O cronică în slavonă indică acelaşi ecou favorabil al acţiunilor lui Tepeş şi înfăţişează un portret maiestos al voievodului. Această versiune a circulat intens în Rusia medievală, deşi avea originea în teritoriul dunărean. Deci, nici aici portretul lui Ţepeş nu confirmă figura draconică şi vampirică schiţată de saşi în pamfletele lor şi accentuată pînă la fantastic de Bram Stoker şi urmaşii lui contemporani. Vlad Ţepeş era o figură legendară pozitivă la sudul Dunării şi în sudul Rusiei.

Dacă totuşi aceste legende obiective şi favorabile lui Vlad Ţepeş au fost întrecute de cele din surse maghiare şi săseşti, aceasta se datoreşte unui proces propagandistic dirijat, prin „tiraj" şi „reclamă". Cruzimea lui Ţepeş în formele ei exorbitante este o simplă diversiune politică.

Nu putem trece sub tăcere că s-au scris şi cărţi obiective, cum este cazul istoricului italian Gianfranco Girando, care a publicat la Veneţia, în anul 1972, o reuşită lucrare despre domnul Ţării

Scanned with OKEN Scanner

Românești: „Drakula". Contributi alla storia delle idee politiche nell'Europa Orientale alla svolta del XV secolo". Prin documentație și prin soriozitatea prezentării lucrării, ea poate fi considerată, alături de comunicarea lui Gr. Nandriș și de recenzia apărută în revista „Miorița" (Noua Zeelandă, 1972) la lucrarea lui Gabriel Ronay — „The Dracula Myth" (Mitul Dracula), un răspuns dat celor care în căutarea de elemente senzaționale, au denaturat numele și faptele marelui voievod.

În limba română, recomandăm ca o lucrare de referință cartea lui Radu Ștefan Ciobanu: „Pe urmele lui Vlad Țepeș" (1979).

Bilanțul politic al domniilor lui Vlad Țepeș

Știm că Vlad Țepeș a domnit în trei rînduri: prima domnie, din 1448 a fost foarte scurtă: o lună, maximum două. A doua 1456—1462; a treia în 1476, cînd și-a pierdut și viața.

În concluzie, atît în prima cît și în ultima venire la tron, Vlad nu a lăsat în urma sa amintiri ieșite din comun. Nu același lucru se poate spune despre cea de a doua domnie, care, deși a durat și ea relativ puțin timp (șase ani) a fost suficient pentru a-i conferi un loc statornic și de prim rang în istoria Țării Românești, faima sa depășind hotarele.

Prin ce se poate rezuma domnia lui Vlad Țepeș:

— lupta sa contra Imperiului otoman, avînd ca suprem scop independența și apărarea țării;

— înlocuirea boierilor și promovarea oamenilor simpli, dar viteji și credincioși crezului său;

— relațiile cu Ștefan, domnul Moldovei și Mateiaș, regele Ungariei care se înscriau pe o politică coordonată de luptă contra otomanilor;

— dîrzenia lui Vlad Țepeș ca adversar al turcilor a depășit granițele țării, trezind interesul întregii Europe și a papei, exponentul creștinătății din acea vreme;

— instaurarea unui climat de securitate și ordine în țară prin pedepsirea exemplară a celor ce făceau fapte antisociale;

— uciderea unui mare număr de boieri rivali și negustori sași, ca și a prizionierilor turci.

Procedînd mai departe prin simplificare, rezultă pe de o parte:

— cruzimea lui sălbatică în execuțiile și pedepsele celor pe care îi socotea vinovați, iar pe de altă parte, lupta neostenită și neprecupețită pentru libertatea și independența țării de jugul

Scanned with OKEN Scanner

otoman, suprimarea amestecurilor boierilor în treburile domniei şi instaurarea unui climat de ordine în ţară.

Vlad nu era un simplu condotier viteaz şi crud, însetat de glorie şi aur, ci un domn posedat de un singur ţel: să-şi apere hotarele, libertatea, mîndria... Şi pentru aceasta nu a ezitat să înlăture tot ce-i stătea în cale. *Vlad Ţepeş a demonstrat că Mahomed al II-lea cuceritorul Constantinopolului nu este invincibil.*

Studiul ereditătii lui Vlad Ţepeş

În psihiatrie, studiul ereditătii ocupă un loc însemnat, mai ales cînd se urmăreşte fixarea unui diagnostic retrospectiv.

Cercetînd ereditatea lui Vlad Ţepeş se pot găsi unele elemente interesante, demne de a fi cunoscute.

Se ştie că acest domn, în documentele iscălite de el, semna: Draculya. Faptul că părintele său era poreclit „Dracul" sugerează o explicaţie prin filiaţie a poreclei lui Ţepeş: fiul Dracului. Poporul l-a poreclit Ţepeş (1550), din cauza pedepsei aplicată de el: tragerea în ţeapă.

Mircea cel Bătrîn se evidenţiază ca o personalitate cu trăsături accentuate, dar nu patologice. El ocupă un loc singular în istoria Ţării Româneşti, în primul rînd sub aspectul calităţilor sale spirituale. „Principe între creştini, cel mai viteaz şi cel mai ager", aşa îl apreciază cronicarul turcilor Leunclavius. Foarte activ, energic şi rezistent, a fost un domn curajos şi a purtat numeroase războaie. A domnit 32 ani.

Fire mîndră, îi plăcea să-i fie apreciat statutul: „Io Mircea mare voievod şi domn singur stăpînitor a toată ţara Ungrovlahiei — citim din porunca adresată Tismanei la 23 noiembrie 1406 — şi al părţilor de peste munţi, încă şi spre părţile tătărăşti şi herţeg al Almaşului şi Făgăraşului şi domn al Banatului şi Severinului şi de amîndouă părţile peste toată Podunavia, încă pînă la Marea cea Mare şi singur stăpînitor al cetăţii Dirstor".

Portretul său poate fi reconstituit cu suficientă exactitate pe baza celor două picturi: una la Cozia şi cealaltă executată în 1526 la biserica episcopală Curtea de Argeş. Statură potrivită, bine clădit, faţă prelungă, pometi proeminenţi şi o privire hotărîtă şi pătrunzătoare. Pentru a întregi imaginea, amintim că din ordinul său au fost clădite şi s-au făcut numeroase ctitorii şi danii mînăstirilor şi bisericilor.

Scanned with OKEN Scanner

Rezultă deci că Mircea cel Bătrîn avea o personalitate deosebit de complexă, trăsăturile sale negative fiind compensate și anihilate de cele pozitive, deosebit de accentuate. A avut mulți copii: Mihail, Radu Praznaglava (Chelul), Alexandru Aldea și Vlad Dracul.

Vlad Dracul, despre care am vorbit în introducere, este primul din spița Basarabilor ale cărui trăsături negative sînt mult accentuate. Membru al ordinului Dragonului, ceea ce — cum am văzut — îi determină pe unii autori să susțină că de la acesta i-a veni numele de Dracul, iar pe alții dimpotrivă să-l atribuie cruzimii sale, cruzime pe care a moștenit-o mai apoi fiul său Vlad Țepeș și nepotul său Mihnea Vodă cel Rău. A avut mai mulți copii: pe Vlad (viitorul Vlad Țepeș), pe Radu (căruia i s-a zis cel Frumos), pe un alt Vlad (supranumit și Călugărul — nelegitim), Mircea (care va pieri împreună cu tatăl său în 1447) și tot Mircea s-a numit și un alt fiu nelegitim al lui Vlad Dracul.

Energic și dinamic, războinic și cu înclinații spre mister și conspirații, el dovedește o fire schimbătoare, înclinînd cînd de partea turcilor, cînd a creștinilor. A purtat numeroase războaie. Prompt în reacții, mai impulsiv decît Mircea (care era mai calculat și prudent), se regăsesc la el principalele elemente ale temperamentului ciclotimic, extravertit, cu caracter pregnant nestăpînit.

Dintre frații lui Vlad Țepeș, doi au reținut atenția istoricilor, deși nu au reușit să se ridice la nivelul părintelui și fratelui lor. Sub aspect psihiatric ni se pare interesant să ne oprim asupra lor, fiind demne de relevat anumite trăsături comune cu Vlad Țepeș, mai mult sau mai puțin accentuate sau rămase necunoscute izvoarelor existente.

Vlad Călugărul s-a născut probabil între 1430—1435, ca fiu nelegitim sau natural al lui Vlad Dracul. Fire închisă, îmbracă de tînăr haina monahală, luînd numele de Pahomie. Renunță însă la călugărie și visează la tronul Țării Românești. Are o domnie ștearsă, fiind supus întru totul turcilor. Își înlătură rivalii la domnie (Vlad Vornicul, de exemplu), iar pe alții îi înseamnă la nas.

Face numeroase ctitorii și danii, demonstrînd firea sa oscilant-afectivă. A fost căsătorit de două ori (după unii istorici chiar de trei ori), avînd mai mulți copii. Moare în toamna anului 1495. Introvertit, are ca trăsătură dominantă a caracterului firea nestăpînită, combinată cu un temperament distimic și labil.

Radu cel Frumos, favorit al lui Mehmed al II-lea, cu care stătea la masă și despre care se spune că viitorul domn, pentru a obține tronul, îi satisfăcea anumite apucături (Dimitrie Bolintineanu). Inițial — se spune — că s-ar fi opus avansurilor lui Meh-

Scanned with OKEN Scanner

med, punînd mîna pe sabie, gest în urma căruia ar fi fost un timp exilat și apoi reprimit la curtea turcului. Cert este că Radu cel Frumos avea o personalitate complexă, greu de înțeles, așa cum caracterizează Kretschmer și Leonhard pe schizoizi, dar avea și mulți prieteni, plăcîndu-i să petreacă, fapt care pledează pentru un temperament ciclotimic.

Are o domnie efemeră în timpul căreia nu se face remarcat. Moare în 1474. A fost căsătorit cu Maria și a avut o fică.

Mihnea cel Rău a avut o domnie scurtă iar descrierea lui ne este făcută de Alexandru Odobescu în nuvela cu același nume, cu remarca că autorul a săvîrșit neintenționat o serie de confuzii și greșeli. Aceasta însă nu-i diminuează valoarea.

„Crud și ieșit din minți ca și tatăl său" (N. Gane), fire autoritară, moștenită în linie directă de la străbunii săi, vine în conflict cu boierii care vroiau cu orice chip să-și impună punctul de vedere în treburile domniei, așa cum le dictau interesele de moment. Mihnea reacționează spontan și impetuos (caracter nestăpînit) trecînd la represalii; iată ce menționează un Minei aflat la Sofia, avînd data de 1 ianuarie 1509, despre uciderea unor boieri la porunca domnului și despre cruzimile acestuia: „Anul 7017 (1509) cînd a ucis Mihnea voievod pe boierii munteni....". În această privință, Letopisețul cantacuzinesc este mai detailat: „...prinse pre toți boiarii cei mari și aleși și-i munci cu munci, cu multe munci și cumplite și le luo toată avuția și se culca cu toate jupînesele și cu fetele lor înaintea ochilor lor. Deci unora le-au tăiat nasurile și buzele pre alții i-au înecat și pre alții i-au spînzurat, iar el se îmbogățea și creștea ca chedrul....". Cît despre Craioveşti — menționează Const. C. Giurescu și D.C. Giurescu — domnul pe de o parte îi asigura că nu-i va omorî, că nu le va face nici o nevoie...", iar pe de altă parte plănuia în taină pieirea lor. Temători, frații Craioveşti se refugiază la sud de Dunăre cu ceva „avuție și oameni cît puteră". Că au aflat de acel neam rămași, pre toți i-au muncit cu multe feluri de munci. Pre unii i-au și omorît....".

Asupra ctitoriei de la Bistrița s-a tras cu tunul: pînă aici mergea patima politică. Preoților din satele Craioveștilor „tuturor le-au tăiat nasurile... și să ispitea... să arză pre toți egumenii dă pre la toate mănăstirile...". Chiar dacă ținem seama de unele exagerări datorate subiectivismului cronicarului, cert este că Mihnea a dovedit cruzime și înclinație spre excese sexuale, specifice caracterului nestăpînit.

De reținut că Mihnea din cîte se menționează, și-a schimbat credința — trăsătură specifică ciclotimicilor. Evlavia și căutările

Scanned with OKEN Scanner

religioase pornesc fie din anxietate, fie dintr-un calcul rece de a-şi asigura circumstanţe prielnice îndeplinirii faptelor sale.

Căsătorit de două ori, el are mai mulţi copii. Este alungat din ţară de boieri şi se retrage la Sibiu, unde piere înjunghiat la 12 martie 1512, pe cînd se întorcea de la biserică.

Încercînd să reconstituim pe baza materialelor scrise maladiile de care au suferit neamul Basarabilor, coborîtori din Mircea cel Bătrîn, constatăm că toţi, fără excepţie, s-au bucurat de o bună sănătate. Poate doar dacă nu ţinem seama de unele boli molipsitoare ce i-au afectat în copilărie pe unii. Aşa se pare că a fost cazul lui Radu Prasnaglava, a cărui chelie nu era moştenită, Basarabii erau fără excepţie bărbaţi virili, cu pilozitate accentuată. În privinţa longevităţii, nu putem să emitem o părere, dat fiind faptul că exceptînd pe Mircea cel Bătrîn, toţi au încetat din viaţă prematur, fiind ucişi de rivalii lor la domnie.

Ajunşi în acest punct, înainte de a încerca să schiţăm structura personalităţii psihice a lui Vlad Ţepeş, să rezumăm cum s-au prezentat sub acest aspect înaintaşii şi rudele sale.

În concluzie, ţinînd seama de puţinele date clinice transmise de documentele timpului, bazaţi pe studiul genealogiei descendenţilor din Mircea cel Bătrîn ; avînd în vedere datele pe care astăzi psihiatria ni le poate pune la îndemînă şi coroborîndu-le cu cele furnizate de studiul constituţiilor şi temperamentelor, putem ajunge la concluzia că, într-o măsură mai mică sau mai mare, la toţi domnitorii analizaţi se regăseşte combinaţia dominantă de caracter nestăpînit cu temperamentul l bil. Este vorba la toţi, fără excepţie, de trăsături accentuate, care însă nu pot fi încadrate în clasa psihopatiilor.

Nu putem vorbi nici de trăsături distinctive specifice unui caracter sau temperament, fapt însuşi greu de întîlnit în practica psihiatrică şi explicabil prin aceea că ramura Drăculeştilor a fost încrucişată, prin partea femeiască, cu alte neamuri (vezi de pildă ipoteza că Mircea cel Bătrîn a fost căsătorit cu o rudă a regelui polon Vladislav Jagello).

Referitor la gradul de înrudire dinspre partea femeiască: Vlad Ţepeş, prin mama sa, fica lui Alexandru cel Bun, se trage din dinastia Muşatinilor, fiind un exponent al celor două dinastii şi pe plan ereditar. El este văr primar cu Ştefan cel Mare. Ne vom ocupa de Muşatini în cadrul analizei altui domn. Cert este şi putem spune că şi din această descendenţă nu i-au parvenit trăsături diferite. În fond, nu poate constitui o surpriză, căci istoria ne-a dovedit că în cazul caselor domnitoare europene, dominanta a putut fi regăsită pe o lungă perioadă de timp, chiar de cîteva secole.

Scanned with OKEN Scanner

Personalitatea lui Vlad Țepeș, după cum arătam la începutul caracterizării acestui domnitor, nu a fost trecută cu vederea de cronicarii și istoricii ce s-au ocupat cu studiul și descrierea domniei sale.

Caracterul său — ca și a altora, de altfel — a fost foarte discutat, atunci ca și acum, păreri diferite și chiar contradictorii au existat și există asupra personalității acestui voievod.

Lăsînd la o parte legendele săsești, răspîndite apoi în Occident prin filiația maghiară care, după cum am văzut fac din el un vampir, există și autori români care îl prezintă pe Vlad Țepeș drept o „fiară însetată de sînge" (Dimitrie Bolintineanu, Nicolae Gane etc). Nu putem ține seama și nici interpreta unele decizii ale domnitorului Vlad Țepeș fără a cunoaște o serie de amănunte premergătoare venirii sale la tron. Astfel, în primul rînd se impune să luăm cunoștință de condițiile istorice în care a venit la domnie Vlad Țepeș.

Timp de aproape un secol s-a dus o luptă permanentă pentru tronul Țării Românești și pentru stingerea unei vechi lupte familiale între urmașii celor două ramuri de voievozi Basarabi: fiii și nepoții lui Mircea cel Bătrîn (1386), cu fiii și nepoții lui Dan I (1385—1386).

Vrăjmășia pare a fi început după moartea lui Radu (1385). Mircea cel Bătrîn succede rapid fratelui său mai mare Dan I, răpus într-o înfruntare obscură de arme. Timp de 32 ani, cît durează glorioasa lui domnie, urmașii lui Dan I, adăpostiți în Ardeal și la curtea lui Sigismund de Luxemburg, nu îndrăznesc să-și revendice drepturile asupra Munteniei. Abia după ce fiul și asociatul la tron al lui Mircea, Mihai I-ul piere în 1420 într-o bătălie cu turcii, iar aceștia înscăunează pe un bastard al lui Mircea, pe Radu Prasnaglava, Dan al II-lea, sprijinit de Sigismund, caută stăruitor să înlăture pe vărul său și reușește apoi să domnească și el cu întreruperi, cam zece ani. Acest Dan al II-lea moare în împrejurări obscure în 1431.

Coroana Țării Românești trece din nou asupra urmașilor lui Mircea. O poartă Alexandru Aldea, apoi Vlad Dracul (acesta din urmă a fost domn al Țării Românești în trei rînduri: 1436—1438; 1439—1442 și 1443—1447. Cu acest domn conflictul dintre Drăculești și Dănești capătă un ecou istoric mai amplu și mai sîngeros. Îl păstrează aproape toate cronicile și însemnările vremii: bizantine, maghiare, sîrbești, italienești, polone și chiar turcești.

Scanned with OKEN Scanner

Fiul lui Dan al II-lea, Vladislav al II-lea sau Danciul, vine din Transilvania împreună cu Iancu de Hunedoara și-l ucide pe Vlad Dracul și pe fiul cel mare al acestuia, Mircea. Timp de zece ani dețin tronul Dăneștii.

În 1456, lupta dintre cele două ramuri ale Basarabilor reînvie și cu mai multă intensitate. Vlad Țepeș, Drăculesc prin tată, Mușatin adevărat prin mamă și Basarab autentic prin bunicul său Mircea, ucide la a doua sa venire, pe Vladislav al II-lea și cîțiva ani mai tîrziu pe fiul acestuia Dan al III-lea sau Dan cel Tînăr, adăpostit și protejat tot în Ardeal. Pe acesta din urmă îl ucide spectaculos, tocmai cînd intra în țară cu scopul precis de a înlătura un pretendent legitim la domnie și totodată răzbunîndu-și și tatăl. Legenda menționează că Țepeș l-ar fi pus pe Dan să-și sape singur groapa și apoi l-ar fi decapitat.

Vrăjmășia dintre Drăculești și Dănești va continua, mai estompată și în deceniile următoare, sfîșiind inutil țara și servind desigur doar intereselor politice și economice ale unei părți din boierimea română, împărțită la rîndul ei în partide cu hotărîtoare simpatii și dușmănii interne, cu aserviri și ploconiri externe, cînd față de turci, cînd față de adversarii acestora.

Fiul lui Țepeș, Mihnea Vodă cel Rău, va fi ucis și el de Dănești: de un vistier Albu, întovărășit de Dimitrie Iacșici și de Danciul, urmașul lui Basarab cel Tînăr, strănepot al lui Dan al II-lea. Iată împrejurările: Mihnea fusese alungat din țară de către boieri și se retrăsese la Sibiu împreună cu nevasta și copiii săi. În clipa cînd ieșea de la slujbă, aflîndu-se în piața bisericii, a fost înjunghiat de sîrbul Iacșici.

Ce reținem din incursiunea de mai sus, considerată ca necesară pentru o mai bună înțelegere a opiniei noastre în privința cruzimii domnitorului Vlad Țepeș:

1). Exista o veche dușmănie între cele două ramuri de Basarabi, soldată cu asasinate cînd de o parte, cînd de alta sub motivul răzbunării și urmărindu-se în același timp tronul Țării Românești.

2). Boierimea din preajma tronului era interesată în această vrajbă, o întreținea și trăgea foloase de pe urma ei. Vlad Țepeș era conștient de rolul jucat de marii slujitori, de „fidelitatea" lor și pentru a nu risca, nu a stat la îndoială să pună capăt stării de lucruri.

3). Crima reprezenta un lucru obișnuit, care se încadra în moravurile vremii. Să nu uităm că în întreaga Europă exista pe atunci o atmosferă de cruzime iar Vlad Țepeș

Scanned with OKEN Scanner

n-a întrecut, în privința aceasta, pe alți monarhi ai secolelor al XV-lea și al XVI-lea, de la Parisul lui Ludovic al XI-lea, pînă la Moscova lui Ivan cel Groaznic. De altfel, nu trebuie să ne mire prea mult acest lucru căci suprimarea adversarilor politici, pretendenți la coroana unei țări se practică și în zilele noastre în occident, e drept cu mijloace adecvate și mai ales cu multă discreție... Concluziile noastre concordă cu cele ale unor istorici de seamă, cum ar fi de exemplu C.C. Giurescu și D.C. Giurescu[1].

4). Execuțiile ordonate de Vlad Țepeș serveau drept exemplu pentru toți aceia care vroiau, sub o formă sau alta, să tulbure ordinea în stat. Cunoaștem cazul altor domni care adoptînd o atitudine blîndă nu au reușit să schimbe o stare a lucrurilor în continuă deteriorare datorită influenței străine, ba și-au pierdut tronul și chiar viața.

Măsurile lui Țepeș de pedepsire au fost aspre, dar ele nu au constituit decît o adaptare la vremurile extraordinare prin care treceau țara și poporul său. Domnul a înțeles că justiția feudală trebuia să fie un spectacol pentru mulțime, pentru că în mintea și inima acesteia imaginea pedepsei să se imprime atît de puternic încît să transmită tuturor un sentiment de groază.

Dintre toate pedepsele folosite în aceea vreme, spectacolul tragerii în țeapă era senzațional. Țepeș știa bine acest lucru și a folosit această metodă, care nu era nouă sau unică pentru acele timpuri. Elementul nou adus de el a constat în aplicarea pedepsei în masă, după vină, fără nici un fel de favoruri, a tuturor vinovaților; poate de aici să-i fi provenit și renumele deosebit.

Măsurile aspre ale lui Țepeș au adus ordine și bunăstare în țară. Ele nu au fost determinate de cruzime, ci numai de spiritul de dreptatet și din dorința de a-și ridica țara, pe care o găsise în ruină, bîntuită de tîlhari, de bandele înarmate ale boierilor, aflați în permanente și irațională războaie feudale, de cetele prădalnice ale deliilor și acîngiilor otomani.

Cum îl descriau contemporanii pe Vlad Țepeș?

„Nu foarte înalt de statură, dar foarte vînjos și puternic, cu înfățișare crudă și înfiorătoare, cu nasul mare acvilin, nările umflate, fața subțire și puțin roșietică, în care genele foarte lungi și stufoase îi arătau amenințători; fața și bărbia îi erau rase cu

[1] C.C. Giurescu și D.C. Giurescu: Istoria Românilor, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976, vol. II, p. 152

Scanned with OKEN Scanner

excepția mustății. Timplele umflate sporeau volumul capului. Un gît ca de taur lega ceafa înaltă de umerii lați pe care cădeau plete negre și cîrlionțate". Așa l-a descris un martor al timpului, Nicolae de Moudrussa, nunțiu papal în Ungaria. Descrierea corespunde întocmai cu singurul portret autentic ce ne-a rămas de la Vlad Țepeș[1].

Cît privește comportamentul, stările sale alternau, trecînd de la o extremă la alta: „uneori rămînea țintuind în gol, cu ochii săi enormi și holbați, și-atunci figura lua deodată (poate din pricina arcadelor boltite sus și a sprîncenelor desenate fin și prelung) aerul fanatic și trist al picturilor bizantine, supte și despuiate de omenesc. Dar, în clipa cealaltă, rîsul și glasul lui de bronz batjocoritor îi puneau în vibrare mușchii răsuciți și energici ai obrazului, dezvelind, sub mustața înegrită cu sineală, niște dinți albi de lup și-un bot de faun ce rînjește și atunci părea că din întreg chipul său aspru, prin toți porii aceia pămîntii, țîșnea o poftă de viață și-o putere neobișnuită, devastatoare....

Mohoreala sulfuros-verzue a privirii, bărbia de piatră, tenul măsliniu și umed, pometii ascuțiți, fruntea — trădau pe saturnian; vivacitatea gesturilor, vinele umflate și zvîcninde ale gîtului său ca de taur, buza de jos mare, puternicile mîini agile, globul ochilor înroșit brusc de furie — vorbeau de elocotul dominator al sanguinului".[2]

Să examinăm pe rînd, elementele constitutive ale personalității domnului:

Dinamismul este o trăsătură caracteristică a temperamentului nestăpînit. Vlad Țepeș a dovedit o deosebită energie și perseverență, ajungînd la domnie în trei rînduri; semnificativă în acest sens este cea de a doua domnie, cînd a găsit puterea necesară, avînd în urma sa o captivitate de doisprezece ani, să reocupe tronul Țării Românești.

---

[1] Portretul lui Vlad Țepeș aflat la muzeul Castelului Ambros din Tirol a ajuns aici pe următoarele căi: el a aparținut lui Ștefan, strănepot al său (fiu al lui Petru Vodă, domn ce renunțase la tron și se retrăsese la Bozen, unde a și murit la 1 iulie 1594). Ștefan a fost internat în școala iezuiților din Innsbruck și admis în Congr. Mariani a Tinerimei studioase (o congregație catolică religioasă), ajungînd chiar „Prefect al Congregației". Ștefan moare de tuberculoză în 1602, iar averea rămasă a fost sechestrată de preoții catolici. Printre bunurile respective — despre care se spune că aveau o valoare imensă — se afla și portretul lui Vlad Țepeș, singurul de fapt, după părerea specialiștilor, cel mai reprezentativ al Domnitorului.

[2] Vezi Nicolae de Moudrussa în N. Iorga: Studii și documente cu privire la istoria Românilor, vol. XIX, p. 216, 1916.

Scanned with OKEN Scanner

S-a remarcat prin măsuri energice, de bun organizator. Tot dinamismul său este cel care l-a împins la acțiuni războinice, la pedepsirea boierilor și sașilor.

Talente și aptitudini: încă de la vîrsta de șase ani, educația sa a fost încredințată unor dascăli și boieri. A dovedit încă de pe atunci înclinație spre învățătură, dar mai ales spre știința militară, el însuși fiind un bun ostaș. Avea talente militare deosebite, pe care și le-a cultivat de timpuriu. Era în același timp și un bun organizator al armatei. Să nu uităm curajul și dîrzenia de care a dat dovadă cînd, împreună cu o mînă de oameni, în primăvara anului 1462, pătrunde în tabăra sultanului pentru a-l ucide.

Orgoliul se întîlnește la mulți ciclotimici în fazele de expansiune și Vlad Țepeș era într-adevăr extrem de orgolios. Este de ajuns să reamintim următorul episod deosebit de sugestiv în această privință: „Astfel de obicei avea: ori de unde venea la el un sol, de la împărat (sultanul turc) sau de la rege (Matei Corvin) și nu era îmbrăcat în chip ales și nu știa ce să răspundă la întrebările lui sucite, îl punea în țeapă, zicîndu-i: Nu sînt eu vinovat de moartea ta, ci sau stăpînul tău, sau tu însuți. Mie să nu-mi spui nimic rău. Dacă stăpînul tău știindu-te cu minte puțină și neînvățat, te-a trimis la mine, la un stăpînitor înțelept, atunci stăpînul tău te-a omorît, iar dacă cumva ai îndrăznit tu însuți să vii, nefiind învățat, atunci tu însuți te-ai omorît".[1]

De o scrupulozitate extremă, nu ierta sub nici un chip pe cel ce călca legile țării. Avea o conștiință foarte puternică a măreției domnești, izvorîtă tot din teribilul său orgoliu, finalizat — nu odată — prin măsuri de mare cruzime.

Referindu-se la dublul aspect al firii sale: orgoliu și cruzime, Dimitrie Bolintineanu comentează prin prisma istoricului îmbinarea dintre cele două, fapt care credem că prezintă interes și pentru psihiatru: „el nu știa să corupă. Corupția o respingea: tirania lui era onestă. El voia să insufle spaimă: ucidea. Țepeș era prea mîndru ca să corupă oamenii. Viața lui o voia strălucită, tronul său înconjurat de mărire. Mijlocul de a ajunge acolo, era de a inocula spaima (...). El nu credea nici în legătura ce se face între tron și o partidă prin interesul comun de apărare a aceluiași principiu. Judeca pe oameni ca învățătorii pe copii. Trebuia să-i înspăimînte. La el minciuna nu afla intrare. Ptra, intriga, calomnia, erau lovite cu moarte. Dacă unii din sfetnicii săi ar fi făcut o greșeală, îi punea în țeapă. Vlad Țepeș era feroce, dar avea ferocitatea leului.

[1] Bogdan, Ion, Vlad Țepeș și narațiunile germane și rusești asupra lui (studiu critic cu cinci portrete), București, 1896.

Scanned with OKEN Scanner

Ferocitatea leului este mai demnă decît blîndețea crocodilului. Crocodilul este laș".

Desigur, comentariul lui Bolintineanu poate suporta multe discuții. Am vrea să subliniem doar că autorul scoate în evidență și nu pune în discuție unele laturi ale firii domnului: pira, intriga și calomnia nu erau cîtuși de puțin agreate ci din contră, pedepsite cu severitatea maximă. Acestea sînt trăsăturile specifice firi lor hiperperseverente, care luptă pentru dreptate. De fapt, țelul întregii sale vieți se afla sub dominanta acestui caracter.

Oscilații afective, în idei și convingeri. Viața lui Vlad Țepeș ne oferă numeroase exemple care demonstrează trecerea de la o stare afectivă la alta. Știm că se mînia brusc și atunci lua hotărîri pripite, caracterizate prin cruzime. Trăsătură caracteristică temperamentului labil. Cicloizii au mari oscilații afective. Spațiul nu ne permite să cităm pasajele respective din lucrările privitor la viața lui Vlad Țepeș. Subliniem că oscilațiile nu erau bruște (în zig-zag, spune Kretschmer), ci rotunjite, lipsite de bruschețea violentă a oscilațiilor între polii hiperestezici și anestezici care există la schizoizi.

Am mai aminti o altă trăsătură a temperamentului cicloizilor: urăsc ce au iubit, iubesc ce au urît. Pe Tudora, țiitoara sa, pe care o iubea foarte mult, pentru că a îndrăznit să-l mintă, a ucis-o pe loc cu propria sa mînă (Dimitrie Bolintineanu).

Schimbarea religiei: Bonifaciu susține că Vlad și-a schimbat religia în urma tentativelor episcopului de Strigon, la indicația lui Mateiaș.

Simțul realității. Domnul era conciliant atunci cînd împrejurările o impuneau. Este cazul lui Mateiaș, care l-a ținut prizonier, în condițiile pe care le cunoaștem.

Inclinarea spre viața dublă. A avut o țiitoare (Dimitrie Bolintineanu) cu numele de Tudora. Ca și tatăl său, vădea înclinații spre asociații secrete: legămîntul cu Ștefan și Matei Corvin.

La curtea din Buda îi plăcea să fie în atenția femeilor, cărora le producea o impresie puternică, exercitînd o atracție magnetică asupra lor. Dădea ospețe sub pretextul unor petreceri și apoi poruncea uciderea invitaților căzuți în disgrație; trăsătură specifică caracterului demonstrativ. În sprijinul acestei afirmații vine și faptul că Vlad Țepeș urmărea să impună contemporanilor și celor din jurul său o anume imagine despre sine. O altă trăsătură a firii demonstrative — întîlnită și la ciclotimici — era pripeala în decizii (menționată mai sus).

Atitudine socială. Kretschmer și Leonhard menționează că temperamentul ciclotimic este caracterizat în funcție de atitudi-

Scanned with OKEN Scanner

nea socială. Ciclotimicii sînt expansivi, sociabili și știu să se confunde cu mediul. Știm că Vlad Țepeș a avut audiență la poporul său, că a fost urmat cu credință în luptă și a fost regretat după moartea sa. Imaginea despre domnitorul Țării Românești ne-o putem întregi și din relatările următoare menționate de o poveștire slavă:

„Și așa de mult ura răul din țara sa, că dacă săvîrșea cineva vreun rău, fie hoție sau tîlhărie sau vreo minciună sau nedreptate, acela nu era chip să rămînă viu. fie că era boier mare, sau preot ori călugăr, sau om de rînd, ba chiar dacă cineva ar fi avut mare bogăție, nu putea să se răscumpere de la moarte. Și atît de temut era, încît avea într-un loc un izvor al lui și o fîntînă și la această fîntînă și la izvor veneau călători mulți și beau din fîntînă și din izvor, pentru că apa era rece și dulce. Iar el (Țepeș) a așezat la fîntîna aceea, în loc pustiu, o cupă mare și minunată din aur. Și cine vroia să bea apă, trebuia să bea cu această cupă, nimeni n-a îndrăznit s-o ia".[1]

Era popular, nu se izolase de popor și vroia să întroneze pe orice cale ordinea în țară în folosul celor mulți. Cea mai bună dovadă a fost idealul său: independența țării pentru care a sacrificat totul. Nu a urmărit dobîndirea unei averi sau scopuri personale

Severitatea împinsă pînă la extrem. Este cert că Vlad a ordonat uciderea unui mare număr de boieri, mari dregători, vagabonzi și tîlhari de drumul mare, soli plini de aroganță ce nesocoteau uzanțele diplomatice și prizonieri turci.

Trăsătura dominantă de cruzime se poate urmări cu ușurință pe întreaga filieră a descendenților lui Vlad Dracul—Vlad Țepeș — Mihnea cel Rău, evidențiindu-se două aspecte: este o realitate de necontestat și constituie o tară ereditară, fapt care ne îndreptățește să ne gîndim dacă nu cumva ar fi vorba de ceva patologic și nu de.o simplă accentuare a unei laturi a personalității. Este o problemă ce a rămas deschisă, iar abordarea ei depășește scopul și mijloacele modeste folosite de noi. Totuși, să revedem care sînt acuzațiile cele mai grave care i se aduc în privința cruzimii, exceptînd numeroase execuții, mai cu seamă pe insula de la Snagov și dacă nu ținem seama de modul de a trage în țeapă pe prizionierii turci luați în luptă, am aminti următoarele fapte mai deosebite ce vin să demonstreze o accentuată trăsătură a personalității lui Vlad Țepeș:

[1] Radu Ștefan Ciobanu, Pe urmele lui Vlad Țepeș, Ed. Sport-Turism, București, 1979, p. 166.

Scanned with OKEN Scanner

— uciderea pe la jumătatea celei de a doua perioade de domnie, a unui mare număr de boieri, dregători și membri ai familiilor acestora, folosindu-se de un subterfugiu puțin lăudabil: călcarea legilor ospitalității. Iată ce menționează în această privință istoria și cum descrie evenimentul:

„Vlad Țepeș își invită pe toți cei care într-o formă sau alta îi bănuia sau învinuia de fapte mișșave, la un ospăț la curtea domnească. Era în primăvara anului 1459 în prima zi de Paște. Se anunța o zi frumoasă cu mult soare și natura mustea de viață. Sălciile din lunca Dîmboviței își plecau crengile încărcate de greul frunzelor ce înverziseră. În palatul domnesc din Tîrgoviște se adunaseră peste 500 de boieri. Bucatele alese erau stropite cu vinuri felurite, cărora nu li se ținea socoteala. În scurt timp, mințile invitaților au fost cuprinse de aburii de grei ai vinului. În fruntea mesei, Vlad Țepeș avînd în dreapta sa pe armaș, se prefăcea că nu are altă preocupare ca ceilalți. La un moment dat, zumzetul discuțiilor este întrerupt de glasul tunător al Domnului: „Măriți boieri, i-a întrebat acesta, dacă nu vă este cu supărare, cîți domni s-au perindat oare pînă la Domnia Mea, pe tronul Țării Românești ? Au oare știți?“

Răspunsurile cu limbile împleticite și abia îngăimate de prea multă băutură l-ar fi iritat pe Domn: unii au spus treizeci, alții douăzeci, iar cei mai tineri, șapte. „Care este cauza acestei instabilități?“ a mai întrebat Vlad Țepeș. Neprimind nici un răspuns, el s-a adresat atunci celor prezenți ce dintr-o dată au presimțit că-i paște o mare primejdie: „Vina o poartă rușinoasele voastre dezbinări“. Apoi a poruncit tragerea în țeapă a celor cinci sute de invitați.

Evenimentul, și nu numai el, a dat naștere la numeroase controverse, printre care și a numărului victimelor, avansîndu-se ideea că în realitate ar fi vorba de... cincizeci!

Pedepsirea locuitorilor orașului Tîrgoviște. Vlad și-a adus aminte că unul din frații săi (?) fusese insultat de niște boieri din Tîrgoviște. Socotind că a venit momentul să spele rușinea adusă familiei sale, a trimis oaste la Tîrgoviște și în ziua de Paște înconjură orașul și după un asediu de trei zile, îi arestă pe toți locuitorii. Pe o parte din negustori i-a ucis, iar restul populației a fost pusă să lucreze cu mic cu mare la construcția cetății Poenari din județul Ialomița. Cît privește orașul Tîrgoviște, acesta a căzut pradă jafului ostașilor și a fost în parte distrus.

Alături de latura ce trădează cruzime, distingem și unele trăsături tot atît de accentuate ale firii, pe care le regăsim și la

Scanned with OKEN Scanner

ascendenții săi: orgoliul, dorința de răzbunare, trăsături specifice personalității hiperperseverente.

În sprijinul acestei teze amintim pedepsirea negustorilor sași brașoveni, pentru ajutorul acordat unor rivali ai săi la tronul Țării Românești (Vlad Călugărul, Basarab Voievod și Dan Voievod)

Execuția lui Dan, fiul domnului Dan al III-lea. Evenimentul s-a petrecut la Tîrgoviște, în curtea unei biserici. Pe scurt, el ar fi decurs astfel: locuitorii orașului au aflat că în curtea unei biserici se sapă o groapă pentru a fi înmormîntat cineva de seamă. Dar nu se știa cine. Începuse chiar și slujba, cînd a fost adus un... orb! Era Dan, fiul domnului Dan al III-lea, căruia maghiarii îi scoseseră ochii ca să nu mai poată fi domn, conform obiceiului că un bărbat „însemnat" nu poate ocupa tronul. El a fost decapitat pe loc și înmormîntat spre groaza celor de față.

Unii dintre boieri, au îndrăznit să-i obiecteze lui Vlad, că execuția lui Dan s-a făcut fără judecată. Vlad Țepeș a răspuns că tatăl celui în cauză, Dan Vodă, i-au ucis rudele fără judecată: nu el (Vlad Tepeș n.a.) a născocit tirania și nu el a călcat legile țării.

Așa cum menționam mai sus, alături de cruzimea specifică firii nestăpînite, se recunoște și aici cu suficientă ușurință dorința de răzbunare — proprie firii hiperperseverente.

— un alt act de severitate neobișnuită imputat lui Vlad Tepeș este uciderea la Tîrgoviște a cerșetorilor, vagabonzilor și infirmilor. Văzînd numărul mare al acestora ce împînziseră drumurile, i-a adunat pe toți într-o magazie promițîndu-le că le va da un rînd de veșminte scumpe, bani și un prînz îmbelșugat. În toiul petrecerii, porunci să se dea foc la casă iar cei care încercau să se salveze erau uciși pe loc. Astfel, au pierit toți în flăcări. Se spune că Vlad asista zîmbind la spectacol, care îl încînta enorm...

— așa cum am arătat, avea o țiitoare cu numele Tudora. Într-o zi, aceasta neavînd ce face, i-a spus domnului că a rămas gravidă. Vlad Țepeș nu voia să audă de așa ceva și pur și simplu a scos paloșul și i-a despicat pîntecul. Nu știm cît de real este acest episod, dar îl prezentăm ca simplu titlu informativ.

— execuția lui Vladislav al II-lea a avut loc la Tîrgoviște în primăvara lui 1452. Acesta a fost ucigașul lui Vlad Dracul. Nu se știe precis dacă Vlad Țepeș a fost implicat direct sau numai a știut de complotul boierilor ce au suprimat pe rivalul său.

Încheiem aici lungul șir al actelor de cruzime prin a aminti că Dimitrie Bolintineanu menționează în lucrarea sa că Vlad Țepeș ar fi inventat tot felul de torturi, care mai de care mai rafinate și

Scanned with OKEN Scanner

mai crude. Credem mai degrabă că Bolintineanu s-a lăsat atras de latura senzațională a povestirilor orale și legendele săsești, fără să-și dea seama că săvîrșește o greșeală gravă din punct de vedere istoric privind respectarea adevărului.

Discuția faptelor

După ce am arătat diferitele aspecte psihologice ale personalității lui Vlad Țepeș, nu ne rămîne decît să încercăm a le încadra într-un tablou nosologic.

Dar, prin fixarea unui cadru psihiatric, în care să se închege structura personalității psihice a domnului Țării Românești, nu am intenționat să punem cu orice preț un diagnostic.

Față de materialul faptic cunoscut și în parte redat pe scurt în lucrarea noastră, ne propunem să luăm în discuție personalitatea psihică a lui Vlad Țepeș. Știm că în cazul bolilor mintale propriu-zise, se constată o serie de manifestări caracteristice[1], ori din cursul expunerii noastre — și a datelor furnizate de istorie — este evident că Vlad Țepeș nu a prezentat tulburări mintale.

Dacă ținem seama de concepția lui Karl Leonhard, putem presupune că Vlad Tepeș a fost o personalitate accentuată, remarcîndu-se printr-o serie de trăsături de caracter și temperament. În lumina celor arătate, sîntem de părere că personalitatea domnitorului este rezultanta combinațiilor unui caracter hiperperseverent și nestăpînit cu un temperament labil.

Am vrea să atragem atenția asupra a două aspecte care ni se par extrem de importante în aprecierile pe eare sîntem tentați să le facem. În primul rînd constituentele pesonalităților accentuate incriminate nu se întîlnesc în practică în totalitate la un individ, unele pot foarte bine lipsi, altele sînt prezente mai mult sau mai puțin pronunțat, iar uneori chiar suferă modificări esențiale în urma combinațiilor.

Al doilea aspect demn de reținut , se referă la faptul că manifestarea lor în timp ce nu este constantă pe de o parte, iar pe de altă parte una este să testezi pe cineva avîndu-l în supraveghere și alta este să reconstitui pe baza unor materiale.

Care sînt trăsăturile ce caracterizează o personalitate accentuată hiperperseverentă și pe care le întîlnim la Vlad Țepeș?

Substratul acestei firi îl constituie perseverența anormală a afectului. Sentimentele se estompează treptat după ce reacția

[1] V. Predescu și colab.: „Psihiatrie", Ed. Medicală, București, 1976.

Scanned with OKEN Scanner

a avut loc: mînia dispare dacă l-a pedepsit pe cel care a stîrnit-o. Cînd își aduc aminte, afectul apare din nou, continuînd să fie prezent. Specificul firii hiperperseverente se manifestă întotdeauna cînd sînt atinse interesele personale. Oamenii avînd această fire nu iartă niciodată, sînt ranchiunoși. Au predispoziția de a se simți cu ușurință jigniți, se simt lesne ofensați. Devin luptători pentru dreptate, posedă un pronunțat sentiment al valorii proprii. Își pierd încrederea în cei din jur și au o perseverență pronunțată. Ambiția îi îndeamnă la realizări pozitive, ca să se poată bucura de stima celorlalți, efectuează lucruri concrete.

Să trecem la firea nestăpînită: cînd ceva nu le este pe plac nu caută un „modus vivendi", ci își manifestă nemulțumirea prin fapte; nestatornicie în activitate, în permanentă desfășurare, își schimbă des prietenii. Preferă faptele, vorbelor. Gelozia are ca izvor mînia și nicidecum o afectivitate prea mare. Sînt tăcuți, morocănoși, nestăpîniți pe plan sexual, greu de controlat cînd sînt iritați. Au înclinații spre pedanterie. Conformația fizică îi arată bine legați, vînjoși.

Așa cum arată practica psihiatrică, combinația dintre hiperperseverent și nestăpînit duce la efecte grave, cu reacții afective violente. Afectul poate fi impulsiv, dar și de durată. Iritabilitatea este periculoasă ducînd la impulsuri greu de stăpînit.

Cea de a treia componentă a temperamentului este trăsătura labilă. Cei care prezintă alternări de stări hipertimice cu stări distimice sînt considerați a fi cu temperamente labile. Cînd aceste trăsături sînt mai accentuate și în general nu sînt cauzate de motive exterioare, este vorba de o fire ciclotimică. Se pare că ereditatea ar juca un rol important în transmiterea acestui tip de temperament.

Sîntem de părere că trăsăturile prezentate mai sus — așa cum le descrie Leonhard — corespund întrutotul firii lui Vlad Țepeș și aprecierea făcută de noi este relativ apropiată de realitate.

Alexandru Lăpușneanul

Fiu nelegitim al lui Bogdan al III-lea (sau cel Orb cum a fost denumit o vreme de istorici) Alexandru Lăpușneanul se numea înainte de domnie Petrea Stolnicul. După cum arată unele izvoare, el a ajuns domn cu sprijinul principalului grup de opoziție

Scanned with OKEN Scanner

împotriva lui Ştefan Rareş. În vara anului 1552 se afla adăpostit în Polonia împreună cu alţi pribegi, printre care se numărau: Negrilă, mare hatman, Hrană, mare vornic, Dan, vistier, Liciul, postelnic, Hâra, mare vătaf de Suceava, Spancioc, vătaf al ţinutului Iaşi şi Vrînceanu, pîrcălab de Ciceu.

La Trembowla a fost ales domn de către cei refugiaţi în Polonia, aşa după cum glăsuieşte cronica lui Grigore Ureche şi Simion Dascălu: „Ci sfătuindu-se pribegii, cari erau acolo, ca să nu vie ţără cap, au ridicat domn pe Petrea Stolnicul în tîrg la Terebulea şi i-au pus numele de Alexandru Vodă, pe care l-au poreclit Lăpuşneanul, şi l-au ales pribegii dintre sine".

Alexandru Lăpuşneanul şi sprijinitorii săi jurară credinţă suveranului Poloniei, Sigismund August, angajîndu-se ca în caz de nevoie să-l ajute cu oaste călare.

După ce aflară de asasinarea lui Ştefan Rareş, pribegii pătrund în Moldova, însoţiţi de oastea polonă. Lucrurile se complică: spre cetatea de scaun se îndrepta şi un alt pretendent la tron, Joldea, care se bucura de sprijinul Elenei, văduva lui Petru Rareş, ce şi-l dorea ginere. Lupta se dă la Jijia şi Joldea este învins, însemnat la nas şi trimis la mînăstire. Elena este pedepsită cu moartea pentru cutezanţa sa, iar Ruxandra, fiica lui Rareş, luată prizonieră şi în 1553 devine soţia lui Alexandru Lăpuşneanul.

Ajuns domn, Alexandru Lăpuşneanul arată o atitudine conciliantă şi plină de clemenţă faţă de toţi cei care se dovediseră împotriva sa. (Grigore Ureche—Simion Dascălul: „nu grijia de alta, numai de pace în toate părţile şi aşezarea ţării. „Eftimie„ a poruncit ca toţi cei ce se aflau în temniţe şi în surghiunuri să fie lăsaţi slobozi, iar pe sprijinitorii lui Joldea i-a iertat pe toţi".

În alcătuirea sfatului ţării şi în împărţirea funcţiilor, Alexandru Lăpuşneanul nu a fost părtinitor şi a dat deopotrivă dregătorii boierilor susţinători ai lui Ştefan Rareş şi Petru Rareş.

În ciuda atitudinii sale cumpănite faţă de boieri, unii dintre aceştia nu se liniştesc şi în februarie 1554 Negrilă—hatman şi portar al Sucevei — plănuieşte împreună cu alţii, uciderea voievodului. Nu reuşeşte şi se refugiază în Polonia de unde intră în contact cu alţi oponenţi aflaţi la Istambul.

Alexandru Lăpuşneanul îşi apără cu dîrzenie tronul. Se vorbeşte că în 1554 moare otrăvit la Istambul un fiu (în vîrstă de 13 ani) al lui Petru Rareş, posibil pretendent la tron. Nu există nici o informaţie care să-l indice pe Alexandru Lăpuşneanul că ar fi fost implicat în această moarte mişelească. Cert este că cea mai

Scanned with OKEN Scanner

mare parte a complotiștilor este neutralizată. Metoda folosită: tăierea capului.

Au urmat apoi cîțiva ani de relativă liniște, tulburați numai de persecuțiile religioase împotriva protestanților și armenilor, cît și a altor eretici ce tindeau să se răspîndească în Moldova. Se pare, după unii autori, că reacția împotriva comunităților protestante s-ar fi datorat sprijinului pe care acestea l-au acordat noului pretendent la tron ce se ivise, Despot Heraclid.

Relațiile cu marile puteri, Alexandru Lăpușneanul le-a condus cu mare diplomație: prieten cu polonii, le reînoiește jurămîntul de la Bacuta și în ianuarie 1553 le trimite în ajutor, după cum promisese, cîteva mii de oșteni împotriva tătarilor ce făceau incursiuni și jefuiau.

Turcilor le-a plătit cu regularitate tributul și nu a uneltit împotriva lor. Mai mult, în urma „sfaturilor" venite de la Istambul, îl ajută pe Mircea Ciobanul să revină în Țara Românească (1553). Un alt fapt care dovedește obediența sa față de otomani, îl găsim apoi în gestul său ce pare astăzi de neînțeles: în februarie 1554, cînd Mircea Ciobanul căzuse în disgrație, tot la recomandarea Istambulului, ajută cu oaste pe Pătrașcu cel Bun să-l alunge pe Mircea Ciobanul. Instabilitate? sau mai degrabă diplomație?

Domnia lui Alexandru Lăpușneanul este amenințată acum de un nou aspirant la tronul Moldovei: Iacob Heraclid Despotul. Urmează cîteva înfruntări armate în care Heraclid, ajutat de boierii trădători, îl înfrînge și-l alungă pe Alexandru Lăpușneanul. Acesta, împreună cu Ruxandra se refugiază la Istambul. Țara nu este mulțumită de domnia lui Despot și au loc mari frămîntări interne, mai ales împotriva birurilor aspre. Cu sprijinul turcilor, Alexandru Lăpușneanul reocupă, după mai multe lupte, tronul Moldovei.

A doua domnie a Lăpușneanului începe printr-o represiune politică împotriva boierilor trădători. Cîți au fost decapitați? după unii doisprezece, după alții patruzeci și șapte iar alte surse indică șaizeci numărul celor executați. Azarie consemnează astfel evenimentul: „a adunat deci pe cei ce uneltiseră mai înainte cu viclenie, mai ales pe boierii care se lepădaseră și pe toți i-a dat morții vrednice de milă".

Acum se dovedește exigent și față de ordinea internă. Cei ce călcau liniștea erau aspru pedepsiți: „Acest Alexandru Vodă zic că au fost scoțînd ochii oamenilor și pre mulți au sluțit în domnia lui" (Grigore Ureche).

Cu prilejul reluării celei de a doua domnii, voievodul se obligase față de turci să dărîme cetățile țării, fapt pe care îl aduce

Scanned with OKEN Scanner

la îndeplinire cu mult zel. Letopiseţul lui Grigore Ureche şi Simion Dascălul susţine că ele au fost umplute cu lemn şi arse. Alte surse arată, dimpotrivă că Alexandru Lăpuşneanul s-a prefăcut că le distruge, ca dovadă că ele servesc mai departe ca bastioane de apărare la hotarele ţării.

Alexandru Lăpuşneanul nu s-a bucurat de o sănătate prea bună. În primăvara lui 1568 se îmbolnăveşte grav şi moare. Tradiţia consemnată în letopiseţul celor doi cronicari menţionează că Lăpuşneanul ar fi murit otrăvit chiar de soţia sa, Ruxandra. Mai înainte de a muri, simţindu-şi sfîrşitul apropiat, voievodul a cerut să fie călugărit, primind numele de Pahomie.

Aceasta este pe scurt, viaţa şi domnia lui Alexandru Lăpuşneanul (septembrie 1552 — 18 noiembrie 1561 şi martie 1564 — 5 mai 1568). Asupra unor amănunte pe care nu le-au menţionat şi care prezintă interes pentru scopul pe care ni l-am propus, vom reveni pe parcursul lucrării la momentul potrivit.

În privinţa personalităţii acestui ilustru voievod al Moldovei au existat întotdeauna opinii controversate. Astfel, ca şi în cazul lui Vlad Ţepeş şi al altor domnitori, au fost cercetători care au făcut din Lăpuşneanul un bolnav mintal, un om pus pe jaf şi răzbunare, iar mai recent alţi istorici au văzut în el un om obişnuit şi chiar un mare domnitor, care atunci cînd a fost crud, a făcut-o silit fiind de ura şi trădările boierilor.

Etichetarea lui Alexandru Lăpuşneanul ca prototip al tiranului crud se datoreşte pe de o parte atmosferei create de povestirea cronicii lui Grigore Ureche—Simion Dascălul, iar pe de altă parte de nuvela lui Costache Negruzzi şi scrierilor lui A.D. Xenopol, care au judecat cu multă patimă pe domn, văzînd în el un om însetat de sînge. Cîţi nu repetă şi astăzi, menţionează C. Giurescu, „capul lui Moţoc cerem", fără să ştie că, în ceea ce priveşte acest episod, povestirea talentatului Negruzzi e inventată pe de-a-întregul şi că, în realitate celebrul vornic a pierit la Liov de mîna călăului polon şi nu ucis de mulţimea furibundă a tîrgoveţilor din Iaşi.

Nicolae Iorga îl consideră pe Lăpuşneanul un psihopat. El nu încearcă să dovedească cu argumente ştiinţifice teza anormalităţii lui Alexandru Lăpuşneanul — aşa cum o face de pildă C. Gane — sau să scuze grava lui incapacitate politică — cum o face Constantin Giurescu — ci analizează rezultanta socială a sa şi o găseşte negativă.

Nicolae Iorga se dovedeşte a fi de acord cu mărturiile contemporane domnului şi cu opinia celor din epoca lui sau care au trăit

Scanned with OKEN Scanner

în preajma sa, în ceea ce privește personalitatea negurosului domn[1]. O poziție divergentă față de acești istorici o are C. Gane, care menționează: „Domnul acesta nu pare să fi fost atît de sălbatec și crud precum ne-a fost înfățișat pînă acum. Alexandru Lăpușneanul a fost un om politic. Istoria acelei epoci trebuie refăcută".

La rîndul său, C. Giurescu afirmă: „Felul în care au înfățișat cei mai mulți dintre istorici pe Alexandru Lăpușneanul este inexact: exagerat în unele privințe, incomplet în altele". Și mai departe: „... Alexandru Lăpușneanul fiind un demn urmaș al lui Petru Rareș și Ștefan cel Mare". Cercetarea obiectivă a mărturiilor contemporane arată însemnătatea cîrmuirii lui Alexandru Lăpușneanul și reliefează personalitatea voievodului; iar dacă a executat un număr de boieri — ceva cu puțin mai mulți decît Rareș — n-a făcut-o fără motiv".

Un alt cercetător — Bejenaru — consideră că personalitatea acestui domn este „una din cele mai fals transmise posterității". Cronicarii situați într-o poziție favorabilă pentru a avea o perspectivă nepărtinitoare și obiectivă față de epoca în care a trăit Alexandru Lăpușneanul, au văzut toți în acest domn un om crud, sîngeros și violent.

De asemenea, letopisețele lui Azarie și Macarie lasă să reiasă personalitatea patologică a domnului, iar cronicile polone ale lui Nicolae Bielski și Stanislas Orzechowsky vin să întărească cele spuse de cronicarii noștri. De asemenea, mărturiile ce s-au păstrat din Transilvania sînt toate de acord în descrierea personalității lui Alexandru Lăpușneanul.

Printre principalele acuzații ce s-au adus de către diverși istorici modului de conducere a țării de Alexandru Lăpușneanul, se menționează:

— arderea și distrugerea cetăților de apărare ale Moldovei, mai puțin Hotinul, fapt care a atras după sine slăbirea capacității de apărare a țării;

— decimarea vechii boierimi moldovene, ce avea o lungă tradiție și înlocuirea ei cu o nobilime tînără și leală domnului;

— umilirea Țării Moldovei și a Domnului în primul rînd, prin închinarea în fața regelui polon;

— favorizarea sporirii influenței turcești asupra Moldovei;

[1] Prelucrare după N. Gruia Ionescu și C. Daniel: Spitalul de boli interne, Ploiești, 1943.

Scanned with OKEN Scanner

— cruzimea lui violentă îndreptată cu preponderență asupra boierilor cumulată cu un spirit de răzbunare. Am mai aminti lipsa oricărui simț moral, în acest sens pledînd ca argument căsătoria cu domnița Ruxandra, a cărei mamă fusese sugrumată din ordinul său.

Desigur, aceste acuzații pot fi discutabile, dar nu se poate trece peste ele. Cum se explică totuși părerile contradictorii ale istoricilor și mai ales ale cronicarilor, mult mai aproape de vremea sa, asupra lui Alexandru Lăpușneanul?

Într-adevăr, contradicții despre personalitatea domnului, le găsim la cronicarul Ureche; astfel, vorbind despre Bogdan Lpăușneanul spune că „era blînd, cucernic și drept, nedeosebindu-se prin nimic de tatăl său". Însă ajungînd la pasajul asupra morții lui Alexandru Vodă, Ureche îl descrie pe acesta ca pe un tiran otrăvit de doamna Ruxandra și de boieri pentru a scăpa de el. Tot așa, în „O samă de cuvinte" Neculce vroind să arate ușurința cu care domnul ucidea, scrie „și pre cuvîntul Vizirului, au pierit o samă de boieri". Dar nu este mai puțin adevărat că și în realitate personalitatea domnului prezintă numeroase aspecte contradictorii — face daruri bogate și apoi cere înapoi pielea unui bou dat pentru masa solului polon Erasm Otwinowsky; este foarte evlavios, dar comite totuși măceluri înspăimîntătoare; își schimbă numele, schimbă capitala țării și multe altele. Dar aceste tendințe contradictorii și le dezvăluie succesiv; personalitatea lui psihică suferind oscilații însemnate între cei doi poli: expansivitate și depresie.

Cercetînd ereditatea lui Alexandru Lăpușneanul putem găsi elemente importante, demne de a fi cunoscute. Se știe că acest domn, în documentele rămase, se socotea fiu al lui Bogdan cel Orb, care la rîndul său era fiul lui Ștefan cel Mare. Contemporanii lui, iar mai tîrziu Xenopol, ca și alți istorici, pun la îndoială această filiație (de exemplu, Giurescu îl consideră fiu nelegitim al lui Bogdan cu Anastasia, doamnă din ținutul Lăpușului).

Se pare însă că era într-adevăr fiul lui Bogdan al II-lea (cel Orb), pentru că întîlnim la el aceleași tare ce se găseau și la tatăl său și care apoi s-au transmis urmașilor lui Alexandru.

Bogdan cel Orb suferea, precum arată și numele său, de o afecțiune oculară însoțită de grave tulburări ale vederii. Or, Alexandru Lăpușneanul a suferit și el către sfîrșitul primei domnii și în tot cursul celei de a doua, de o afecțiune oculară, care pare să fi fost aceeași cu a tatălui său.

Știm sigur că această boală de ochi al cărei diagnostic îl vom discuta mai pe larg, se moștenea, întrucît și fiul lui Alexandru

Scanned with OKEN Scanner

Lăpușneanul a suferit, pe lîngă altele, de această afecțiune. Ar fi ciudat să interpretăm ca o simplă coincidență faptul că aceeași afecțiune lovește trei generații. Este fără îndoială un fenomen ereditar care înlătură orice îndoială în privința filiației reale ale acestor domni.

Ștefan cel Mare, bunicul său, este descris de Ureche astfel: „Fost-au acest Ștefan Vodă om nu mare de stat, mînios și degrabă a vărsa sînge nevinovat, de multe ori la ospețe omora fără judecată. Aminterea era un om întreg la fire, neleneș și lucrul său îl știa a-l acoperi și unde nu gîndeai acolo îl aflai".

După cum se poate ușor constata, se regăsesc aici principalele elemente ale ciclotimicului, așa cum îl descrie Kretschmer:

— tip constituțional picnic (mic de statură);
— hiperactivitate cu mare energie și rezistență crescută la eforturi;
— hiperexcitabilitate;
— inteligență practică dezvoltată;
— înclinație spre veselie (îi plăceau ospețele bogate);

Bogdan cel Orb, a prezentat, din cîte se pare, un caracter asemănător cu cel al lui Ștefan cel Mare. Foarte activ, a fost un domnitor curajos, a purtat numeroase războaie și a știut și să-și trăiască viața. Era prompt în reacții ca și tatăl său și chiar am putea spune impulsiv: astfel, pentru că nu putea cuceri cetatea Lembergului, a lovit cu sulița în zidurile ei. Era însă blînd și conciliant, se potolea repede și nu ținea mînia. Bogdan a fost un domn foarte iubit de curtenii săi, ceea ce a constituit un argument în plus pentru încadrarea în categoria ciclotimicilor, știut fiind faptul că aceștia sînt foarte simpatizați.

Petru Rareș, alt fiu al lui Ștefan cel Mare, frate după tată cu Bogdan cel Orb, a fost și el un ciclotimic expansiv. Avea dinamismul caracteristic ciclotimilor, energie debordantă și era înconjurat cu o mare simpatie de curteni.

Iliaș și **Ștefan** — fiii lui Petru Rareș — erau doar aparent deosebiți, iar Ruxandra, soția lui Alexandru Lăpușneanul, cu marea ei aptitudine de a se adapta la orice situație, cu vioiciunea, inteligența și demnitatea ei pare a aparține aceluiași cadru temperamental cu rudele și soțul ei.

Ștefăniță Vodă (1517—1527) fiul lui Bogdan cel Orb, este el însuși ciclotimic, poate cel mai prezentativ dintre cei menționați mai sus. Ureche îl descrie astfel: „Acest Ștefan Vodă întru totul semăna cu firea moșului său, Ștefan Vodă cel Bun că la războaie îi mergea cu noroc, că tot izbîndea și lucrul său îl stăpînea,

Scanned with OKEN Scanner

măcar că era tînăr de zile, amitrelea era un om mînios şi prea des vărsa sînge".

Bogdan Lăpuşneanul, fiul lui Alexandru Vodă, ce se numea ca tatăl său, era şi el înzestrat cu un temperament asemănător. Iată cum îl descrie Ureche: „Nici la carte nu era prost, la călărie sprinten, cu suliţa la halce nu prea lesne avea potrivnic, a săgeta din arc tare nu putea fi mai bine. Numai ce era mai de treabă domniei lipsea, că nu cerea bătrînii la sfat, ci de la cei tineri din casă lua sfat şi învăţătură. Iubea să audă glume şi măscări şi jocuri copilăreşti".

Se remarcă trăsăturile ciclotimice:

— hiperactivitate şi dinamism;

— multiple aptitudini fizice şi psihice, graţie cărora se acomoda relativ repede oricărei situaţii create;

— sociabilitate;

— oarecare superficialitate;

— înclinare spre expansiune şi veselie;

— prestigiu social, trăsătură specifică ciclotimicilor.

După ce a părăsit domnia, Bogdan a rătăcit prin Transilvania, Polonia şi Rusia, murind orb şi nebun la Moscova. Probabil a suferit o criză acută de melancolie.

Ruxandra, soţia şi vara lui Alexandru Vodă a devenit „regenta" Moldovei după moartea acestuia (1568). Iată ce spune Nicolae Costin despre ea: „... era o femeie harnică şi înţeleaptă cu dumnezeire şi milostivă la toate bunătăţile plecată". Fără îndoială, nota depresivă din temperamentul ciclotimic era ceva mai accentuată ca la tatăl său, însă complet lipsită de coloritul schizoid al temperamentelor fraţilor ei Ştefan şi Iliaş şi mai ales al faimoasei sale surori doamna Chiajna.

Iliaş Vodă, fratele Ruxandrei, era în ascuns un mare admirator al civilizaţiei turceşti. Îi plăceau societatea şi petrecerile: „după ce s-au înturnat Iliaş Vodă din Ardeal la scaunul său, s-au arătat firea lui, depărtată de cum îl socotea ţara. Că dintr'acea tovărăşie cu Turcii la Ardeal, s-a dat după obiceiurile turceşti avînd cîţiva turci tineri pe lîngă sine care l-au dus la spurcate curvii pre acest Iliaş Vodă, depărtîndu-se de obiceiurile creştineşti ...La vedere creştin se arăta Iliaş Vodă, iară într'ascunsuri turc" (Nicolae Costin).

Se poate constata din textul de mai sus că Iliaş Vodă avea o personalitate complexă, greu de înţeles — cu o suprafaţă şi un alt fond, aşa cum caracterizează Kretschmer pe schizoizi — dar, în chimb avea mulţi prieteni, îi plăcea să petreacă (era homosexual), ceea ce ar pleda pentru un ciclotimic.

Scanned with OKEN Scanner

Turcirea lui poate fi de asemenea interpretată ca o renunțare de a mai face față greutăților ce le întîmpina la domnie, el preferind să ducă o viață liniștită și asigurată de orice fel de pericole. Numai așa se explică abdicarea și turcirea lui. Aceasta este cu atît mai verosimil, cu cît însuși cronicarul a observat schimbarea survenită în personalitatea domnului, care probabil intrase atunci într-o fază depresivă.

Nicolae Costin și Ureche afirmă că domnul se turcise deoarece: „rătăcit fiind deplin Iliaș Vodă de minte și de lumină cu întunecările diavolului". De aceea înclinăm să presupunem la acest domn o mai accentuată labilitate psihică.

Ștefan, frate cu Iliaș, după care a primit domnia: „de întîi se arată pre toți plecat și milostiv și silitoriu spre fapte bune și spre biserică nevoitoriu„; apoi a început o mare persecuție religioasă împotriva armenilor, încercînd să-i convertească pe unii prin cuvinte, iar pe alții cu sila, „că pe unii armeni de bună voie cu făgăduință, pre alții cu sila îi întorcea spre dreapt credință".

Însiși cronicarii de mai sus notează la Ștefan Rareș schimbările survenite în personalitatea lui, întărind ipoteza unei psihopatii ciclotimice: „și el pe urmă a urmat fapte nu plăcute lui Dumnezeu... că s-au pornit spre lăcomie care este muma tuturor răutăților, că den lăcomie ce avea Ștefan Vodă s-au făcut curvariu..." „Nu să rabdă dă muiari cu bărbații, nu rămîneau fecioare nebatjocorite, nu hălăduia jupînesele boiarilor nesilite". Apetitului sexual peste limita normalului (am spune nestăpînit, fără nici o opreliște) de care vorbește cronicarul, pledează pentru ciclotimie. Acest Ștefan Rareș, a fost, în cele din urmă, drept pedeapsă, ucis de proprii săi boieri la Tuțora (1556).

Boala de ochi a Mușatinilor. Citind istoria Mușatinilor din veacul al XVI-lea sîntem oarecum surprinși să constatăm că foarte mulți dintre ei au suferit de afecțiuni ale ochilor. Aceste suferințe care au atins pe unii dintre membrii acestei strălucite familii prezintă o oarecare importanță pentru medici. În speță, dacă încercăm să întreprindem un studiu medical asupra lui Alexandru Vodă Lăpușneanul, este obligator să ne oprim și asupra acestui aspect. Într-adevăr, sînt dovezi neîndoielnice că acest domn a suferit și el de ochi. Astfel, ne sînt relatate că primele semne ale bolii s-au arătat prin anii 1558—1559, deci către sfîrșitul primei sale domnii. Chiar el însuși își mărturisește beteșugul: în scrisorile către bistrițeni, le vorbește deseori despre el și le cere insistent să-i trimită pe medicul Andrei să-l tămăduiască. Tot din aceste scrisori, care sînt un izvor însemnat pentru studiul retrospectiv al voievodului, mai reiese că evoluția acestei boli nu era continuă, ci avea

Scanned with OKEN Scanner

remisiuni dese și însemnate, alternînd cu reluări ale evoluției, iar ca linie generală mersul său era progresiv.

Desele cazuri de boli de ochi întîlnite în familia Mușatinilor la urmașii lui Ștefan cel Mare se datorau oare unei simple coincidențe sau această boală avea uncaracter ereditar, motiv pentru care o întîlnim transmisă din generație în generație?

Glaucomul este o boală de ochi întîlnită la ultimii reprezentanți ai Mușatinilor. Ne gîndim la această boală mai întîi pentru că se pare a fi ereditară și poate să afecteze la început un singur glob ocular. Ea este caracterizată printr-o hipertensiune intraoculară, care duce încet și progresiv la o scădere a acuității vizuale pînă la cecitate.

O caracteristică a transmiterii ereditare a glaucomului este apariția lui la o vîrstă cu atît mai tînără cu cît este vorba de un număr mai mare de generații atinse de această afecțiune. Mușatinii par a se conforma acestei reguli empirice: Alexandru Lăpușneanul a început să sufere de ochi în prima parte a vieții (e drept în segmentul ultim), dar fiul său Bogdan mult mai devreme: pe la 17—19 ani.

Pe de altă parte transmiterea ereditară a glaucomului este dominantă, așa cum întîlnim și la ultimii Mușatini. De asemenea, circa 50% din bolnavii de glaucom mai suferă și de alte afecțiuni sau anomalii oculare. În literatură s-au făcut multe speculații privind legăturile glaucomului cu psihopatiile cicloide sau psihozele maniaco-depresive. Nefiind lucruri deplin elucidate, nu insistăm asupra lor.

Structura personalității psihice a lui Alexandru Lăpușneanul. La o primă examinare, personalitatea lui Alexandru Lăpușneanul ne apare plină de contradicții și viața lui alcătuită din necontenite oscilații, între expansivitate și depresiune.

Însă trecerile de la perioadele de expansivitate, la cele depresive, păstrează întotdeauna o notă de echilibru și de logică. Așa bunăoară, după ce ordonă asasinarea unui număr mare de boieri, el începe construcția unor biserici, face numeroase acte de danie și de milă. Prin acest compromis, Lăpușneanul încerca să compenseze opoziția dintre cele două atitudini extreme ale sale, de bunătate și cruzime.

Vom căuta în continuare să facem o analiză structurală a acestei complexe personalități psihologice în diversele perioade ale vieții sale și ne vom ajuta în acest sens de datele eredobiologice pe care le avem la dispoziție. De la primele observații, Alexandru Vodă ne apare ca un ciclotimic. Să luăm pe rînd însă elementele constitutive ale personalității caracterului acestuia.

Scanned with OKEN Scanner

Dinamism. Lăpușneanul a dat dovadă de o energie deosebită în anii 1550—1552 cînd, pribeag prin Polonia, el a luat conducerea partidei boierești adverse lui Ștefăniță, domnitor al Moldovei în acele timpuri. Probabil că tot el a fost acela care a organizat și complotul boierilor din țară, care sfîrșește prin asasinarea lui Ștefăniță Vodă la Tutora, la 1 septembrie 1552.

Cînd Joldea a fost ales domn de către unii boieri, Alexandru Vodă a luat măsuri energice, care au dus la prinderea și pedepsirea acestuia. Dinamismul l-a împins și la acțiuni războinice. Astfel el a invadat de două ori Ardealul. În război s-a arătat viteaz și a luptat cu curaj în fruntea oștilor sale. Gonit de la tronul țării de către Despot Vodă, Lăpușneanul nu s-a dat bătut; el a desfășurat o activitate neobosită și nu s-a întors pînă nu a reluat învingător scaunul.

Talente și aptitudini multiple: se știe că a învățat în Polonia și că era un mare iubitor de cultură, ceea ce l-a determinat să aducă numeroși „filosofi" la curtea sa, după cum citim în relatarea fundării Mînăstirii Pîngărați. Se preocupă îndeaproape de nivelul cultural al ortodocșilor din Lwow, cărora le cere să-i trimită tineri pentru a-i învăța carte.

Poseda aptitudini comerciale, făcea comerț de vite, de ceară și de piei cu Ardealul și Polonia. Se preocupa și de spălătoriile de aur din rîurile de munte.

S-a dovedit un abil om politic, întrucît a reușit să-și recapete domnia a doua oară, nu s-a aflat niciodată în conflict cu polonii și a reușit să zădărnicească expediția lui Lasky îndreptată împotriva sa, în 1556.

Avea talente militare de netăgăduit, pe care și le-a cultivat încă înainte de a fi numit domn, în Ardeal, unde se pare că a fost și căpitan de oaste. Ca șef de armată s-a dovedit un bun organizator, reușind să ridice o armată de 50 000 de oameni, pe care i-a comandat singur. Acțiunile sale militare au fost înfăptuite după știința militară a timpului său.

Orgoliul, se întîlnește la mulți ciclotimici în fazele de expansiune, de cele mai multe ori justificat de posibilitățile lor intelectuale. Alexandru Vodă era și el orgolios. Este de ajuns să amintim momentul vizitei solului polon Erasm Otwinowsky (1557), pe care domnul l-a primit, însă nu l-a poftit să ia loc.

Bunătatea, este caracteristică atitudinii lui Alexandru Lăpușneanul, care a iertat la urcarea în scaun pe toți boierii ce-i fuseseră potrivnici. Într-adevăr, prima lui domnie a început cu o amnistie generală. Dar nu numai atît, cînd l-a prins pe Joldea, concurentul

Scanned with OKEN Scanner

la tron, el nu l-a omorît cum ne-am fi așteptat s-o facă, după moravurile timpului, ci s-a mulțumit să-l însemne la nas (tradiția bizantină era că împăratul ca și preotul nu trebuie să aibă nici o diformitate, ci să fie întreg la trup, altfel nu este bun de domnie și nici de păstorit) și să-l trimită la călugărie. Tot așa, cronica lui Azarie ni-l arată pe Lăpușneanul ca pe un domn milos, împărțind „mertice" la vreme de foamete.

Realism. Domnul a fost conciliant cînd împrejurările au cerut-o. Astfel, regina Isabella, atît de mult ajutată de Lăpușneanul de a fi repusă, de către turci, pe tronul Ungariei, temîndu-se ca voievodul moldovean să nu ridice pretenții asupra cetăților de la granița ardeleană, a interzis supușilor săi să mai primească de la acesta scrisori închise. Ne-am aștepta ca Alexandru Vodă să reacționeze ca un om jignit, mai ales că Isabella îi datora recunoștință. Totuși, el a scris bistrițenilor pe un ton împăciuitor: „Dar cînd Măria Sa a fost gonită de răsculați din scaunul părintesc și lipsită de dînsul, scrisorile noastre n-au adus puțin folos Măriei Sale. Iar acum ne dușmănește".

Spirit practic. Lăpușneanul a construit un han în Cîmpulungul Bucovinei, pentru negustorii din Ardeal și Polonia, de pe urma căruia s-au dobîndit de către domn mari foloase. Solul polon Erasm Otwinowsky despre care am vorbit că a trecut prin Moldova, a primit de la domn un bou pentru a se ospăta. Alexandru însă nu a uitat ca a doua zi să se intereseze de... pielea boului și să i-o ceară!

Alexandru Vodă a comandat la Bistrița cinci rădvane și printr-o scrisoare a cerut să i se facă reduceri de preț (18 septembrie 1557). Nu poate fi vorba de zgîrcenie, întrucît el era deajuns de cheltuitor, dovadă este că, fără vreo mare trebuință, el a comandat mai multe rădvane și în mai multe părți (Sibiu). Dar spiritul practic și realist al domnului s-a dovedit mai ales în comerțul ce-l făcea cu ceara, cu porcii și boii moldovenești în Ardeal.

Iubitor de viață comodă. Din scrisorile rămase de la el îl vedem cerînd diverse lucruri (vin, jimble, unt de lemn, prune etc) care fac viața ușoară și plăcută. Îi plăcea ca și cei din jurul său să trăiască bine și cînd doamna Ruxandra a căzut bolnavă, a solicitat bistrițenilor cireșe și prune pentru ea. Kretschmer vede în aceste tendințe către o viață mai ușoară o trăsătură specifică ciclotimicilor.

Comportament social. După opinia lui Kretschmer, temperamentul ciclotimic este condiționat în primul rînd de comportamentul social. Acești indivizi simt nevoia de a se destăinui, de a face confidențe, rîd ușor, plîng, sînt veseli și caută să frecventeze oamenii și societatea și nu se izolează ca schizoizii. Ciclotimicii

Scanned with OKEN Scanner

știu să se confunde cu mediul, să se adapteze, să vibreze în unison cu el în orice moment.

Iată un pasaj dintr-un text (Revista pentru Istorie, Arheologie și Filologie, 1909, pag. 71) din care rezultă tendința și nevoia voievodului de a se destăinui, de a face confidențe și de a avea prieteni, comportament specific unui ciclotimic. După un vis, în care domnul a fost îndemnat de Sf. Dumitru să clădească o mînăstire, mărturisește celor din anturajul său: „Și ca dintr-o beție degrab s-au sculat și întru acel ceas au chemat pre marele Logofăt Movilă și pre Moțoc Vornicul cel Mare și pre Stoici, Vistiernicul și pre Herie, al doilea Logofăt și pre cei de taină ai curții postelnici și pre toți suiglitul Domniei Sale și sfetnici și pre înțelepții filosofi și pre cei puternici mari boieri. Și le-au spus lor vedenia care au văzut și-i întreabă pre dînșii, zicînd poate să fie vedenia aceasta de la Dumnezeu sau nu". După ce vorbește cu sihastrul Amfilohie despre visul ce l-a avut, iată ce se menționează în continuare în același text: „...și de multă bucurie și veselie s-au cuprins de Dumnezeiescul Duh ceale din lăuntrul lor și s-au cuprins și mult au plîns".

Coeficient diatezic. La ciclotimici se întîlnesc, de obicei, stări de veselie alternînd cu stări de tristețe, în măsură variabilă. Pentru a defini raportul constant ce se stabilește la un ciclotimic între cei doi poli, în caracterologie s-a creat noțiunea de proporție sau coeficient diatezic. Coeficientul diatezic la Alexandru înclina mai mult către polul tristeței. Prin această stare, ne putem explica și unele dintre faptele sale: crupulele de conștiință, visele terifiante și religiozitatea exagerată.

Oscilații afective. Cicloizii prezintă mari oscilații afective; ele nu sînt bruște (în zig-zag, le denumește Kretschmer), ci rotunjite, line, lipsite de bruschețea violentă a oscilațiilor între polii hiperestezici și anestezici, care există la schizoizi. Iată în continuare, un pasaj care relevă oscilațiile afective ale temperamentului cicloid la Alexandru Lăpușneanul: „Și după plînsul cel de mîngîiere și după vorova cea duhovnicească, de multă bucurie umplîndu-se au făcut masă mare împărătească; Marele Voevod la sihastru și starețul Amfilohie și veselie nu puțină au fost cu cei viteji și aleși boiari ai Domniei Sale...". Se poate constata ușor oscilația afectivă plîns-veselie, dar mai constatăm totodată și căldura ce o radiază temperamentul cicloid bun, amabil și vesel al domnului, manifestat prin masa bogată (împărătească) oferită cu larghețe boierilor.

Oscilații în idei și convingeri. Aceste trăsături sînt, din punct de vedere temperamental, specifice cicloizilor. Aceștia sînt extrem

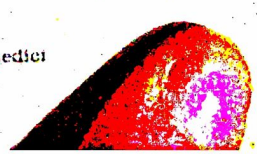

Scanned with OKEN Scanner

de schimbători, își schimbă ideile, părerile, urăsc ce au iubit, iubesc ce au urît, adeseori chiar își schimbă și profesiunea, convingerile politice și chiar religia. Ritmul lor psihic așa de variat îi determină să adopte nu rareori atitudini contradictorii. De notat însă că schimbarea nu prezintă bruscheţea și nici violența specifice schizoizilor.

Domnul și-a schimbat numele din Petre (se știe că era cunoscut în Polonia sub numele de Stolnicul Petre) în cel de Alexandru. Dar schimbarea nu a fost bruscă, căci la începutul domniei sale s-a numit Petre-Alexandru, apoi Alexandru-Petre, pentru ca mai tîrziu să rămînă numai cu numele de Alexandru. Un alt exemplu elocvent, îl oferă construirea Mînăstirii Pîngărați: o începe, apoi se răsgîndește și abandonează construcția, ca s-o reia mai apoi.

În ceea ce privește pe psihopații cicloizi, ei se caracterizează în primul rînd prin mari oscilații între stările euforice și depresive, între dinamism și inhibiție, dar și printr-o suită de tendințe ideatorii, condiționate de situații afective, cum este tristeţea sau veselia.

Tendințe ipohondrice. Acestea se regăsesc în personalitatea lui Alexandru Lăpușneanul în modul cel mai evident. În scrisorile lui către bistrițeni apar numeroase plîngeri în privința suferințelor fizice pe care le suportă. Aceste lamentări sînt tot atît de neobișnuite din partea unui domn, ca și amănuntele pe care le dă despre boala sa. Importanța pe care domnul o acordă suferințelor sale, dorința pe care o manifestă de a fi deplîns și de a inspira milă și compasiune, repetarea în fiecare din scrisori a suferințelor sale, neliniștea și teama pe care i-o alimentează boala (repetă deseori privitor la medicul Andrei „trimiteți-l imediat, în cel mai scurt timp"), demonstrează ideile sale ipohondrice. Mai mult, Lăpușneanul ruga pe bistrițeni să-i trimită în cel mai scurt timp un medic (scrisoarea datată 12 februarie, 1560, din Hîrlău).

Toate aceste cereri alarmante, descrierea pe larg a durerilor și suferințelor date de boală, au și un colorit melancolic.Toți ciclotimicii au nevoie de a fi compătimiți și toți depresivii au o satisfacție deosebită din a-și dezvălui preocupările lor intime. Reținem însă anxietatea care apare din rîndurile lui Alexandru, teama ce o simte pentru boală, elemente ce definesc precis originea depresivă a acestor idei ce-l obsedează continuu.

Idei de persecuție. Acestea apar destul de conturate către sfîrșitul celei de a doua domnii, coincizînd, cum vom vedea, cu perioada de depresiune. Numai acestor convingeri considerăm că se datoresc cele două mari evenimente ce au marcat începutul

Scanned with OKEN Scanner

celei de-a doua domnii: măcelul boierilor și instituirea gărzii personale de ieniceri.

Instabilitatea poate fi lesne dedusă din multiplele deplasări dintr-un loc în altul al țării, așa cum reiese din documentele cancelariei domnului. Mai mult, comparînd localitățile și datele scrisorilor sale, nu putem să nu fim frapați de frecvența deplasărilor sale la începutul domniei. Astfel, în interval de treizeci de zile, domnul scrie din patru orașe diferite, ceea ce, ținînd seama de mijloacele de deplasare ale timpului, trebuie să recunoaștem că este totuși un lucru puțin obișnuit. După 1564, deplasările voievodului devin mult mai rare, el rămînînd cu lunile într-un același loc. Această etapă coincide probabil cu boala sa de ochi și cu o accentuare a stării sale depresive, perioadă ce durează pînă în 1562. De aceea, considerăm că numai această fază depresivă cu inhibiție relativă a gîndirii și cu diminuarea activității domnului, este la originea înfrîngerii suferite la Verbia, cînd a fugit înainte de sfîrșitul bătăliei.

Cruzimea. Este cert că Alexandru Lăpușneanul a ordonat uciderea unui mare număr de boieri, aceasta poate desigur și sub influența asasinatelor comise de contemporanul și cumnatul său, Mircea Ciobanul în Țara Românească, așa cum este de părere Nicolae Iorga.

Dar, fără îndoială că Domnul nu-și ascundea faptele, chiar mai mult, în unele ocazii, ca orice om slab, se lăuda cu energia de care a dat dovadă ucigînd fără milă pe dușmanii săi. În acest sens, iată de exemplu ce scria bistrițenilor: „La mulți am poruncit să li se taie capul să-i omoare și pe alții să-i taie în patru să-i puie în frigare". În altă scrisoare (după 29 iunie 1566), Alexandru descria uciderea partizanilor lui Ștefan Vodă Mâzgă în munți, înecarea unora, trimiterea altora la Iași pentru a fi decapitați, tăiați în patru bucăți și puși la frigare. Considerăm că învinuirile de cruzime ce i se aduc de contemporani cît și de cronicari, par pe deplin și cu totul justificate, mai ales că au ca temei însăși documentele scrise de el.

Este interesant de arătat un fapt care trădează originea probabilă a acestor violențe și a sadismului ce reiese din scrisorile sale. Într-adevăr, se pare că una din torturile și pedepsele cele mai frecvent practicate de domn, era orbirea condamnaților. Despot Vodă l-a învinuit că a orbit pe Joldea și peste 9 000 de oameni în Moldova (?). Tot așa, într-o plîngere a boierilor moldoveni refugiați în Ardeal, se arată că Alexandru Lăpușneanul „scoate ochii dușmanilor săi". În realitate, predilecția domnului pentru

Scanned with OKEN Scanner

această pedeapsă s-ar putea explica prin mecanismul de proiecție al unor complexe de idei și stări depresive. Orbirea îl obseda pe Alexandru și de aceea avea tendința să o extindă cît mai mult în afara persoanei sale, datorită tocmai caracterului centrifug al ideilor depresive în general. De altminteri, astfel de fenomene se întîlnesc în patologia mintală într-o serie de stări depresive și sînt deseori explicabile prin regretul ce-l are un bolnav văzîndu-se pe sine suferind, în timp ce pe ceilalți îi vede sănătoși. Se cunoaște faptul că unii bolnavi de tuberculoză pulmonară atinși de stări depresive de un tip special — fără inhibiție — caută cu sputa lor să îmbolnăvească pe cei din jur; se știe ura pe care o au unii dintre acești bolnavi față de persoanele înconjurătoare ce se pot bucura în bună voie de sănătate. Astfel că, predilecția de a-și orbi victimele, considerăm că se datorește stării depresive a domnului, stare care e concomitentă cu boala de ochi.

Misticism. Alexandru Lăpușneanul a avut înclinație religioasă puternică, chiar pentru timpurile în care a trăit; poate că aceasta se datora scrupulelor lui, existente în stările depresive, sau poate că era motivată de onirismul său. De exemplu, el a ordonat ortodocșilor din Lemberg să toarne un clopot din bronz, pe care să se graveze apoi numele său cu caractere latine și să se boteze în mod oficial acest clopot cu numele de „Alexandru".

Dar onirismul său dezvăluie, mai bine ca orice, tendințele sale mistice.

Neculce ne confirmă că voievodul vedea în vis pe Sfîntul Dumitru, ceea ce manuscrisul din Mînăstirea Pîngărați ne descrie pe larg. Este sigur că domnul a întrebat pe sfetnicii săi după reprezentările halucinatorii avute în timpul nopții: „Poate să fie vedenia aceasta de la Dumnezeu sau nu?". După ce i s-a confirmat de boieri că: „De la Dumnezeu iaste într-adevăr vedenia aceasta", Alexandru Lăpușneanul „foarte întru mare bucurie au fost... și de multă bucurie nu se știe unde se află, i se părea că sboară prin văzduh".

Stări din acestea de beatitudine, foarte înrudite cu stările de extaz, se întîlnesc frecvent la mistici. Nenumăratele biserici pe care le-a zidit „mai mult de nevoie", cît și preocupările sale de a ridica bisericile de peste hotare, sînt dovezi ale evlaviei sale. Dar, amestecul de religiozitate excesivă și de spirit practic al domnitorului pare caracteristic unei categorii de ciclotimici. Într-adevăr, același om care pretinde orășenilor din Lemberg că la slujbe religioase: „nu trebuie să stea la un loc bărbații cu femeile și cu fetele, ci oamenii înlăuntrul bisericii iar femeile și cu fetele îndărătul lor, lîngă ușa de intrare, căci așa poruncește legea", do-

Scanned with OKEN Scanner

vedește un spirit ordonat; aceloraşi orășeni el mai le pretinde să se roage pentru el, „căci are greutăți multe". Tot el a trimis cincizeci de boi cetățenilor din Lemberg ca să termine biserica începută. Este remarcabil faptul că, la 22 iulie 1563 a dăruit bisericii din Lemberg zece bucăți de ceară pentru luminări, luîndu-și obligația să ajute biserica aceasta în orice împrejurare, însă cu condiția ca preotul să se roage lui Dumnezeu pentru el, pentru soția și copiii săi. Precum se vede, este vorba de un contract în toată puterea cuvîntului, domnul oferind ajutorul său, iar biserica din Lwow dîndu-i în schimb rugăciuni și binecuvîntări, „intervenind pe lîngă Dumnezeu" să-l ajute în realizarea scopurilor sale și să-i ierte păcatele (mai ales uciderea fără milă a unor boieri și supuși). Ne găsim mult prea departe de idealismul pur și pasionat al schizoizilor care își dobîndesc fericirea prin „acte gratuite". Alexandru Vodă nu era, deci, un mistic în sensul propriu al cuvîntului, iar evlavia sa pornea fie din anxietate, în cursul unor stări depresive, fie din dorința de a-și asigura circumstanțe prielnice reușitei întreprinderilor sale. Dar, și într-un caz și în altul, dovedea punctul de vedere practic, realist, simptom specific ciclotimicilor.

Onirism. Se înțelege prin acest termen, agitația nocturnă, în cursul căreia bolnavul se comportă ca și cum ar trăi aievea un vis, cu reprezentări halucinatorii pe baza cărora construiește diverse tematici delirante nesistematizate, în care individul nu-și dă seama dacă s-a deșteptat sau încă nu. Se întîlnește în alcoolismul cronic, în stări infecțioase, intoxicații, epilepsie, în cadrul delirurilor cronice și mai ales în cursul stărilor depresive.

Redăm mai jos două episoade onirice relatate în „Cuvîntul pentru zidirea Sfintei Mânăstiri Pângărați":

„Și apoi au venit la Cetatea Neamțului și de acolo la tîrgul Pietrii, precum aveau obiceiul Domnii Moldovei a umbla pe la tîrguri și cetăți, din vremi de demult; iar cînd au fost luna lui octombrie în 22 de zile, la miezul nopții, i s-au arătat lui în vis un voinic cu veșminte albe îmbrăcat și foarte frumos, cu dumnezeiască slavă împodobit și i-au zis lui: scoală-te voievodule și degrab să mergi la Pângărați unde petrece un sihastru Amfilohie aproape de 50 ani și să zidești întru numele mieu biserică, pe locul unde am avut mai înainte făcută de bătrînul Ștefan Voevod, în zilele stariţului Simeon Ieromonah, pe care o au ars spurcații Turci, cînd au venit în pămîntul acesta cu ticălos război asupra lui Ștefan Voevod, și l-au biruit la Valea Albă și toată țara o au ars și au robit, și mulțime fără număr de noroade au luat cu dînșii robi și de atuncea s-au început a li se da bir. Și de la acel război sîngur Ștefan Voevod a scăpat și au fugit cu puțini ostași, pentru păcatele

Scanned with OKEN Scanner

hieților creștini. Iară Domnul Alexandru cu glas lin l-au întrebat, zicând: cine ești, Doamne, cu atâta Dumnezeiască podoabă îmbrăcat și cu slavă împodobit? Iar el i-au răspuns: eu sînt sfîntul Dimitrie, mucenicul lui Hristos și ostaș și de la Maximilian muncitorul, pentru Hristos în cetatea Solunului în temniță am fost închis și muncit și (în) coastă împuns. Carele în toată lumea și în toată marginea se slăvește numele meu, și în pămîntul acesta numai în pustie biserică nu am. Și încetișor l-au împuns în coastă și de spaimă s-au deșteptat iar nu puțină frică au căzut asupra lui Și întru nedumerire multă au fost aievea sau în vis i-au fost vedenia aceasta, nici singur nu știa. Și la dînsul s-au făcut cuvîntul Sfîntul Pavel Apostolul, ce zicea: știu pe un om mai înainte cu patrusprezece ani, care s-au fost răpit în raiu, și acolo negrăite cuvinte au auzit, căre nu iaste cu putință în limba omenească a le grăi, în trup sau în afară de trup nu știia; asemenea și acestuia vedenia au fost. Și ca dintr-o beție de grab s-au sculat și întru acel ceas au chemat...".

„Iară cînd s-au plinit anul, atuncia s-au plinit cuvîntul proorocesc, că unde nu vrea Dumnezeu. omul nu poate — iarăși i s-au arătat în vis Sfîntul Dimitrie marelui Voevod Alexandru, în cetatea Sucevii într-același an, în luna lui octombrie 26 zile, în miezul nopții precum și mai înainte, însă mînios și cu ochii posomoriți și nu puțină bănuială asupra lui, și frică mare și cutremur l-au cuprins și pentru zidirea bisericii îl silia. Și încă și aceasta îl adeveria lui Sfîntul în vis, zicînd că din scaunul tău vei fi izgonit cu Doamna ta și cu fiii tăi, și într-o țară depărtată vei fi surghiunit și apoi, nu după multă vreme iarăși vei lua scaunul tău — precum mai pe urmă au și fost. Și într-o frică mare și cutremur s-au deșteptat și iarăși au spus vedenia sfetnicilor săi și boiarilor și prea sfinției sale Mitropolitului Kir Grigorie, și lui Evtimie Episcop de Rădăuți și preotului Fteodor din Cetatea Sucevii".

Prin faptul că și-a revenit destul de repede din această stare de agitație și anxietate putem exclude intoxicația alcoolică, unde revenirea este mai lentă. Aici onirismul este foarte apropiat de halucinațiile imperative, care comandă unui bolnav să execute un lucru, dovedind starea depresivă în care se afla Lăpușneanul.

Stări depresive. Perioadele sale de relativă depresiune aveau o durată destul de mare. Pentru descifrarea acestora, citâm din același „Cuvînt pentru zidirea Mînăstirii Pângărați": „...neîncetat se aprindea inima Domnului cu râvna sufletească și cu aprinderea Sfîntului Duh, ziua și noaptea ceale din lăuntrul lui se aprindea". Gruia Ionescu și C. Daniel desprind din aceste rînduri starea de anxietate a Domnului. Se întîlnesc aici elementele esențiale ale

Scanned with OKEN Scanner

stării de anxietate. În text, se pot observa următoarele fenomene pe care le avea Lăpușneanul:

a) *Insomnie* cauzată de anxietate: „se aprindea ziua dar și noaptea";

b) *Angoasă*: senzație constrictivă sau de căldură, ce se manifesta „în lăuntrul" cum scrie textul;

c) *Scrupule:* „cu rîvna Sfîntului Duh" — în text — este vorba de scrupulele Domnului și regretele sale de a nu fi terminat mînăstirea.

În privința existenței unei stări de tristețe propriu-zis textul este categoric, căci mai departe citim:

„Și stă mult la multă mâhnăciune și să risipească numele Bisericii și n-au putut — și mai virtos' le mai more amărăciune au venit și nimica n-au folosit".

Rezultă starea de tristețe a Domnitorului, iar faza referitoare la „împărații care au vrut să..." s-ar putea interpreta ca o tendință de autoacuzare a Domnului, specific stărilor depresive.

În aceiași pericadă depresivă a avut un nou episod oniric terifiant, cînd i-au apărut Sfîntul Dumitru „mînios și cu ochii posomoriți", scrie textul citat mai sus, „și frică mare și cutremur l-au cuprins". Se poate concluziona că episoadele onirice prin conținutul lor ideativ sînt un simptom al stării sale melancolice.

Discuția faptelor. Pentru a putea preciza cadrul psihopatologic al personalității Lăpușneanului, va trebui:

1) să stabilim dacă Alexandru Lăpușneanul a ieșit sau nu din limitele normalului, în ceea ce privește viața lui psihică;

2) să stabilim, în cazul că vom concluziona la existența unor tulburări mintale, dacă voievodul suferea de o boală mintală sau de o psihopatie, adică avea o anomalie psihică congenitală;

3) să precizăm dacă nu coexistau ambele posibilități menționate mai sus: o boală mintală dezvoltată la o personalitate psihopatică.

În lumina cunoștințelor de care dispunem, vom căuta să stabilim dacă, din punct de vedere psihic, Alexandru Lăpușneanul a fost sau nu normal. În acest scop, va trebui să identificăm la Alexandru Voievod o serie de elemente, pe care le vom descrie succesiv:

Astfel, pe baza celor descrise mai sus, pe baza documentației efectuate, putem constata că a avut trăiri destul de rar întîlnite la oamenii considerați sănătoși, dar care pe de altă parte, sînt relativ frecvent întîlnite în evoluția bolilor mintale propriu-zise și recunoscute ca atare de medicină.

Scanned with OKEN Scanner

Care sînt, de fapt, aceste trăiri neobișnuite? Le vom enumera pe cele mai importante:

— Stări depresive de lungă durată, cu angoasă, scrupule, idei ipohondrice, idei de persecuție;

— Instabilitate pronunțată, cruzime, impulsivitate (în parte întîlnite și la Vlad Țepeș și alte personaje din lucrarea noastră).

— Onirism terifiant și premonitoriu.

Raportate la epoca în care a trăit domnul, aceste stări anormale nu erau atunci mai frecvente decît sînt în zilele noastre. Dar, între ciclotimicii care nu intră în sfera patologicului — dintre care fac parte mulți oameni de artă și știință — și Alexandru, se constată diferențe de structură psihologică. Peste fondul său ciclotimic s-au adăugat și alți factori care au diminuat valoarea socială a domnului: este vorba de elementele negative manifestate pe planul eficienței sociale și a prestigiului său pe toate planurile.

Opera sa distructivă, negativă am spune — întrece cu mult pe cea constructivă — pozitivă — și am aminti în acest sens arderea vechilor cetăți ale Moldovei, umilința sa față de poloni și supunerea față de turci, măcelul boierilor conducători încercați ai oastei și multe altele, care toate la un loc constituie, fără îndoială, fapte ce-i diminuează prestigiul.

Rezultă din cele prezentate că Alexandru Vodă nu avea o personalitate psihofizică normală, mai mult, prezenta trăsături ce pledau pentru o boală psihică și care au șocat chiar și pe contemporanii săi. Așa se explică faptul că o serie întreagă de observatori, mai apropiați sau mai depărtați, cu un grad de obiectivitate variabil, sînt totuși de acord în unanimitate în a-l caracteriza ca pe un om rău, violent și impulsiv, persecutat de gînduri negre și remușcări, bîntuit de vise și fantasme care îl determinau să clădească biserici.

Se impune de la sine concluzia că tulburările sale psihice erau izbitoare, de vreme ce au fost remarcate de contemporanii săi, care nefiind medici, ne-au lăsat în scrierile lor o descriere amănunțită a unui bolnav psihic.

Pentru fixarea unui diagnostic este extrem de util să se stabilească mai întîi în ce categorie de temperament și fire se încadrează Lăpușneanul. Căci, mai înainte de apariția bolii, se manifestă un caracter sau un temperament accentuat, permițînd astfel renunțarea la discuții referitoare la o afecțiune psihică. În lucrarea noastră sîntem nevoiți să procedăm cu maximă prudență. De pildă, există posibilitatea de a se folosi clasificarea făcută de Kretschmer, un clasic în domeniu. Mai nou este, însă, Leonhard,

Scanned with OKEN Scanner

care fără a se abate prea mult, ne oferă totuși elemente ce țin pas cu progresele realizate în psihiatrie. Am optat în majoritatea cazurilor pentru Leonhard, nu fără a ține seama însă de Kretschmer. Este poate o soluție criticabilă. Gruia Ionescu și Constantin Daniel — autori de care ne-am servit într-o mare măsură, fiind cei mai competenți în domeniu — scot în evidență faptul că, la un ansamblu de dispoziții și tendințe reacționale existente, pot să apară și să se dezvolte tulburări care să modifice cantitativ și calitativ fiecare din direcțiile reacționale ce alcătuiesc personalitatea (firea) și temperamentul și vom spune atunci că a apărut o schimbare în temperamentul individului, iar în funcție de gravitatea acestor modificări, se poate spune că a apărut o psihoză.

În concluzie, temperamentul și firea constituie elementul static, permanent, inițial și bazal al vieții psihice, întrucît marchează sensul reacțiilor noastre în raport cu lumea exterioară. Psihoza — menționează autorii citați — este un accident, o dezvoltare exacerbată a unora din aceste tendințe reacționale, care, laolaltă formează temperamentul. Dar psihoza nu diferă — așa cum arată și Leonhard — ca esență prea mult de temperament și caracter, deși ea nu este altceva decît o malformație, o monstruozitate — de mărire sau diminuare — a unora din direcțiile de reacție psihică ce se combină pentru a alcătui o personalitate.

Personalitatea psihică a voievodului însumează un număr însemnat din caracteristicile temperamentelor ciclotimice: dinamism, talente și aptitudini multiple, tendința de a se supraevalua, realism, simț practic, înclinare către o viață comodă, expansivitate, nevoia de a se înconjura de pricteni și de a se destăinui lor, oscilații afective, oscilații în idei, în atitudini, sentimente familiale dezvoltate.

Faptul, însă, că trăsăturile prezentate depășesc cu mult limitele normalului, autorii menționați înclină pentru așezarea personalității lui Alexandru Lăpușneanul în rîndul celor ce suferă de o formă ușoară a psihozei maniaco-depresive. În plus, ereditatea lui este categoric ciclotimică.

Să explicăm doi termeni[1]: cicloid și ciclotimic. Unii psihiatri (E. Kahn, K. Schneider, A. Gurevici) pornind de la tipologia lui Kretschmer (bazată pe corelații psihosomatice), delimitează, ca formă specială de psihopatie, psihopatia cicloidă. Aceasta trebuie diferențiată de ciclotimie, și psihoza maniaco-depresivă, care evo-

[1] „Psihiatrie clinică" sub redacția Aurelia Sîrbu, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1979, p. 99—100.

Scanned with OKEN Scanner

lucează în accese. În această psihopatie, accesele lipsesc, tulburările de afectivitate fiind trăsături permanente ale personalității. De aceea termenul de timopatie pentru această categorie de psihopați pare mai adecvat după unii autori.

Ciclotimia a fost propusă ca denumire de către Kahlbaum (1882), pentru o formă ușoară de psihoză maniaco-depresivă. Kraepelin denumea ciclotimia însăși psihoza maniaco-depresivă. Ciclotimia s-ar caracteriza prin alternanța stărilor de excitație, de euforie (însoțite de creșterea energiei și a productivității bolnavului), cu stările de tip depresiv, cu alternarea dispoziției în sens hipertimic negativ, cu scăderea randamentului în muncă și a interesului în general. Apar și aici, ca și în episoadele psihotice maniaco-depresive, diferite tulburări somatice, dar de mai mică intensitate. Faza de excitație se caracterizează prin euforie, mulțumire de sine, curaj, entuziasm, inițiativă, impuls spre activitate, uneori hipersexualitate și abuz de băuturi alcoolice. Conștiința bolii fiind absentă, internarea bolnavilor în această fază poate fi determinată numai de tulburările de comportament (conflicte sub influența consumului de alcool, atitudini imorale etc.).

În faza depresivă se observă tristețe, reducerea activității (care devine neproductivă), lipsa de interes față de obligațiile profesionale. Internarea bolnavilor în această perioadă este determinată de ideile fixe, sau chiar tentativele de sinucidere, care atestă tulburările afective profunde. Între fazele de dispoziție ridicată sau scăzută, se instaurează perioada de acalmie (în care nu se decelează nici un fenomen patologic). Această particularitate evolutivă deosebește *ciclotimia* (ca formă ușoară a psihozei maniaco-depresive) de o formă de psihopatie — timopatia, în care fondul patologic, sub raport emoțional, reprezintă o trăsătură permanentă a psihicului psihopatului. Termenul de ciclotim mai are și o altă accepțiune, fiind legat de noțiunea de „constituție". În tipologia sa morfo-psihică, Kretschmer descrie corespunzînd celor trei psihoze principale endogene (schizofrenie, psihoza maniaco-depresivă și epilepsia), trei tipuri caracteristice (schizotim, ciclotim și epileptoid), care pot deveni tipuri psihopatice (schizoid, cicloid epileptoid). Constituția ciclotimică ar reuni deci, în concepția sa, din punct de vedere morfologic — tipul picnic, iar din punct de vedere psihic — cu caracterul sinton (sintonie = existența unui contact afectiv cu lumea înconjurătoare). În concepția lui Kretschmer picnicul ciclotim ar fi corelat semnificativ cu psihoza maniaco-depresivă, el avînd o predispoziție pentru această maladie.

Scanned with OKEN Scanner

Să apelăm la Kretschmer pentru a vedea cum explică acesta principalele trăsături caracteristice ale celor două temperamente esențiale, schizotim și ciclotim, corespunzătoare tipurilor psihopatice schizoid și cicloid[1].

Temperamentul schizotim care corespunde în parte celui introvertit (Jung), se caracterizează în mod esențial prin preponderența vieții interioare, autiste, asupra celei exterioare, sociale. De aceea centrul preocupărilor și tendințelor reacționale ale schizoizilor îl constituie propria lor persoană, spre deosebire de cicloizi care își revarsă întreaga lor personalitate psihică asupra mediului exterior din societatea în care trăiesc.

Dar trăirea aceasta interioară presupune o lipsă de interes pentru ceea ce se petrece în afara propriei lor persoane și schizoizi într-adevăr au un tonus afectiv, adică suma sentimentelor, pasiunilor, emoțiilor și instinctelor lor, mult mai redus decît ciclotimicii; De aici predominanța proceselor intelectuale, logice, analitice, discursive, asupra celor afective, sentimentale și pasionale în trăirile schizoizilor.

Această atonie afectivă nu exclude însă descărcări violente ale unor sentimente, emotii ori pasiuni, care nu au putut fi disciplinate și coordonate; de aceea afectivitatea schizoizilor oscilează între anestezie și hiperestezie.

Același om care privește impasibil uciderea a zeci de mii de nevinovați (vezi criminalii naziști), plînge cu lacrimi cînd citește un text emoționant sau aude o bucată muzicală. Într-adevăr, afectivitatea acestora oscilează între acești doi poli, anestezie — lipsă de sentimente, de emoții, de pasiuni — și hiperestezie — exces de sentimente, de emoții și de pasiuni.

Ceea ce caracterizează temperamentele schizotime este „autismul", tendința la interiorizare, la o trăire intimă, ascunsă, diferită și izolată de a lumii din jur. Schizoizii sînt nesociabili, rezervați, bizari, complicați, neadaptabili la mediul extern, iar afectivitatea lor variază de la anestezie la hiperestezie. Ei participă mai puțin, și în orice caz cu un randament mult mai redus decît cicloizii, la viața colectivă. Atitudinea lor socială se definește prin aceiași lipsă de adaptabilitate, de suplețe, de înțelegere a situațiilor, pe care o constatăm și în viața lor afectivă.

Trăirea interioară creează un mod de gîndire schematic, geometric, rigid, care nu ține seama de contingențe, de realități și de

[1] Am ținut să repetăm pentru a nu se face confuzii, întîlnite foarte des de altfel, între tipurile caracteristice temperamentale esențiale și cele psihopatice.

Scanned with OKEN Scanner

împrejurări. De aceea, schizoizii au concepții etice intransigente, o ură neîmpăcată împotriva realității, a frumuseții, a plăcerilor și în general împotriva a tot ceea ce este vesel, răspîndind optimism. Numai schema rece, morală și geometrică este agreată de schizoizi.

Prin temperament ciclotimic Kretschmer înțelege pe acela adaptabil la mediul exterior, plin de viață și de căldură, realist și în genere destul de puțin fix ca atitudini, idei și sentimente. În general cicloizii se definesc prin adaptabilitatea lor și prin tonusul lor afectiv ridicat. Astfel că, după autorul mai sus citat și mai ales potrivit ideilor lui Breuler, temperamentul ciclotim se definește în raport cu două sisteme de ordonate, care exclud existența constantelor schizoide și anume:

— *adaptabilitatea*, consecință a sintoniei, adică a existenței unui contact afectiv cu lumea înconjurătoare;

— *cicloidia*, adică oscilațiile pe plan afectiv între tristețe și bucurie (proporție diatezică), pe plan intelectual (schimbări ale convingerilor, ideilor, atitudinilor) și pe plan motor (alternanțe între stări de dinamie și de apatie).

Variantele temperamentale (deci normale) ale temperamentului ciclotim se grupează în jurul acestor aspecte. Kretschmer descrie următoarele variante temperamentale: hipomaniacii dinamici; deprimații constituționali; temperamentele cu „sînge greu"; temperamentele cu energie practică; temperamentele vesele și logoreice; temperamentele cu umor liniștit; temperamentele sentimentale liniștite și temperamentele comode.

În lumina acestor date putem înțelege pe deplin o serie de aspecte din personalitatea lui Alexandru Lăpușneanul. Într-adevăr personalitatea psihică a voievodului adună un număr însemnat din caracteristicile temperamentelor normale ciclotimice: dinamism, talente și aptitudini multiple, tendința de a se supraevalua, bunătate, realism, simț practic, înclinare către o viață comodă, expansivitate, nevoie de a se înconjura de prieteni și a face confidențe, oscilații afective, oscilații în idei, în atitudini, sentimente familiale dezvoltate etc etc. În plus, ereditatea lui este categoric ciclotimică; atît prin bunicul său, Ștefan cel Mare cît și prin tatăl său Bogdan Lăpușneanul — care, după cum se știe, a avut către sfîrșitul vieții sale un episod melancolic. Petru Rareș, unchiul Lăpușneanului era în mod categoric un ciclotimic expansiv, cu mare dinamism și debordînd de energie.

Părăsindu-l pe Kretschmer, la care au apelat Gruia Ionescu și Constantin Daniel în analiza pe care am redat-o succint și noi să trecem la Leonhard, pentru a vedea temperamentul căruia îi,

Scanned with OKEN Scanner

corespunde Alexandru Lăpușneanul potrivit clasificării făcute de acesta.

Leonhard, în primul rînd, clasifică la fel ca și Kretschmer personalitățile în hipertimice, distimice și ciclotimice, dar consideră ciclotimici numai pe aceia a căror dispoziție psihică labilă oscilează între stări hipertimice și distimice. Din grupa ciclotimicilor îi separă pe exaltați, care au tendința spre oscilații de dispoziție extreme, de la un pol la altul. Leonhard împarte trăsăturile personalității omenești în însușiri ale *caracterului* și însușiri ale *temperamentului*.

Însușirile caracterului determină în special felul aspirațiilor, în timp ce de temperament depind ritmul și profunzimea reacțiilor afective. Însușirile caracterului delimitează, după Leonhard, următoarele firi: demonstrativă, hiperexactă, hiperperseverentă și nestăpînită. Însușirile temperamentului separă următoarele firi: hipertimică, distimică, labilă, exaltată, anxioasă și emotivă. O linie precisă de delimitare nu există și Leonhard recunoaște cu francheță acest lucru. Kretschmer și Ewald o situează în mod diferit. Dacă vrem, putem considera drept trăsătură de temperament și firea nestăpînită, la care impulsurile și reacțiile afective trec într-un mod exagerat pe primul plan. Pe de altă parte, se poate arăta că la personalitățile emotive sentimentele altruiste sînt mai puternice decît cele egoiste, astfel încît se schimbă însăși direcția aspirațiilor. Astfel încît această clasificare imaginată de Leonhard, așa după cum recunoaște și autorul însuși, nu are un caracter obligatoriu.

Examinînd trăsăturile firii (ale caracterului și temperamentului) imaginate de Leonhard, deducem că personalitatea lui Alexandru Lăpușneanul corespunde cel mai mult trăsăturilor accentuate ale firii labile și hiperperseverente (paranoide). Pe parcursul lucrării noastre am expus pe larg principalele trăsături ce caracterizează aceste firi.

În lumina acestor date, putem înțelege pe deplin o serie de aspecte din personalitatea lui Alexandru Lăpușneanul. Atît bunicul său, Ștefan Cel Mare cît și tatăl său, Bogdan cel Orb, erau ciclotimici expansivi tipici, ca și de altfel unchiul său, Petru Rareș.

Datele actuale confirmă frecvența temperamentului ciclotimic la descendenții și ascendenții, precum și la colateralii ciclotimicilor și constituie un argument serios în a demonstra că personalitatea lui Alexandru Lăpușneanul intră în acest cadru. Un alt element pledează în plus pentru personalitatea ciclotimică a domnitorului. Este numărul însemnat de copii — paisprezece — pe

Scanned with OKEN Scanner

care i-a avut. Se știe că ciclotimicii au copii mulți, în opoziție cu schizoizii care nu se căsătoresc sau au un număr mic de copii. Leonhard consideră că acest element este caracteristic firii nestăpînite.

Ni se pare, deci, că personalitatea lui Alexandru Lăpușneanul se apropie cel mai mult de temperamentele ciclotimice, cu influențe certe ale caracterelor: hiperperseverente și nestăpînite.

Cu toate acestea, nu se poate afirma cu deplină certitudine și rigurozitate științifică, că domnul Moldovei a avut un temperament strict ciclotimic, dat fiind că:

a) trăsăturile personalității sale nu se încadrează întru totul în niciuna din variantele temperamentale descrise atît de Kretschmer cît și Leonhard;

b) după cum am arătat, personalitatea psihică a lui Alexandru Lăpușneanul nu poate fi totuși considerată drept „normală".

De aceea, pentru a fixa un diagnostic retrospectiv al tulburărilor psihice ale lui Alexandru Voievod, trebuie să examinăm următoarele trei ipoteze ce rămîn în discuție:

1. Domnul Moldovei a suferit de o tulburare psihică propriu-zisă, caracterizată printr-un proces evolutiv, cu alte cuvinte a avut o psihoză maniaco-depresivă?

2. Domnul Moldovei a prezentat o anomalie a personalității sale psihice, o anomalie congenitală, definitivă, ireversibilă și neevolutivă, adică a avut o personalitate psihopatică cicloidă?

3. Se poate presupune că avea o personalitate psihopatică adică o anomalie constituțională a personalității sale, care să fi servit drept bază dezvoltării ulterioare a unei psihoze maniaco-depresive.

În cele ce urmează ne propunem să examinăm fiecare din aceste ipoteze și să avansăm un punct de vedere pentru a fi luat în discuție de cei interesați.

A avut Alexandru Lăpușneanul o psihoză maniaco-depresivă? Se știe că boala numită de Kraeplin psihoză maniaco-depresivă și cunoscută sub o serie de alte denumiri, este o boală psihică care recunoaște pe prim plan tulburările de afectivitate[1]. Ea oferă cele două aspecte polar opuse timiei: euforia și depresia care se succed la același bolnav la un interval oarecare de timp sub forma accesului maniacal sau sub forma accesului depresiv. Este o boală cu antecedente de manii și melancolii. Se apreciază, pe baza statisticilor O.M.S., că circa 3—4% din populația globului suferă de tul-

[1] „Psihiatrie" sub redacția V. Predescu, Editura Medicală, București, 1976.

Scanned with OKEN Scanner

burări timice. Este mai des întîlnită la femei (2/3) decît la bărbați. Este rar întîlnită înainte de pubertate. Durata unui puseu este de șase luni, fiind mai redusă la tineri și mai lungă la vîrstnici. Pusecrile maniacale sînt urmate de puseuri depresive; în prima parte a vieții predomină inițiativa, expansivitatea, iar în cea de a doua prudența, renunțarea, resemnarea. Circa 1/4 din numărul bolnavilor prezintă un singur puseu depresiv, intens și durabil. Cînd se produc două puseuri, unul se manifestă în adolescență, iar cel de al doilea la menopauză sau andropauză. Circa 10% dintre bolnavi au un singur puseu, 40% două pusee și 20% patru pusee.

Puseul depresiv sau melancolic se caracterizează printr-o intensă încărcare afectiv-negativă, trăită ca o durere morală, însoțită de inhibiția funcțiilor psihice și încetinire psihomotorie.

Bolnavul, de obicei picnic și ciclotimic, cu o ereditate încărcată, după ivirea unei situații conflictuale, dezvoltă un puseu depresiv. Debutul are loc de regulă primăvara sau la începutul verii, instalîndu-se timp de săptămîni sau luni. Este însoțit de astenie, insomnie, cefalee, o stare de iras:ibilitate și hipomnezie. Sindromul trece uneori neobservat de bolnav, care are tendința de a-și ascunde suferința sa față de cei din jur. Se mai remarcă existența unor vise terifiante și stare de angoasă. Bolnavul, puternic traumatizat, adesea caută o ieșire în suicid, chiar dacă nu face tentativa, prezintă idei suicidare. Bolnavul depresiv păstrează ca pe un secret intim frămîntările sale.

Puseul maniacal prezintă următoarele caracteristici principale: exaltare psihomotorie, ținuta neglijent extravagantă, privire vie, expresivă, cu aer dominator. Mimica mobilă redă conținutul trăirilor sale, bolnavul face gesturi largi, are un familiarism jenant, este distrat, evocă cu ușurință anumite întîmplări pe care le credea uitate, cu amănunte și detalii nesemnificative, extrem de precise. Fluxul ideativ este extrem de bogat, stilul eliptic, telegrafic, tonul declarativ, se autoapreciază ca fiind frumos, bogat, puternic și în general avînd toate calitățile posibile. Nu are un delir de mărire, ci de supraestimare. Nu încearcă să convingă, ci doar își exprimă ideile. Plini de inițiative, își propun obiective peste puterile lor și se apucă să le realizeze. Dezordonați, trec de la o acțiune la alta, infatigabili și caută să-și manifeste bucuria cu orice prilej, antrenîndu-i și pe cei din jur.

Psihoza maniaco-depresivă, în esență se caracterizează prin:
— apariția unui puseu de tip maniacal sau melancolic;
— vindecarea temporară și revenirea după o perioadă fie sub forma inițială, fie sub o altă formă;

Scanned with OKEN Scanner

— temperamentul ciclotimic al individului;
— tipul constituțional picnic al bolnavului;
— caracterul ereditar ciclotimic, la care se asociază o serie de tulburări: migrene, urticarii, afecțiuni hepatice, digestive, hipertensiune, psoriazis etc.

Ceea ce constituie însă elementul esențial al psihozei maniaco-depresive și ciclotimiei, este apariția și dispariția periodică (fără ca să fie vorba de perioade egale) a unor tulburări psihice. Acest element de periodicitate psihică a putut fi identificat și urmărit generații întregi la descendenții unui individ.

Ori, după cum am văzut, există o periodicitate, o alternanță și mai ales o oscilație marcată în stările afective ale lui Alexandru Lăpușneanul. Această alternanță între stări de dinamie și inhibiție, între veselie și tristețe, între hiperproducție intelectuală și scăderea randamentului intelectual, constituie dealtminteri nu numai elementul bazal al ciclotimiei, dar și nucleul temperamentului ciclotimic, cu deosebire că, la omul sănătos cu temperament ciclotimic, aceste oscilații și periodicitatea arătată sînt cu mult mai puțin pronunțate.

La Alexandru Lăpușneanul deducem din analiza personalității sale o serie de elemente psihologice de scurtă durată, pe care le interpretăm ca patologice. Într-adevăr, trăsăturile patologice ale personalității sale, adică stările depresive, anxietatea, angoasa, scrupulele, ideile ipohondrice, persecutorii, instabilitatea, cruzimea și impulsivitatea, misticismul și onirismul terifiant, nu erau permanente, ci după o durată oarecare ele dispăreau pentru o perioadă mai lungă sau mai scurtă.

Personalitatea psihopatică a lui Alexandru Lăpușneanul

După cum am văzut, unele personalități psihopatice se apropie ca structură psihologică de temperamentele normale ciclotimice și în același timp de psihozele ciclofrenice (manie și melancolie). Această asemănare a unor personalități psihopatice cu temperamentele ciclotimice și cu psihozele ciclofrenice, se poate stabili pe baza coexistenței a două elemente:
— periodicitatea — alternanța unor stări afective;
— tonus afectiv trist sau euforic din punct de vedere calitativ, dar întotdeauna sintonic, adică existența unui contact afectiv cu mediul exterior.

Din acest punct de vedere personalitatea lui Alexandru Lăpușneanul, caracterizată după cum am văzut prin alternanța

Scanned with OKEN Scanner

unor stări de depresie cu stări de excitație, dinamie și voie bună, iar pe de altă parte prin existența unui tonus afectiv crescut, fie în sensul depresiv fie în sensul expansiv, poate să se încadreze în personalitățile psihopatice cicloide. Acest tip este dealtminteri bine cunoscut și descris în lucrările de specialitate, în parte la care ne-am referit și noi, reproducînd unele date mai importante.

Trebuie să remarcăm că, în ereditatea voievodului se întîlnesc un număr foarte mare de indivizi cu personalități psihopatice cicloide, dar numai unul a avut o adevărată psihoză maniaco-depresivă. În afară de aceasta se constată că personalitatea lui Alexandru Lăpușneanul a oscilat între dinamism și depresiune fără a exista o stare intermediară între acestea, care să corespundă normalului. Tot așa după cum am văzut, nu a existat niciodată un episod de psihoză propriu zisă în viața lui Alexandru Lăpușneanul, adică o stare de melancolie gravă, care să fi frapat pe contemporanii săi. Ori, chiar atunci cînd există la un ciclotimic forme de acces minore (sub formă de astenie, insomnie, nevralgii periodice), de cele mai dese ori apar și episoade psihotice propriu-zise. Pe de altă parte, nu se poate admite ca un individ care ar fi avut o psihoză propriu-zisă să fi reușit să se impună contemporanilor săi în așa măsură încît să ajungă domn și să revină la domnie după ce fusese odată detronat.

În realitate, și aceasta este concluzia autorilor suscitați asupra diagnosticului psihic al lui Alexandru Lăpușneanul, acesta avea o personalitate psihopatică cicloidă, caracterizată prin perioade de lungă durată de depresiune, alternînd cu faze de dinamie. Așa fiind, este, credem, inutil să mai examinăm cea de a treia ipoteză diagnostică — existența unei personalități psihopatice pe care să se fi dezvoltat o psihoză ciclofrenică (maniaco-depresivă) întrucît am arătat că Voievodul nu a avut o psihoză propriu-zisă.

Christina — enigmatica regină a Suediei

În șirul lung de capete încoronate care s-au perindat din cele mai vechi timpuri în istorie, se detașează o figură insolită: este vorba de regina Christina a Suediei.

Atitudinea ei de regină, investită cu răspunderi mari, ca apăsau greu pe umerii săi fragili de tînără femeie, se remarcă printr-o

Scanned with OKEN Scanner

serie de fapte, de contradicții și enigme, unele reale, altele probabil născocite.

De mică, se anunțase ca un copil precoce, mai apoi s-a dovedit însetată de cunoaștere detașîndu-se net de cei din jurul său; a refuzat cu îndîrjire să se mărite și în final a abdicat de la putere. Istoria nu ne oferă un răspuns la multiplele întrebări pe care, firesc sîntem tentați să ni le punem și adevărul nu se cunoaște nici astăzi. Și totuși, din faptele pe care le vom prezenta în continuare, se desprind o serie de indicii care ne permit să avansăm o ipoteză.

Mai întîi să trecem în revistă faptele, așa cum le consemnează istoria[1].

Gustav al II-lea Adolf (care a domnit între anii 1611—1632), părintele reginei, a fost o figură reprezentativă în istoria Suediei și chiar a Europei. Și-a petrecut mai aproape toată viața în tabere militare purtînd o serie de războaie lungi ce urmăreau în final centralizarea statului. Menționăm mai întîi războiul cu Danemarca, cunoscut în istorie sub numele de războiul de la Kalmar, apoi cu Rusia și în fine războiul care a durat treizeci de ani (1618—1648). Toate aceste războaie grele și de uzură i-au oferit prilejul să-și arate capacitatea și măiestria de mare strateg. Deși a vădit înclinații deosebite pentru arta războiului, avea în același timp cunoștințe temeinice de teologie și limbă latină, aritmetică și geometrie, fără a neglija politica, retorica, dreptul, precum și limbile moderne. Ca strateg militar s-a făcut remarcat prin concepția tactică în favoarea ofensivei, pe care o prefera ori de cîte ori avea posibilitatea s-o aplice în războaiele întreprinse. Adeseori se adresa celor din jur atrăgîndu-le atenția că „este mai bine să transporți războiul într-o țară dușmană, cu alte cuvinte teatrul operațiunilor trebuie dus în afara Suediei, căci nicăieri nu sîntem mai slabi ca în Suedia".

Supranumit „Leul Nordului", Gustav Adolf a cîștigat victorii răsunătoare, începînd cu cea de la Breitenfeld (1631) împotriva generalului Tilly, urmată la foarte scurt timp de bătălia de pe Lech și continuată cu cea de la Lutzen (1632), unde l-a avut ca adversar pe celebrul Wallenstein.

Din cîte cunoaștem, economia Suediei nu permitea războinicului rege să-și întemeieze armata pe mercenari, așa cum de altfel se obișnuia în acea vreme în majoritatea țărilor europene. Feu-

[1] Pentru partea istorică vezi Dumitru Almaș: Magazin istoric nr. 3 (108), martie 1976, pag. 22.

Scanned with OKEN Scanner

dalii suedezi puteau alcătui pe cheltuiala lor doar o cavalerie de cîteva mii de luptători. Infanteria însă, la drept vorbind baza armatei în orice timp, cu atît mai mult în acele vremuri, o constituia țărănimea, reprezentînd soldații cei mai modești și totuși mai de nădejde ai epocii moderne.

Gustav Adolf a fost nu numai un teoretician al conducerii războiului, ci în același timp și un bun organizator al armatei, trecînd cu hotărîre la unele reforme ale acesteia. De pildă, am aminti în mod cu totul special, scurtarea țevii la muschete și suprimarea furcii de susținere în timpul focului, acestea devenind din instrumente grele și incomode de marș, arme ușoare și manipulabile în condițiile oferite de teatrul de luptă. Este deci părintele carabinei sau puștilor actuale. Pentru portul cartușelor, a introdus tolba de piele. Tot Gustav Adolf a sporit numărul soldaților de la 13 000 la 40 000, dintre care infanteriei îi reveneau 30 000.

În războaie, armata suedeză spre deosebire de corespondentele ei europene ce se vroiau mult mai emancipate, nu prăda localitățile pe care le cucerea în luptă. Hrana era procurată din grija statului suedez, iar soldații ascultau de sfaturile preoților luterani, aflați în mijlocul lor. Și încă un amănunt: spre deosebire de alți soldați, ostașii regelui Gustav Adolf puteau duce războiul și iarna.

Firul vieții lui Gustav Adolf s-a curmat brusc la vîrsta de numai treizeci și opt de ani, fiind ucis în lupta de la Lutzen. A lăsat în urma sa amintirea unui genial comandant militar, o țară săracă din cauza războaielor și ca succesor la tron o fată: Christina-Augusta. Împlinise deci abia șase ani, născută fiind în 1626, cînd și-a început meteorica-i domnie. Așa cum se obișnuia, pînă la majorat, răspunderea conducerii a fost încredințată unui consiliu de regență desemnat din cinci mari demnitari, printre care se număra și Axel Oxenstierna, un bărbat capabil și viteaz, ce se va face remarcat prin calitățile sale cu totul ieșite din comun.

Presimțindu-și parcă sfîrșitul care se apropia, Gustav Adolf a declarat-o moștenitoare pe Christina încă de cînd avea un an. Pentru a lăsa un demn urmaș la tron, regele a ținut să nu precupețească nici un efort ca să-i ofere o educație pe măsură. Conștient de faptul că nu se putea ocupa direct de instruirea fiicei sale (nevoile războiului purtîndu-i pe el și pe regină pe cîmpurile de bătălii iar palatul fiind înlocuit cu un cort), regele a lăsat-o în grija sorei sale, Caterina. Alegerea nu s-a dovedit a fi greșită, iar cunoștințele i-au fost predate de eruditi ai timpului. Astfel, teologul Johannes Matthiae a inițiat-o în teologie, greacă, latină, limbi moderne și literatură clasică. Eleva s-a dovedit la înălțimea maes-

Scanned with OKEN Scanner

trului, prinzînd repede gustul cititului; în plus a învăţat singură italiana şi spaniola.

Cînd grijile domniei au început s-o împovăreze, pregătirea politică şi-a aflat-o de la Axel Oxenstierna, ce între timp fusese înălţat în funcţia de cancelar. Despre capacitatea ei intelectuală se dusese vestea: îi plăcea să afle, să cerceteze, să ştie tot, cît mai mult şi cît mai repede. Christina însăşi se caracteriza astfel: „Aveam în mine o nesătulă dorinţă de a şti tot".

Era apreciată de cei din jur la modul superlativ: „Numai Dumnezeu ştie cît de fericit sînt să constat că Majestatea Sa nu este ca alte femei, că are curaj şi bun simţ şi că, dacă n-o va corupe ceva, făgăduieşte cele mai mari speranţe". La rîndul său, istoricul suedez Ingvar Andersson scria: „A fost una din primele femei din Suedia care a primit o formaţie pur intelectuală".

Oare tînăra regină nu îşi va dezminţi speranţele ce se puneau în ea? Îşi va ţine promisiunile? Astfel de întrebări ne vin în minte ori de cîte ori zorile unei vieţi se anunţă prea promiţătoare. A demonstrat-o nu odată, din păcate, experienţa de viaţă. Nouă nu ne rămîne decît să fim martori şi să căutăm explicaţiile...

Încă din 1640, tînăra regină Christina se interesa în mod constant de treburile politice, de mersul războiului dus de armata ţării sale aflate sub conducerea destoinicului cancelar Axel Oxenstierna. Îi plăcea îndeosebi să primească ambasadori, conversa cu ei şi îi uimea prin erudiţia sa şi spiritul său pătrunzător. La vîrsta de 16 ani asista la şedinţele Consiliului de regenţă avînd o participare tot mai activă prin intervenţiile sale şi chiar implicîndu-se la efectuarea unor sarcini. Nu a fost o surpriză pentru nimeni cînd, la 17 decembrie 1644, Christina proclamîndu-se majoră, a luat în propriile sale mîini frînele conducerii.

Care era situaţia regatului pe care urma să-l conducă? Războiul cu Danemarca, pe care Suedia o învinsese, a avut drept rezultat anexarea unor teritorii şi dreptul ca navele suedeze să aibă trecere liberă prin strîmtoarea Sund. Teritorii anexase şi de la Germania. Din războiul de treizeci de ani Suedia s-a ales cu mari cantităţi de pradă: de la alimente şi îmbrăcăminte, la aur şi opere de artă. Şi rezultatele nu au întîrziat să se facă remarcate: ţara însăşi se transformase foarte mult. Se construia mult, palate, case bogate şi se puteau vedea la tot pasul semnele avîntului cultural. Numeroase fortăreţe încercau prin ambianţa lor să imite pe cele de la curtea regală. Nobilii căutau să se întreacă în fast şi strălucire aidoma prinţilor şi marilor aristocraţi de pe continent. Într-un cuvînt, se simţea un suflu nou: de la viaţa austeră din timpul regelui Gustav al II-lea Adolf (despre care ne putem face

Scanned with OKEN Scanner

o idee amintind că la înmormîntarea sa consiliul de stat a hotărît să nu fie invitat nici un străin, ca nu cumva să vadă cît de sărace erau curtea și țara), acum se manifesta o opulență și un lux, o viață nouă plină de strălucire.

Regina Christina, deși crescută în spiritul și atmosfera sobră și modestă a părinților săi, a făcut o întoarcere de o sută optzeci de grade: și-a propus să ducă o viață într-o bogăție ostentativă!

Mare amatoare de opere de artă și le-a procurat pe orice cale. La curtea sa au fost invitați zeci de creatori ai frumosului atît din țară cît și din afara hotarelor ei. Pictori, sculptori, arhitecți și muzicieni se îndreptau spre Stockholm. Mai mult, fără a sta pe gînduri, regina a înlocuit pe sobrii și severii sfetnici ai tatălui său cu alții: filozofi, savanți, poeți, oameni de lume, toți tineri și extravaganți, adepți ai noului și făcînd o notă distinctivă și total opusă. La curtea reginei s-au numărat printre invitați René Descartes, cel mai ilustru filozof al vremii, Hugo de Groot, zis Grotius, istoric și diplomat olandez, Vossius Chanut, diplomat francez și mulți alții. Printre conaționalii săi am aminti pe S. Stiernhielm, primul scriitor suedez renascentist, autorul poemului „Hercule între viciu și virtute", iar dintre străini pe medicul francez Bourdelot, cavalerul Magnus Gabriel de la Gardie, ambasadorul Spaniei A. Pimental, frumoasa doamnă Ebba Sparre și tînărul Klas Tott.

Regina, înconjurată de favoriții săi, a dus o viață libertină, într-un lux ostentativ, necunoscut și fără egal în viața severilor nordici obișnuiți să înfrunte vicisitudinile unei naturi aspre și neprietenoase. Liberalismul și luxul — menționa pe bună dreptate istoricul D. Almaș din care ne-am servit la tratarea părții istorice — fără îndoială că scandalizau pe o parte din membrii curții și mai ales pe cei mai mulți dintre suedezi. Astfel se explică faptul că pe seama reginei au început să circule fel de fel de zvonuri. Efectul acestora nu a întîrziat să se manifeste, zdruncinîndu-i atît popularitatea în rîndul cetățenilor cît și sprijinul acestora mai ales.

La această imagine nefavorabilă creată de viața ostentativă de la curte se vor adăuga curînd și alte fapte mult mai grave. În primul rînd, întărirea puterii regale nu convenea Ricksdag-ului — Adunarea reprezentanților tuturor stărilor, adică și a țăranilor care lucrau pe pămînturile statului și ale coroanei. Pentru ducere a războaielor ce nu se mai terminau — îl amintim de pildă pe cel de treizeci de ani — țăranii suportau greul, plătind impozite mari. Acum erau nevoiți să suporte și luxul și risipa de la curte. Efectele nu au întîrziat să se manifeste. Mișcările țărănești au izbucnit

Scanned with OKEN Scanner

chiar în 1650, anul încoronării reginei Christina şi au continuat în anii următori pînă în 1655. Oxenstierna, fără îndoială avînd consimţămîntul frumoasei regine, a reacţionat prompt, trecînd la reprimări sîngeroase. Un contemporan menţiona într-o cronică că, în 1655, în timpul răscoalei ţărăneşti din Smoland, la Stockholm toate spînzurătorile erau „supraîncărcate".

Într-o vreme în care starea de război era privită ca normală, o femeie nu putea conduce totuşi cu aceeaşi eficienţă ca un bărbat, mai ales că regina trecuse de la un mod de viaţă la un altul, total opus. Pe scurt, împrejurările cereau să se asigure succesiunea la tron şi deci implicit căsătoria reginei. Aristocraţia care vroia să asigure continuitatea stăpînirii în mîna dinastiei Vasa impunea şi susţinea ideea ca regina să se mărite cît mai curînd.

Cînd sfetnicii ce mai apropiaţi i-au adus la cunoştinţă acest lucru, făcîndu-se interpreţii consiliului, regina Christina a reacţionat în felul ei propriu. Mîndră, bănuitoare şi irascibilă, a refuzat să se căsătorească în ciuda faptului că la mîna sa au existat pretendenţi ce ar fi făcut să pălească de invidie orice prinţesă din Europa: am începe cu vărul Christinei, Carol-Gustav, cu care era prietenă şi căruia îi promisese chiar să se căsătorească, apoi Frederic Wilhelm de Brandenburg, viitorul mare elector al Prusiei; regele polon Vladislav; doi dintre fiii regelui Danemarcei, Christian al IV-lea şi alţii de rang mai mic dar nu mai puţin demni. Dar Christina nu le-a acordat nici o şansă, refuzîndu-i pe toţi cu răceală. Existenţa unui singur bărbat, mereu acelaşi, nu-i oferea soluţia cea mai bună.

Pare surprinzătoare această preferinţă a unei tinere femei lipsită de experienţă (?) şi crescută într-un mediu sobru şi cenuşiu oferit de mătuşa sa Caterina. Şi totuşi, Christina a preferat să se afunde în plăcerile mondene oferite de serbările şi balurile ce nu mai conteneau. Scurte deveniseră momentele cînd buclele-i blonde se aplecau asupra tomurilor de teologie şi de filozofie antică ca şi discuţiile cu învăţaţii ce-şi plimbau paşii pe dalele mari de marmură roşie şi neagră ale palatelor din Stockholm.

Regina Christina a prezentat o imagine contradictorie nu numai contemporanilor săi, dar şi posterităţii şi în general tuturor acelora care s-au străduit să-i descifreze taina. Aceiaşi femeie care încerca să imite curţile strălucitoare din Europa, întreţinea relaţii epistolare cu Descartes, arăta interes pentru cele mai arzătoare probleme militare şi politice ale vremii, nu se arăta cîtuşi de puţin preocupată de viitor, de ce va lăsa în urma sa. Totul o interesa, mai puţin o căsătorie. Atunci cînd nu a mai putut rezista presiunilor exercitate de „Adunarea Stărilor", fără să ţină seama

Scanned with OKEN Scanner

de sfatul bătrînului său sfetnic Axel Oxenstierna, regina a numit pe Gustav Carol, vărul său, în funcţia de comandant suprem a armatei suedeze, iar în anul următor (1649) a convins Dieta să-l accepte în calitate de succesor prezumtiv. Se bucura oare Carol Gustav de favorurile sale? Să fi cedat pasiunea în faţa unor motive pe care numai ea le ştia? Este greu de spus, dar faptele par să confirme ipotezele, fără a exclude existenţa şi a unei alte explicaţii. Un lucru este însă cert: Christina îşi va dezvălui tot mai des celor din jur un gînd care o obseda: să renunţe la tron!

Se pare că a făcut publică această intenţie pentru prima oară în 1651, dar a pus-o în practică abia peste trei ani, la 6 iunie 1654, în cadrul unei ceremonii căreia s-a străduit să-i ofere un fast neobişnuit. Dorea Christina să dea un nou prilej de a se vorbi despre ea? Se ştie doar că atît Oxenstierne cît şi familia regală şi cea mai mare parte dintre aristocraţi şi favoriţi s-au opus din răsputeri pînă în ultimul moment la proiectul reginei. La scurt timp însă Axel Oxenstierna moare şi Carol-Gustav rămîne să conducă singur destinele Suediei. Istoria ni-l descrie ca pe un bărbat nu prea arătos, în schimb capabil, energic, plin de ambiţie şi de pofta măririlor.

Dieta s-a întrunit la Stockholm şi după o scurtă deliberare i-a lăsat reginei ce-şi abandona datoria faţă de ţara sa, mijloace de întreţinere ce constau din insulele Coland, Öland, Ösel, oraşele Norrköping, Wollgast, Wismar precum şi numeroase moşii situate pe teritoriile anexate de Suedia din Germania.

Între timp regina Christina a plecat spre Sud ducînd cu ea un mare număr de obiecte de artă care să-i ţină tovărăşie.

Primul popas a avut loc la Bruxelles, unde a făcut un alt gest neaşteptat după abdicare: convertirea la catolicism. Ceremonia s-a oficiat în mod public abia peste un an, în 1655, la Innsbruck. Fapta în sine i-a consternat pe concetăţenii săi protestanţi. Christina nu era o personalitate peste care se poate trece cu vederea: era doar fiica fostului şef militar al protestanţilor în războiul de treizeci de ani! Se pare că Christina nutrea din adolescenţă o repulsie faţă de religia moştenită, cît şi faţă de cei care o propovăduiau în Suedia. Nu este exclus să fi contribuit în mod hotărîtor şi conversaţiile avute cu Descartes şi Chanut. Unii dintre contemporani au făcut legătura cu abdicarea de la tron: părăsirea acestuia s-a datorat faptului că o regină catolică nu putea conduce o ţară protestantă. Menţionăm că s-au căutat şi alte explicaţii ale acestui gest şi s-au emis diferite versiuni. Unele chiar extrem de neobişnuite.

Scanned with OKEN Scanner

De la Innsbruck, însoțită de un alai alcătuit din preoți catolici, s-a îndreptat către Roma. Aici a fost primită, cu mare pompă, de papa Alexandru. Christina a fost atît de puternic influențată de suveranul pontif, încît i-a adăugat numele la al său: Christina-Alexandra!

N-a rămas mult timp la Roma. Simțea nevoia să-și schimbe locul, să călătorească în permanență. O determina o cauză internă sau explicația este mult mai simplă: convingîndu-se de falsitatea nesățioase ale administratorilor Sfîntului Scaun, Christina s-a certat cu prietenii italieni și spanioli și a plecat în Franța.

Francezii au primit-o cu mare cinste, acordîndu-i onorurile cuvenite unui șef de stat în exercițiul funcțiunii și nu unei expatriate ce era. Christina, de fapt, nu renunțase la strălucirea curții regale de la Stockholm și călătorea cu un întreg alai, compus din curteni și oameni de artă.

Din perioada petrecută în Franța cea mai de seamă faptă care a scandalizat pe contemporanii săi, a fost executarea la 10 noiembrie 1657, în castelul de la Fontainebleau a marelui său scutier Monaldeschi. Unii văd ca explicație a gestului său crud, un act de răzbunare împotriva unui amant ce o înșela....

Dorul de meleagurile natale, o va duce în două rînduri în Suedia — 1661 și 1667 — de fiecare dată iarna. Nu a părăsit-o nici gîndul de a-și recăpăta tronul abandonat și, după moartea vărului ei Carol-Gustav, a mai făcut cîteva încercări zadarnice de a ocupa iar tronul Suediei și chiar de a ajunge regină în Polonia, după moartea lui Ian Casimir (1668).

Tentativele nu au izbutit, o regină fugară și care își abjurase credința strămoșească, nu constituiau motive care să-i aducă un număr suficient de partizani.

În cele din urmă a rămas la Roma, unde își ducea zilele înconjurată de oameni de cultură, scriindu-și memoriile, diverse maxime și reflecții istorice. În 1674, a fondat Academia Clementini, remarcîndu-se prin ardoarea cu care s-a aplecat asupra filozofiei și artelor. Ca legatar al averii sale, dintre care menționăm o frumoasă și bogată bibliotecă de manuscrise, l-a numit pe cardinalul Azzalino.

Moare la vîrsta de 63 ani și corpul îi este așezat în Catedrala Sfîntul Petru din Roma.

Figura reginei Christina a atras deopotrivă atenția istoricilor și psihiatrilor. Dacă istoricii nu și-au putut explica o serie de fapte

Scanned with OKEN Scanner

și întîmplări legate de viața acesteia[1], în schimb medicii au văzut în această nefericită femeie un caz patologic suficient de clar conturat.

Din scurta expunere a vieții sale, se poate conchide că avem de-a face cu o personalitate isterică atinsă de dromomanie. Boala i s-a declanșat în perioada imediat următoare pubertății, accentuîndu-se cu vîrsta, motiv pentru care a fost probabil nevoită să abdice.

Psihopații isterici vor întotdeauna să pară mai mult decît sînt în realitate, dominați fiind de aspirația de a atrage atenția, ceea ce determină caracterul de „poză" al comportamentului lor. Or, la Christina distingem încă din copilărie trăsăturile ce caracterizează această tulburare: astfel dorința de a ști cît mai mult, perfecțiunea în toate.... „îi plăcea să afle, să cerceteze, să știe tot, cît mai mult și cît mai repede...". „Aveam spune cu propriile ei cuvinte — o nesătulă dorință de a ști tot". Dorea să fie apreciată la modul superlativ de către cei din jur. Îi plăcea să primească ambasadori — nu împlinise încă cincisprezece ani — și participa deja la ședințele Consiliului de regență. Analizînd cele prezentate, constatăm faptul că există două posibilități: prima că avem de-a face cu o ființă extrem de dotată, un geniu; cea de-a doua posibilitate, să fie o impostoare, conștientă sau nu, adică bolnavă psihic. Ulterior Christina a demonstrat că nu a fost un element supradotat, ci o ființă inadaptabilă, mereu în căutare de „ceva", dornică să atragă atenția asupra sa, să „pozeze".

Găsim la Christina trăsăturile ce alcătuiesc psihologia unui actor care interpretează în viața de toate zilele un anumit rol, urmărind să convingă, să uimească, să stîrnească admirația. Regina, înconjurată de favoriții săi, a desfășurat o viață de un lux ostentativ, necunoscut și fără egal în viața popoarelor nordice, urmărind să rivalizeze cu curțile europene.

Din simptomatologia istericilor menționăm cîteva: frigiditate, aspirații homosexuale și o incapacitate de realizare deplină a satisfacției sexuale. Regina Christina, mîndră, bănuitoare și irascibilă, a refuzat să se căsătorească, motivînd că existența unui singur bărbat, mereu același, nu-i oferea soluția cea mai bună!

Or, se știe foarte bine că istericii sînt greu de satisfăcut de un neexperimentat, iar Christina nu a găsit satisfacție la nici unul dintre partenerii săi, și-i schimba mereu...

Rămasă singură la șase ani, moștenitoarea tatălui său Gustav Adolf, a primit o educație aspră, bărbătească, care i-a marcat

[1] Abdicarea reginei a fost și va rămîne una din enigmele și problemele controversate ale istoriei Suediei și ale istoriei mondiale în general.

Scanned with OKEN Scanner

viața întreagă, mai ales viața sexuală, care și așa, după cum am văzut era dereglată. Prost dotată pentru funcțiile feminine, ea a făcut pentru arte, o adevărată pasiune (Freud). Unul dintre favoriții săi, medicul francez Bourdelot, nu și-a atins scopul decît prin subjugarea sa psihică prin „jocuri de cuvinte și vorbe de spirit".

Tiranică, capricioasă, a fost o egoistă nevropată, care nu s-a ocupat niciodată cu treburile de Stat. S-au discutat mult cauzele nemăritișului, abdicării și peregrinărilor prin lume pînă la moarte. Unii autori au incriminat o criză de conștiință de care a suferit regina între douăzeci și treizeci de ani, alții că ar fi suferit de o instabilitate psihică, manifestată de timpuriu și agravată cu vîrsta.

Realitatea este că, dornică de libertate și repugîndu-i responsabilitatea conducerii, nu a pregetat să abdice și să peregrineze prin Europa, fapt pentru care i s-a spus „regina nomadă". Dromomania se știe că este o impulsiune morbidă, manifestată prin plecări nemotivate, evadări, mai mici sau mai mari, în funcție de împrejurări. Bolnavii simt nevoia să fie mereu pe drum, adesea fără o țintă precisă. Uneori dromomania reprezintă primul semn de debut al schizofreniei, fie al unei neurastenii care nu-și află nicăieri alinarea și liniștea morală.

Distingem la Christina toate aceste simptome care caracterzează boala: bate drumurile Europei și își demonstrează instabilitatea psihică prin încercările de a-și recăpăta tronul la care renunțase și chiar de a ajunge regină în Polonia. În fine, convertirea ei la catolicism — 1654 — nu a fost o „inversie religioasă", ci o reflectare a instabilității psihice.

Paul Deschanel

Paul Deschanel, născut în 1855, a fost un remarcabil om politic francez, fiind printre altele membru al Academiei, președinte al Camerei timp de doisprezece ani și, în ciuda numeroaselor propuneri, a refuzat să fie președinte al Consiliului sau simplu ministru. La 17 ianuarie 1920, Paul Deschanel a fost ales cu 734 de voturi pentru funcția de președinte al Republicii. Pentru a ne putea da mai bine seama de audiența și aprecierea de care se bucura la vremea respectivă, amintim că Clemenceau, „Tigrul", cum i se

Scanned with OKEN Scanner

spunea, la 16 ianuarie nu reușise să obțină decît 389 de voturi față de 408 cît obținuse Deschanel[1].

Despre Paul Deschanel se spune că a fost unul dintre primii președinți ai Franței care a urmărit să facă magistratura mai activă și să nu se mai considere președintele Republicii un conducător inert, ce îndeplinește o funcție protocolară. Datorită stării sănătății sale, nu a rămas în funcție decît timp de șapte luni și boala de care suferea agravîndu-se, a încetat din viață la 28 aprilie 1922.

În cele ce urmează, ne vom ocupa de un episod din viața lui Deschanel, de cauzele care l-au determinat, încercînd în final să punem în evidență boala gravă a acestui om de stat. Este un caz unic în istorie și în același timp puțin cunoscut, lucru pentru care am considerat de cuviință să-l descriem cititorilor sub o formă literară, pentru a servi la analiza și a altor personaje, eventual, care ar putea să-i semene într-o oarecare măsură....

De cîteva zile lucrătorii de la căile ferate erau în grevă; la Paris gările capitalei erau pustii iar împrejurimile de un calm neobișnuit. Totuși, în această seară de duminică 23 mai 1920, o mare animație domnea în gara din Lyon, în fața căreia, în jurul gărzii republicane, călare pe niște cai admirabili, mulțimea se înghesuia să zărească pe președintele Republicii. Mașina acestuia se strecura la pas printre două rînduri de călăreți care prezentau onorul cu sabia scoasă. Oamenii mai bine plasați îl zăriră pe Paul Deschanel, un bărbat frumos și ca de obicei bine îmbrăcat. Dar, cu tot aerul oficial pe care îl arbora, președintele era palid iar fața îi era trasă. Un vechi sifilis tratat simptomatic nu întîrzia să-i joace festa, în condițiile în care o gripă rebelă îl chinuia de două zile. Contrar sfaturilor medicului și a celor apropiați, el se hotărîse să meargă la Montbrison, unde trebuia să onoreze cu prezența sa inaugurarea unui monument dezvelit în amintirea vechiului său coleg și prieten, doctorul aviator Reymond, senator, căzut pe front în războiul din 1914—1918.

Cortegiul oficial și jurnaliștii au pătruns în holul gării. Garda călare terminîndu-și misiunea, militarii și-au introdus săbiile în teacă și au plecat în ordine. Spectacolul s-a terminat, iar trenul prezidențial a părăsit peronul pe la orele 21,20.

Încă de la primele învîrtituri de roți, Deschanel a intrat în compartimentul său. El a cerut să fie trezit la Roanne; pînă acolo să nu fie deranjat sub nici un pretext. De altfel, toată lumea știa

[1] Louis Lesueur: „Le Président tombé du train", Ilistoria, nr 354, mai 1976, pag. 103.

Scanned with OKEN Scanner

că are nevoie de odihnă. Trenul alerga cu 50 km la oră și după toate calculele urma să ajungă la destinație în jur de orele șapte dimineața; președintele avea deci la dispoziție o noapte bună de somn.

Odată intrat în compartimentul său, s-a dezbrăcat, și-a pus pijamaua, și-a tras pantofii de casă și-a concediat valetul care îl ajutase. Prea încordat pentru a putea adormi imediat, s-a dus la fereastră pentru a lua puțin aer, apoi a închis-o și s-a așezat pe pat. Vroia să reflecteze cîteva momente. Dar starea proastă pe care începuse s-o resimtă în clipa cînd părăsise palatul de la Elysée, crescuse în intensitate. Gîndurile îi erau din ce în ce mai puțin clare; adormise oare sau era noaptea care se lăsase? Era extrem de surescitat și în același timp se simțea slăbit. Corpul începuse să-l frigă și febra datorită gripei îi sporea senzația de extenuare. Nu mai știa nimic.

Cu puțin înainte de miezul nopții, trenul tocmai trecea prin gara Lorcy-Corbeilles-les-Gâtinais iar mecanicul după o sumară socoteală și-a dat seama că luase un mic avans față de orarul prevăzut; atunci a apăsat pe manetă și a mai redus din viteză.

Inspectorul companiei P.L.M., domnul Prudent, însărcinat cu supravegherea bunului mers al desfășurării călătoriei trenului prezidențial, a aruncat o privire spre culoarul unde se afla cabina înaltului călător. Trenul mergea tocmai în linie dreaptă, printre păduri și cîmpia inundată de razele lunii. În fața ferestrei cabinei prezidențiale, o perdea flutura în curentul provocat de tren și noaptea era așa de clară încît i se putea distinge cu claritate culoarea verde a plușului. Inspectorul, convins că totul este în ordine, și-a scos pantofii, și-a descheiat nasturii de la tunică și s-a întins pe canapeaua din cușeta sa. A ațipit cu somnul caracteristic lucrătorilor de la căile ferate: era conștient de fiecare învîrtitură a roților trenului.

Trenul s-a oprit în stația St. Germain-des-Fossés. Șeful de gară primise prin telegraf un mesaj destinat domnului Prudent. Era extrem de urgent și nu-i înțelegea sensul. A luat hîrtia și a alergat pe peron de-a lungul trenului spre vagonul inspectorului. Trezit datorită imobilizării convoiului, domnul Prudent a scos capul pe fereastră. Șeful de gară, gîfîind, i-a întins mesajul ce-i parvenise. Erau cîteva cuvinte: „S-a găsit un om care mergea pe calea ferată, în apropiere de localitatea Montargis". Inspectorul s-a gîndit cîteva clipe ce interpretare să dea acestui text misterios ce-i era adresat. Se impunea un singur lucru: trebuia verificat dacă nu cumva lipsea vreun călător. Altceva ce putea face? Domnul Prudent a parcurs trenul pe toată lungimea sa și, cu lista în mînă,

Scanned with OKEN Scanner

a verificat dacă toţi pasagerii din suita preşedintelui erau prezenţi. A vizitat fiecare compartiment, cu excepţia unuia singur, cel al preşedintelui, conform consemnului pe care i-l dăduse acesta.. A efectuat apelul pînă la ultimul slujbaş al vagonului restaurant. Totul era în perfectă ordine: fiecare membru al personalului trenului se afla la postul său şi nu lipsea absolut nimeni. În tot acest timp trenul aştepta în staţie; se scurseseră mai multe minute bune. Inspectorul a conchis că probabil fusese vreun vagabond ce mergea pe calea ferată şi a dat ordin de plecarea trenului. După cîteva sute de metri, convoiul şi-a reluat ritmul normal, alergînd liniştit în noapte. Nu s-a oprit mai înainte de Roanne. Dar aici, sensul misteriosului mesaj telegrafic avea să se clarifice: călătorul care rătăcea pe calea ferată afirma sus şi tare că este... preşedintele Republicii!

În acest caz, se impunea imediat o verificare: preşedintele Deschanel se afla în compartimentul oficial? Consemnul să nu fie deranjat nu-şi mai avea raţiunea. A ciocănit încetişor la uşa compartimentului, apoi ceva mai tare şi cum nu a răspuns nimeni, a deschis şi a intrat. Compartimentul era gol, fereastra era deschisă şi perdeaua se balansa în interior datorită curentului. Preşedintele Republicii nicăieri!

Relatarea subprefectului din Montargis

„La 21 mai 1920, prefectul din Loiret mi-a trimis — va relata mai tîrziu subprefectul Louis Lesueur — copia unei telegrame a ministrului de interne de atunci care îmi indica măsurile de supraveghere şi de securitate necesare a fi luate cu ocazia călătoriei pe care preşedintele Republicii urma s-o efectueze în noaptea de 23 spre 24 mai pentru a merge de la Paris la Montbrison, în vederea dezvelirii monumentului senatorului Reymond căzut la datorie în războiul 1914—1918. Trenul prezidential trebuia, pentru a se aproviziona cu apă, să se oprească la Montargis aproximativ între orele 0,15 şi 0,30, apoi să traverseze regiunea.

Am făcut cunoscut în scris prefectului din Loiret că adunasem în cabinetul meu pe şeful de gară, comadantul garnizoanei, căpitanul de jandarmerie precum şi pe comisarul de poliţie şi împreună luasem toate măsurile necesare pe care le-am crezut de cuviinţă pentru a asigura pe parcursul rutei prezidenţiale, paza podurilor, a trecerilor de nivel, bifurcaţiilor şi lucrărilor feroviare. Comisarul de poliţie era însărcinat în mod special cu supravegherea unor indivizi eliberaţi în ultimul timp pe cauţiune.

Scanned with OKEN Scanner

În seara de duminică 23 mai, m-am deplasat la miezul nopții la gara din Montargis, pentru a fi de față la trecerea trenului prezidențial, trecere prevăzută a avea loc între orele 0,15 și 0,30. Eram îmbrăcat în ținuta de serviciu.

Trenul a intrat în gară conform orarului. Comisarul însărcinat cu călătoriile oficiale, domnul Oudaille a coborît din vagonul său în același timp cu domnul Dumas, inspector al P.L.M. (sectorul Montargis), care însoțea trenul încă de la Paris. Am stat puțin de vorbă toți trei.

Domnul Oudaille mi-a spus că era foarte neplăcut să călătorești pe o căldură așa de neobișnuită, prevestitoare de furtună și a remarcat că partea de sus de la fereastra compartimentului salon al președintelui era deschisă fapt care se explica dată fiind temperatura ce domnea. Printre altele, cînd ne-am uitat, am constatat că perdeaua de la această fereastră flutura în exterior. Dar nu ni s-a părut cîtuși de puțin anormal.

Trenul a pornit la ora 0,30. L-am însoțit pe domnul Dumas pînă la locuința sa, aflată nu departe de gară. În timp ce ne despărțeam, mi-a spus: „Sînt bucuros că totul a trecut cu bine în sectorul meu și pot să mă culc liniștit. Adeseori ferestrele deschise sînt cauza unor incidente în timpul mersului".

Eu m-am reîntors la subprefectură. Luni dimineața — își continuă subprefectul relatarea sa — m-am trezit că cineva ciocănea la ușa camerei mele. Începuse să se lumineze de ziuă. Am privit la ceas: erau orele cinci dimineața. Portăreasa, căci ea era cea care mă sculase, mi-a întins o foaie de hîrtie ce sosise de la gară. Era un mandat telegrafic „albastru" P.L.M. cu numărul 2164 datat din 24 mai orele trei și patruzeci și cinci de minute, expeditor: brigadierul Lorcy. Iată textul: Un bărbat care pretinde că se numește Deschanel a căzut din trenul prezidențial la kilometrul 110,900. Au fost anunțate autoritățile locale și medicul".

Oare visam? doar kilometrul 110,900 este înainte de Montargis. Atunci în gara Montargis, președintele nu se mai găsea în tren? Și reflecțiile comisarului Oudaille? Și acea fereastră de la compartimentul prezidențial pe jumătate deschisă și perdeaua care flutura în afară...!

Zadarnic am încercat să prind gara la telefon, sau să chem un taxi. În ciuda celor din jurul meu care căutau să mă liniștească spunînd că probabil este vorba de o greșeală sau o glumă proastă, mi-am îmbrăcat uniforma din ajun și am plecat pe jos la gară îngrijorat că s-a întîmplat ceva grav.

Scanned with OKEN Scanner

Am găsit pe șeful de gară și pe inspectorul Dumas, care și ei fuseseră proveniți în același timp cu mine. Șeful de gară a mai primit o telegramă, în care se dădeau noi amănunte, precizîndu-se că omul căzut din tren se afla îmbrăcat în pijama și fusese găzduit în căsuța cantonierului de la trecerea de nivel numărul 78.

Nici unul dintre noi nu avea mașină și era imposibil de chemat la telefon un taxi. Am zărit în fața gării, la intrare, pe domnul Viot, medic veterinar la Châtillon-Coligny, pe care întîmplător îl cunoșteam. Venise cu mașina proprie pentru a conduce niște prieteni ce urmau să ia trenul de șase dimineața spre Paris. Pentru a-mi justifica îndrăzneala că-l deranjez i-am arătat telegramele — cerîndu-i să fie discret — și l-am rugat să mă conducă la trecerea de nivel numărul 78 situată la circa doisprezece kilometri de Montargis, lucru pe care a fost de acord să-l facă.

Domnul Dumas era de față; i-am cerut să mă însoțească și în caz de nevoie să poată interveni prin funcția sa la personalul căilor ferate. În momentul plecării, domnul Dumas mi-a amintit că „omul" era în pijama și a propus să luăm cu noi într-o valiză un costum de-al său, lucru cu care am fost de acord."

Relatarea picherului

Radeau, picher de cale ferată și ajutorul său, în timp ce mergeau de-a lungul drumului de fier examinînd cu atenție șinele, au zărit pe cineva care se îndrepta spre ei. L-au luminat cu lanternele și l-au condus pe cărarea ce mărginea calea ferată. Omul era în pijama și părea complet buimac. Un somnambul sau un nebun? s-au întrebat cei doi. Necunoscutul i-a urmat fără murmur și cînd l-au întrebat ce făcea pe calea ferată, a început să se bîlbîie în explicații, afirmînd că este... președintele Republicii!

Luminîndu-i fața, ca să-l vadă mai bine, Radeau a văzut că aceasta îi este plină de sînge. Desigur, avea de-a face cu un bețivan, și-a spus picherul în sinea sa. Oricare ar fi fost situația, era vorba de un om și trebuia să-l conducă undeva, să-l îngrijească. Cea mai apropiată locuință din partea locului se afla la circa patru sute de metri distanță. Era căsuța lui Darriot, cantonierul de la bariera cea mare. S-au hotărît să-l conducă pe necunoscut acolo.

Era o casă mică din piatră, la fel ca toate care sînt construite la cantoanele de cale ferată. Au sunat și de îndată în interior s-a aprins lumina, razele luminînd pergola plină de glicine. Cantonierul Darriot a ieșit afară pe jumătate îmbrăcat. A ascultat

Scanned with OKEN Scanner

reltarea celor doi și, la rîndul său l-a examinat pe ciudatul oaspete. Omul era îmbrăcat cu o pijama elegantă de culoare mov cu dungi albe. În picioare avea pantofi de casă vătuiți iar fața îi era tumefiată și cu pete de sînge închegat. Repeta încetișor, dar cu voce perfect distinctă că este președintele Republicii. Darriot s-a scărpinat după ureche și a mormăit plictisit: „Trebuie să asculți pe toți țicniții....!"

La rîndul lor cei doi picheri s-au privit nedumeriți, neștiind ce să creadă. Și cum lucrurile trenau, micului grup li s-a adăugat doamna Darriot, curioasă să vadă ce se petrece. Necunoscutul, vădit șocat, și-a încercat șansa pe lîngă ea:

— Priviți-mă bine, a spus el. Nu mi-ați văzut niciodată fotografia? Sînt Paul Deschanel.

— Da, răspunse soția cantonierului, nu prea convinsă, dar nu-i prea semănați cîtuși de puțin.

Femeia își coborî ochii stînjenită și privi distrată picioarele necunoscutului. În cazurile complicate femeile sînt de obicei acelea care se orientează mai repede. Doamna Darriot hotărî ca deocamdată necunoscutul să se odihnească în patul lor și între timp se vor consulta să vadă cum vor proceda și despre ce este vorba. I-au spălat rănile de la față, la coate și la genuchi și i-au acordat primele îngrijiri.

A doua zi asaltată de jurnaliștii veniți s-o intervieveze, ea le va spune: „Am văzut prea bine că este un domn: avea picioarele curate!".

Argumentul era clar... Dar ea va regreta că nu schimbase cearceafurile. În orice caz, femeia rămase ca o bună gazdă în preajma bolnavului pentru a interveni la nevoie.

Era trecut de miezul nopții. Picherul Radeau a plecat cu bicicleta la Corbeilles, distanță de aproximativ trei kilometri, pentru a preveni jandarmeria, gara și pe doctorul Guillaumont. El a revenit repede — era ora unu dimineața — în automobilul medicului, care fusese chemat prin telefon din stație. Lăsase sarcină șefului de gară să alerteze autoritățile. Dar, datorită unor circumstanțe, a fost dificil să se ia legătura cu Montargis și cînd, în cele din urmă s-a reușit — erau orele cinci dimneața — nu a mai răspuns nimeni la apelul său și a trebuit să mai aștepte încă preț de aproximativ trei sferturi de oră pentru ca funcționara adormită să ridice receptorul. Așa se face, că, cu puțin înainte de orele șase dimineața a fost încunoștiințat subprefectul Lesueur.

Între timp Fortune Carré, jandarm din Corbeilles, anunțat de Darriot, s-a dus împreună cu acesta la colegul său Mollard

Scanned with OKEN Scanner

Victor, la cantonul 78. Aceştia i-au luat lui Deschanel primele declaraţii, l-au identificat şi pînă în momentul sosirii subprefectului Lesueur primul s-a postat la intrarea casei, îndepărtînd pe curioşii ce începuseră să se adune şi ţinîndu-se — aşa cum menţionează în procesul verbal al jandarmeriei — „de pază şi la dispoziţia domnului preşedinte".

Cît priveşte pe jandarmul Mollard, acesta după identificarea lui Deschanel a comunicat telefonic căpitanului de jandarmi din Montargis cele petrecute.

Subprefectul Lesueur povesteşte mai departe...

Se făcuse ora aproape şapte dimineaţa cînd după ce am ascultat primul raport al picherului Radeau de la postul de nivel 78, am sosit în automobilul domnului Viot, la căsuţa 78. Era o căsuţă cantonală obişnuită aşa cum se întîlneşte în lungul şi-n latul ţării în preajma trecerilor de cale ferată: parter înalt şi acoperiş din ţiglă roşie, cu un mic peron la intrare cu trei trepte lungi. Se pătrundea într-un hol ce servea şi de bucătărie, prevăzut cu o sobă mare. Pe un perete, în rame simple, portretele preşedintelui Clemenceau, mareşalului Joffre şi ale preşedintelui Deschanel.

Am întrebat-o pe doamna Darriot arătîndu-i acest din urmă portret:

— Nu l-aţi recunoscut?

— Nu, avea faţa plină de sînge.

Ea îmi arătă o uşă, în dreapta, care dădea în singura cameră a casei, dormitorul. Se afla acolo. Am bătut la uşă.

— Intraţi!

Şi l-am găsit pe preşedintele Deschanel, pe care îl cunoşteam foarte puţin, culcat în unicul pat, al soţilor Darriot.

— Domnule preşedinte, l-am întrebat, nu aţi fost cumva victima unui atentat?

— Nu, mi-a răspuns el, dar am un gol complet în memorie, între momentul cînd am deschis uşa compartimentului şi clipa cînd m-am pomenit aici.

M-am interesat de starea sa şi l-am întrebat dacă îl doare ceva, i-am luat pulsul şi am constatat că nu are febră. Mi-a declarat că se simte bine, s-a sculat şi a făcut cîţiva paşi prin cameră fără vreun efort vizibil; era complet lucid.

L-am întrebat dacă se simte suficient de tare pentru ca să-l conduc la subprefectura din Montargis, într-un automobil desco-

Scanned with OKEN Scanner

perit, urmînd să parcurgem un drum de doisprezece kilometri. A fost de acord, dar mi-a atras atenţia că este în pijama. Din fericire, costumul adus de domnul Dumas îi venea perfect.

Existau două soluţii care se impuneau pe moment: fie să rămînem pe loc şi să aşteptăm avizul doctorului Guillaumont, care nu putea sosi mai devreme de orele opt, fapt care mi se părea penibil pentru preşedinte, sau, mai bine, să-mi asum riscurile şi pericolul ce plana în cazul unor contuziuni interne pe care nu le ştiam şi care riscau să-i fie fatale în cazul transportului.

Cu asentimentul său, am ales totuşi cea de-a doua soluţie. Preşedintele se îmbrăcase de acuma. Era însă în pantofi de casă. Cantonierul i-a împrumutat o pereche de şosete de lînă, albe. Domnul Dumas şi-a scos pardesiul şi i l-a aşezat pe umeri şi am urcat toţi trei în automobilul descoperit al domnului Viot. În acest moment, preşedintele mi-a spus:

— Nu am pălărie şi sînt foarte sensibil la cap.

Ne-am privit toţi: domnul Dumas era descoperit iar eu aveam un chipiu nou de uniformă. L-am scos.

— Domnule preşedinte, vă rog să-mi permiteţi să vă ofer chipiul meu. Aţi avut unul asemănător şi dumneavoastră pe cînd eraţi subprefect la Nogent-le-Rotrou.

— Mulţumesc, mi-a răspuns el, aveţi dreptate şi-mi aduc cu plăcere aminte de acele vremuri.

Chipiul îi venea perfect.

Douăzeci de minute după aceea, fără nici un incident, am sosit la subprefectura din Montargis de unde, plecînd la orele şase, dădusem ordin să fie pregătită pentru orice eventualitate o cameră. Preşedintele s-a culcat. Soţia mea, socrii veniţi în ajun, servitorii, erau toţi agitaţi. Răspunzător fiind de persoana preşedintelui Republicii, l-am încredinţat socrului meu, fost farmacist, în timp ce eu am plecat să iau măsurile necesare şi să dau ordinele ce se impuneau.

Am telefonat primarului şi doctorului Desvaux de Lyf, singurul existent la Montargis şi care a sosit la puţin timp, consultîndu-l pe preşedinte. Între timp, am telefonat şi comadantului garnizoanei militare pentru ca un cordon de soldaţi să fie poziţi în jurul subprefecturii, de asemenea comandantului de poliţie, domnului Alain, prefectul din Loiret, care a prevenit pe generalul Toulorge, comandantul corpului de armată şi căpitanul de jandarmi. Între timp se făcuse ora opt. Am prevenit poşta că voi da mai multe telefoane importante: mai întîi la Elysée. Am cerut ofiţerul de serviciu, l-am pus în cîteva cuvinte la curent cu situaţia

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

și l-am rugat să mă pună în legătură cu doamna Deschanel. M-a luat drept un mistificator iar doamna Deschanel a dat ordin să nu fie deranjată mai devreme de ora nouă. Am insistat și am făcut unele precizări. Au părut în cele din urmă că mă cred, dar a rămas ca până la ora nouă să nu fie totuși deranjată.

Am luat legătura cu președenția Consiliului, cu domnul Millerand. Am intrat în contact cu domnul Jean Millerand, fiul său și șeful său de cabinet: peste tot mă izbeam de aceeași incredibilitate. Le-am repetat totuși măsurile pe care le luasem.

Am telefonat subprefectului din Montbrison pentru a-i relata întîmplarea. Secretara de la subprefectură, care mă asculta distrată, mi-a comunicat că subprefectul plecase deja la gară pentru a întîmpina trenul prezidențial. Am rugat-o să-l caute pe colegul meu și să-l pună la curent cu situația creată.

M-am întors la președinte. doctorul îi făcuse o injecție cu ser antitetanic și mi-a declarat că starea generală era bună, dar pe moment era încă imposibil de prevăzut dacă acesta va putea suporta oboseala reîntoarcerii la Paris în aceeași zi.

Am servit președintelui micul dejun și am rămas în preajma sa. Foarte amabil, am discutat împreună și s-a interesat de dispozițiile pe care le-am dat, aprobînd tot ce făcusem. Mi-a spus că de cîtăva vreme s-a simțit foarte rău și că a ezitat la un moment dat să facă această călătorie.

În dimineața aceea am primit mai multe telefoane; mai întîi de la doamna Deschanel, apoi de la Alexandru Millerand, de la Steeg, ministrul de Interne și de la generalul Penelon, secretar general la Președinție, care urma să vină cu trenul prezidențial, la Montbrison; din partea comandantului Guillaume, ofițer de ordonanță al președintelui care mi-a recomandat expres să nu las valetul de cameră al președintelui Deschanel să se apropie de acesta în cazul în care în cursul zilei trecînd prin Montargis, se va reîntoarce de la Montbrison la Paris. Am știut, mai apoi, că îl bănuiseră pe servitor că îi administrase în tren președintelui, un drog, bănuieli dovedite a fi total neîntemeiate.

Numeroase personalități politice și administrative au venit la subprefectură și bine înțeles a fost o invazie de reporteri și ziariști, a căror indiscreție m-a obligat la postarea de jandarmi la fiecare ușă.

Prefectul din Loiret, generalul de corp de armată și chirurgul din Orléans, doctorul Lepage, au sosit devreme și la orele unsprezece a fost dat publicității un buletin medical: „Starea generală satisfăcătoare, contuziuni superficiale la față și la piciorul stîng".

La puțin timp după aceea, de la Elysée s-a telefonat pentru a mi se spune că doamna Deschanel și președintele Consiliului de Miniștri Millerand, însoțit de Jean Millerand, vor veni cu expresul de amiază și vor ajunge la Montargis la orele paisprezece. La subprefectură trebuia improvizat un prînz de douăzeci de persoane pentru oaspeții ce urmau să sosească de la Paris. Președintelui i s-a servit în cameră sa un prînz ușor.

Prefectul Alain și generalul Toularge au întîmpinat-o pe doamna Deschanel și pe Millerand la gară. Nepărăsindu-l nici o clipă pe președinte, îmi așteptam oaspeții pe palierul scării care se găsea în fața camerei sale.

Doamna Deschanel și domnul Millerand au urcat scara și fizionomiile fiecăruia contrastau prin expresiile lor, căci fiecare se gîndea la consecințele acestui eveniment asupra viitorului său. Înainte de a pleca din Paris, președinția Consiliului trimisese la Montargis, pe șosea, două automobile destinate unei eventuale reîntoarceri pe această cale. Președintele Deschanel declarase în cursul dimineții să fac cunoscut la Elysée că nu va mai merge cu nici un preț cu trenul pentru a reveni la Paris.

Doctorul Desvaux de Lys a revenit să-l vadă pe președinte și, după o lungă discuție cu doama Deschanel și domnul Millerand, a examinat din nou pe bolnav și a decis ca toată lumea va pleca cu automobilul la orele șaisprezece.

Au fost date dispozițiile necesare pentru ca plecarea să se facă cît mai discret posibil și anume, din curtea subprefecturii unde președintele va coborî fără să fie văzut de public și de unde se va urca într-un automobil, ce va ieși printr-o poartă laterală. În ciuda acestor măsuri, jurnaliștii postați la o fereastră a unei clădiri învecinate au reușit să-l fotografieze pe președinte exact în momentul cînd urca în automobilul cu perdelele lăsate.

În timp ce la Montargis se derulau evenimentele descrise mai sus, trenul prezidențial își continua drumul. Telegrama care a fost transmisă din gară în gară de la Lorcy-Corbeilles la orele trei și patruzecișicinci dimineața, a ajuns la gara din Montargis după trecerea trenului și a sosit la gara din Nevers în momentul opririi trenului și a fost transmisă domnului Oudaille care nu i-a acordat nici o atenție. La oprirea în stația Moulins, telegrama care își continua traseul și care sosise și în această gară, a fost comunicată și domnului Oudaille care a găsit oportun să întrebe dacă lipsește cineva din personalul trenului, dar disciplinat, respectă consemnul dat de președinte, de a nu-l deranja mai înainte de șapte dimineața. Era ora patru și cincizeci de minute.

Scanned with OKEN Scanner

La stația următoare, Saint-Germain-des-Fossés, pe la cinci și treizeci de minute, domnul Oudaille se văzu asaltat pentru a treia oară de această obsedantă telegramă; merse și deșteptă pe Steeg, ministrul de Interne și-l puse la curent cu telegramele precedente și cu cea de a treia.

Steeg dădu ordin să se verifice întreg personalul trenului, inclusiv compartimentul prezidențial; abia în acel moment și-au dat seama de dispariția președintelui Deschanel.

După o foarte lungă oprire la Saint-Germain-des-Fossés, unde nu s-a mai aflat nimic, trenul a plecat în direcția Roanne și de acolo, Steeg a telefonat ofițerului aghiotant de la Elysée care între timp fusese încunoștiințat de subprefectul Lesueur de cele întîmplate. Colegul acestuia din Saint-Germain-des-Fossés îi comunică faptul că trenul prezidențial va trece din nou prin Montargis către orele douăzeci și două.

Președintele Paul Deschanel a ieșit din aventura sa fără răni, afară doar de nasul umflat și mici bucăți de plasture ce-i pătau fața. Fapt suprinzător, era mai bine dispus la sosire decît la plecare. Medicii de la Elysée i-au prescris un lung repaos. Dar, cu aceiași încăpățînare de care dăduse dovadă în momentul plecării la Montbrison, președintele nu a fost de acord. El va părăsi Elysèul abia la 3 iunie pentru un concediu pe o perioadă nelimitată, stabilindu-se la Rambouillet.

Constituția franceză nu prevedea modul de a acționa în cazul că șeful statului era în imposibilitatea de a-și îndeplini prerogativele ce-i revin datorită bolii. Ea nu-l obligă nici să asiste la ședințele Consiliului de miniștri: este suficient să i se prezinte un raport. Drept urmare a început să funcționeze după 3 iunie un curier între Matignon și Rambouillet. Cum era perioadă de concediu, în săptămînile care au urmat, lucrurile au rămas așa. „Dar acest vechi sifilis nu a sfîrșit decît prin a distruge pe acest bătrîn dandy", a a remarcat sarcastic Clemenceau. Și, ravagiile în acest cap care a rămas frumos, îl obligau să ia o hotărîre. Aceasta cu atît mai mult cu cît Deschanel nu era capabil să demisioneze. În timp ce se discuta ce trebuia să se facă, a survenit un nou incident care va precipita lucrurile.

Rambouillet, 10 septembrie, orele șase dimineața. Maiestosul castel se odihnea încremenit în liniștea ce domnea peste tot. Președintele s-a trezit, a coborît din camera sa și a început să se plimbe solitar pe aleile parcului secular. Pașii l-au purtat spre canal, pe care s-a oprit să-l privească. Un îngrijitor de la castel își aruncase undița în speranța că va prinde ceva. Președintele, pe mal, stătea nemișcat lîngă pescar. La capătul firului, pluta

Scanned with OKEN Scanner

tremura pe luciul apei și omul cu o mișcare îndemînatecă a tras un pește. Deschanel i-a adresat cîteva cuvinte în care se exprima admirația, apoi s-a îndepărtat cu pași ușori.

Pescarul și-a depus captura în coș, a pus o nouă momeală și a întors capul: în momentul cînd să arunce undița, nu-și credea ochilor: președintele, în picioare, se afla în mijlocul canalului cu apa ce-i venea pînă la umeri și stătea fără să miște...

S-a dat alarma. Toți alergau. Președintele Franței nu trebuia să fie, în nici un caz nebun. Pentru a ieși din apă și din funcțiile sale, Paul Deschanel și-a dictat din mijlocul canalului, propriile condiții: cerea să fie recunoscut în calitate de pește!

Afacerea a făcut obiectul a numeroase dezbateri cu ușile închise. Oră de oră, președintele Consiliului de miniștri, Cabinetul în întregime și personalul de la Elysée, dezbăteau. Trebuia să se ia o hotărîre. Șeful Statului se menținea ferm pe poziție în pretențiile sale. În cele din urmă și-a semnat demisia, a fost internat într-un sanatoriu și a murit discret la 28 aprilie 1922.

Lee Harvey Oswald

Mai întîi am vrea să menționăm că nu ne-am propus să elucidăm, pentru cititorii noștri, cine l-a asasinat pe președintele S.U.A. John F. Kennedy, sau mai bine zis, cine a stat în „spatele" mîinii ce i-a curmat firul vieții. Principala unealtă, dar probabil nu singura — afirmă cei care s-au ocupat de acest caz — a fost probabil Lee Harvey Oswald. După ce și-a jucat rolul, a fost scos din scenă[1]. Ne vom strădui în cele ce urmează, să încercăm a descifra de ce alegerea a fost făcută asupra lui Oswald, căutînd motivațiile medicale ce explică starea sănătății sale și care în final au favorizat implicarea sa.

---

[1] William Manchester: Moartea unui președinte, Editura politică, Buc. 1968

Robert Oswald: Portrait de Lee Oswald, Ed. Buchet Castel, Paris, 1963.
Richard H. Popkin: Les assassins de Kennedy, Ed. Gallimard, Paris, 1967,
Mark Lane: O judecată pripită, Ed. politică, București, 1967
Joachim Joesten: Jack Ruby, la vérité sur le cas, Ed. Casterman, Tournai Belgique,

Scanned with OKEN Scanner

Lee Harvey Oswald s-a născut la 18 octombrie 1939. Mama sa mai fusese odată căsătorită, legătură din care rezultase un băiat, John Edward Pic. Din cea de-a doua căsătorie, cu Lee Oswald, a avut doi băieţi Robert şi Lee. Diferenţa dintre cei doi era de patru ani. De reţinut că tatăl lui Robert şi al lui Lee a murit la numai două luni după naşterea celui de al doilea fiu al său (o criză cardiacă).

Lee Oswald — tatăl —, în ciuda sfîrşitului său neaşteptat, era un bărbat voinic şi robust. Mama (născută în 1907) era mică de statură, subţire, foarte frumoasă şi vioaie, părînd mult mai tînără. Avea părul şaten închis, lung, încadrîndu-i faţa şi formînd un contrast izbitor cu ochii de un albastru deschis.

Rămasă văduvă şi fără mijloace de întreţinere ea avea în plus în grijă şi trei copii, dintre care cel mai mic în vîrstă de cîteva luni. S-a angajat, pentru a le asigura existenţa, ca vînzătoare şef într-un magazin de mercerie. Pe John şi pe Robert i-a trimis la un internat catolic; în ceea ce-l priveşte pe Lee acesta a fost crescut mai mult de o mătuşă, căci ea nu-şi găsea timp decît după orele de serviciu.

În 1944 doamna Oswald a fost cerută în căsătorie de Edwin A. Ekdahl, un inginer originar din Boston. Noul tată era un mare iubitor de copii şi s-a ataşat imediat de cei trei băieţi, cu care se înţelegea foarte bine. Ekdahl — Ed, cum îi spuneau copiii — s-a legat cel mai mult de Lee, care îl considera ca pe propriul său tată.

John şi Robert au trecut prin diverse şcoli şi internate, obişnuindu-se cu viaţa din colectivitate. Între timp însă, spre deznădejdea lui Lee, care îşi găsise un tată şi simţea căldura unui cămin, mama sa divorţează în 1948.

În toţi aceşti ani, în general marcaţi de privaţiuni, doamna Oswald a schimbat numeroase locuinţe, locuri de muncă şi chiar oraşe de reşedinţă. De pildă, Lee nu împlinise încă nouă ani şi schimbase deja patru şcoli. Rezultatele acestor peregrinări aveau să se reflecte mai ales asupra notelor la învăţătură primite de Lee. Cît priveşte pe John şi pe Robert, după orele de şcoală, aceştia se angajaseră ca băieţi de prăvălie pentru a-şi putea ajuta mama.

La vîrsta de zece ani, Lee îşi petrece ore întregi singur, nesimţind nevoia să comunice cu cineva. Se întorcea de la şcoală direct acasă şi îşi umplea timpul citind sau jucîndu-se de unul singur. Mama îl deprinsese să conteze pe el însuşi, influenţîndu-i într-o foarte mare măsură caracterul. Trebuie să spunem că doamna Oswald avea o fire dificilă, suspicioasă, nesociabilă şi tiranică. În acest sens, Robert avea să menţioneze mai tîrziu: „În ceea ce ne priveşte pe mine şi pe John, luasem obiceiul să evităm pe mama

Scanned with OKEN Scanner

noastră cît mai mult posibil. Descoperisem că o cunoaștem prea puțin și că ea, la rîndul ei nu ne cunoștea aproape deloc. Trăind separați de ea în decursul atîtor ani, am fost educați de bărbați — mai întîi la orfelinat și mai apoi la colegiul militar. Educația așa cum o concepea mama noastră, ni se părea penibilă. De îndată ce noi făceam vreo năzdrăvănie oarecare, fapte fără importanță în fond și nimic rău, ea se mînia brusc și extrem de tare, aruncîndu-ne reproșuri vehemente. După aceea ne privea cu suspiciune și nu ne mai vorbea timp de ore întregi".

„Dacă eu (Robert n.a.) și cu John eram suficient de blindați contra tiradelor mamei noastre pentru a nu le mai acorda nici cea mai mică importanță, în schimb Lee nu reușise să-și formeze o carapace mentală. Enervat și bulversat de aceste scene, el devenea taciturn și închis, fără să reacționeze în vreun fel. Cînd nu mai putea suporta, se izola jucîndu-se cu cîinele sau privea la televizor. Adesea, continua să stea bosumflat pînă mergea să se culce. A doua zi, dimineața, își avea echilibrul regăsit .

Mai tîrziu, cei doi frați mai mari, John și Robert, și-au dat seama că erau mai bine pregătiți să reziste și să se apere de ieșirile și caracterul mamei lor, decît Lee. La orfelinat și în internate reușiseră să dobîndească o oarecare independență și mod de a privi viața și oamenii.

Lee avea o admirație mută pentru frații săi mai mari, căutînd să învețe de la aceștia și imitîndu-i, pe ascuns în comportament și preferințe. „Ca toți copiii de vîrsta sa, îi plăceau poveștile. Unul dintre programele de radio preferate îl constituia emisiunea intitulată: „Să ne prefacem așa" în care se prezentau povești cu zîne sub forma unor piese de teatru. Lee le aștepta cu nerăbdare, urmărind în permanență orologiul, pentru a nu scăpa începutul. După terminarea emisiunii, continua să vorbească încă mult timp despre acțiunea piesei, identificîndu-se cu unul dintre personaje și retrăgîndu-se într-un univers imaginar, părea mai mult că vrea să scape de realitatea cenușie și monotonă care-l înconjura.

Mai avea o emisiune îndrăgită, intitulată: „Viața mea triplă", povestea lui Herbert Philbrik, un agent al F.B.I. În cursul anilor'50 Lee nu a pierdut nici un episod al serialului ce era difuzat săptămînal.

În privința celor două direcții — imaginație debordantă și pasiune pentru intrigă — el îi semăna foarte mult mamei sale. Aceasta la rîndul ei, dispunea de o imaginație delirantă, care l-a influențat covîrșitor pe Lee în privința imaginii asupra lumii

Scanned with OKEN Scanner

exterioare. „Mama, notează Robert, atribuia întotdeauna mobiluri ascunse acțiunilor oamenilor și îi bănuia pe aceștia că s-ar deda unor activități secrete. Îi plăcea misterul și această pasiune o regăseam și la Lee, așa cum se regăsea la el convingerea că toată lumea trebuie să-i acorde mamei sale o stimă cu totul deosebită.

Desigur, mama era o femeie capabilă și mai este și astăzi. Din păcate, ea nu putea să se mulțumească cu un serviciu de subaltern. După opinia sa, merita mult mai mult. Aceasta, cu cît banii, procurarea lor, devenise pentru ea o adevărată obsesie".

În cursul școlii elementare, Lee nu a ridicat probleme la învățătură, cu excepția unei note de zero la ortografie și aceasta cu totul întîmplător. După diversele teste la care erau supuși periodic elevii, cuantumul său de inteligență era de 103, adică net superior mediei.

Primul incident ce avea să dovedească firea impulsivă a lui Lee, avea să se petreacă într-o zi toridă de august. La cererea mamei sale de a se uita pe fereastra camerei pentru a vedea dacă automobilul se mai află parcat la locul lui, Lee fără nici un motiv și-a pălmuit mama. Unsprezece ani mai tîrziu, John, fratele cel mare va descrie acest episod în fața Comisiei Warren, furnizînd astfel experților ocazia să afirme că Lee poseda un temperament violent, gata să explodeze la cea mai mică provocare. Lee avea atunci treisprezece ani, vîrstă la care cea mai mare parte a copiilor se revoltă mai mult sau mai puțin împotriva părinților lor. Iritat aproape tot timpul, el va ridica nu odată mîna asupra mamei sale. Se relatează că odată își urmărise fratele vitreg cu un cuțit, dar mai că-sa trecuse cu vederea ceea ce socotea ea a fi „o mică încăierare". Altă dată o amenințase pe soția fratelui său vitreg, tot cu un instrument tăios. De data aceasta, încăierarea fusese mai gravă și mama sa se văzuse nevoită să intervină. Dar era prea tîrziu, nu-l mai putea stăpîni. Se făcuse prea mare pentru a mai putea fi pus la punct și, în loc să-i dea ascultare, băiatul se repezise asupra ei, lovind-o. Se cristalizaseră în el sentimente și porniri de nemodificat: devenise brutal în relațiile cu bărbații și nu știa să se poarte cu femeile, dar și cu alții își ieșea din sărite pentru orice fleac.

Mama sa nu l-a pedepsit niciodată, în aparență ea era una din acele ființe care iertau totul. Lee gîndea că, într-un anumo sens, ea îi semăna: era taciturnă, relațiile i se limitau la cîteva prietene depărtate care veneau s-o vadă din cînd în cînd și, chiar cu aceste prilejuri ea nu deschidea gura decît cu zgîrcenie. Lee era convins că mama sa îl abandonase și că nu se interesa deloc de el. Mai trebuie adăugat că avea de multe ori impresia că se

Scanned with OKEN Scanner

afla izolat de lumea exterioară printr-un voal gros, care îi împiedeca pe ceilalți de a-l atinge; și totuși el prefera să trăiască astfel.

La un moment dat, a refuzat cu îndărătnicie să mai meargă la școală. Situația a determinat ca în cele din urmă să fie trimis în fața doctorului Renauts Hartogs, șeful serviciului de psihiatrie de la „Casa tinerilor". După ce l-a consultat și studiat cu minuțiozitate, dr. Hartogs a avut o ultimă întrevedere cu Lee. În urma asasinării președintelui Kennedy, unele dintre observațiile sale au fost preluate de presă. Judecînd după aceste extrase, el îl considera pe Lee ca virtual primejdios încă de pe vremea aceea, adică de la vîrsta de treisprezece ani. În cartea sa: „Doi asasini: Lee Oswald și Jack Ruby", publicată în 1965, dr. Hartogs afirma că și-a dat imediat seama că Lee „ascundea o turbare mută".

În raportul său de atunci (1963), dr. Hartogs scrisese: „Lee posedă o imaginație extrem de vie, orientată în două mari direcții: omnipotența și puterea, prin care el se străduiește să-și compenseze neputințele și frustările sale. Nu agrează prietenia copiilor de vîrsta sa. Întrebat asupra preferinței sale, dacă îi place mai mult să se joace cu băieții sau cu fetele, el a răspuns: „Detest pe toată lumea". Cît privește proiectul său de viitor, acesta se rezuma la dorința de a intra în armată.

În continuare, dr. Hartogs a tras următoarea concluzie: „Depărtarea dintre afirmațiile sale și nivelul său real arată pînă la ce punct a ajuns prin a se subestima și uri. Această condiție mentală se datorează în principal unui sentiment de insuficiență generală și de descurajare emotivă".

După ce a rezumat constatările sale, dr. Hartogs a recomandat lui Lee un regim de libertate însoțit de o perioadă de punere la încercare. N-a uitat să adauge: „Va trebui ca acest băiat să ceară ajutorul și îngrijirile unui stabiliment psihiatric pentru copii, caz în care va fi supravegheată evoluția sa de către specialist. Acest cadru-medical ar putea să substituie, într-o oarecare măsură, tatălui pe care el nu l-a avut niciodată. În același timp, va fi necesar ca și mama să primească unele sfaturi psihoterapeutice din partea unui organ de specialitate".

„În cazul în care Lee refuză să colaboreze, continuă psihiatrul în recomandarea sa, vom fi obligați să-l scoatem de sub supravegherea mamei sale pentru a-l interna într-un cămin de copii. Cu toate acestea, este preferabil să se înceapă prin a fi redat mai întîi mamei.

Și Robert Oswald menționa referindu-se la cele de mai sus: „mama noastră a afirmat că nu a fost niciodată avertizată de

Scanned with OKEN Scanner

necesitatea unui tratament psihiatric pentru Lee. Poate că i s-au explicat lucrurile într-un limbaj atît de tehnic, încît ea nu şi-a dat seama de urgenţa şi importanţa unui asemenea tratament, sau poate că ea nu a avut curajul să ţină piept realităţii situaţiei. Nu a admis niciodată că în comportamentul lui Lee a existat ceva în neregulă. Dacă ea ar fi avut curajul să intervină şi ar fi avut grijă de toate recomandările ce i-au fost făcute în privinţa îngrijirii fiului său, aş fi în stare să pariez că lumea nu ar fi auzit niciodată vorbindu-se de Lee Harvey Oswald".

După puţin timp Lee şi-a reluat şcoala. Comportamentul însă nu i s-a modificat şi în acest sens stă mărturie referatul unui specialist ce avea în grijă urmărirea cazului său la vremea respectivă: „Lee nu a dat nici un rezultat (...) Direcţia şcolii semnalează că elevul nu şi-a ameliorat cu nimic comportamentul. Doamna Oswald, mama sa, a refuzat să colaboreze cu autorităţile şcolare. Ea nu a răspuns la convocarea directorului".

Unul dintre profesorii lui Lee, un oarecare Rosen, a făcut următoarele precizări: „În cursul ultimelor două săptămîni, aproape nu a fost profesor care să nu se plîngă de elev. Dimineaţa, la începutul lecţiei de educaţie fizică, el a refuzat să salute drapelul. Îşi petrecea timpul confecţionînd porumbei de hîrtie pe care îi arunca în clasă. Nu făcea nici un efort în cursul orelor de învăţătură. Cînd i s-au făcut reproşuri, a luat o atitudine agresivă. Cînd m-am oferit să-i dau sprijinul meu, mi-a dat un răspuns sfidător: „Nu am nevoie de nimeni".

Pentru psihiatri, semnificaţia episodului de mai sus este evidentă: refuzul oricărui ajutor nu era decît o faţadă; în realitate Lee reclama ajutor; la fel, refuzînd salutarea drapelului, el căuta cu disperare să atragă atenţia asupra lui. Era în el o nevoie maladivă şi spera să şi-o satisfacă evidenţiindu-se prin indiferent care mijloc. Experţii recunosc perfect aceste simptome specifice paranoicilor.

În preajma anilor '55 se pare că situaţia sa se mai ameliorase. Persoanele care l-au cunoscut în acea vreme — colegi de clasă, familia sa şi vecinii — îşi aminteau de el ca de un băiat calm şi puţin sociabil, care frecventa muzeele şi bibliotecile publice, hoinărind pe cheiurile portului pentru a privi la vasele străine ancorate sau plimbîndu-se cu bicicletele, totdeauna singur, prin Grădina Municipală. Era perioada în care, dacă unii remarcau purtarea grosolană faţă de mama sa, alţii, din contră, erau impresionaţi de politeţea sa. Cît priveşte literatura, gusturile sale depăşeau — va afirma fratele său Robert — pe ale tinerilor de vîrsta sa. Avea o preferinţă deosebită pentru „comics"-uri.

Scanned with OKEN Scanner

Din perioada stagiului militar — pe cînd se afla detaşat la o unitate staţionată în Japonia — datează una dintre primele sale încălcări ale legii. Iat-o în descrierea unuia dintre foştii săi camarazi: „În seara aceea s-a auzit în cazarmă detunătura unui foc de armă. Ea venea din direcţia unei camere vecine. Am alergat de îndată: Oswald, aşezat pe o canapea mică, îşi examina rana ce o căpătase la un braţ. Cînd l-am întrebat ce s-a petrecut, el mi-a răspuns pe un ton din cele mai calme: „Mi-am tras pe deasupra". La picioarele sale se afla un revolver, un Derringer, calibrul 22".

Lee a explicat camaradului său că încercînd să deschidă comoda, a provocat căderea revolverului. Şocul a determinat descărcarea acestuia şi proiectilul l-a atins la cotul stîng. Ostaşul a anunţat pe ofiţerul de serviciu care a dispus transferarea lui Lee la Spitalul Marinei din Yokosouka, spitalizarea durînd şaptesprezece zile, adică de la 27 octombrie la 15 noiembrie. Rana sa odată vindecată, s-a reîntors la unitatea care tocmai pleca în Filipine pentru a efectua manevre. Dar cazul lua proporţii: Lee urma să fie dat în judecată la reîntoarcerea în Japonia, pentru „posesia ilegală de armă de foc nedeclarată, cît şi pentru o gravă neglijenţă ce provocase o indisponibilitate temporară".

La 11 aprilie a fost citat în faţa Tribunalului militar. Verdictul, pronunţat pe data de 29 a aceleiaşi luni, l-a condamnat la degradare (ajunsese caporal) şi o amendă de cincizeci de dolari (ce i s-a reţinut jumătate din soldă) precum şi douăzeci de zile de muncă grea.

În timpul verii aceluiaşi an avea să apară din nou în faţa tribunalului militar pentru că molestase un sergent. Acesta afirma, că pe cînd se afla în cafeneaua Bluebird din Yamato, Lee îi vărsase un pahar în cap şi-l înjurase. Lee a recunoscut că fusese beat şi că vărsase paharul din greşeală, cît priveşte injuriile, el nu-şi amintea să le fi făcut.

Tribunalul a acceptat versiunea paharului vărsat din greşeală, dar în privinţa injuriilor, Lee a primit o condamnare de douăzeci şi opt de zile de închisoare şi cincizeci şi cinci de dolari amendă.

Demn de reţinut este faptul că Lee începuse să bea, ceea ce nu făcea mai înainte. Mulţi dintre camarazii săi au declarat că fusese văzut chiar în stare de ebrietate. Nu deprinsese încă obiceiul de a fuma.

În octombrie 1959, Lee a făcut o călătorie în Uniunea Sovietică, surprinzînd prin decizia sa pe prieteni şi mai ales pe mem-

Scanned with OKEN Scanner

brii familiei. Ne vom opri asupra unui amănunt semnificativ din această perioadă. Lee a început să țină un jurnal, cu mențiuni mai mult sau mai puțin regulate, pe parcursul a doi ani și jumătate, începînd cu ziua sosirii sale în U.R.S.S. și, pînă mai avea două luni înainte de a se reîntoarce acasă. Lectura jurnalului se face cu dificultate, ortografia este fantezistă, cu prescurtări ce denotă o mare nervozitate și un straniu amestec de caractere cursive și de tipar; jurnalul a apărut după moartea sa în revista „Life".

Din U.R.S.S. se reîntoarce însoțit de Marina, tînăra sa soție, care îi dăruise un prim copil, o fetiță. În ciuda evenimentelor petrecute, Lee oferea mereu aceeași veche imagine, depresivă, de om frustrat. Era drama omului care nutrise multe proiecte și care fusese incapabil să realizeze măcar unul. Lee ar fi vrut să devină un personaj ieșit din comun, admirat, acoperit de elogii, dar pentru toți nu era decît un salariat modest, prost plătit, un biet om care nu reușea să-și întrețină soția și copilul. Chiar și unii dintre prieteni îi aminteau deseori că era un ratat. Făcea o muncă pe care o detesta, în schimbul unui salariu mediocru.

Discutarea faptelor

Așa cum era și de așteptat, Lee Harvey Oswald a avut o personalitate psihică complexă, favorizată de mediul în care a trăit și determinată în principal de o ereditate încărcată, mai ales din partea mamei sale; la acestea s-au adăugat mediul familial și al școlilor și internatelor prin care a umblat în copilărie și adolescență. Acești factori au influențat în mod hotărîtor și au determinat firea sa, conducîndu-l din aproape în aproape la o situație echivocă.

Din cele relatate se impun în mod firesc următoarele întrebări:

1. Care a fost structura personalității psihice a lui Lee Harvey Oswald?
2. Lee Harvey Oswald era sau nu un psihopat?

Le vom examina pe rînd, sub rezerva că, o a treia întrebare, la fel de importantă, referitoare la influența mediului depășește posibilitățile noastre de investigație, rămînînd însă o problemă deschisă în continuare.

1. Care a fost structura personalității psihice a lui Lee Harvey Oswald?

Scanned with OKEN Scanner

Robert Oswald ne-a lăsat o descriere, în cea mai mare parte obiectivă, a personalității celui ce a fost fratele său, Lee Harvey Oswald, ucigașul prezumtiv al președintelui Kennedy.

Însuși Lee Oswald a declarat că mama sa i-a influențat într-o foarte mare măsură caracterul. Este firească atunci întrebarea care se pune: ce fel de fire a avut mama sa și dacă aceasta s-a transmis parțial sau în totalitate și la fiul său?

Atît Robert cît și Lee nu aveau păreri diferite în privința aprecierilor făcute la persoana mamei lor, în ciuda unei afecțiuni particulare purtate de Lee (în acest sens psihanaliza oferă o explicație — copiii sînt categorici și obiectivi).

Ne vom permite să revenim asupra unor pasaje din descrierea vieții lui Oswald. „...în toți acești ani, în general marcați de privațiuni, doamna Oswald a schimbat numeroase locuințe, locuri de muncă și chiar orașele de reședință", „doamna Oswald avea o fire dificilă, suspicioasă și tiranică, greu sociabilă", „de îndată ce noi făceam vreo năzdrăvănie oarecare, fără importanță, și nimic rău în fond, ea se mînia brusc și extrem de tare, aruncîndu-ne reproșuri vehemente. După aceea ne privea cu suspiciune și nu ne mai vorbea timp de ore întregi", „desigur, mama era o femeie capabilă (...). Din păcate, ea nu putea să se mulțumească cu un serviciu de subaltern. După opinia sa, merita mult mai mult. Aceasta, cu cît banii, procurarea lor, devenise pentru ea o adevărată obsesie", „era taciturnă, relațiile i se limitau la cîteva prietene depărtate care veneau s-o vadă din cînd în cînd și chiar cu aceste prilejuri ea nu-și deschidea gura decît cu zgîrcenie„; în privința celor două direcții — imaginația debordantă și pasiunea pentru intrigă — el îi semăna foarte mult mamei sale. Aceasta la rîndul său, dispunea de o imaginație delirantă, care l-a influențat covîrșitor pe Lee asupra imaginii pe care și-a format-o despre lumea exterioară. Mama — notează Robert — atribuia întotdeauna mobiluri ascunse acțiunilor oamenilor și îi bănuia pe aceștia că se dedau la acțiuni secrete. Îi plăcea misterul și această pasiune o regăseam și la Lee, așa cum se regăsea la el convingerea că toată lumea trebuia să-i acorde mamei sale o stimă cu totul deosebită." N-a reușit să-și întemeieze un cămin, după ce a rămas văduvă, deși se pare că a găsit un soț și un tată pentru copiii din prima căsătorie, astfel că, după patru ani de conviețuire, a divorțat.

Elementele prezentate sînt extrem de sugestive pentru un caracter nestăpînit, combinat cu un temperament distimic, pe un fond introvertit. În acest sens, am vrea să adăugăm mențiunea făcută de Leonhard privitor la combinația de mai sus. Autorul

Scanned with OKEN Scanner

citat arată că în cazul contopirii caracterelor menționate, rezultatul se soldează cu un efect dăunător. Încetineala epileptoidă (nu am intrat în descrierea tuturor datelor) este accentuată de trăsătura depresivă. Există înclinarea spre delincvență, dar nu sub forma sa violentă, deși această dispoziție nu este diminuată, ci doar dirijată în anume direcții. Se poate — continuă Leonhard — ca subiectul să fie împins spre comiterea de delicte în mai mare măsură decît alți epileptoizi, deoarece el suferă mai mult decît ei de pe urma laturilor negative ale vieții. Această ultimă trăsătură, dacă este estompată la doamna Oswald, în schimb este exacerbată la Lee.

Pornind cu acest fond ereditar al mamei, în condițiile de viață arătate, Lee Oswald topește în creuzetul psihicului său trăsături negative ale firii.

Marina, la rîndul ei, remarcase o trăsătură a caracterului său, care data de cînd era copil și se pasiona de unele emisiuni radiofonice: „adeseori, menționează soția sa, aveam impresia că trăia într-o altă lume, într-un univers creat de el și că nu cobora pe pămînt decît pentru a merge la serviciu și a cîștiga banii necesari traiului, pentru a mînca și dormi. *Poate că mă înșel, dar el ducea două existențe total diferite, separate, consacrîndu-și cea mai mare parte a timpului său vieții sale imaginare*"

Cînd Lee a apăsat pe trăgaciul carabinei sale și a tras — probabil simultan cu un alt trăgător, dar fără să știe că e dublat — el nu a făcut-o pentru Kennedy, ci, ar fi îndreptat oricum arma asupra oricărei alte personalități — senator, membru al cabinetului prezidențial, guvernator al altui Stat — și care ar fi avut aceeași soartă. În starea sa de nebunie, Lee a tras nu asupra unui anume om, ci asupra celui mai mare personaj politic, pe care mulțimea îl aplauda și pe care îl invidia pentru reușita în viață. Pentru el era o ultimă formă de protest împotriva unei lumi care l-a ignorat ca individ, batjocorindu-l adesea și care nu i-a recunoscut superioritatea.

Pe vremea aceea, Lee Harvey Oswald se simțea cel mai năpăstuit om din lume. Nu exagerăm dacă spunem că era un om diametral opus lui John Fitzgerald Kennedy.

Oswald își dădea seama de aceasta. Lucru semnificativ, el atribuia succesul președintelui averii lui moștenite; își închipuia că lui Kennedy i-au fost deschise întotdeauna toate porțile, ceea ce nu era departe de adevăr, președintele fiind multimilionar. Mai mult ca sigur că Oswald și-a făcut în sinea sa o comparație cu cel pe care se fixase. Președintele avea aproape totul, pe cînd el nu avea aproape nimic. Kennedy, bunăoară, era frumos, pe cînd Os-

Scanned with OKEN Scanner

wald, deşi încă tînăr, începuse să chelească, vorbea pitigăiat şi avea o mutră de dihor. Preşedintele a fost în timpul războiului un ofiţer viteaz şi, în timp ce stătea ţintuit în patul său de convalescent, a scris o carte care obţinuse Premiul Pulitzer. Spre deosebire de Kennedy, foaia matricolă a lui Oswald în timp de pace nu-i făcuse cinste şi abia dacă ştia să scrie şi să citească. În calitate de şef al puterii executive şi de comandant suprem al Forţelor armate, Kennedy era atotputernic. Oswald era neputincios. Kennedy era aclamat, Oswald era ignorat. Kennedy era nobil, Oswald era ignobil. Kennedy era iubit, Oswald — dispreţuit. Kennedy era un erou, Oswald — un paria.

Încă din copilărie, Oswald fusese ameninţat de o boală psihică: paranoia. Se ştie că, în final, paranoicul pierde orice simţ al realităţii. Este covîrşit de o îngrozitoare senzaţie de resentiment personal şi de o sălbatică dorinţă de răzbunare. Nimeni nu poate să prevadă ce anume va dezlănţui catastrofa în fiecare caz particular. În unele situaţii se întîmplă să nu se producă nici o catastrofă; există bărbaţi şi femei cu minţi paranoice care-şi trăiesc nenorocita lor existenţă fără a se da prea mult în vileag şi a-i deranja pe alţii. Dar Oswald n-a fost sortit să fie unul dintre aceştia. A existat un moment în care cumplita scînteie a străbătut eul său răvăşit şi a incendiat totul.

În cazul lui Oswald, ştim acum fără doar şi poate, ce anume a provocat incendiul în mintea lui: destrămarea căsniciei lui. Ştim, de asemenea şi data exactă: 21 noiembrie 1963.

Dr. Rothstein a publicat în septembrie 1966 un articol despre cazurile celebre ale unor asasini de preşedinţi. Extragem un citat: „oricît ar părea de paradoxal, Lee Oswald, în ciuda ostilităţii manifestate faţă de mama sa, şi-a dovedit în mod inconştient afecţiunea pe care i-o purta, realizînd prin crima sa, concepţia sa personală despre nevoia de celebritate pe care mama sa o resimţise în permanenţă".

Conjugaţi şi încrustaţi în personalitatea sa, se aflau doi factori primejdioşi, care făceau parte din viaţa sa încă din prima copilărie: o obsesie nestăpînită pentru celebritate şi nevoia de iubire a unei mame, căldura unui cămin, locul unde să poată refugia de vicisitudinile vieţii. Aceşti doi factori erau aşa de strîns legaţi, încît puteau acţiona ca o forţă unică, avînd un singur efect.

La cele menţionate mai sus, pot fi adăugaţi alţi trei factori care ar justifica şi explica explozia finală (asasinatul): zdrobirea carierei militare la care visase din copilărie; ideea unei tentative spectaculoase de sinucidere şi faptul că a fost respins de femeia care a jucat rolul cel mai important în viaţa sa.

Scanned with OKEN Scanner

Se naşte întrebarea: care a fost momentul decisiv în care eşecurile succesive l-au determinat pe Lee să realizeze faptul că nu i-a mai rămas decît o singură posibilitate — o acţiune de răsunet — pentru a ieşi, în cele din urmă, din anonimatul atît de detestat? În ce moment precis mania sa inofensivă de intrigă şi de mit s-a cristalizat în aşa măsură în cît el nu a mai putut să distingă între realitate şi universul său imaginar?

Studiindu-i-se viaţa, putem presupune că prima sa confuzie mintală a survenit la vîrsta de 13 ani. La acea epocă nimeni nu i-a dat însă atenţia cuvenită. Astăzi, putem spune că fuga de la şcoală reprezenta de fapt o dezertare din viaţa reală. În orice caz a fost primul refuz de la regulile convenţionale care acţionează în societate. Cu toate acestea, el nu a recurs la violenţă.

În decursul celor zece ani care au urmat nu a încetat de a-şi afirma dispreţul manifestat faţă de toate normele impuse în şcoală, armată şi chiar în viaţă, dar fără să ajungă nici de data asta la agresivitate. Persoanele care l-au cunoscut în această perioadă, l-au caracterizat de cele mai multe ori ca pe un tînăr distant, puţin amabil, solitar. În faţa consiliului de disciplină al şcolii new-yorkeze, el a avut o atitudine închisă, afirmînd simplu că „nu are nevoie de nimeni". În acelaşi timp, nu a încercat niciodată să-i atace în mod brutal pe cei pe care-i detesta. O singură excepţie: palmele date mamei sale. În timpul serviciului militar a fost condamnat o dată pentru port ilegal de armă, dar nu pentru că s-ar fi servit de ea, o a doua oară pentru că a insultat un superior, dar pe care nu l-a lovit.

Abia după revenirea în S.U.A. criza aflată într-o stare latentă, a început să se manifeste. Soţia sa a fost prima persoană şi cea mai apropiată, care şi-a dat seama de această schimbare, în momentul în care a început s-o bată.

În martie 1963, Lee a luat hotărîrea să devină celebru graţie unui act de violenţă. Este momentul în care a cumpărat o armă sub un nume fals. A urmat apoi deznodămîntul, precedat de o serie de fapte: falsificarea unor documente necesare eliberării din armată, utilizarea unui nume fals pentru a închiria o cameră mobilată, tentativa de a se infiltra într-o mişcare politică şi plecarea din nou din ţară, toate aceste acte ilustrînd dezintegrarea personalităţii sale în decursul ultimelor luni de viaţă. Acum Lee era, evident, un om disperat. Aşa se explică eforturile sale de a găsi cu orice preţ o soluţie.

De-a lungul vieţii, a cunoscut o succesiune de evenimente multe frustrări, care aveau să-l conducă în final la crimă. El a în-

Scanned with OKEN Scanner

ceput să cunoască primele decepții în copilărie, au urmat apoi altele de-a lungul carierei sale școlare și în timpul serviciului militar.

Efectuarea serviciului militar i-a oferit perspectiva unei cariere respectate și care comporta recompense. Armata îi satisfăcea unele dintre nevoile sale, așa cum nu reușise s-o facă de pildă școala elementară. Cu disciplina sa strictă, dar și cu recompense imediate pentru o bună purtare, ea îi asigura o situație în viitor și putea astfel să spere să ducă o viață normală. Cu excepția cîtorva incidente pe care le-am amintit, Lee s-a comportat mulțumitor. În Japonia i-a plăcut să constate că este respectat și admirat, lucru care îi dădea o senzație cu totul nouă și agreabilă în același timp. Lee era în elementul său. Armata era exact ceea ce îi trebuia. Era un fel de viață la care se putea adapta și, dacă ar fi rămas în armată, probabil că nu s-ar mai fi auzit de el. Dar, din nefericire, germenii autodistrugerii sale încolțiseră deja. Invizibilă, dar inexorabilă, planta blestemată își continua creșterea. Eșecuri după eșecuri, spulberarea unor visuri, un serviciu submediocru care nu i-a permis să-i ofere o existență confortabilă soției sale și nici să devină „cineva", răceala soției, toate au culminat, ca, la 23 ani să ajungă la crimă.

După această succintă trecere în revistă a principalelor tendințe manifestate de Lee Harvey Oswald, se impune ca firească concluzia că personalitatea sa era rezultanta combinării unui caracter hiperperseverent cu un temperament labil, după cum au fost descrise de K. Leonhard.

Era Lee Oswald un introvertit sau un extravertit? Referindu-se la introvertiți, Leonhard îi descrie astfel: „introvertiții au dificultăți în stabilirea contactului cu oamenii, cu sexul opus. Preferă să fie singuri, gîndindu-se și jucîndu-se singuri în copilărie. Au idei politice proprii, diferite de ale colectivității. În timpul liber se plimbă singuri, citesc mult, lăsîndu-se în voia gîndurilor și a propriei imaginații. Sînt rezervați în conversații, dau răspunsuri șovăitoare și devin brusc volubili în momentul cînd vorbesc despre ideile și preferințele lor". Reiese deci cu suficientă claritate că Lee Oswald era un introvertit.

2. Lee Harvey Oswald era sau nu un psihopat?

Psihopatul — la modul general — este în contact cu realitatea; tulburarea pe care o prezintă provine de acolo că psihicul scapă de sub control. El consideră că societatea și lumea întreagă îi este datoare, trebuie să-i asigure existența, stima și trebuie să se conformeze voinței și dorințelor sale. *Din punct de vedere juridic, el*

Scanned with OKEN Scanner

are spiritul sănătos, căci știe ce face și posedă capacitatea de a-și controla actele sale. Dacă comite o crimă, o face cu premeditare și cu un scop bine definit.

Referindu-ne la definiția psihopatiei, se consideră că aceasta cuprinde un grup polimorf de stări psihice anormale, apropiate de diferitele variații extreme ale personalităților normale, dar care, spre deosebire de aceasta, reprezintă tulburări dizarmonice de dezvoltare ale caracterului și personalității în general și constă din scăderea capacității de integrare armonică și suplă la condițiile obișnuite ale mediului familial, profesional sau, în general, social. După unii autori, psihopatul suferă mai puțin decît nevroticul, însă face societatea să sufere.

Din cele prezentate deducem că Lee a avut o personalitate accentuată peste limitele normalului, manifestînd vocație pentru tot ce ieșea din comun, atît în sens pozitiv din punct de vedere social, cît și în sens negativ. Multe astfel de personalități se prezintă sub un aspect social negativ din cauza unor împrejurări exterioare neprielnice lor. În cazul lui Oswald, aceste împrejurări au fost reprezentate de copilăria sa și de insuccesele înregistrate de-a lungul vieții. Se poate vorbi de un lanț de factori legați și determinați reciproc, pe parcurs.

Cînd ne găsim în prezența unei imagini psihice negative, sîntem de cele mai multe ori înclinați să presupunem că ar fi vorba de o psihopatie. Personalitățile anormale — și Lee făcea parte dintre acestea — sînt acei indivizi care se deosebesc într-o măsură atît de mare de medie încît, chiar în lipsa unor împrejurări exterioare nefavorabile, prezintă dificultăți în a se adapta cerințelor vieții. Or, din biografia lui Oswald descifrăm perioade cînd împrejurările nu i-au fost tocmai nefavorabile. Am aminti șederea în U.R.S.S. și perioada ce a urmat după revenirea în S.U.A.

Aplicînd metode pe care am folosit-o pe parcursul lucrării noastre, va trebui să căutăm la Lee Oswald o serie de elemente care să corespundă psihopatiei paranoice. Le vom expune succesiv.

În perioada preșcolară apar primele simptome indicatoare pentru o viitoare psihopatie: conduita de protest, neatenție, manifestări inegale, tendințe de izolare, era închis în sine, taciturn, prefera televizorul filmele, radioul — constituind ceea ce se cheamă un copil „problemă".

În perioada școlară se pun în evidență o serie de elemente care prefigurează diagnosticul: indisciplină, impulsivitate, violență etc, gata să explodeze la cea mai mică provocare, refuzul de a mai merge la școală. Amintim că din această perioadă — ca ur-

Scanned with OKEN Scanner

mare a atitudinii negativiste manifestate — a fost adus în fața doctorului Renatus Hartogs, șeful serviciului de psihiatrie de la „Casa tinerilor". Doctorul, după ce l-a examinat, l-a considerat pe Lee ca virtual primejdios, cînd abia împlinise treisprezece ani!

În perioada adolescenței, aceste trăsături caracteristice apar mai estompate. Este însă semnificativă acestei perioade lipsa unor preocupări pentru un ideal, pentru o profesiune corespunzătoare, în contrast cu tinerii normali.

Odată cu maturitatea se conturează și adevăratul tablou psihopatologic. Avea un adevărat impuls de a face numai ce îi place, se simțea obligat să-și revendice drepturile și să atragă atenția asupra sa. Amintim, printre altele, refuzul de a saluta drapelul, purtarea grosolană cu mama sa, conflictele din armată, patima beției etc.

Psihiatrii disting mai multe categorii de psihopatii: psihopatia astenică, psihopatia cicloidă, psihopatia epileptoidă, psihopatia excitabilă, psihopatia impulsivă, psihopatia isterică, psihopatia perversă, psihopatia psihastenică, psihopatia schizoidă, psihopatia timpoată și psihopatia paranoică.

Psihopatia paranoică este aceea la care predomină tendința patologică spre formarea de idei dominante și prevalente, întreținute de emoții puternice. Ea apare de obicei la indivizii cu tendința către supraaprecierea propriei persoane, neîncredere, egocentrism, falsitate a judecății (indivizi corespunzînd în general personalităților hiperperseverente ale lui K. Leonhard).

Psihopatia paranoică este caracterizată de patru simptome principale (V. Predescu):

1. supraaprecierea persoanei proprii;
2. minimalizarea valorii celorlalți;
3. apariția unor erori de logică în gîndire;
4. lipsa unei supleți adaptive socio-profesionale.

În cazul lui Lee Harvey Oswald sîntem de părere că avem de a face cu un paranoic introvertit, care se află în contradicție cu lumea exterioară. În concluzie, ajungem la același punct de vedere cu medicii psihiatri americani asupra stării psihice a lui Lee Oswald: ucigașul președintelui Kennedy a fost un psihopat paranoid, cu caracter schizoid, fiind responsabil de faptele sale. Desigur, explicațiile noastre par să fie insuficiente, dar amintim cititorilor că nu ne-am propus să elucidăm o serie de aspecte ale cazului și care au contribuit, repetăm, la împingerea către crimă.

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL III.

Oameni de stat și maladiile de care au suferit

• THOMAS WOODROW WILSON • GEORGE WASHINGTON • ABRAHAM LINCOLN • ANDREW JACKSON • GROVER STEPHEN CLEVELAND • FRANKLIN DELANO ROOSEVELT • DWIGH TEISENHOWER. • JOHN FITZGERALD KENNEDY • LYNDON JOHNSON • RICHARD NIXON • WINSTON LEONARD SPENCER CHURCHILL • CHARLES DE GAULLE • VLADIMIR ILICI ULIANOV, LENIN • IOSIF VISARIONOVICI DJUGAȘVILI-STALIN • ADOLF HITLER • NICOLAE CEAUȘESCU

Oameni de stat și maladiile de care au suferit

În anul 1976 avea să apară o carte cu mare răsunet[1]. Se revenea, după o tăcere de mai multe decenii, asupra unei probleme de importanță majoră pentru milioane și milioane de oameni de pe tot globul: raporturile dintre puterea medicală și puterea politică. „Vor trebui acestea — menționau autorii cărții — pentru securitatea popoarelor, revizuite, astfel încît, într-o bună zi, medicul să aibă dreptul de a spune: Nu, domnule Președinte, dumneavoastră nu mai sînteți în stare de a guverna!".

După ce știința, tehnologia și capacitățile de producție au fost capabile să pună la dispoziția marilor puteri arme de nimicire în masă — le amintim pe cele mai cunoscute: arma nucleară

[1] Pierre Accoce și dr. Pierre Rentchnick: Ces malades qui nous gouvernent, col. „Livre de Poche", Edition Stock, Paris, 1976.

Scanned with OKEN Scanner

(atomică şi cu hidrogen), arma chimică şi arma bacteriologică — şi vectori de transport — rachetele — şefii acestor state vor fi puşi în situaţia de a lua o decizie de o gravitate extremă pentru o mare parte a populaţiei globului. Sînt ei capabili, prin capacitatea şi echilibrul lor mintal de a face faţă unor momente de cumpănă a istoriei?

Subliniindu-se că în decursul vremilor[1] o serie de oameni avînd asimetrii în dezvoltarea mintală, mai ales, au avut de jucat un rol important, se relevă adevărul că întregul curs al vieţii, spre exemplu, ar putea fi denaturat de temperamentul unui singur individ. Pentru a demonstra temeinicia unei atari teze, Pierre Accoce şi Pierre Rentchnick dezvăluie pe parcursul cărţii maladiile grave de care au suferit cei care, într-un moment sau altul, au decis destinul omenirii şi al unor popoare. Şi cel mai elocvent exemplu, ne este oferit de starea sănătăţii celor care la 11 februarie 1945, la Yalta au semnat un concordat redutabil tiind frontiere, anexarea de teritorii şi negociind viitoarele sfere de influenţă, într-un cuvînt împărţirea lumii fără ca cei în cauză să ştie ce soartă cumplită li se pregătea.

„Peste tot prinţii care guvernează sînt judecaţi în funcţie de binefacerile şi nenorocirile pe care le aduc. O chimie bizară cristalizează imaginea lor. Îndemnînd la a crede că ei sînt o specie privilegiată, pe care nu o ating niciodată, nici vîrsta, nici slăbiciunile trupeşti. Se explică poporului că, în cursa pentru putere, se mobilizează fiinţe de excepţie, avînd calităţi ieşite din comun. Şi aceasta este probabil, adevărat. Rar se sugerează că cei care au îndrăzneala să cucerească puterea rămîn, totuşi, vulnerabili. Cum să se nege că sănătatea le va afecta, mai devreme sau mai tîrziu, conduita? Că ea va influenţa multe decizii esenţiale pe care aceştia trebuie să le adopte? Boala are drept finalitate, întotdeauna, înlăturarea viciilor, ca şi a virtuţiilor."

Pe parcursul lucrării noastre, ne-am străduit să demonstrăm că lucrurile sînt relative, că interpretările sînt nuanţate , că nu există situaţii tip. Dar, în acelaşi timp, şi în ţara noastră există o tradiţie a şcolii medicale, cel puţin egală cu cea din alte ţări, privind interferenţa dintre medicină şi istorie. Şi pentru a ne susţine teza, credem că nimic nu este mai nimerit decît a cita opinia lui Sigmund Freud în această privinţă: „Nebunii, vizionarii, halucinaţii, nevrozaţii şi alienaţii au avut, în toate timpurile,

[1] Lumea azi, nr. 4, 25 ianuarie, 1990, pag. 27.

Scanned with OKEN Scanner

de jucat roluri importante în istoria umanității, mai ales atunci cînd, datorită unui accident prin naşterea lor, destinul le-a oferit rangul social. Astfel, de fiinţe au executat o influenţă incalculabilă asupra epocii lor cît şi asupra celor ce au urmat, intuind mişcări culturale majore. Ei au reuşit graţie, pe de o parte, acelei laturi intacte a personalităţii lor şi aceasta în ciuda anomaliilor avute; dar, pe de altă parte, de cele mai multe ori datorită trăsăturilor patologice ale caracterului lor ce le-au accentuat unele impulsuri, împingîndu-i fără rezerve şi discernămînt în direcţia unui singur scop, totodată conferindu-le forţa de a-i antrena şi pe alţii în urmărirea pînă la capăt a ţelului propus, înfringînd orice rezistenţă[1]".

Mergînd pe firul general al lucrării noastre, considerăm interesant să aruncăm o privire retrospectivă asupra unor personalităţi din viaţa politică a ultimelor decenii, sub aspectul maladiilor de care au suferit.

Obţinerea de informaţii ne-a condus la concluzia că problema nu este simplă, cum aparent ar părea la prima vedere şi vom vedea de ce. Un prim exemplu ales la întîmplare ni l-a oferit cazul preşedintelui Roosevelt. Atunci cînd acesta a încetat din viaţă, soţia sa a interzis cu fermitate medicilor să efectueze autopsia defunctului, lipsind astfel ştiinţa să intre în posesia unor elemente ce ar fi permis eventual tragerea unor concluzii interesante. Atunci cînd s-a produs un asasinat, aşa cum a fost cazul lui J.F. Kennedy la Dallas, legea obliga în mod expres să se efectueze autopsia. Dar, s-a ivit o situaţie similară: în unanimitate, membrii familiei nu au permis medicilor să examineze decît rănile care provocaseră moartea preşedintelui. Aceştia nu au putut studia glandele suprarenale, a căror disfuncţie îi cauzase maladia lui Addison.

Şi în Europa întîlnim situaţii identice, aceleaşi vechi tabuuri religioase cît şi reţinerea mistică în faţa unui act privit ca o profanare, în ciuda faptului că autopsiile uşurează cunoaşterea atît a anatomiei cît şi a artei de a vindeca. Autopsiile sînt necesare justiţiei şi adesea, aşa cum s-a dovedit, devin utile şi istoricilor.

Indiferent de explicaţie, efectul este acelaşi. Predomină mai presus de orice, grija de a proteja imaginea lăsată de defunct.

[1] Sigmund Freud: Le president Woodrow Wilson, portrait psychologique, Ed. Alvin Michel, Paris, 1967.

Scanned with OKEN Scanner

Thomas Woodrow Wilson (1856—1924)

Ales guvernator al statului New Jersey în 1910 de către partidul democrat, a fost ales președinte al Statelor Unite în 1912. A avut o ascensiune politică fulgerătoare, bazată în principal pe programul său electoral extrem de simplu: pe plan intern, promova apărarea intereselor publice împotriva coaliției cercurilor financiare și ale industriei, promova scăderea costului vieții prin reforme vamale. Pe plan extern, milita pentru neutralitatea Statelor Unite.

Aceste teluri s-au bucurat de o mare popularitate și drept urmare, în 1916, a obținut un al doilea mandat prezidențial. La 6 aprilie 1917 anunța intrarea Statelor Unite în Primul Război Mondial.

Avea cincizeci și șase de ani cînd în 1912 începuse să dea primele semne de uzură fizică. Purta o sondă gastrică pentru a aspira secrețiile acide ale stomacului. Suferea în același timp de o depresiune psihică cronică. Profesorul dr. Edwin A. Weinstein încercînd să explice din punct de vedere clinic tulburările de personalitate și de comportament al lui Wilson, a precizat că au la origine o veche maladie vasculară, la nivelul creierului, care l-a doborît treptat. Cu mult timp în urmă, în 1896, președintele prezentase o serie de simptome prevestitoare. Suferea de alterări ale celulelor nervoase care se manifestau sub forma unei slăbiciuni musculare a jumătății din dreapta a corpului, cu senzația de amorțeală a mîinii și degetelor, fapt care-l împiedica să poată scrie. Răul, deși se repeta periodic, Wilson a refuzat să se lase consultat de un medic, punîndu-și singur un diagnostic imaginar: „o simplă nevrită, ceva în felul „crampei scriitorilor", repeta el celor din jurul său. Soției sale, care-l cicălea cu sfaturile de a merge la un medic, i se plîngea de durerile provocate de hemoroizi. Pentru a-și ascunde suferința se deprinsese să scrie cu mîna stîngă, jucînd chiar și golf ca un adevărat stîngaci.

În 1906 nu mai vede deloc cu ochiul stîng. Accidentul a fost cauzat de un cheag ce obturase artera centrală a ochiului sau de o leziune a arterei carotide, lucru ce nu putea fi diagnosticat cu mijloacele timpului. La un consult efectuat, s-a presupus că era vorba de o maladie arterială generalizată, mai ales că tensiunea era mult peste normal. I s-a recomandat repaus la pat. Soția sa, care îl cunoștea mai bine decît toți, a presupus că era pradă unei senilități precoce.

Scanned with OKEN Scanner

Doi ani mai tîrziu, mîna dreaptă nu-şi revenise. Avea hipertensiune, iar examenul fundului de ochi evidenţiase alterări, hemoragii retiniene şi exsudate. Deci, faza critică a hipertensiunii. Şi comportamentul i se schimbase mult: era irsacibil, impulsiv, agresiv.

În 1915 Wilson se plînge de dureri de cap repetate, tulburări ale vederii şi devine din ce în ce mai nervos. În loc ca simptomele să-l determine să ia măsuri serioase pentru a-şi îngriji sănătatea, apelează la serviciile unui medic tînăr al Marinei. Lipsa de experienţă a acestuia explică faptul că au trecut neobservate simptomele instalării bolii Alvarez, în 1919.

În anul următor, mai precis la 3 aprilie, la Paris la Conferinţa de Pace, cei din preajma sa au remarcat tulburările pe care le prezenta: se simte pe neaşteptate rău, adeseori izbucneşte în plîns, într-un cuvînt stă prost cu nervii. Dă semne de confuzie mintală, iar discursurile îi sînt întrerupte de hiatusuri ale memoriei. Lipseşte de la şedinţele mai importante, iar participarea sa la Conferinţă se dovedeşte a fi dezastruoasă. Sigmund Freud l-a studiat pe Woodrow Wilson, căutînd să descifreze cauzele blocărilor sale, a intransigenţei maladive şi mai ales a slăbiciunilor succesive care l-au determinat în final să cedeze în faţa Aliaţilor. Părintele psihanalizei a constatat la preşedinte o fixaţie ambiguă asupra tatălui său, un prelat al Bisericii presbiteriene, o figură impozantă ce domina pe toţi. Aidoma acestuia, W. Wilson a încercat să se erijeze drept salvatorul umanităţii.

Wilson este nevoit nu odată să părăsească masa tratativelor pradă unor violente tulburări intestinale însoţite de sînge în urină (hematurie). Mişcări nestăpînite îi scuturau piciorul stîng şi partea stîngă a feţei. Starea psihică i se degrada văzînd cu ochii, comportamentul devenindu-i irațional. Este atins de mania persecuţiei, imaginîndu-şi în permanenţă că se complota împotriva sa. Îi acuză pe francezi că ar fi încercat să-l otrăvească, apoi i-a suspectat de intenţii asasine pe lucrătorii însărcinaţi să-i schimbe mobilierul din camera sa. Din patul său de bolnav, a interzis utilizarea automobilului de către toţi membrii delegaţiei. Vedea spioni prezenţi pretutindeni. Aceste grave tulburări nu erau altceva decît manifestările unei tromboze de tip Alvarez. S-a hotărît reîntoarcerea sa acasă.

La 22 august 1919, pe cînd se afla în biroul său de la Casa Albă, este cuprins brusc de puternice dureri de cap. Era semnalul unei agravări a bolii. Trei zile mai tîrziu, în zorii zilei, Wilson are senzaţia că i se sfîşie creierul. Partea stîngă a feţei se crispează,

Scanned with OKEN Scanner

rămînînd paralizată. Mai trece o săptămînă. O nouă furtună îi face ravagii prin creier, urmare a unei tromboze cerebrale. Brațul și piciorul stîng îi sînt blocate. La 28 septembrie se declanșează drama. Un atac cerebral masiv cu efect de trăsnet îl doboară definitiv. Își pierde graiul, are dificultăți respiratorii, iar inima bate neregulat. Nu mai poate comunica cu nimeni, e o masă inertă țintuită la pat. Cea de a doua soție a sa, Edith Gald, s-a văzut nevoită să ia în mîinile sale puterea executivă în mod oficial.

În 1924, un ultim seism celebral îi provoacă sfîrșitul. De fapt, el era deja mort, de mai bine de trei ani. Este o enigmă cum Wilson a putut deveni președintele S.U.A.: era grav bolnav încă de la vîrsta de 18 ani...

George Washington (1732—1799)

Cel mai celebru dintre președinții americani, general și om politic, devenit primul președinte al Statelor Unite (1789—1797), avea o fire anxioasă, fiind în permanență obsedat de starea sănătății sale; se spunea chiar că ar fi murit luîndu-și pulsul. Maxilarele îi erau deformate și tot timpul a avut probleme cu dinții, astfel încît în cele din urmă a fost nevoit să-și pună dinți falși dintr-un lemn tare. Pieptul îi era convac și avea tulburări respiratorii. În ultimii doi ani ai vieții, reumatismul de care suferea s-a exacerbat atît de puternic, încît îi imobilizase aproape complet mîinile.

Starea precară a sănătății sale nu l-a împiedecat totuși după ce i-a învins pe englezi să reorganizeze noul guvern independent, să restabilească situația financiară a țării și să trateze într-un mod strălucit cu indienii.

Abraham Lincoln (1809—1865)

Se știe că a suferit de tuberculoză și de o stare depresivă cronică. Datorită acesteia din urmă, se spune că, în ziua căsătoriei sale, ar fi fugit de acasă și s-ar fi ascuns; cînd în cele din urmă cu mare greutate, prietenii l-au regăsit, era pe punctul de a se sinu-

Scanned with OKEN Scanner

cide. Dacă John Wilkes Booth nu l-ar fi asasinat, medicii presupun că ar fi murit în urma complicațiilor date de boala Marfan care afectează mai multe organe vitale.

Andrew Jackson (1767—1845)

A fost cu mult mai bolnav decît alți președinți: a suferit toată viața de dizenterie cronică și nu putea să ingere alimentele solide din cauza dinților. Abia vindecat de vărsat, a rămas cu o urticarie rebelă care îl chinuia îngrozitor acoperindu-i tot corpul. Datorită unei răni provocate de un glonț și care îi atinsese plămînul, expectora adeseori sînge și puroi. Plumbul îi zdrobise două coaste și se oprise în plămînul sting, dînd naștere la un proces putrid. Sfîrșitul său a fost foarte penibil: picioarele i se umflaseră în așa măsură încît nu se mai putea deplasa, fiind complet imobilizat.

Cu toate acestea a fost unul dintre cei mai mari președinți americani. Se spune că, în 1831, cu prilejul unei conferințe în care trebuia să se dezbată problema reparațiilor datorate Americii în urma războaielor napoleoniene, diplomații francezi, informîndu-se asupra stării sănătății președintelui și-au imaginat că, după toate probabilitățile această „epavă umană" nu va rezista la masa tratativelor și ei își vor putea impune astfel punctul de vedere. S-au înșelat însă amarnic, căci „epava" ascundea o rezistență de fier!

Grover Stephen Cleveland (1837—1908)

Cel de al 22-lea președinte al S.U.A. nu era nici el mai sănătos: suferea de un cancer al maxilarului sting. În cele din urmă a fost operat, realizîndu-se o extraordinară rezecție a maxilarului. Două zile mai tîrziu, un buletin medical, pe cît de optimist pe atît de inexact, anunța că președintele suferise... extracția unei măsele a cărei rădăcină era infectată. Ghinionul lui Cleveland a constat în faptul că, deși suportase o intervenție chirurgicală grea, al cărei procent de deces datorită anesteziei era, în vremea aceea, de 14%, nu a mai putut vorbi în urma operației. A fost necesar să i

Scanned with OKEN Scanner

se remodeleze un palat bucal din cauciuc vulcanizat. Cleveland și-a dus la îndeplinire cel de al doilea mandat prezidențial (1893—1897) și a murit la mult timp după aceea (1908) datorită unei crize cardiace.

Franklin Delano Roosevelt (1882—1945)

A condus destinele Statelor Unite pe un interval mai îndelungat decît oricare dintre predecesorii sau urmașii săi la președinție (3 martie 1933—12 aprilie 1945).

Despre Franklin Delano Roosevelt s-a scris enorm. Ales pentru prima oară în toiul celei mai grave crize economice pe care le-a cunoscut vreodată lumea capitalistă în general și S.U.A. în particular, Roosevelt a trebuit să facă față multor dificultăți. Devenind unul dintre conducătorii coaliției antihitleriste, Roosevelt a trebuit să facă față multor dificultăți. Devenind unul dintre conducătorii coaliției antihitleriste, Roosevelt și-a închinat cea mai mare parte din activitatea sa cauzei în slujba căreia luptau milioane de oameni de pe toate continentele — victoria asupra fascismului.

În ciuda unei activități prodigioase, copleșitoare am spune Franklin Delano Roosevelt nu s-a bucurat cîtuși de puțin de o sănătate corespunzătoare. Iată cum descrie debutul bolii, unul dintre fii săi, James Roosevelt[1]; „În ziua de 9 August 1921, în timp ce naviga în Golful Fundy, la bordul unui iaht, tata a alunecat și a căzut în apa rece ca ghiața. În aceea zi își sărbătorea cea de a 39-a aniversare și nu a bănuit că virusul poliomielitei îi atacase măduva spinării. A doua zi după această întîmplare, de care s-a simțit foarte stînjenit, el care se credea un bătrîn lup de mare, Anna, Elliot și cu mine l-am însoțit într-o nouă plimbare cu iahtul. La întoarcere, deși era transpirat și obosit, ne-a dus să ne scăldăm într-un lac aflat la vreo 2,5 kilometri depărtare. În costumele de baie încă ude, ne-am întors acasă, în pas alergător. Poștașul toc-

[1] Bruenn H.G.: Clinical note on the illness and death of President Franklin D. Roosevelt, în Ann. Int. Med., 1970.
Eliasberg W.G.: How long was Roosevelt ill before his death, in Dis. Nervous Syst., 1953.
MacIntire R. Twelwe Years with Roosevelt, London, Putnam and Cy. 1965.
Nicolas Baciu: L'Europe de l'Est trahie et vendue, Ed. La pensée universelle, Paris, 1984.

Scanned with OKEN Scanner

mai adusese ziarele și cîteva scrisori, așa că tata, fără să se mai schimbe, s-a instalat într-un fotoliu și s-a apucat de citit. După o jumătate de oră, un frison puternic, urmat de dureri sfîșietoare în tot corpul, l-au silit să se culce.

În dimineața următoare avea febră și nu putea mișca decît cu greu piciorul drept. Medicul din localitate i-a diagnosticat o „răceală". A doua zi, ambele picioare au devenit inerte. Peste douăzeci și patru de ore paralizia a cuprins aproape toți mușchii, de la piept în jos.

Un specialist cu renume, care-și petrecea vacanța într-o stațiune din apropiere, a diagnosticat greșit o „prindere" a coloanei vertebrale, recomandînd viguroase masaje ale celor patru membre. Așa cum aveam să aflăm mai tîrziu, tragica lui eroare a provocat agravarea leziunilor musculare, ceea ce nu l-a împiedecat pe distinsul specialist să ceară un onorar de 600 de dolari.

Pe măsură ce febra creștea și paralizia se accentua, suferințele deveneau din ce în ce mai acute. Ajunsese să nu mai poată suporta nici măcar învelirea cu un cearșaf. Abia peste zece zile, dr. Robert W. Lovett, un specialist din Boston, a identificat corect afecțiunea: poliomielită. Virusul pătrunsese mai de mult în organism, dar eforturile depuse ca și băile reci din 9 și 10 august agravaseră mult simptomele".

Odată instalată paralizia, i-au fost afectate tendoanele și mușchii membrelor inferioare. A supraviețuit în corset. Proteze dintr-un aliaj ușor îi îmbrăcau picioarele. Lansat în viața publică, cînd l-a lovit flagelul, în 1912, el a biruit teribilele sechele, obținînd președinția S.U.A. în Noiembrie 1932. Reales în 1936, în 1940 și la 7 noiembrie 1944, bate recordul sub aspectul longevității la președinție.

Președinții americani, conform unei tradiții, își încredințează îngrijirea sănătății corpului medical al Armatei sau Marinei Statelor Unite. „Deoarece oamenii care alcătuiesc această unitate sînt atît ofițeri, cît și practicieni, explică viceamiralul Ross T. MacIntire medicul său personal, într-o carte publicată după moartea lui Roosevelt. Și deoarece ei sînt constrînși, în ceea ce privește tot ce văd și ce aud, de disciplina serviciului militar, se poate, deci, conta pe discreția lor".

Roosevelt și-a încredințat îngrijirea sănătății după ce a ajuns președinte, în mîinile a doi reprezentanți ai marinei americane. Primul era maseurul său, George Fox, al doilea, medicul Ross. Acesta din urmă era medic oto-rhino-laringolog, avînd deci o specialitate mult departe de nevoile pacientului său. Se explică astfel seninătatea cu care a privit tot timpul starea sănătății prețe-

Scanned with OKEN Scanner

dintelui. „De la intrarea mea în funcție și pînă în 1942, a scris el, președintele n-a fost niciodată bolnav". Ar fi fost mai aproape de adevăr dacă ar fi declarat că n-a semnat nici un comunicat medical public privitor la starea pacientului său în cei nouă ani.

O boală gravă este camuflată de Ross, sub eticheta de gripă. Primul buletin prezentat la Casa Albă datează de la Crăciunul din 1943. În martie, mai și august, se vorbește de recidiva „gripei". În toamnă, viceamiralul MacIntire declară că Franklin Roosevelt prezintă o ușoară hipertensiune arterială, fără a-i preciza valorile.

Cei ce l-au văzut de aproape pe Roosevelt în ziua celei de a patra instalări a lui, la Washington, n-au uitat că se mișca cu greutate, n-au uitat cît de greu i-a fost să-și rostească discursul. Declinul sănătății era notoriu.

Paralizat în cele din urmă, suferind de hipertensiune și insuficiență cardiacă și, se pare, atins și de un cancer care i-ar fi grăbit sfîrșitul, nu a apucat să-și ducă la capăt cel de al patrulea mandat început în 1944. Comportamentul său din ultimii ani ai vieții pe plan politic se explică prin prisma sănătății sale. Cu prilejul deplasărilor, el era purtat în brațe de un sergent al armatei americane (Mike Reilly). Așa și-a făcut apariția de altfel și cu prilejul conferinței de la Yalta. Iată cum îl descriu cei care l-au văzut în ultima perioadă a vieții sale; „Aspectul feței sale este impresionant. Trăsăturile, slăbite, erau pline de riduri. Ele reflectau o intensă oboseală. Pielea, de culoare cenușie, părea străvezie. Cu glasul stins, părea indiferent și apatic la tot ce îl înconjura" (Locotenent Nerris Houghton).

În după-amiaza de 12 aprilie 1945, în vîrstă de numai șaizeci și trei de ani, Franklin Delano Roosevelt a suferit o masivă hemoragie cerebrală. Citeva ore mai tîrziu a murit.[1] Abia în 1970 s-a cunoscut numele maladiei ce-l submina cu adevărat pe Roosevelt. Doctorul Howard G. Bruenn, un recunoscut specialist american, și-a publicat într-o revistă observațiile privitoare la starea fostului său pacient. Din inițiativa doamnei Roosevelt, în martie 1944, dr. Bruenn a fost invitat la Casa Albă pentru a-l secunda pe dr. Ross în supravegherea medicală a președintelui.

„Franklin Delano Roosevelt, menționează dr. Bruenn, suferea de mulți ani, de arterioscleroză. Boala, după cum se știe, conduce la complicații cardiace și vasculare cerebrale, cu sfîrșit dramatic.

[1] J. Roosevelt: „Affectionately Franklin Delano Roosevelt", New York, 1959.

Scanned with OKEN Scanner

O electrocardiogramă arată că Franklin Roosevelt era deja victimă a unei prime complicații. O insuficiență a ventriculului cardiac stîng. Aceasta însemna că inima se epuizase compensînd în cursul anilor, creșterea presiunii sîngelui în artere. În cazul unei astfel de situații, se apelează la anticoagulante, care au proprietatea de a împiedeca formarea de cheaguri în sînge precum și la diuretice. Nu lipsesc tonicardiacele. Dr. Bruenn a recomandat repaus absolut la pat și bineînțeles medicația de rigoare, pe care președintele nu l-a acceptat decît parțial.

Tonicardiacele au permis să fie ameliorată insuficiența ventriculară. După cîteva zile, Roosevelt a putut părăsi patul. Dar la 26 mai 1944, s-a plîns de noi tulburări. Diagnosticînd o colică hepatică, rezultată, dintr-un exces de colesterol, dr. Bruenn descoperă, într-adevăr, prin intermediul unei radiografii, că vezica biliară era obturată de calculi.

Un alt eveniment neașteptat, la 5 august 1944: În cursul unei croaziere de repaus în Pacific, președintele Roosevelt face un mic infarct al miocardului. Un cheag sanguin îi obliterase o arteră coronariană. O porțiune de necroză, de cel puțin doi centimetri pe doi, consecutivă acestei obliterări, lezase inima. Sedativele calmează durerea. Tonicardiacele înlătură tulburările de ritm și starea de șoc. Îi sînt administrate și anticoagulante destinate să reducă extinderea cheagurilor sanguine."

În ciuda măsurilor luate, tensiunea arterială crește, iar la 18 noiembrie 1944 era 26/15 (culcat). Să ne amintim că aceste tulburări grave doctorul Ross le numise „gripă recidivantă".

Conform părerii și a altor specialiști, era mai mult decît evident că președintele Roosevelt se afla în stadiul ultim al bolii. În starea sa, deosebit de gravă, decizia de a se expune aventurii de la Yalta a constituit o mare eroare de rațiuni de ordin al puterii executive.

Lordul Moran, medicul personal al lui Winston Churchill, care l-a însoțit pe premierul britanic în toate deplasările sale, ori de cîte ori a avut prilejul, l-a studiat cu atenție și pe președintele Roosevelt. Astfel, cînd l-a întîlnit la Yalta, el a constatat că președintele american era foarte bolnav, prezentînd toate simptomele arteriosclerozei cerebrale într-un stadiu destul de avansat, ce nu-i lăsa de trăit mai mult de cîteva luni de viață... Toți indicii precursori atît în cazul atacului cît și al morții lui Roosevelt constituie ceea ce se numește „boala Alvarez", după numele medicului clinician care a descris boala. Le reproducem și noi, în cazul președintelui, cu mențiunea că pot fi întîlnite și în cazul altor personaje de care ne-am ocupat în lucrarea noastră, dar nu am mai dezvoltat

Scanned with OKEN Scanner

acest aspect pentru a nu ne repeta. Mai întîi, o modificare a scrisului președintelui. Doctorul Wladimir Gottlieb Eliasberg, neuropsihiatru de origine germană, care a practicat în Statele Unite, a avut ideea, în 1953, de a observa și compara eșantioane ale scrisului președintelui Roosevelt din mai mulți ani.

„Cu mult înainte de epoca Yaltei, constată el, acest scris este teribil. Seamănă mai mult cu cel al unui subiect atins de boala Parkinson. Sau cu cel al unuia ce suferă de o insuficiență circulatorie a sîngelui la nivelul creierului. Se ridică întrebarea dacă președintele n-ar fi trebuit să se retragă înaintea acestei întrevederi capitale, dacă Churchill și Stalin n-au profitat de boala de care suferea Roosevelt".

Dar există și multe alte indicii care demonstrează că „boala Alvarez" progresa la Roosevelt. Ea se evidențiază printr-o modificare intermitentă a umorului, prin somnolență, erori de ordin intelectual prin pierderi de memorie, o absență a coordonării în gîndire. Toate acestea datau de fapt încă din anul 1943. Era neobișnuit de irascibil și devenea foarte nervos cînd era nevoit să se concentreze un anume timp. Dacă unele lucruri îi necesitau timp de reflexie, schimba subit subiectul. Începuse, de asemenea, să aibă insomnii. Un ultim indiciu despre agravarea bolii Alvarez la Roosevelt în ultimele luni de viață: o preocupare continuă, transformată într-o oboseală ce-l devora, altera visul pe care-l purta în el de mulți ani: de a fi omul păcii, de a deveni în această postură, în istorie, mai mare decît Cezar, mai înțelept decît Socrate."[1].

Dwight Eisenhower (1890—1969)

Cel de al treizecișipatrulea președinte al Statelor Unite, generalul Dwight Eisenhower era în 1952 comandantul suprem al forțelor N.A.T.O. Susținut deopotrivă de republicani și de democrați, la 16 aprilie se instalează la Casa Albă, fără să fi visat vreodată la această înaltă funcție. Nu era genul său.

Considerînd-o ca o sarcină, a acceptat-o. Fire echilibrată, sobră, avea răbdarea unui elefant, capacitatea stoică de a primi loviturile fără să se clintească și mai ales o înclinare către compro-

[1] „Lumea azi", nr. 5, feb. 1990, p. 25. Traducere și adaptare de Vasile Crișan.

Scanned with OKEN Scanner

misuri, toate calităţi ce nu pot fi trecute uşor cu vederea. Avînd o educaţie aleasă, convins de preceptele religioase fără a fi bigot, şi-a făcut o dogmă politică din învăţătura biblică: „Cine scoate sabia, de sabie va pieri". „Nu am denigrat niciodată — va afirma Eisenhower — pe cineva. Nu am încercat să distrug pe nimeni, oricît nu aş fi fost de acord cu el". Acest simţ al concilierii şi al respectului pentru om l-a caracterizat întotdeauna, făcîndu-l să fie respectat şi stimat de toţi.

Misiunea ce-i va fi încredinţată nu era cîtuşi de puţin uşoară. Moştenirea lăsată de predecesorii săi, Roosevelt şi Truman, tradusă prin douăzeci de ani de guvernare democrată, însemna datorii imense. Conflictul corean, efortul militar datorat şi dezvoltării forţei nucleare, epuizaseră rezervele ţării. În plus, pe plan intern, avea să facă faţă lui Mac Arthur şi McCarthy, două personalităţi incomode, rupte de realitate şi mersul istoriei. I-ar fi fost greu unui politician, dar mai ales în cazul unui om lipsit de experienţă politică îi venea şi mai dificil. Eisenhower a învins toate greutăţile, în ciuda vîrstei sale: avea şaizeci şi doi de ani!

Organizator excelent, dotat cu o forţă de muncă puţin obişnuită, capabil de a înţelege şi orienta repede şi mai ales de a lua o decizie şi a o urmări pînă la capăt, preşedintele Eisenhower a înregistrat succese demne de invidiat şi mai ales atît de necesare Statelor Unite într-o perioadă critică. Menţionăm printre altele rezolvarea conflictului corean, ţinerea în frîu a celor doi senatori MacArthur şi McCarthy fără a-i ataca frontal, ameliorarea raporturilor cu U.R.S.S. şi Europa occidentală, ca să nu mai vorbim de destinderea cu China, prin retragerea Flotei a VII-a din largul coastelor chineze. Toate acestea, în ciuda unei vîrste înaintate şi a unei sănătăţi ce se deteriora cu rapiditate.

Coincidenţă nefericită, dar încă din primele zile de la instalarea sa ca preşedinte au debutat nişte dureri atroce abdominale, atît de puternice încît abia se putea ţine pe picioare. După un consult amănunţit s-a stabilit că suferea de boala Crohn sau ileită. Aceasta se manifestă prin îngroşarea mucoasei peretelui intern al intestinului gros, ce poate conduce la ocluzia intestinului. Evoluţia către cancer, deşi rară, nu este exclusă. Singurul tratament indicat este cel chirurgical.

În 1953, boala fiind la început, s-a considerat că nu era justificată operaţia. După trei ani, alte tulburări, mult mai serioase datorate hipertensiunii, au început să se manifeste: dureri de cap şi ameţeli puternice. Ameninţat de arterioscleroză, renunţă la fumat, deşi ani de-a rîndul fumase zilnic două pachete şi chiar mai mult.

Scanned with OKEN Scanner

Alimentele îi sînt administrate sub control, grăsimile de orice fel fiindu-i excluse. Cu toate aceste măsuri draconice, în cursul anului 1955, tensiunea atinge valori alarmante. Sînt de aşteptat, menţionează generalul Howar Snyder, medicul său personal, crize cardiace şi accidente vasculare celebrale. La 25 septembrie, în timpul nopţii are primul infarct. Este transportat la spitalul Fitzzsimons. Cu acest accident debutează etapa finală, marcînd de linul sănătăţii preşedintelui. În noaptea de 7 iunie 1956 boala Crohn atinge apogeul: ocluzie intestinală. Şansele de scăpare: unu din şase. Operaţia nu mai poate fi aminată.

La 25 noiembrie 1957, imediat după masă, este doborît de un atac cerebral. Nu mai poate vorbi. De fapt, avea greutăţi în vorbire de cîteva zile. Îşi revine reluîndu-şi activitatea. Între 1960 şi 1969, Dwight Eisenhower are patru infarcte. Între 16 şi 24 august 1968, medicii îl consideră de paisprezece ori mort din punct de vedere clinic. Suferă o nouă operaţie la intestine, datorită ocluziei ivite intempestiv. Mai mult, prezintă violente colici hepatice; este operat şi i se extrage vezica în care se găsesc şaisprezece calculi biliari.

Sfîrşitul nu este departe: o insuficienţă cardiacă globală se instalează ireversibil şi la 28 martie 1969, inima îi cedează definitiv. Ideea unui transplant cardiac a fost găsită de familie ca lipsită de logică...

John Fitzgerald Kennedy (1917—1963)

La 20 ianuarie 1961 Statele Unite aveau un preşedinte tînăr; patruzeci şi trei de ani. Imaginea pe care o oferea compatrioţilor săi era de robusteţe, optimism şi dorinţă de viaţă. Într-un cuvînt un conducător care prezenta garanţia unei guvernări prospere, dinamice şi în acelaşi timp capabile să facă faţă unei situaţii politice internaţionale nu tocmai roze.

Citind însă memoriile doamnei Rose Kennedy[1] se constată uşor că imaginea unui sportiv ce strălucea de sănătate, aşa cum

[1] Rose Kennedy: Le temps du souvenir, Paris, Ed. Stock et Albin Michel, 1874.

Histoire pour tous, nr. 164, dec. 1973, p. 92.

Blair J. et C., The Search for J.F.K., New York, Ed. Burkle)y, 1976.

Nichols J.: President Kennedy's Adrenals, J.A.M.A., 201, 129, 1967.

Sorensen T.C.: J.F. Kennedy, Ed. Gallimard, 1966.

Thorn G.W.: Diagnosis and Treatment of Adrenal Insufficiency, Springfield, Ed. C. Thomas, 1951.

o oferea fotografilor și camerelor de luat vederi, fiul său John, nu era cîtuși de puțin așa. Poporul american se înșela... Fișa medicală menționa o serie de maladii: tuse convulsivă, rujeolă, varicelă, scarlatină, toate mai înainte de a fi împlinit vîrsta de trei ani. Au urmat apoi, în anii adolescenței, alte afecțiuni: apendicită, inflamarea ganglionilor și icter, ultimele două însoțite de nenumărate recidive și complicate de un astm bronșic cronic. Într-un cuvînt, o copilărie chinuită de boli ce denotă un organism fragil și puțin imun la agenții patogeni. Dar, poate că toate acestea nu ar fi însemnat totuși ceva grav dacă nu s-ar fi ivit accidentul căruia i-a căzut victimă Kennedy la vîrsta de nouăsprezece ani. Este vorba de căderea nefericită în timpul unei partide de fotbal american cînd, student fiind, a suferit o fractură la coloana vertebrală. A încheiat cu viața sportivă și întreaga-i viață i se va desfășura de acuma înainte sub semnul acestui nefericit accident.

Are dureri dorsale care-l chinuie mereu și, ca urmare, satisfacerea stagiului militar este amînată. În 1941, în ciuda respingerilor repetate ale comisiei medicale, este primit în marină. Aflat pe o navă militară, în 1943, este grav rănit. Vasul este torpilat în largul insulelor Solomon. Vechea rană i se agravează și este spitalizat timp de șapte luni primind îngrijiri deosebite. Părăsește spitalul în cîrje, purtînd în sînge germenele malariei și rămîne pentru tot restul vieții cu o infirmitate chinuitoare. Purta în permanență un corset medical și patul pe care dormea avea o saltea așezată într-o ramă de scînduri, fiind subțire și tare ca lemnul. De asemenea, la pantoful stîng avea un brant ortopedic gros de șase milimetri.

În 1948, pe cînd întreprindea o călătorie în jurul lumii, Kennedy cade bolnav. Este internat de urgență în spitalul american de pe insula Okinawa. După primele îngrijiri, atunci cînd starea sănătății îi permite, este transportat la Boston, în clinica Lahey unde a fost îngrijit mai întîi, de doctorul Bertels; apoi la Peter Bent Brigham Hospital. Diagnosticul nu mai este îndoielnic: este pus de cel mai reputat specialist în maladiile suprarenale, doctorul George Widmer Thorn. Kennedy suferă de boala Addison. Simptomele acesteia sînt evidente: tenul său bronzat chiar cînd nu se expunea razelor solare, crampele pe care le avea, tensiunea sa scăzută, zgomotele surde percepute la auscultarea cordului său, dureri abdominale difuze, starea de oboseală constantă și pierderi în greutate. Începe un tratament cu cortizon, produs pe care îl va lua pe tot parcursul vieții sale, dimineața, sub formă de pilule. Mai tîrziu, cînd va ajunge președinte, Kennedy va ascunde cu

Scanned with OKEN Scanner

grijă boala de care suferea. Se teme de reacţia publicului, în cazul în care natura suferinţei va fi divulgată. Drept urmare, interzice cu fermitate celor din jurul său să pronunţe sau să divulge numele maladiei. „Dacă vă veţi vedea obligaţi, rec manda el, menţionaţi doar o insuficienţă suprarenală, compensată de o medicaţie simplă, luată pe cale bucală".

Cînd intră în politică şi-şi începe campania de viitor senator, în 1952, America se preface a-i ignora suferinţele pe care Kennedy le domină cu stoicism.

Legat de comportamentul lui Kennedy ca om politic, uneor mai puţin inspirat, este important să facem unele precizări medicale privind implicaţiile maladiei de care suferea. Astfel, specialiştii sînt unanim de acord că tulburările psihice constituie un simptom major în formele cronice ale maladiei Addison, însoţite de cele mai multe ori de dereglări neurologice. George Widmer Thorn, care a fost consultat în repetate rînduri de Kennedy[1] menţionează că suferinzii de boala Addison sînt în general apatici sau negativişti, iritabili şi prezintă depresiuni psihice persistente. La rîndul său, profesorul elveţian doctorul Werner Stoll[2] a confirmat că toţi aceşti bolnavi suferă în plus de slăbiciuni musculare extreme, insuficienţe funcţionale multiple, tulburări ale memoriei şi insomnii rebele. Pe ansamblu, aceşti specialişti susţin că boala Addison este însoţită de tulburări cerebrale, asemănătoare schizofreniei şi cu halucinaţii. Orice tratament trebuie să se facă pe baza unei terapii psihiatrice.

Totodată, un tratament pe termen lung cu cortizon antrenează după sine de cele mai multe ori efecte secundare pe plan psihic. Muşchii slăbesc, infecţiile cutanate sînt favorizate, ca şi tendinţa la obezitate şi demineralizarea oaselor. Adesori cortizonul provoacă tulburări digestive şi perforaţii, declanşînd hemoragii interne.

Mulţi autori apreciază cortizonul ca un drog halucinogen. A fost chiar denumit în spitale drept „opiumul bogaţilor".

Maladia Addison se întîlneşte cu o frecvenţă de patru la un milion de indivizi şi, prin manifestările sale, mai ales pe plan psihic, prezintă o deosebită importanţă atunci cînd bolnavii ocupă funcţii publice importante. Lucrurile se complică în mai mare măsură mai ales dacă există o tendinţă refractară la sfaturile medicului curant, cum este cazul preşedintelui Kennedy. De pildă aces-

[1] Ed-C. Thomas, C.W. Thorn: Diagnosis and Treatment of Adrenal insufficiency, Thieme Verlag, Springfield, 1953.
[2] Wi. Stoll: Die Psyhiatrie des Morbus Addison, Stuttgart, 1953.

Scanned with OKEN Scanner

ta, după cum ne relatează Janett Travell, doctorul său personal, a recurs la injecții cu amfetamină pe care i le administra doctorul Max Jacobson. Această substanță are efect de doping, fiind contra indicată și pentru comportarea sa contrară eticii medicale, doctorului Jacobson retrăgîndu-i-se dreptul de liberă practică.

Cei care l-au studiat îndeaproape pe Kennedy sînt de părere că acesta, fiind conștient de bolile ce-l măcinau cu încetul, dar inexorabil, căuta să ia totul de la viață, fie că era vorba de putere s-au altceva. S-a vorbit mult de tinerele femei ce erau aduse cu discreție de secretarii săi. Ne vom opri puțin asupra acestui aspect, din punct de vedere a implicației medicale[1].

Se vorbește mult că sistemul de securitate al Casei Albe se bucură de reputația de a fi invulnerabil și de a ascunde de ochii curioșilor orice venire sau plecare neoficială a președintelui, dar nu numai a acestuia ci și a altor persoane care-l însoțesc, în situațiile cele mai diverse.

În ciuda eficacității, devenite legendare, a serviciului de securitate, în jurul alcovului lui Lincoln de la Casa Albă, s-au iscat numeroase relatări.

În zilele noastre, de exemplu, în seara faimoasei întîlniri la vîrf Kennedy-Hrușciov, în 1961, s-a spus că președintele s-a deplasat la o proprietate luxoasă aflată la Palm Beach, fiind însoțit de doi prieteni, dintre care unul era un fost coleg de liceu. Ușa locuinței le-a fost deschisă de două fermecătoare tinere. Într-un mod tacit, unul dintre însoțitori s-a eschivat și a dispărut discret, iar celălalt împreună cu președintele au intrat și rămas în noaptea aceea pînă dimineața...

S-a relatat pe de altă parte că era de notorietate existența a două tinere femei extrem de frumoase ce făceau parte din schema personalului prezidențial și care-l însoțeau pe John Kennedy în toate deplasările sale. Ele erau solicitate la orele cele mai neobișnuite pentru „conferințe" urgente care se prelungeau nu odată cu „misiuni" transcontinentale făcute cu avioanele aparținînd U.S. Air Force. Or toți știau cît de puține cunoștințe de steno-dactilografie posedau aceste două tinere femei și imaginația anturajului prezidențial mergea destul de departe, mai ales cînd cele două superbe „însărcinate cu misiuni" se întorceau la locuințele lor vizibil extenuate...

În timpul verii, cînd membrii familiei Kennedy plecau în vilegiatură la Cape Cod, apărea un grațios corp de balet de domnișoare ce luau în stăpînire etajele superioare ale Casei Albe unde

[1] Luc Windeck; Figaro magazine, 30.05.1987, p. 80

Scanned with OKEN Scanner

președintele continua să lucreze neobosit. În toate deplasările sale, el era în permanență înconjurat de tinere femei și bărbați atrăgători care îl escortau pînă în apartamentele particulare, chiar cînd își schimba hainele, se odihnea, lua o gustare sau își făcea siesta. Căci acest permanent vîrtej era cea mai eficace perdea de fum. Ce făcea cu adevărat? Ce se ascundea îndărătul acestui piperat manej? E aproape imposibil de știut și faptul descumpănea chiar și pe cei mai abili curioși.

Este adevărat că Kennedy nu a comis niciodată imprudența de a se plimba în toiul nopții pe o stradă pustie, de mînă cu o prietenă de ocazie. Nu există nici un fel de afirmație făcută în public, cărți, înregistrări telefonice sau fotografii de femei pe care să le fi frecventat pe timpul mandatului său.

Succesorul lui Kennedy, Lyndon Johnson, a alimentat din abundență cronica cu aventuri cu femei înaintea alegerii sale prezidențiale. Atunci nu era decît șeful majorității din Senat și a putut fi văzut adeseori în automobil alături de o seducătoare femeie din Georgetown sau dînd tîrcoale camerelor prietenilor săi invitați la ranch-ul său din Texas. El a știut totodată să evite martorii oculari și tactica sa consta în a se lăuda în permanență cu formidabilul apetit sexual ce-l avea. Se comporta astfel încît nimeni nu știa ce să creadă că este adevărat....

Se spune că în ziua cînd a ajuns președinte, ar fi fost zărit în chiar aceiași seară curtind cu insistență o frumoasă reporteră blondă pe care o îmbia să-și petreacă noaptea la ranchul său. Nu a reușit s-o convingă. Este adevărat că imaginea acestui bărbat elegant și sobru nu te duce cu gîndul prea ușor la un sfărîmător de inimi.

Lui Merriman Smith, mult timp responsabil cu serviciul de presă al Casei Albe, îi făcea o adevărată plăcere să distreze pe tinerii jurnaliști cu povești piperate privindu-l pe Franklin Roosevelt al cărui tren făcea naveta de la Washington la Hyde Park din New York și trăgea pe o linie moartă din New Jersey pentru a permite actriței Lucy Mercer Rutherford să urce în tren. Dar, așa cum mărturisește și Smith, Roosevelt știa să ascundă cu grije orice indiciu material. Ca și alții, nu ignora faptul că în puritana Americă, se juca cu focul și o persoană rău intenționată putea în orice moment să provoace un scandal ce-i putea fi fatal.

Legat de Kennedy s-a vorbit mult despre un episod semnificativ și nu lipsit de importanță. Într-o zi din vara lui 1963, președintele S.U.A. a apărut la orele 12,30, fără a se fi anunțat, într-un hotel din apropiere de Casa Albă. Agenții serviciului se-

Scanned with OKEN Scanner

cret supravegheau cu discreție cartierul. La puțin timp după aceea s-a dus în casa lui Bing Crosby, pe care o frecventa deseori... Se pare că afecțiunile la coloană determină o exacerbare a instinctului genezic. Cert este că în urma eforturilor din acea zi, vechea sa rană din timpul războiului de la coloană l-a făcut să sufere îngrozitor, obligîndu-l să poarte din nou corsetul ortopedic pe care-l părăsise cu cîțiva ani mai înainte. Puțin timp mai tîrziu, la Dallas, același corset l-a forțat să stea drept cînd primul proiectil l-a atins. Se știe că abia cel de al doilea i-a fost fatal nefericitului președinte... Am dat aceste amănunte nu cu scopul ascuns de a provoca un anume gen de senzație, ci de a face legătură între istorie și medicină.

Kenny O'Dounell aflat în preajma sa, a făcut cunoscut că John Kennedy nu se despărțea de cîrjele din duraluminiu, pe care le ținea ascunse pe dușumeaua automobilului cu care se deplasa. Se dispensa de ele doar cînd intra în sălile în care îl aștepta publicul. Cu sforțări supraomenești, pășea pe estradă drept, surizînd.

Disimulîndu-și cu greu suferințele, imediat după căsătoria sa cu Jacqueline Lee Bouvier, o tînără reporteră de origine franceză, își va petrece cea mai mare parte a timpului culcat[1]. La 21 octombrie 1954 se internează într-un spital ortopedic din Manhattan, New York, pentru a fi supus unei extrem de dificile operații. În locul discului cartilaginos dintre vertebrele a șasea și a șaptea, chirurgii au fixat un disc foarte subțire de oțel, acoperit de un strat și mai subțire de substanță plastică îmbibată cu antibiotice. Dar șocul operatoriu a avut drept urmare o decompensare bruscă și starea îi va fi atît de gravă, încît i se administrează o ultimă împărtășanie. Apare și o complicație datorită unei infecții stafilococice, necesitînd o nouă intervenție după un interval de patru luni. Iarăși este pe punctul critic, scăpînd ca prin minune, se refac e însă cu greu, iar Jackie îl îngrijește cu devotament. La 25 decembrie 1953 părăsește spitalul, mult ameliorat. Operația reușise, dar chirurgii au descoperit cu acest prilej că pacientul avea piciorul stîng cu doi centimetri mai scurt și această infirmitate îi măcina, sistematic, la fiecare pas, șira spinării. Intervenția chirurgicală durase ore întregi, bolnavul a fost îmbrăcat cu un corset de oțel care-i strîngea corpul. John a început prin a refuza această teribilă proteză. Atunci Jacqueline a intervenit, l-a rugat, apoi se spune că l-ar fi și amenințat (?) și sub

[1] Le Point, nr. 131, 24 mars, 1975, p. 81.

Scanned with OKEN Scanner

presiunea psihologică a femeii pe care o iubea, John Kennedy a primit soluția propusă de medici, inclusiv riscul de a fi, toată viața, în mare măsură, un infirm.

Timp de șase luni John a stat culcat cu fața în jos pe patul de spital. Un dispozitiv special îi îngăduia să citească și să scrie în această poziție incomodă. A profitat de timp și și-a revizuit și încheiat cartea „Profiluri de oameni curajoși", a pregătit cîteva articole de politică internă americană, dar, mai presus de toate, a pus la punct, sub aspectele practice, decizia de a candida la postul de Președinte al Statelor Unite.

Copilul Kennedy a fost profund nefericit: John era, în continuare un martir condamnat la suferințe fizice atroce. Jackie se simțea torturată de urmările nefericite ale repetatelor sarcini pierdute prematur. O persoană din intimitatea lor, cum a fost Mary Gallagher, se arăta foarte uimită, pînă la stupefacție, de felul în care John Kennedy „își punea masca admirabilă a zîmbetului" la cîteva clipe după ce, în umbră, pe ascuns, fața îi era convulsionată de grimase ale suferinței.

Decompensarea bruscă și infecția, care au complicat operația sa de disc, s-au datorat bolii Addison. Primul care va vorbi, la puțin timp după moartea lui Kennedy, despre această boală, va fi Theodore C. Sorensen, purtătorul de cuvînt al viitorului președinte, cu prilejul unei deplasări la Paris. Iată ce a spus: „Deși nu se plîngea niciodată de suferințele încercate, utiliza și transporta, de la un capăt la altul al țării, mai multe pilule și poțiuni decît pot încăpea într-un dispensar. Această deficiență endocrină a dat naștere la tot felul de zvonuri cu privire la starea sănătății sale, ele devenind o obsesie de-a lungul anilor. Rolul pe care îl aveam și care mă obliga să exercit și legătura dintre ziariști și medici, îmi permitea să știu cît de mult ținea John ca publicul să nu creadă că nu este în stare să înfrunte oboseala unei campanii și povara președinției sau că riscă, în cazul că va fi ales, să moară înainte de expirarea primului său mandat. Cu excepția operației efectuate la coloana vertebrală, nici o internare a sa în spital, indiferent din ce motive, n-a fost făcută publică, fapt ce mă constrîngea să găsesc tot felul de scuze pentru a decomanda sau amîna reuniunile la care trebuia să ia cuvîntul. Era una din îndatoririle pe care le detestam cel mai mult". Deși se simțea atît de rău, totuși nu a lipsit nici măcar o singură zi de la Casa Albă, în ciuda unor dureri intense ce-l chinuiau fără încetare. Dacă Kennedy oferea celor neștiutori imaginea vitalității, spatele său îl supunea în permanență unui adevărat supliciu. Corsetul său basculant îl însoțea, ca și medicamentele, pretutindeni.

Scanned with OKEN Scanner

Un corset, trei băi calde zilnic, repaus pe o saltea încălzită electric după masă, exerciții de gimnastică înainte de cină, puțin înot în fiecare zi, în piscina încălzită a Casei Albe, masaje, toate acestea erau mai mult paliative pentru răul care îl chinuia, dar îi aduceau o ameliorare a stării sale generale. Durerea, în ciuda tuturor acestora, nu-l părăsea.

„Nu se plîngea niciodată", afirma medicul său personal. Perioadele bruste de tăcere lăsau să se înțeleagă că spatele îl supăra groaznic, dar el nu se plîngea niciodată.

În mai 1961, cu prilejul unei vizite oficiale la Ottawa, președintele trebuia să sădească un arbore: brusc durerea în spate l-a doborît. La întoarcerea acasă, văzîndu-l cum alunecă încet și cu multe precauțiuni în cada de baie, mi-am dat seama — continuă confesiunea medicul său personal — cît de mult suferea.

La reîntoarcerea la Washington după o vizită făcută la Paris, a fost obligat să meargă în cîrje. Dar, refuzînd să ofere imaginea unui infirm, le arunca în momentul cînd pășea pe ușa Casei Albe. Tot în acea perioadă, cu prilejul unui discurs, a fost nevoit să vorbească așezat pe scaun și să le anuleze pe celălalte programate.

Adeseori se simțea mai bine, dar de multe ori îi era rău. „Depinde de vreme, de politică și de altele" glumea el; dar întotdeauna avea dificultăți la urcatul scărilor.

Tradiția cerea ca președintele să inaugureze sezonul de baseball aruncînd prima minge. El se achita de această sarcină cu prudență, dar, ca pe oricare alt lucru pe care-l avea de făcut, voia să-l facă cît mai bine cu putință și se antrena în secret pe peluza Casei Albe. Juca foarte rar golf și cînd o făcea era contra dorinței sale. Spatele său nu-i permitea să ia copiii în brațe ori de cîte ori ar fi voit-o.

Președinția, deși departe de a-i solicita aceeași anduranță fizică ca și campania electorală, însemna totuși pentru Kennedy lungi ore de lucru, o activitate neîncetată și o concentrare permanentă. Cu toate acestea arareori își încetinea ritmul, în ciuda durerii care îi sfredelea spatele.

Gimnastica severă pe care o practica în fiecare zi sub supravegherea Dr. Hans Kraus, un reputat specialist new-yorkez, avea efecte binefăcătoare. Printre altele, ea îl menținea în formă. Fotografiile care îi scoteau în evidență fața buhăită îi răneau vanitatea, dar greutatea corpului i s-a stabilizat în cele din urmă la 85 kg nu însă fără a se supune la perioade stricte de regim. În acest sens, se spune că în ziua dinaintea unei apariții la televiziune, renunța la desertul său favorit: o cremă cu ciocoaltă.

Scanned with OKEN Scanner

Avea cîteva riduri în plus, tîmplele îi erau grisonate și, așa cum afirmă Dave Powers „poseda din ce în ce aerul unui președinte". În ciuda stării sănătății sale, a durerilor chinuitoare, umorul nu-l părăsea niciodată și invariabil avea pregătită o glumă, o vorbă de spirit care stîrnea buna dispoziție a celor din jur, făcîndu-l de fiecare dată să fie în centrul atenției.

Lyndon Johnson (1908—1969)

Ajuns datorită unei întîmplări nefericite președinte al Statelor Unite, Lyndon Johnson a fost o personalitate controversată. Temperament vulcanic, se comportă ca un adevărat suveran, vorbind cu cei din jur într-un limbaj colorat. Întreaga sa atitudine, dezvăluită acum publicului, este incredibilă.

Fire disprețuitoare, profera cu ușurință imprecațiuni și avea mania să fie filmat continuu, chiar atunci cînd plonja gol obligîndu-și și oaspeții să facă la fel, în piscina Casei Albe. Nonșalanță sau... altceva! Își scarpină pe sub cămașe burta și primește consilierii în cele mai insolite ipostaze. Orbit de putere, Johnson nu-și dă seama că a depășit de mult limitele unei decențe elementare. Își umilește colaboratorii și mai ales își exprimă neîncrederea în ei, manifestînd o înclinație bolnăvicioasă de a-i tortura moral. De aici și pînă la a pune la cale, în S.U.A. interceptarea convorbirilor telefonice, e un pas. Și-l face. Nu reușește să-și domine îndoielile, luînd hotărîri în ultimul moment.

Medicii îl consideră ca fiind măcinat de impulsuri necontrolate și accese maniace. Vorbește mult, pe un ton monocord, repede, cu un debit surprinzător. Nu știe să-și facă prieteni, iar cei pe care îi mai are, îl părăsesc absolut toți. În 1968 se decide să abandoneze politica și se retrage la ranch-ul său, unde după mai multe infarcte moare peste un an.

Richard Nixon (n. 1913)

A fost comparat cu Ianus, de-a lungul întregii sale cariere politice, nefăcînd altceva decît să-și ascundă jocul și să privească pe furiș la alții.

Scanned with OKEN Scanner

Activitatea și unele succese nu-i pot fi negate. Inițiator al destinderii cu U.R.S.S., reia relațiile cu R.P. Chineză și oprește războiul în Vietnam, ca să nu enumerăm decît cîteva realizări. Succese certe, dar i se poate imputa în același timp și un șir de acte cîtuși de puțin demne: astfel, se știe că a aprobat lansarea asupra Hanoiului a bombelor cu bile, o armă extrem de ucigătoare și îndreptată asupra populației civile, autorizarea operațiunilor clandestine ce au condus în final la uciderea lui Salvador Allende, în Chile, construcția rachetelor „MIRV" cu mai multe focoase nucleare, ca să nu mai vorbim de scandalul Watergate.

Desigur, Nixon îi respecta pe toți și dorea să fie informat deopotrivă atît despre colaboratorii și prietenii săi, dar mai ales despre adversari. Nu-și alegea metodele, orice cale fiind bună, inclusiv a spionajului intern.

Caracterul lui Nixon trebuie să fie explicat, spun psihanaliștii, în copilăria sa, în sărăcia și viața dusă pînă la o anumită vîrstă, plină de privațiuni. Astfel, se naște în sufletul copilului un sentiment de ură, față de toate sistemele, cîteodată chiar față de toți oamenii.

Pe tatăl său îl acuză, făcîndu-l responsabil de sărăcia cunoscută în copilărie, iar pe mama sa o respectă, mergînd pînă la a se identifica cu ea. Ea este doar cea care ține casa. În naivitatea sa de copil, își imaginează că este preferatul ei; dar se înșeală. Mai avea un frate, Harold. Bolnav de tuberculoză — boală de care va sucomba în cele din urmă de altfel — mama sa Hannah pleacă departe de casă în căutarea unei slujbe, pentru a-și îngriji copilul ce se stingea văzînd cu ochii. Richard este gelos.

După dispariția fratelui său, întreaga afecțiune a mamei sale se revarsă din nou asupra sa. Pe acest fundal extrem de complex apare un element nou: dorind să-i insufle o rigoare morală cu ajutorul credinței, Hannah îl duce cu regularitate la biserică. Și dacă povețele recomandate pot fi sintetizate în cuvintele „umilințele, slăbiciunea, nevoile trebuie combătute", Richard, în mintea lui fragedă, le interpretează în felul său: „folosește toate mijloacele, pentru a le face față". Este un proces pe care psihanaliștii îl cunosc. L-am întîlnit pe parcursul lucrării în mai multe cazuri. Ca urmare, Richard Nixon devine un om ascuns, închis în el, un introvertit. Astfel, ne explicăm caracterul său — vorbeam de Janus la început — dorința de a se îmbogăți — sărăcia din copilărie — și lupta pentru a se afirma.

Acest germene de personalitate va evolua în adolescență în aceeași direcție, datorită împrejurărilor. În timpul studiilor are

Scanned with OKEN Scanner

de întîmpinat nenumărate obstacole și este nevoit să facă față unor greutăți de tot felul. Pentru a le surmonta, Richard luptă cu armele sale favorite, care îi aduc porecla de „Tricy-Dick", adică „Richard-șiretul". Personalitatea îi este de acuma formată; ajuns la apogeul carierei sale — de la un birou de avocatură, în fotoliul prezidențial — nu va face altceva decît să-și practice, ori de cîte ori va fi cazul, metodele verificate și care i-au adus succes: intrigi, calomnii, lovituri sub centură, etichetarea adversarilor, într-un cuvînt o strategie de a-și înșela adversarii, metode puse în slujba unui singur țel: interesul său personal.

Personalitate ambiguă, plin de febrilitate, caută legături la polul opus. Meticulos pînă la manie, avînd în față scopul propus, își controlează și modelează gesturile și vocea pentru cel mai neînsemnat discurs. Are totuși un handicap: îi este teamă de mulțime. Are fobie de oameni — vezi Nicolae Ceaușescu. Treptat maladia de care suferea, psihonevroza, se face tot mai mult evidentă. Tulburările de comportament sporesc. Discută ore întregi, o adevărată logoree, cu adjuncții săi despre cele mai neînsemnate lucruri. Se izolează complet, interpunînd între el și restul Statelor Unite o superechipă de agenți și personaje gata să execute orice. De pildă, interceptările telefonice. Nu își iubea poporul, poate chiar că îl ura. Cum se poate explica altfel dezvoltarea serviciilor secrete pentru controlarea inamicului intern. Pentru spionarea țării. „O armată clandestină, avînd ca obiectiv cetățenii americani", menționează P. Accoce și P. Rentchnick pe bună dreptate. Și gîndul ne zboară la altcineva... Un alt simptom: dacă Johnson cerea să fie filmat, Nixon voia să fie înregistrat, absolut totul, de la decizii politice pînă la fraze banale. În seifurile de la Casa Albă se acumulau pe zi ce trecea, sub președinția sa, kilometri de bandă magnetică.

Cititorul are acuma imaginea lui Richard Nixon, un om bolnav, care, așa după cum afirma Freud, isteria (de care suferea) reprezintă după fobie, cel mai înalt grad de nevroză. O psihonevroză obsesivă, cu impulsuri de sinucidere. Dezaprobat de propriul său popor în urma afacerii Watergate, demisionează la 9 august 1974, retrăgîndu-se la San Clemente. Va mai reveni în viața politică pentru a îndeplini, pe linie de Stat sau pe cont propriu, unele misiuni în diverse țări.

Un ultim amănunt: întotdeauna intrigile și înșelăciunile îi reușiseră, cu excepția celei din urmă, care, datorită extinderii nevrozei ce i-a întunecat judecata, i-a cauzat căderea...

Scanned with OKEN Scanner

Winston Leonard Spencer Churchill (1874 — 1965)

Puține sînt cazurile consemnate de istorie în care viața unui om de stat să fi fost descrisă de medicii care l-au îngrijit. Winston Churchill oferă un caz fericit pentru cercetători și aceasta datorită medicului său personal, Charles Wilson, lord Moran, care în ultimii douăzeci și cinci de ani ai vieții ilustrului său pacient i-a fost nu numai medic, dar și confident și prieten, iar mai presus de toate, un fin observator care nu a pregetat să ne lase o carte deosebit de prețioasă[1].

Winston Churchill s-a născut la Blenheim Palace (Oxfordshire) în 1874. Și-a format educația în spiritul sobru și aspru de la Harow, colegiu reputat de la periferia Londrei, apoi la școala militară de la Sandhurst. A luptat în Cuba, sub Valeriani Weyler, general spaniol. A participat la expediția de la Kartum, cu generalul Kitchener. A făcut parte din armata aflată în Transvaal. A fost deputat conservator, apoi liberal, la Oldham (1900). Ca subsecretar de Stat pentru colonii, apoi ca ministru la Comerț, la Interne, la Finanțe, de Război și la Amiralitate se face remarcat în Parlament prin discursurile bătăioase pe care le rostește. Își repeta cuvîntările în fața oglinzii, făcîndu-i o deosebită plăcere să se contemple în acțiune.

Prim ministru (1940—1945 și 1951—1955), lider al partidului conservator, el a fost animatorul efortului de război britanic și unul dintre cei trei mari protagoniști ai victoriei coaliției antihitleriste. Se pare că la Yalta a fost acela care a cedat[2] într-un mod rușinos în fața pretențiilor lui Stalin, abandonînd țările din răsăritul Europei, printre care și România, o veche aliată și mai ales țară care a contribuit în mod hotărîtor la scurtarea războiului, prin uriașele jertfe umane și materiale.

Atît medicul său personal cît și aceia care l-au cunoscut, nu l-au apreciat a fi un om politic de anvergură, ci mai de grabă înclinat spre aventură, cutînd evenimentul. Știa să mobilizeze mulțimile, să găsească cuvinte simple, ce aveau darul să înflăcăreze. Era un om solitar, critica totul și în același timp un apărător al cauzelor pierdute. În pofida războiului, continua să se îmbrace elegant, uneori excentric. Nu se despărțea niciodată de ceasul

[1] Charles Wilson, lord Moran: „Winston Churchill, the Struggle for Survival (1940—1965), London, 1966.

[2] Contea A., Yalta ou le partage du monde, Paris, Ed. Robert Laffont, 1968

Scanned with OKEN Scanner

său eduardian, legat cu un lanț gros de aur, care-i atîrna de-a curmezișul vestelor sale somptuoase. Conform unor principii personale numai de el știute, făcea baie de două ori pe zi, dimineața și după siesta de prînz, pe care nu și-o refuza niciodată, indiferent de împrejurările în care se afla. Pentru efortul permanent pe care îl făcea zilnic, băile îi întăresc tonusul și îi conferă și culoarea roz, de bebluș îmbătrînit. Gurmand, este în același timp și un mare amator de whisky — în cantități mari și în doze zilnice — ca și de trabucuri negre, imense, care i-au devenit sinonime. Nu suportă în preajma sa personaje de prim plan, plăcîndu-i să domine, să fie ascultat. În permanență surescitat, îi place de asemenea să fie în jurul lui agitație. Grandilocvent, cu un umor debordant, face ironii răutăcioase și se manifestă exploziv, fie că e vorba de bucurie sau supărare. Dar are și momente de depresiune, cînd spune că are „cîinii săi negri"; e singur, melancolic, decurajat. Momentele nu sînt rare și sînt caracteristice psihozei maniaco-depresive, o maladie psihică gravă.

Depresiunile sale sînt alimentate de trei surse. Prima o reprezintă privațiunea precoce de afecțiunea părintească. Churchill s-a născut prematur, la șapte luni. Deoarece Jenny, mama sa, nepăsătoare pînă la a-și pune în pericol sarcina, a participat la o vînătoare cu copoi căzînd de pe cal. Foarte mondenă, însoțindu-și frecvent soțul în călătorii îndepărtate nu s-a arătat a fi, nici după nașterea înainte de termen, o mamă atentă. Winston a fost crescut de o doică, a cărei fotografie o va păstra asupra sa pînă la moarte, lăudîndu-i, adesea, calitățile. Carența afectivă a condus la dezvoltarea agresivității și hiperactivității sale de a se afirma.

A doua cauză a depresiunilor lui Churchill o constituie un ușor defect la vorbire, care îl afectează enorm.

Al treilea motiv al exceselor depresive provine din complexul de inferioritate dobîndit ca urmare a eșecurilor sale militare din 1917.

În afară de rolul jucat în cursul unor evenimente istorice epocale (înainte, în timpul și după cel de al doilea război mondial), Winston Churchill a oferit contemporanilor săi o existență complexă, tumultoasă și contradictorie. Iată de ce, mărturia unui om de știință prin observațiile, scenele sau replicile relatate ca și prin interpretările valoroase de medicină, reprezintă o contribuție deosebit de prețioasă în domeniul patologiei istorice.

Dialogul angajat între medic și neobișnuitul său pacient îmbracă de la început forma confesiunii. „Winston — scria Moran — își dădea seama că, pentru a-l putea îngriji nu trebuia să-mi ascundă nimic; îmi luasem obiceiul ca, părăsind Downing Street

Scanned with OKEN Scanner

nr. 10, Chequers sau Chartwell (domeniul familiei Churchill situat în apropierea Londrei) să notez uneori pe dosul unui plic tot ce spunea, spre a reuni apoi elementele investigației și a descoperi pe baza lor cauza tulburărilor lui. Cu ajutorul notițelor, redactam seara sau noaptea convorbirile avute". Și, în continuare: „...nu puteam altera faptele, așa cum nu pot fi falsificate experiențele de laborator".

La 27 decembrie 1941, Churchill escortat de cabinetul său militar și lordul Moran se afla la Washington, pentru a discuta cu Roosevelt strategia ce urma să fie adoptată împotriva Germaniei naziste. În noaptea care a urmat, Churchill s-a deșteptat brusc cu respirația blocată, cuprins de panică. O ghiară îi strîngea pieptul și durerea aproape insuportabilă, iradia spre umărul stîng. Lordul Moran a diagnosticat fără greutate o angină pectorală. Evoluția nu putea fi previzibilă, iar crizele se puteau succeda și complica cu un infarct și chiar moartea. Churchill și medicul său și-au păstrat sîngele rece și secretul privind starea sănătății premierului. Dacă ar fi dezvăluit despre ce boală este vorba sau chiar consultat pe specialiștii americani, ar fi însemnat un dezastru. Sub pretextul oboselii cauzate de călătorie; Churchill a rămas la pat, în repaus absolut, administrîndu-i-se sedative pentru calmarea durerilor și vaso-dilatatoare pentru activarea circulației. Patruzeci și opt de ore mai rîrziu, Churchill ia parte la discuții ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat.

Moran avea o sarcină extrem de grea: era responsabil de sănătatea omului care conducea destinele țării sale și nu numai atît, căci prin contribuția la înfrîngerea Reichului hitlerist își lega soarta de zeci și sute de milioane de oameni.

Churchill avea 65 ani — deci nu se mai putea spune că era tînăr — cînd a preluat conducerea guvernului de coaliție după eliminarea „conciliatorilor" și se bucura de o sănătate deplină. Cufundat complet în sarcinile pe care le avea de îndeplinit într-un moment decisiv pentru viitorul poporului englez, premierul englez trăia într-o permanentă stare de tensiune; nu era de loc ușor, mărturisea Moran, de pătruns în intimitatea unui astfel de om. Impulsiv, încăpățînat, indiferent față de convenințe, acceptase cu greu opinia celorlalți membri din cabinet de a fi supravegheat de un medic. În aceste condiții delicate, ca să nu spunem dificile, lui Moran i-a trebuit multă răbdare și tact pentru a-i cîștiga, puțin cîte puțin, încrederea. „Cînd pătrundeam în biroul său, își lăsa cu regret lucrul pentru a-mi spune: nu vedeți că sînt extrem de ocupat, că am de rezolvat sarcini urgente? Era de altminteri

Scanned with OKEN Scanner

într-o formă excelentă și nu avea nici o nevoie de mine. Nu tolera să fie sustras un singur minut de la munca sa...."

Zilele și nopțile frămîntate din timpul celui de al doilea război mondial au fost privite și redate prin prisma reacțiilor primului ministru. „Noaptea care a urmat căderii Tobruk-ului, ca și noaptea anterioară, l-am vegheat pînă ce s-a culcat, gîndindu-mă că ar fi putut avea nevoie de mine. Dar era plămădit dintr-un aluat aparte. Sînt din tot sufletul alături de el. Îmi place omul care știe să fie la înălțimea situațiilor. Cu tot prestigiul nostru militar destul de scăzut, a dominat permanent discuțiile... Winston a ținut piept americanilor; oricît de nefavorabile au fost faptele nu s-a lăsat handicapat de ele. În asemenea împrejurări, nimeni nu avea abilitatea lui.

Încleștarea cu trupele lui Rommel, din Nordul Africii, denumită „bătălia deșertului" a fost urmărită îndeaproape de Churchill, care se deplasase în septembrie 1942 pe scena operațiunilor. Și Moran consemnează scurt și concis:

„Cînd aruncăm o privire retrospectivă constatăm că bătălia a reprezentat o cotitură în cariera politică a lui Churchill din timpul războiului. Chiar el însuși ne-a mărturiit că în septembrie 1942, poziția lui era mai vulnerabilă decît oricînd. După El-Almein însă, nu mai risca să-și piardă postul de Prim ministru, oricît de mult ar fi durat conflictul".

O biografie medicală a unui om de stat nu poate fi separată de activitatea politică. Relatînd fapte, convorbiri, impresii, lordul Moran nu trecea cu ușurință nici peste reacțiile personale sau peste contradicțiile înfirjite dintre oamenii politici ivite în elaborarea strategiei, din tendința perfect explicabilă de a sprijini interesele și năzuințele popoarelor ai căror reprezentanți erau. Și astfel devenim și noi martorii conferințelor de la Casablanca, Teheran și Yalta din anii 1943—1945, a discuțiilor purtate în legătură cu debarcarea în Italia de Sud, a divergențelor de opinii în privința operației „Overlord" (debarcarea în Normandia).

Este interesant de constatat că Moran se dovedea un fin psiholog și nu trecea cu vederea influențele pe care le-au exercitat asupra pacientului său diversele personalități ale vremii și nici modul în care colaborau cei „trei mari". Furat de firul evenimentelor, devenite de acum istorice, istoriograful medic se întreba adeseori de ce Churchill proceda într-un anume fel și nu în altul. Dar, interesul medicului se arăta mai tare și se concentra asupra pacientului său, ale cărui resurse biologice neobișnuite l-au făcut să depășească în scurt timp și în ciuda condițiilor de viață mai mult decît trepidante, două pneumonii infecțioase.

Scanned with OKEN Scanner

Întotdeauna între două avioane, Primul ministru nu-şi menaja cîtuşi de puţin forţele. La 30 ianuarie 1943, la întoarcerea de la Conferinţa de la Casablanca, s-a îmbolnăvit de pneumonie. Temperatura i-a urcat la 40° şi inima dădea semne de oboseală. Cu faţa congestionată, tusea îl scutura în permanenţă, abia mai putînd respira. Lordul Moran i-a administrat un preparat crud de penicilină reuşind să-l scoată din criză. Convalescenţa i-a fost scurtă, Churchill restabilindu-se complet.

În noiembie acelaşi an, întorcîndu-se de la Teheran, Premierul s-a simţit brusc epuizat complet, stare care nu a putut fi remediată nici prin băile pe care le practica cu asiduitate şi nici prin repaos. Memoria avea hiatusuri care l-au pus pe gînduri pe Moran. Şi-a chemat în ajutor confraţii specialişti neurologi. Erau primele semne ale arteriosclerozei. O nouă pneumonie îl ţintui la pat, dar aceasta fu combătută din nou cu sulfamide.

Moran şi-a extins aria observaţiilor sale medicale şi asupra personalităţilor cu care Primul ministru venea în contact. Astfel, în cursul conferinţei de la Yalta, Moran nota: „Toată lumea a remarcat că, din punct de vedere fizic, Roosevelt era o ruină şi fiecare mă întreba cărei cauze i se datorează acest fapt. Nu numai uzura organică atrage atenţia. În timpul discuţiilor a stat nemişcat, cu gura deschisă, intervenind rareori. Odinioară, cînd nu era suficient documentat, ingeniozitatea lui masca lipsa de informaţie. Acum însă, această abilitate a dispărut. După cît am putut constata mă îndoiesc că de astă dată a fost la înălţimea rolului...".

Energia proverbială a omului de stat care trecea de la o inspecţie pe front la o conferinţă la nivel înalt, de la o şedinţă de cabinet la o expoziţie de pictură sau la un banchet, fără a-şi acorda nici o clipă de răgaz, erau evidenţiate şi de doctorul Moran. De exemplu, amintindu-şi de o vacanţă petrecută în Maroc, în 1947, după o intervenţie chirurgicală, Churchill i-a făcut următoarea mărturisire: „Nu tînjesc după odihnă. Iubesc activitatea intelectuală. Dar, din cînd în cînd, am nevoie de schimbare, de lumini diferite, de peisaje diferite şi mai ales de culori diferite. Culoarea joacă un rol mare în viaţă".

Cercetînd biografiile personalităţilor marcante din diverse domenii nu regăsim, aproape fără excepţie, aceleaşi trăsături comune: dinamismul şi o forţă de muncă neostenită. Poate că aşa se şi explică realizările de excepţie. Nu întotdeauna însă o sănătate de fier motivează această concentrare permanentă: pe parcursul lucrării noastre am scos în relief şi multe excepţii, fapt care dovedeşte că explicaţia trebuie căutată în special în trăsăturile

Scanned with OKEN Scanner

de caracter, în formarea personalității, în țelul propus în viață. Există vieți care se consumă pentru un ideal, vieți de excepție și vieți din nefericire cele mai multe, fără motivație, scurgîndu-se în virtutea inerției.

Arterioscleroza avansa încet. În 1947 un examen de fund de ochi pune în evidență sclerozarea arterelor retiniene. I se recomandă un regim sever, sărac în grăsimi și administrarea de medicamente capabile să-i fluidifice sîngele. Nervii, de asemenea, îi cedează tot mai mult. „Cîinii negri" îl asaltează cu insistență. Pentru a-și calma nervii serios zdruncinați de război, pictează. La 24 august 1949, pe cînd se odihnea la Monte-Carlo, Churchill are primul atac cerebral. Un cheag de sînge îi obstruează un vas. Lordul Moran este la datorie, intervenind cu succes. Urmările sînt limitate. Că primul ministru începuse să piardă din viteză, pe de o parte, era o realitate, iar pe de altă parte, nu era nici măcar conștient de aceasta, lucru dovedit prin faptul că, înainte de a fi primit lovitura (e vorba de pierderea suferită în alegeri) Winston nu și-a dat seama că națiunea nu mai era dispusă să accepte tot ce îi spunea el. Rezultatul alegerilor generale i-a redat însă luciditatea, făcîndu-l să redevină ce a fost odinioară. Moran era de părere că, cu temperamentul său sanguin, nu va accepta însă multă vreme înfrîngerea. Este știut că atunci cînd un om depășește vîrsta de 70 ani, efectele unei operații chirurgicale se șterg foarte lent și destul de imperfect. Chiar dacă aparent se restabilește, organismul nu mai e același... Rezultatul alegerilor generale și-a lăsat amprenta și asupra lui Winston, la fel ca și o operație dificilă. Suprema încredere în sine pe care alții o invidiau și admirau în secret și care îl însuflețise în anii războiului, a fost minată, elanul lui nestăvilit s-a spulberat.

Un moment crucial în viața premierului l-a constituit etapa de după război, cînd s-a pus problema alegerilor. Era neliniștit și se simțea dintr-o dată neputincios și incapabil de a-și mai putea exercita clocotitoarea energie și influență asupra compatrioților săi. Două curente opuse domneau în țară. Pe de o parte gratitudinea aproape unanimă față de premierul britanic, iar pe de altă parte, neîncrederea în capacitatea lui de a construi în Anglia „cea mai bună lume de mîine".

De unde provenea și ce alimenta acest scepticism manifestat dintr-o dată? Și, medicul memorialist nu ezită să enunțe propriul său diagnostic unui pacient pe care l-a îngrijit cu devotament un sfert de veac: „Pare mult prea epuizat pentru a imagina o politică adecvată reconstrucției țării, după pierderile grele pe

Scanned with OKEN Scanner

care Anglia le-a suferit în război. Credem că nu s-a înșelat și că noua generație care se ridică după război voia un om nou".

Înfrîngerea conservatorilor în alegerile din iulie 1945 a însemnat o grea lovitură morală pentru Churchill, nepermițîndu-i să mai participe în mod activ la cea de-a doua parte a Conferinței de la Potsdam. Moran îi urmărea atent fiecare mișcare, fiecare reacție. Să-și fi spus oare vîrsta cuvîntul? Categoric, da. Anii de după război reprezentau așa cum o intitulase Moran „etapa de convalescență", ca și perioada 1951—1955, care coincidea cu al doilea guvern Churchill. Deplasările în țară sau în străinătate, consacrarea unui timp mai îndelungat lecturii și vechii sale pasiuni pentru pictură, dar mai ales redactarea unei lucrări monumentale în mai multe volume, privind cel de al doilea război mondial (operă care îi va aduce de altfel și Premiul Nobel pentru literatură), toate acestea au sfîrșit prin a-i conferi lui Churchill o stare de calm și echilibru, dînd iluzia unei reveniri a vigorii de altădată. „Schimbarea cea mai remarcabilă care s-a produs în situația mea — mărturisea pacientul medicului său — este că nu mai sînt obligat să fac ceea ce n-am realmente dorința să fac"

Un rol important în viața marelui om de stat britanic, l-a jucat în mod incontestabil soția sa, care l-a secondat din umbră cu devotament, creîndu-i condițiile necesare pentru a-și desfășura activitatea. Cu devotament și tact, ea reușea să-i calmeze irascibilitatea devenită notorie, îi sporea încrederea în sine și în general exercita o influență binefăcătoare. Rolul jucat de soție asupra echilibrului său psihic nu a scăpat nici observației atente a medicului său.

În 1950, o afazie motrice îl doboară pe Churchill. Nu mai poate vorbi. Urmează un regim strict de repaos. În 1952 s-a întors victorios cu un nou mandat în Downing Street și după ce, cu doi ani în urmă, pe cînd se afla la Nisa, suferise unele tulburări ale circulației cerebrale, Churchill aproape de 77 ani, era un bolnav care își ignora în mod voit starea precară a sănătății sale. Călătoria în S.U.A. și Canada, evenimentul încoronării reginei Elisabeta a II-a, disputele aprinse în Camera Comunelor la care se adăugau obligațiile și răspunderile zilnice legate de funcția sa de mare răspundere, nu i-au lăsat nici măcar un moment de răgaz pentru refacerea unui organism ce făcuse față, timp de mai mulți zeci de ani, unei uzuri fizice și psihice extraordinare. Doctorul său era conștient mai mult ca oricare altul de starea sănătății pacientului său și nu vedea decît o singură soluție pentru a evita ireparabilul: retragerea din viața politică a primului mi-

Scanned with OKEN Scanner

nistru. Cel de al doilea atac cerebral se produce la 21 februarie 1952.

„Sînt în al șaptezeci și optulea an — mărturisea Churchill medicului său — și nu pot spera să trăiesc veșnic. Totuși, nu cred că e cazul să ne neliniștim. După ce dau de mîncare vrăbiilor și lebedelor și parcurg cîrca un kilometru, mă simt sleit. Nu pot suferi să stau în picioare, afară doar de cazul cînd țin un discurs".

Peste cîteva luni avea să completeze: „Am impresia că dacă m-aș retrage, aș putea scrie o altă carte... Dar, dacă ceea ce ar face guvernul după plecarea mea mi-ar displace, n-aș putea să mă stăpînesc să nu o spun și ar ieși mare scandal".

O ușoară ameliorare înșelătoare după care starea sănătății lui Churchill se înrăutățește pe zi ce trece. Paralizia părții stîngi declanșată în iunie 1953 — într-un moment de cumpănă din viața liderului — s-a datorat uzurii întregului organism, care deși a avut loc în timp, și-a făcut efectul brusc. Lordul Moran maschează gravitatea tulburărilor cerebrale, pentru a nu declanșa o criză politică care ar fi pus țara într-o gravă dificultate. Pacientul este constrîns să abandoneze obligațiile ce i le incumbă funcția. La 26 iunie se retrage la o proprietate a sa.

În buletinul de sănătate redactat atunci și în care se spunea doar că șeful guvernului a avut nevoie de un „repaos complet vreme mai îndelungată" Moran menționa că ar fi vrut să introducă cuvintele „tulburări ale circulației cerebrale", dar cei din preajma sa, din motive de prestigiu de ordin politic, miniștrii conservatori, lordul Salisbury și R. Butler, au modificat textul inițial redactat de medicul premierului. Presa luînd cunoștință de situație s-a arătat indignată de această încercare de camuflare a adevărului, acuzîndu-l direct pe doctorul Moran de lipsă de probitate profesională și de nesinceritate față de public. S-a discutat mult pe această temă și este greu să te pronunți.

O convalescență lungă și de natură darnică în resurse fizice, i-au permis premierului să-și revină treptat, să aibă o stare fizică relativ mulțumitoare. Cu prilejul sărbătoririi împlinirii vîrstei de 80 ani, Churchill și-a găsit umorul ce-l caracteriza: „Se va găsi cineva să constate că această reuniune, cu tot farmecul și strălucirea ei, ar putea să-mi diminueze gustul pentru polemică și valoarea de polemist. Dacă s-ar putea (...) să învinge slăbiciunea vîrstei și să cobor curînd în arenă".

Un al treilea accident îl doboară definitiv: o tromboză embolică. Creierul este afectat aproape total: memoria nu-l mai ajută, amestecă totul, vorbirea îi e haotică, starea i se agravează din

Scanned with OKEN Scanner

zi în zi. În august 1953, lordul Moran îi sugerează să demisioneze. Urmează perioade de revenire de scurtă durată. La 6 aprilie 1955, Winston Churchill demisionează din funcția de Primministru.

Ultimele luni ale bătrînului politician aflat la conducerea guvernului oferă o imagine penibilă: incertitudinea, absorbția de droguri întăritoare, cramponarea de putere și mai ales incapacitatea și nehotărîrea de a-și pregăti succesiunea, fac să umbrească imaginea omului de stat. Își recunoștea singur, atunci cînd se confesa medicului său, starea avansată de decrepitudine: „Am trecut prin schimbări psihice considerabile. A fost nevoie să las lucrurile să se decanteze în mintea mea, să îndepărtez noțiunea de responsabilitate și să mă transform în spectator... Nu-mi mai rămîne decît să-mi omor timpul înainte ca el să mă ucidă pe mine".

Un nou atac s-a succedat la 26 octombrie 1956, cu pierderea vorbirii și a memoriei. Își va reveni iar, dar în toamna lui 1959 survine cel de-al cincilea atac. O robustețe de oțel, dar și oțelul cedează. Are mișcări epileptice, specifice crizelor mici ale bolii. Așa cum suferiseră Cezar și Napoleon. Neurologul consultat presupune că, complicația ivită putea fi rezultatul unei iritări ale meningelui provocată de criză ca urmare a hemoragiei și depunerii sîngelui pe membranele ce înconjură creierul și măduva spinării. La 17 noiembrie 1959, medicii sînt de părere că e ultimul atac. Dar se înșeală, Churchill îl trece și pe acesta. Va mai supraviețui încă șase luni, în afara oamenilor și a lumii...

Și Moran descrie ultima parte a vieții lui Churchill:

„Pe măsură ce treceau anii, el renunța la citit. Vorbea rar și cînd încerca să se exprime, era greu să urmărești ce voia să spună. Părea că nu-și mai recunoaște prietenii. Ne ridicam în picioare cînd intra în salon susținut de subțiori de infirmierele sale. În timp ce-l aduceau spre fotoliul care îi era rezervat, picioarele i se izbeau de parchet. Mic, chircit, părea îndesat în el însuși, cînd se afunda în adîncimea unui jilț mare. Își petrecea ceasurile de după amiază contemplînd focul din cămin, pe care îl atița cu vîrful bastonului cînd avea impresia că se răcește camera.

Dacă în acești ani triști de decrepitudine progresivă a părut descurajat de viitorul omenirii, dacă a detestat schimbarea și s-a arătat indiferent față de critică, dacă n-a încercat să-și ascundă desgustul pentru tot ceea ce îi rămînea din viață, nu pot să uit neliniștea acestei perioade din existența sa cînd a purtat el însuși doliul funerariilor sale prelungite.

A murit într-o zi de ianuarie a anului 1965...

Scanned with OKEN Scanner

Charles de Gaulles (1890—1970)

Charles de Gaulle s-a născut în 1890 la Lille[1]. Tatăl său, Henri de Gaulle era profesor laic la iezuiții care pregăteau elevii pentru marile școli din Paris. Mai avea o soră și trei frați.

Charles a fost crescut de către părinții săi în spiritul dragostei și respectului pentru trecutul istoric și cultural al Franței. Tatăl său excela în filozofie, literatură și limbi străine, mai ales latina. De mic copil Charles a prins gustul pentru literatură și limbile străine. Cu toate acestea, împrejurările au făcut — mai ales datorită dificultăților materiale — să îmbrățișeze cariera armelor. A urmat mai întîi Academia militară de la „Saint-Cyr", o adevărată școală de ofițeri de înaltă clasă. A urmat Primul război mondial, apoi anii petrecuți în diverse garnizoane din țară și avansarea în grad, pînă la cel de general.

Încă de pe băncile Academiei militare, tînărul ofițer în afara cursurilor, a studiat îndelung biografiile marilor oameni politici: Napoleon Bonaparte, George Washington, Thomas Jefferson sau prințul Otto von Bismarck. A știut să observe și să tragă concluzia că toți aceștia, ca și alții de altfel, au devenit conducători — va nota de Gaulle în memoriile sale — datorită faptului că „au știut să întîlnească și apoi să domine un eveniment".

Și-a modelat cu răbdare personalitatea, filozofia lui Henri Bergson — prietenul său — jucînd un rol important în acest sens. Nu vom insista asupra carierei militare și politice a generalului de Gaulle. Fiind contemporan cu mulți dintre noi și mai ales prin articolele și cărțile apărute, personalitatea sa și mai ales contribuția din timpul celui de-al doilea război mondial sînt cunoscute, sau dacă nu, ușor accesibile.

Căpitan în timpul primului război mondial, Charles de Gaulle a fost rănit de trei ori, la mînă, la picior și apoi la coapsă cu o baionetă. Dar nu s-a plîns și nici nu s-a lăudat cu rănile sale, nici măcar în memoriile scrise în modesta sa locuință de la La Boisserie, pe care a cumpărat-o în 1937 și care i-a grevat solda ani de zile. Un singur om îi cunoștea starea sănătății sale, doctorul André Lichtwitz, medicul său personal. Mai tînăr cu nouă ani, poseda un cabinet la Paris, unde a făcut o frumoasă carieră de endocrinolog, fi-

[1] De Gaulle Charles: „Mémoires de guerre", Paris, Ed. Plon, 1954.
L'Expres 8—14 noiembrie 1976, p. 84.
Dulong Claude: „La vie quotidienne à l'Elysée au temps du général de Gaulle, Paris, Hachette Litterature, 1974.
Tournoux J.R.: La Tragédie du Général, Paris, Ed. Plon, 1967.

Scanned with OKEN Scanner

ind în același timp și asistent la Spitalul Lariboisière și medic consultant la Spitalul american din Neuilly.

De fiecare dată — în ultimii ani ai vieții — cînd generalul de Gaulle părăsea Colombey-ul pentru a merge la Paris, el își consulta medicul, făcîndu-i o vizită.

Alegerea doctorului Lichtwitz nu a fost făcută la întîmplare. Specialitatea sa îl privea direct pe general, care suferea de un ușor diabet. O afecțiune destul de răspîndită din nefericire și caracrerizată prin prezența și persistența unei cantități ridicate de glucoză în sînge și uneori în urină. Este rezultatul unei tulburări metabolice a reglării conținutului de zahăr în sînge. Originea bolii este de regulă ereditară. Această tulburare de metabolism, în cazul său, nu a scăpat de sub control nici o clipă, datorită regimului și medicamentelor administrate cu regularitate de ceasornic. Generalul era perfect conștient și nu ignora nici una din manifestările degenerative care îl amenințau. Dintre acestea, amintim tulburările circulatorii, nefropatia diabetică, polineuropatiile periferice și retinopatia care provoacă cecitatea.

În 1956, cînd intra în al 66-lea an al vieții sale, s-a diagnosticat o afecțiune caracterizată prin opacifierea cristalinului și care necesita intervenția chirurgicală, operațile extrem de dureroasă la vremea respectivă.

Doborît de șoc, care l-a făcut să se simtă bătrîn înainte de vreme, Charles de Gaulle a trecut totuși cu bine încercarea. Constrîns după aceea să poarte ochelari speciali, cu lentile groase, el a refuzat să-i păstreze în public, vrînd să rămînă fidel imaginii pe care o oferise acestuia, aceea a omului legendar de la 18 iunie 1940. Dar el nu mai era capabil să distingă acum trăsăturile celor din jur, care îi apăreau doar ca niște simple umbre.

Un an după această intervenție, dr. Lichtwitz i-a interzis cu desăvîrșire să mai fumeze, fapt care ne lasă să întrevedem amploarea pe care o luaseră leziunile arteriale. Nu este mai puțin adevărat că de Gaulle fuma foarte mult. Mai mult de trei pachete de țigări pe zi, „Navy Cut", în amintirea anilor petrecuți la Londra.

Acest tablou medical ar fi dat de gîndit impunînd un regim, strict de viață și menajarea pe cît posibil a forțelor. Dar reluarea funcției l-a electrizat pur și simplu pe generalul de Gaulle. În 1958 și diabetul și vederea slabă au fost date uitării. Ea i-a șters cu buretele sesizarea tulburărilor fizice, dar insidúos ele totuși își continuau implacabil acțiunea de sumbinare a organismului. Nu îl jenau și nu-i tulburau cu nimic activitatea intelectuală, cel puțin aparent și nu se plîngea de așa ceva. Dar alura îi trăda vîrsta, bătrî-

Scanned with OKEN Scanner

neţea care îl copleşea cu încetul. Doar spiritul rezista eroic, voind parcă să nu ţină seama de îmbătrînirea corpului.

Cu ritmul de zece ore de muncă zilnică, adeseori chiar mai multe cînd nevoile o cereau, el s-a angajat la un adevărat maraton ce-i va supune rezistenţa la o grea încercare.

În cursul primei sale legislaturi s-a adresat de treizeci de ori ţării, prin intermediul radio-ului şi televiziunii. A conferit cu toate adunările legislative şi primăriile departamentelor din Franţa, a vizitat două mii cinci sute de comune şi localităţi, a efectuat optzeci de călătorii, a acordat mii de audienţe, a ţinut opt sute de consilii şi a fost prezent direct în faţa a cel puţin cincisprezece milioane de francezi cărora le-a adresat cuvîntul său.

De un real ajutor în viaţa sa i-a fost soţia. Indiferentă la toate oscilaţiile politicii, doamna de Gaulle a vegheat din umbră asupra sănătăţii marelui om. Ea prescria regimul alimentar şi-l supraveghea în permanenţă; astfel, ştiindu-l gurmand, recomanda chelnerilor, cu ocazia meselor festive să nu-i umple paharele şi farfuria.

Două atentate la viaţa sa — la Pont-sur-Seine şi Petit Clamart — în care puţin au lipsit să nu-şi piardă viaţa, au demonstrat că existenţa sa este încontinuu expusă unor acte demente. Suporta cu greu garda compusă din două sute de paznici, cincisprezece inspectori în civil şi cinci „gorile“ care îl protejau. Nu se temea de moarte şi nici de o dispariţie bruscă, în schimb avea o mare frică de bătrîneţe, cu toate implicaţiile acesteia, ceea ce l-a determinat să-şi consolideze serviciul medical ce-i fusese pus la dispoziţie. În decembrie 1959, fratele său, Pierre, a fost pradă unei crize cardiace grave la Elysée. Dr. Lichtwitz era plecat din Paris. Nu s-a găsit decît aspirină în cabinetul ce servea drept infirmerie situat lîngă camera portarului, de la intrarea în palat. Incredibil, dar s-au scurs două ore mai înainte ca un medic să poată interveni. Şi atunci a fost zadarnic. Această dramă, la care generalul a asistat neputincios, a determinat pe responsabilii cu securitatea şefului statului să mobilizeze în permanenţă doi tineri medici, interni din serviciul medical al armatei, ce-şi satisfăceau stagiul militar şi care erau schimbaţi la fiecare opt luni. Ei erau în preajma generalului, escortîndu-l în toate deplasările sale. O cameră a fost special pregătită pentru găzduirea acestora, situată lîngă cea a generalului. Medicii aveau în permanenţă asupra lor o mică valiză cu cele necesare unei îngrijiri de urgenţă. Misiunea lor se rezuma la un prim ajutor şi în caz de nevoie la reanimare, în aşteptarea sosirii medicului curant sau transportării la Spitalul Cochin, unde în

Scanned with OKEN Scanner

permanență două camere erau libere, fiind rezervate generalului.

Medicul curant, doctorul Lichtwitz a decedat la 19 iulie 1963. Mai înainte de a muri, el și-a prezentat generalului de Gaulle succesorul, un prieten: doctorul Roger Parlier, șef de consultații la Spitalul Fundației Rotschild.

La începutul anului 1964, activitatea politică s-a dovedit foarte obositoare sub aspect fizic pentru general: avea 74 de ani. Avea mintea bîntuită de viziuni apocaliptice și o stare anxioasă. Vorbirea îi devenise șovăitoare, dificilă. Depunea eforturi supraomenești să nu arate celor din preajma sa nici cea mai mică schimbare de ținută. Strălucitor și plin de vervă dimineața, se transforma cîteva ore mai tîrziu într-un om bătrîn și depresiv. A doua zi se repeta această scenă. Începuse să-l preocupe problema longevității. Ceea ce îl speria mai mult era decrepitudinea și spectacolul oferit de aceasta. Era obsedat de fantasme și avea unele fobii. Mult timp a crezut că este bolnav de cancer și s-a destăinuit doctorului Lichtwitz.

Acum, la începutul anului 1964, îl preocupa mai mult ca oricînd senescența. Era o problemă pe care o cunoscuse prea bine, pentru că o studiase încă din anii 1925 la mareșalul Pétain, căruia îi servise la scrierea unor cărți pe care acesta le semna. „Lucrînd în preajma sa — va mărturisi el — am putut constata la el apărînd două fenomene puternice și deopotrivă de contradictorii: dezinteresul senil de toate și ambiția senilă pentru tot".

Lovit de bătrînețe, Phillipe Pétain nu lucra decît patru ore pe zi. Alura îi rămăsese băţoasă, înșelătoare, dar capul nu-l mai asculta. „Spiritul i-a plecat, va scrie de Gaulle. Ambiția este ultima pasiune a bătrînilor".

La rîndul său, generalul se simțea acum pradă ambiției. Era lucid și se observa cu o scrupulozitate neobișnuită. Iată un exemplu: a cerut celor apropiați să-i spună cînd considera că el nu se mai poate achita de sarcinile ce-i revin, ca să se retragă. S-o facă cu capul sus.

Vizita oficială pe care a întreprins-o în Mexic între 15 și 24 martie 1964, a dovedit că mai avea încă suficiente resurse fizice. Suferea de un adenom de prostată.

Această glandă masculină de forma unei castane, situată sub vezica urinară, înconjoară canalul uretrei, prin care se evacuează urina. Cînd un adenom își sporește volumul, strangulează uretra și jenează urinarea. Se poate, în multe cazuri, opri chiar total evacuarea urinii. Dacă congestia nu cedează diverselor remedii, cum ar fi băi calde, supozitoare sau masaje, este necesară inter-

Scanned with OKEN Scanner

venţia chirurgicală. Dar Charles de Gaulle nu a vrut să-şi contramandeze vizita în Mexic. A amînat intervenţia chirurgicală după aceea şi a plecat cu o sondă în vezică, introdusă de profesorul Pierre Aboulker, unul dintre cei mai eminenţi urologi francezi.

„În timp ce-i introducea sonda — menţionează profesorul Aboulker — mi-a spus că ar ţine mult să-l cunoască pe chirurgul care a imaginat un astfel de model de sondă, pentru a-l felicita. I-am răspuns că ar fi foarte dificil, căci era un american. S-a înroşit şi a strigat: „Nu ai să-mi spui că mi-ai pus o sondă americană! Dumnezeule mare, nu este deci franţuzească!". M-am grăbit să-i explic că modelul fusese fabricat în Franţa, sub licenţă şi deci era francez. „Bine, mi-a spus el. Însă aceasta nu este suficient. Va trebui ca pe viitor să avem propriul nostru model. Doctore, nu vreau să se ştie că mi-aţi introdus o sondă americană. Să consideraţi aceasta ca un secret de stat".

Că sonda era americană sau franţuzească nu schimba cu nimic faptul că cel care o purta suporta dureri uneori foarte puternice. Cei din jurul generalului începuseră să se întrebe asupra gravităţii maladiei sale. Era în permanenţă observat cum se comportă. Netulburat şi prestant, mergea ca un militar, cu paşi mari, uitînd parcă de suferinţă. Personalitatea depăşea fiinţa sa. Era Franţa cea pe care o reprezenta.

La puţin timp după reîntoarcerea la Paris, a fost internat la Spitalul Cochin. La 17 aprilie, a fost operat de o echipă condusă de doctorul Aboulker. Doctorul Jean Lassner asigura anestezia şi reanimarea. A fost incizat peretele abdominal, s-a pătruns de-a lungul hipogastrului, între fosele iliace şi s-a scos prostata respectîndu-se integritatea vezicii. Biopsia a confirmat că nu era o tumoră malignă.

În toamnă, restabilit, de Gaulle s-a lansat într-un turneu obositor şi lung în ţările Americii Latine. Reîntors la Paris, a simţit pentru prima oară că i se clatină puterea şi că îi scapă de sub mînă un colaborator. Evenimentele din 1968, scrutinul din iunie, l-au determinat să se retragă. O va face la 27 aprilie anul următor, la unsprezece minute după miezul nopţii.

Oboseala se instalase mai devreme decît prevăzuse. Medicii săi şi chiar el însuşi ştiau foarte bine că anevrismul disecant al aortei de care suferea, progresa încet. Este interesant de amintit faptul că generalul suferise de sindromul Marfan (la fel ca şi Abraham Lincoln) şi care se asociază foarte frecvent cu această afecţiune. Sindromul a fost descris pentru prima oară de un medic

Scanned with OKEN Scanner

francez, Antonin Marfan, în 1896; el se caracterizează printr-o talie peste normal, un torace curbat, membrele superioare și inferioare foarte lungi, tulburări oculare și endocrine.

Anevrismul disecant care fusese diagnosticat cu cîțiva ani în urmă, reprezintă o dilatare anormală a peretelui aortei. Se datorește frecvent modificărilor produse de hipertensiune și arterioscleroză, localizîndu-se la nivelul aortei ascendente și descendente (abdominale). În general se poate complica cu o ruptură, care de cele mai multe ori poate fi fatală.

Părăsirea funcției prezidențiale, nerecunoștința manifestată de cei din jur ca și separarea de Georges Pompidou pe care îl ajutase enorm, l-au doborît. S-a adăugat apoi lipsa de activitate, cel mai mare dușman al pensionarilor de pretutindeni și din toate timpurile.

În octombrie 1970, pentru prima dată, generalul s-a plîns de dureri difuze în spate. În după amiaza zilei de 9 noiembrie a suferit ruptura de anevrism care în cele din urmă l-a doborît.

A fost înmormîntat în uniforma de general, fără funerarii naționale, în cimitirul din Colombey, lîngă fiica sa Anne, conform dorinței sale.

Generalul de Gaulle a însemnat pentru Franța și poate pentru Europa mai mult decît ne putem imagina; timpul își va spune cuvîntul...

Vladimir Ilici Ulianov, Lenin (1870—1924)

Vladimir Ilici s-a născut la Simbirsk în 1870. Tatăl său, Ulianov, era inspector școlar și s-a străduit să ofere copiilor săi o educație aleasă. Cei doi băieți însă au fost atrași de ideile revoluționare socialiste ce se răspîndeau în țară tot mai mult.

Fratele mai mare al lui Ilici este arestat, judecat și condamnat la moarte prin spînzurare. Efectul asupra lui Ilici este imens: părăsește studiile facultății de drept și se dedică activității revoluționare, luîndu-și porecla de „Lenin", adică „omul de pe Lena", fluviu pe malurile căruia își va petrece o perioadă din

[1] Walter G.: „Lénine". Collection Marabout, 1950
Smith H., „Les russes", Paris, Ed. Belford, 1976.
Pierre Accoce și dr. Pierre Rentchnick: „Ces malades qui nous gouvernent", col. „Livre de Poche", Edition Stock, Paris, 1976.

Scanned with OKEN Scanner

tinerețea sa ca deportat politic. Dotat cu talent oratoric și cu o imensă capacitate de muncă, a studiat enorm. După un exil în Elveția, se întoarce în țară în noaptea de 3 aprilie 1917 la Petrograd și conduce revoluția din octombrie 1917.

În calitate de conducător al Consiliului comisarilor poporului semnează pacea cu Germania (tratatul de la Brest-Litovsk, 1918) și reușește să înfrîngă coaliția forțelor contrarevoluționare, punînd bazele unei organizări socialiste și a unei structuri federale a fostului imperiu țarist (1922).

În 1919, pe cînd se retrăgea de la un miting ținut la o uzină de lîngă Moscova, o oponentă, Fanya Kaplan, a tras două focuri de revolver în el. Proiectilele de plumb au pătrunds în umăr și în braț. Medicii, au găsit de cuviință că ar fi prea riscant să le extragă.

O activitate epuizantă a sfîrșit prin a-și face simțite efectele. Paloarea feței, cearcănele accentuate și mai ales oboseala nu au scăpat neobservate celor din preajma sa. Secretarele, dar mai ales colaboratorii săi, l-au surprins nu odată în biroul său aflat într-o stare de prostrație. Cînd se retrăgea seara în aparatamentul său din Kremlin, putea fi văzut mergînd împleticindu-se și sprijinindu-se de ce avea la îndemînă.

Nadejda Krupskaia soția sa, o femeie de origine nobilă devenită militantă revoluționară, cu care se căsătorise în urmă cu douăzeci de ani, menționează în memoriile sale că în vara lui 1918, Lenin se afla la capătul puterilor. Părea pradă unei cumplite maladii. Rezultat al unei vieți trepidante, pline de privațiuni și mai ales de tensiuni nervoase, a sfîrșit prin a se îmbolnăvi de hipertensiune arterială, consecință a arteriosclerozei.

Răul a început să progreseze și hemoragii minuscule au început să se producă în creier. Rezultatul: maladia Alvarez.

Primele recunoașteri publice ale stării precare a sănătății lui Lenin au fost făcute la 30 decembrie 1920, cu prilejul celui de al VIII-lea Congres al sovietelor.

În aprilie 1922 urma să aibe loc la Geneva o conferință ce avea ca obiect reconstrucția Europei. Lenin a fost invitat să participe și la 6 martie, cu prilejul Congresului sindicatelor din metalurgie a spus: „Voi merge la Geneva. Sper că boala care mă împiedică de cîteva luni să reiau o parte cît mai activă la problemele politice și să fac față sarcinilor guvernamentale, nu mă mai va stînjeni". Dar optimismul său se va dovedi exagerat. Cîteva zile

Scanned with OKEN Scanner

mai tîrziu, medicii au găsit de cuviință că starea sănătății sale era așa de precară, încît i-au interzis categoric orice efort, cît de mic. În aprilie 1922, Lenin se simte rău. Cauza, cele două gloanțe aflate în corpul său. Este supus unei intervenții chirurgicale, dar operația este prea riscantă și starea bolnavului nu permite decît extracția unui singur glonț.

Are dureri violente de cap, nu poate dormi. Vomită des și simte dureri difuze în abdomen. Își pierde chiar graiul. Este chemat profesorul german Vörster care prognostichează un final apropiat și sumbru. La 26 mai 1922 un atac cerebral urmat de comă. Un cheag de sînge a obturat o arteră și ca urmare i-a paralizat partea dreaptă a corpului.

În iulie starea sănătății se ameliorează văzînd cu ochii și în octombrie este în măsură chiar să-și reia o parte din activitatea sa. Dar boala era prea gravă și la 12 decembrie un al doilea atac cerebral îl doboară, pe cînd se afla la birou. Tromboza s-a produs, ca și prima oară, în partea stîngă a creierului. Paralizia nu o depășește ca efecte, pe precedenta. Dar nu se mai resoarbe și Lenin este condamnat să stea într-un fotoliu. Nu poate scrie, ci doar să dicteze cuvintele fiind pronunțate cu destulă greutate.

La 9 martie cel de al treilea atac îl zdrobește și mai mult. Nu mai poate vorbi deloc. La 15 mai își pierde cunoștința complet. Va mai trăi în această stare de inconștiență încă opt luni, pînă la 21 ianuarie 1924 cînd inima încetează de a-i mai bate. Avea cincizeci și patru de ani.

Cu prilejul autopsiei s-au descoperit în creier leziuni de arterioscleroză generalizată, cu numeroase necroze. Circulația sanguină încetase să mai irige cele două emisfere, în special cea stîngă. Erau vizibile urmele profunde ale celor patru atacuri cerebrale avute. Arterele de la baza craniului erau foarte îngroșate și dure. Plăci ateromatoase obturau partea internă a carotidei stîngi. Puteau fi observate mici cavități neregulate, adăpostite în țesutul cerebral, în jurul vaselor sclerozate. Toate la un loc pledau pentru un ramolisment cerebral avansat. Inima era și ea atinsă arterele coronare erau puternic sclerozate.

Neuropatologistul german Otto Vogt a studiat creierul lui Lenin. El a remarcat existența unui număr impresionant de celule piramidale.

Scanned with OKEN Scanner

Iosif Visarionovici Djugaşvili — Stalin (1879—1953)

Iosif Visarionovici s-a născut în 1879 la Gori, în Georgia, pe pămînt caucazian.

Mama sa, Ecaterina, era o femeie simplă, lucrînd cu ziua în diverse gospodării ca spălătoreasă sau bucătăreasă. Tatăl, Visarion Djugaşvili, era cismar şi obişnuia să-şi bată soţia şi copilul pînă în ziua în care a fost înjunghiat cu prilejul unei beţii. Iosif Visarionovici tocmai împlinise zece ani şi spre nenorocul lui, a dat peste el un camion accidentîndu-l grav. După zece zile de zbatere între viaţă şi moarte, datorită rănilor infectate, s-a făcut în cele din urmă bine, rămînînd cu cotul stîng anchilozat.

Mama l-a dat la un seminar teologic din Tiflis, dorind să-l vadă nici mai mult, nici mai puţin... mitropolit!

La vîrsta de douăzeci de ani a părăsit şcoala pentru a deveni revoluţionar şi agitator. În 1905 s-a întîlnit la Tammerfors, în Finlanda, cu Lenin[1]. Şi-a ales mai întîi numele conspirativ de Koba, în amintirea unui revoluţionar erou de roman caucazian, ca apoi să opteze pentru cel de Stalin, „omul de oţel".

Remarcat de Lenin, odată cu reîntoarcerea în 1917 a acestuia din Elveţia, a primit misiunea să-i asigure protecţia. La rîndul său, Stalin venea după patru ani de deportare în Siberia. El nu se remarcase nici ca orator şi nici ca pamfletar, în schimb poseda o capacitate de muncă neobişnuită, spirit practic şi o prudenţă — — mai bine zis suspiciune — excesivă. Lui Stalin i-a revenit sarcina de a organiza partidul şi în acelaşi timp de a-l domina. Spre deosebire de imaginea ce se oferea poporului despre sine, Stalin avea un fizic total diferit. Legenda creată avea ca scop acreditarea ideii mistice că e un supraom. Megalomania se îmbina cu cele învăţate la seminar. Oricum, simptome evidente ale paranoiei. Stalin era mic de statură — avea un metru şaizeci şi cinci — şi din cauză excesului ponderal părea şi mai scund. Pîntecul se revărsa, iar la ceafă cutele depăşeau gulerul cămăşii. Ciupită de vărsat, faţa i se vestejise înainte de vreme, fiind brăzdată de pete roşii, ce indicau o proastă circulaţie periferică. Medicii îi recomandaseră să slăbească şi îi interziseseră fumatul. Dar, ca orice bol-

---

[1] Bartoli Georges: „Mort de Staline, Paris", Ed. Robert Laffont; 1973.
Iremachvili J.: „Stalin und die Tragödie Georgiens", Berlin, 1932.
Tucker R.C.: Staline révolutionnaire. Essai historique et psychologique. Paris. Ed Fayard, 1975.
Pierre Accoce et Pierre Rentchnick: Ces malades qui nous gouvernent. Paris, Ed. Stock, 1976.

Scanned with OKEN Scanner

nav și hipertensiv, nu-i asculta. Mai mult, îi disprețuia. Avea în permanență asupra sa, într-unul din buzunare, o pipă. Pufăia din ea, chiar fără tutun. Era un obicei din timpul războiului, al nopților albe cînd stătea aplecat asupra hărților. Imaginea sa, cu pipa în fața unui rastel cu cărți, era reprodusă în milioane de exemplare.

Stalin nu a avut ceea ce se cheamă familie. Doar frînturi de cămin. Se spune că a avut trei copii. Cel mai cunoscut, a fost o fată, Svetlana. Vasili era ofițer de aviație, general. Alcoolic, a ajuns un ratat. Svetlana și Vasili proveneau de la cea de a doua soție, Nadejda Aleluieva, care neputînd suporta tracasările ce i le făcea Stalin, a sfîrșit prin a se sinuciae.

Prima soție se numea Ecaterina Svanidze, și se căsătoriseră în 1902, la Tiflis. Din această căsătorie rezultase un băiat, Iakov. Mama avea să se stingă la scurt timp după ce-l adusese pe lume. Cît privește pe Iakov, el a pierit în timpul celui de al doilea război mondial în Germania, într-un lagăr de prizonieri. Stalin nu a întreprins nimic să-l salveze. Așa cum nu a făcut nimic nici pentru celebrul Sorge ce adusese servicii imense U.R.S.S.-ului. Ca să nu mai vorbim de multe alte exemple.

Stalin poseda o fire rece, s-ar zice lipsit de sentimente omenești. Ca dovadă că din ordinul lui au fost condamnați, pentru alte crime împotriva securității statului, aproape patru milioane de cetățeni. Cifrele nu includ milioanele de persoane care au murit în lagărele de muncă și în închisori sau din cauza foametei declanșate de Stalin în perioada colectivizării agriculturii.

Tot din ordinul lui Stalin, N.K.V.D.-ul a ucis zeci de mii de ofițeri și cetățeni polonezi. Dar, autorul moral al altor milioane de vieți secerate în țările satelite U.R.S.S. după cel de al doilea război mondial, este tot Stalin. Bilanțul este de neimaginat, iar orice caracterizare și similitudine o considerăm în atare caz insuficientă.

Dar Stalin nu a acționat singur; el a atras în preajma sa o serie de indivizi posedînd structuri asemănătoare, de care s-a servit ca unelte oarbe. Orice regim dictatorial, indiferent de orientarea politică, este la fel.

Secretar general al Partidului comunist (b) al U.R.S.S. în 1922, președinte al Consiliului comisarilor poporului în 1941, comandant suprem al armatei în 1942 și mareșal în 1943, a fost caracterizat ca o personalitate puternic accentuată, combinație a unei firi hiperperseverente. Se remarcă printr-o tenacitate neobișnuită, urmărindu-și neabătut convingerile. S-a bucurat de o sănătate de fier, pe care și-a menajat-o, mai ales în cea

Scanned with OKEN Scanner

de a doua parte a vieții, printr-un trai cumpătat și fără excese, deși poporului se străduia să-i ofere o cu totul altă imagine. De pildă, Stalin locuia într-o dacea, la Usovo, în apropierea Moscovei și niciodecum la Kremlin cum se răspîndise zvonul. Ferestrele apartamentului său, luminate toată noaptea, încercau să acrediteze credința că „tătucul" lucra neobosit pentru binele poporului sovietic. Viața pe care o ducea în dacea cumpărată în 1919 era greu de imaginat. Dormea îmbrăcat pe un pat strîmt de pustnic, iar în camera sa nu pătrundea nimeni. Stalin suferea de fobia oamenilor. Nu suporta prezența altora. O arterioscleroză ivită în anii războiului, a început să progreseze cu rapiditate după 1945. Pînă atunci nu a ținut seama de nici un avertisment al medicilor. I se recomandase un regim alimentar strict, sărac în calorii. Stalin proceda invers: ingurgita mari cantități de alimente. În loc de repaos, muncea mult, perturbînd ritmul biologic, inversînd ziua cu noaptea. Cît privește medicația prescrisă de medici, el o înlocuise cu una personală, deprinsă la țară: cîteva picături de tinctură de iod într-un pahar cu apă.

Despre maladiile de care a suferit Stalin în timpul vieții se dispune de foarte puține informații pentru simplul motiv că există cutuma nescrisă de a se păstra la toți șefii de state discreție în această privință. Dacă adăugăm și condițiile impuse de război și situația politică după acesta, această tăcere este perfect explicabilă și în același timp necesară.

Boala lui Stalin a debutat prin dureri de cap persistente, amețeli, vomismente, greață și vîjîieli în urechi. Simptomele s-au agravat și la examenul medical făcut de profesorul Myasnikov, un cardiolog reputat, s-a diagnosticat un infarct miocardic; tensiunea era mare. I s-au prescris calmante și un regim de viață sever controlat.

Al doilea accident, cu efecte care nu le-au depășit pe cele ale primului, s-a succedat la scurt interval. Cel de al treilea a survenit la cinci luni după primul, a lăsat urme vizibile și mai ales remarcabile, care de altfel au și fost sesizate cu prilejul întîlnirii la vîrf în iulie 1945. Alături de căderea fizică, Stalin suferea de un complex de inferioritate, manifestat prin atitudinea sa față de diversele domenii ale științei, în special a medicinei. Au loc procesele cunoscute, condamnarea unor personalități și favorizarea ascensiunii unor impostori: Lepeșinskaia, Lisenko, Bogomoleț și mulți alții. În creierul lui Stalin arterioscleroza progresa sub forma insidioasă ce caracterizează boala Alvarez. Au apărut halucinații, iar vorbirea i s-a îngreunat. În 1952 caracterele specifice tiranului erau pregnante. Stalin își ura poporul și se izola de el. Cu prilejul Congresului al XIX-lea, din octombrie, al Partidului comunist și-a

Scanned with OKEN Scanner

făcut apariția de două ori: la deschidere și la închidere. Luarea sa de cuvînt a durat mai puțin de zece minute.

La 13 ianuarie 1953 delirul său de persecuție avea să devină public cu prilejul procesului intentat medicilor ce-l îngrijeau, sub pretext că ar fi vrut să-l suprime. S-a văzut atunci că două treimi dintre cei presupuși vinovați, erau evrei. Rezulta deci că nu era altceva decît o formă deghizată de pogrom. Din fericire, mai înainte ca acțiunea să ia o amploare prea mare, un atac cerebral l-a doborît pe Stalin. În seara de 28 februarie 1953, convocase la cină pe patru dintre fruntașii politici: Hrușciov, Bulganin, Malenkov și Beria. Petrecerea a durat pînă tîrziu în noapte. A doua zi Stalin nu a mai apărut la Kremlin. Abia în seara de 1 martie s-a dat alarma într-un cerc restrîns. Stalin a fost descoperit zăcînd fără cunoștință, pe covor, în camera sa. Fiind netransportabil, a fost tratat pe loc.

Despre boala care avea să-i aducă sfîrșitul, primele informații publice au fost transmise la 4 martie, cînd radio Moscova, la orele 6^{19}, a anunțat că „Stalin este grav bolnav". La 6^{21} același post preciza că generalissimul fusese atins de o hemoragie cerebrală. La 6^{25} Agenția TASS anunța că „Stalin suferea de tulburări cardiace, că respira cu dificultate și că buletinele medicale privind sănătatea sa vor fi difuzate la scurte intervale". La 6^{36} radio Moscova anunța că la 3 martie la orele 23 G.M.T. starea mareșalului nu se ameliorase. La 6^{38} agenția TASS comunica: „Pulsul lui Stalin este de 120 și ritmul respirator de 38 pe minut". La 6^{55}, un comunicat oficial: „Comitetul Central și Consiliul de Miniștri al U.R.S.S. anunță că o mare nefericire s-a abătut asupra Partidului și poporului: grava maladie a tovarășului I.V. Stalin". Știrea era urmată de un buletin medical: „În noaptea de 2 martie, tovarășul Stalin, în timp ce se afla în apartamentul său din Moscova a suferit o hemoragie cerebrală ce a afectat regiunile vitale ale creierului. Tovarășul Stalin și-a pierdut cunoștința. Brațul și piciorul drept au fost paralizate. Nu mai poate vorbi. Au intervenit grave tulburări cardiace și respiratorii...".

A doua zi, la 6 martie 1953, radio Moscova difuza la orele 2^{07} un nou comunicat care anunța moartea lui I.V. Stalin survenită în ziua de 5 martie în apartamentul de la Kremlin la orele 21^{30} (ora locală).

Cum s-au petrecut lucrurile: accidentul vascular s-a produs în seara de 2 martie. Primii sosiți la căpătîiul bolnavului au fost profesor dr. Myasnikov, cardiolog și dr. Konovalov, neurolog. Aceștia au putut să constate ruperea unei artere în emisfera cerebrală stîngă. Hemoragia se răspîndise în tot creierul din această

Scanned with OKEN Scanner

parte. Ca urmare, hemiplegia a afectat complet partea dreaptă a corpului. Nu mai putea vorbi. Dar ceea ce era şi mai grav, apăruseră tulburări respiratorii. În plus, un infarct al miocardului a însoţit atacul cerebral. Electrocardiograma a confirmat infarctul, mult mai intens ca cele trei din 1945. Au apărut, între timp, noi semne clinice care demonstrau gravitatea excepţională a bolii. Pulsul bătea puternic. Funcţiile renale se deterioraseră. Conţinutul în uree al sîngelui creştea. Progresul crizei de uremie se urmărea prin respiraţia inegală: ea marca o pauză prelungită, revenea, se accelera, scădea, ceda unei noi apnei, reîncepea. Acest ritm este cunoscut sub numele de respiraţie Cheyne-Stokes şi indică o irigare defectuoasă a centrului respirator la nivelul creierului.

Putem emite ipoteza că I. V. Stalin a suferit de hipertensiune arterială, maladie care, aşa cum se întîmplă mai ales la persoanele în vîrstă, este însoţită de un pronunţat proces de arterioscleroză. O maladie frecventă, care doboară unul din cinci oameni. Oamenii au ignorat că, de mulţi ani, la fiecare bătaie a inimii sale, adică o sută douăzeci de mii de ori în douăzeci şi patru de ore, bătăile datorate excesului de presiune lezează pereţii arterelor. Ele îi fac mai fragili, vulnerabili la infiltrarea unor grăsimi din sînge în tunicile interne ale vaselor. Procesul tensional nervos care s-a accentuat pe parcursul anilor datorită evoluţiei politicii internaţionale în principal cît şi a condiţiilor de viaţă epuizante, au influenţat evoluţia bolii şi *în ultimă instanţă personalitatea sa.*

Primele simptome mai serioase ale bolii datează din 1945. A început cu dureri de cap, ameţeli, vomismente, vîjîituri în urechi, vertije. Cîteva zile mai tîrziu, tulburările s-au înteţit. O durere intensă, ca un cerc, în torace, însoţită de o stare de angoasă. Profesorul Myasnikov, unul dintre cei mai eminenţi cardiologi din lume ai vremii, a diagnosticat un mic infarct al miocardului, la vîrful inimii. În răstimp de cinci luni, au urmat al doilea şi al treilea.

Nouă somităţi medicale din U.R.S.S. au efectuat necropsia corpului lui Stalin. S-a putut constata că organismul său fusese fulgerat de un adevărat cataclism organic. S-a decelat cu acest prilej un important focar hemoragic în emisfera stîngă a creierului. Ruptura vaselor distrusese aici zone importante. Ea a provocat perturbări ireversibile ale respiraţiei şi circulaţiei. În afara hemoragiei cerebrale, medicii au mai observat o dilataţie mare a cordului, în dreptul ventriculului stîng. Hemoragii întinse se răspîndiseră în muşchiul cardiac, mucoasa stomacului şi intes-

Scanned with OKEN Scanner

tine. Cea mai mare parte a arterelor, rigide, prezentau infiltrații cu grăsimi în peretele intern al acestora. Acest proces, după cum am mai arătat, demonstra că era rezultatul unei avansate și grave hipertensiuni arteriale. Datele examenului au stabilit caracterul irevocabil al maladiei. Îngrijirile acordate nu puteau întîrzia sfîrșitul fatal.

Stalin a suferit de ceea ce se cheamă „narcisism malign"[1], termen datorat psihiatrilor americani și care definește un sindrom ce are la bază teoria lui Freud.

Această maladie psihică a caracterizat comportamentul nu numai al lui Stalin, ci și al altor personaje: Hitler, Mao, Ceaușescu și mai nou, dictatorul irakian Saddam Hussein. Mai mult poate ca în ori ce alt caz, se aplică aforismul lui Hipocrat pe care orice medicinist îl aude în prima prelegere la orele de clinică: „Nu există boală, ci bolnavi". În cazul bolilor psihice considerăm că el este mai semnificativ decît în oricare alte exemple.

Amestec insolit de paranoia, megalomanie și isterie, bolnavul este susceptibil la orice, se consideră atotștiutor și nu admite nici cea mai mică observație, crezîndu-se ținta unor atacuri și conspirații. Ia hotăriri aberante, neținînd seama de consecințe și trăiește într-o lume imaginară. Total amoral, se înconjoară de persoane docile și fidele, pe care le copleșește cu debitul verbal.

Fapt caracteristic, ideea dominantă care pune stăpînire pe bolnavul de narcisism alături de autoadulare, o constituie dorința de putere, ca scop suprem și nu ca un mijloc pentru satisfacerea altor țeluri.

Individul fuge de colectivitate și în același timp se simte bine cînd în preajma sa se află nu cîțiva oameni, ci mari mulțimi. *Sindromul dictatorilor* este întîlnit la toți aceia care prin forța împrejurărilor au ajuns în fruntea statelor. Boală de natură organică, dar ca oricare maladie psihică este „contaminabilă" în sensul imitării, astfel încît un individ își găsește adepți ce îl imită, pînă în a-l întrece. Fenomenul poate atinge o colectivitate mai mică sau mai mare.

Bolnavii de narcisism sînt incapabili să închege o căsnicie și să întemeieze o familie, în schimb reușesc, indiferent de mij-

---

[1] Narcis, personaj legendar întîlnit în mitologia greacă, celebru datorită frumuseții sale. Se spune că s-a îndrăgostit de propria sa imagine în momentul în care s-a zărit în oglinda unei fîntîni, unde s-a și aruncat. A fost transformat în floarea care îi poartă numele.

În psihiatrie, sub numele de narcisism se denumește sindromul manifestat de unele persoane ce se consideră superioare altora, căzînd în propria adulație.

Scanned with OKEN Scanner

loace, să fie adulați de mase. Trăiesc în mod vampiric din proslăvirea ce li se face, din puterea nemărginită pe care o exercită. Simt nevoia să-și controleze zilnic mecanismul puterii și fac noi și noi victime. Suferințele nu trezesc nici un ecou, fiind creată o anume stare specifică, explicabilă dar imposibil de acceptat. Maladia progresează pînă la forme aberante și din nefericire alături de exemplele recente pe care le-am menționat, atragem atenția asupra cazului actualului dictator irakian, ce ocupă un loc aparte datorită faptului că și-a găsit numeroși susținători în țările arabe. Este un aspect — la care se adaugă componenta religioasă — ce se impune studiului de către specialiști, fiind de un interes major și general pentru omenire.

Adolf Hitler (1889—1945)

Ascensiunea lui Hitler, „bietul pîrlit" din Braunau, apoi locatarul unui cămin de burlaci din Viena, ajuns pînă la urmă stăpînul vremelnic al Germaniei și al unei părți din lume, reprezintă una din carierele cele mai uimitoare și mai îngrijorătoare din istorie și oferă în același timp medicului psihiatru un vast material de studiu, iar istoricului o temă de reflecție.

Cariera politică a lui Hitler a fost posibilă datorită îmbinării extraordinare și unice a unor factori individuali cu alții, general-istorici[1]. Pentru a evoca și analiza viața lui Hitler trebuie să ne întoarcem cu mult înapoi, înainte de nașterea sa. Trebuie să spunem că Adolf Hitler care făcuse din dovada originii ariene un criteriu de viață și de moarte pentru milioane de oameni, nu poseda pentru sine un asemenea document. El nu știa cine a fost bunicul său...

---

[1] L.A. Bezîmenski: Generalii germani cu și fără Hitler, Editura Științifică, București, 1962.
Enzo Colloti: Germania nazistă. Editura Științifică, București, 1969.
Joachim C. Fest: Stăpînii celui de al III-lea Reich, Ed. Politică, 1969.
Jacques Robichon: Miroir de l'histoire, nr. 277, oct. 1973, pag. 56,
Nerin G. Gun: Historia, nr. 346, sept. 1975, pag. 28.
J.P. Englade: Histoire pour tous, nr. 173, sept. 1974, pag. 2.
Franz Jetzinger: Hitlers Jungen. Phantasien, Lügen und die Wahrheit. Viena, 1956.

Scanned with OKEN Scanner

În casa micului proprietar de pămînt Trummelschlager din Strones, slujnica Maria Anna Schickelgruber, nemăritată, în vîrstă de 41 ani, a născut la 7 iunie 1837 un fiu. Tatăl copilului a fost și a rămas necunoscut. În jurul misterului privind identitatea sa s-au făcut cele mai fanteziste presupuneri. Parțial confirmată și în întregime necontroversată este, în această privință, relatarea lui Hans Frank din depoziția lui la procesul de la Nürenberg. Potrivit acestei mărturii, Hitler ar fi primit în 1930 o scrisoare de la fiul unui frate vitreg, scrisă probabil în scop de șantaj, în care semnatarul făcea aluzii obscure privitoare la „anumite împrejurări foarte precise ale istoriei familiei noastre". Frank, care primise misiunea să facă o anchetă discretă în această problemă, ajunsese la următoarea concluzie: „Tatăl lui Hitler a fost copilul nelegitim al unei bucătărese numite Schickelgruber, originară din Leonding, în apropiere de Linz, care lucra la o familie din Graz. Această femeie, pe nume Schickelgruber, bunica lui Adolf Hitler, în momentul cînd a adus pe lume copilul (mai exact cînd a rămas însărcinată) se afla în serviciu în casa unui evreu cu numele de Frankenberger. Acest Frankenberger a plătit pentru fiul său, care pe atunci — în cel de al patrulea deceniu al secolului trecut — avea 19 ani, o pensie alimentară femeii Schickelgruber de la nașterea copilului pînă cînd acesta a împlinit paisprezece ani. Familia lui Frankenberger a întreținut timp de mulți ani corespondență cu bunica lui Hitler, corespondență din care rezulta că cei interesați știau și recunoșteau tacit că fiul femeii Schickelgruber fusese conceput în împrejurări care obligau familia Frankenberger să-i plătească o pensie alimentară... Fiul Mariei Anna Schickelgruber a fost încredințat foarte curînd, spre îngrijire, unui țăran Johann Nepomuk Hiedler, viitorul cumnat al mămei sale. Pînă la împlinirea vîrstei de patruzeci de ani, el s-a numit Alois Schickelgruber, pentru ca mai apoi să-și schimbe numele, fără îndoială la îndemnul tatălui său adoptiv și grație incorectitudinii preotului paroh din Döllersheim, care ținea registrul de stare civilă. Începînd din ianuarie 1877, Alois Schickelgruber s-a numit Alois Hitler. El învață mai întîi o meserie, iar mai tîrziu intră funcționar în administrația financiară austriacă. Dînd dovadă de ambiție și sîrguință, reușește să urce pînă la gradul de oficiant superior în serviciile vamale cezaro-crăiești, treapta cea mai înaltă pe care o putea atinge ținînd seama de nivelul său de pregătire. Era fără îndoială, un om serios și conștiincios; s-a însurat de trei ori și își asigurase o oarecare situație materială, deși fiul său, rău intenționat, afirma contrariul. Din

Scanned with OKEN Scanner

cea de a treia căsătorie a sa, s-a născut la 20 aprilie 1889, la Brannau pe Inn, un fiu care a fost botezat cu numele de Adolf.

Informațiile privind copilăria și tinerețea lui Hitler sînt relativ puține. Adolf Hitler a fost un elev vioi, cu posibilități medii, ale cărui aptitudini au fost însă puternic influențate de inadaptabilitatea timpurie la autodisciplină și de atracția pentru o viață ușoară și dezordonată. Aprecierile făcute de dascălii școlii elementare îl prezintă ca pe un elev bun, pentru ca, în perioada ulterioară, aceea a frecventării liceului timp de cinci ani, să rămînă în două rînduri repetent și o dată corigent. Certificatele școlare notează sîrguința la învățătură ca „inconstantă", în timp ce la matematică, științele naturii, limba franceză — și pînă și la limba germană — este notat cu „insuficient". La istorie, unde, chipurile, era mult mai avansat decît clasa sa, calificativul din certificatul școlar din septembrie 1905 era numai „suficient". Doar la gimnastică a reușit să obțină calificativul „excepțional".

În cele din urmă, rezultatele generale fiind atît de nesatisfăcătoare, este nevoit să renunțe la continuarea studiilor. Ulterior, Hitler a prezentat acest eșec ca un protest deliberat împotriva încercărilor tatălui său de a-l sili să se îndrepte spre cariera de funcționar. Dar și această afirmație s-a dovedit între timp falsă, deoarece tatăl său murise cu doi ani mai înainte ca el să părăsească școala, iar mama sa, bolnăvicioasă, nu putea opune acestui băiat încăpățînat și irascibil decît îngrijorarea ei exprimată făți în legătură cu viitorul lui.

Adolf Hitler își propune să devină pictor, deși la vîrsta de șaisprezece ani nu întreprinde deocamdată nimic serios pentru atingerea acestui scop.

După moartea soțului, mama sa își vinde casa din Leonding, și se mută într-o locuință la Linz, unde va sta și fiul, ducînd o viață trîndavă, făcînd vagi încercări în domeniul picturii, schițînd cu stîngăcie planurile unor vile somptuoase și ale unor clădiri în stil mare. Cîtva timp va lua și lecții de pian, dar se va dezgusta repede și va renunța la ele. Frecventa cafenelele, teatrul și opera, ducînd o viață pe jumătate de rentier, pe jumătate de secătură, grație pensiei de văduvă a mamei sale. Refuza orice muncă fixă, orice slujbă care să-i dea posibilitatea să cîștige o pîine, după cum se exprima cu dispreț. Încă din această perioadă manifesta un interes cu totul deosebit pentru muzica lui Richard Wagner, care a avut o ciudată înrîurire asupra lui, antrenîndu-l într-un univers ireal, deasupra vieții terestre față de ale cărei exigențe nu vădea decît nepăsare și dispreț.

Scanned with OKEN Scanner

Plin de încredere în vocația sa deosebită, Hitler hotărî în 1907 — avea atunci nouăsprezece ani — să plece la Viena pentru a intra la Academia de arte frumoase, clasa de pictură. A fost însă respins la proba de desen. La scurt timp după aceea, a murit și mama sa. Au urmat cinci ani de mizerie, „în care — va mărturisi el mai tîrziu — a trebuit să-mi cîștig pîinea, la început ca muncitor necalificat, iar mai tîrziu ca zugrav amărît; o pîine cu adevărat mizerabilă, care nu era niciodată îndestulătoare pentru a-mi astîmpăra pur și simplu foamea. Foamea a fost pe atunci însoțitorul meu credincios, singurul care nu mă părăsea niciodată". Mai făcu o a doua încercare de a pătrunde la Academia de arte, dar schițele sale au fost considerate nesatisfăcătoare și nu a fost primit nici măcar la examen.

Continua să ducă viața de boem cu care se obișnuise. Avea obiceiul să se scoale către amiază; după o plimbare prin parcul Schönbrunn, se lăsa pradă, pînă noaptea tîrziu, unor proiecte gigantice și absurde, unde incompetența rivaliza cu încăpățînarea omului care pretinde că știe mai mult decît ceilalți. Deși lipsit de cunoștințe muzicale, într-o bună zi se apucă să scrie opera „Wieland fierarul", temă la care reflectase Wagner. Încearcă să scrie drame, pentru subiectele cărora recurgea la vechile legende germane, deși era incapabil să redacteze o scrisoare fără s-o împestrițeze cu greșeli grosolane de ortografie. Niciodată nu ducea un lucru la bun sfîrșit. Avea un temperament extraordinar de dezechilibrat, cu accese de exaltare înflăcărată, care alternau brusc cu momente de adîncă deprimare, în cursul cărora, simțindu-se învrăjbit cu întreaga lume, pomenea de „capcanele" pe care lumea înconjurătoare i le întindea cu rafinament, cu singurul scop de a-i împiedeca „ascensiunea".

Mai tîrziu Hitler avea să declare că a lucrat ca muncitor în construcții și că această activitate ar fi coincis chiar cu trezirea sa politică. Dar și această afirmație, ca multe altele, s-a dovedit falsă. Potrivit mărturiei unui vagabond cu numele de Reinhold Hanisch, cu care legase prietenie la Meidling, Hitler purta pe vremea aceea o redingotă care-i ajungea pînă sub genunchi, cadou de la un evreu ungur cu numele de Neumann, pensionar și el al aceluiași azil, și o pălărie melon, țeapănă, neagră și soioasă, pe o chică nepieptănată. O barbă creață și zbîrlită îi încadra fața.

Hitler continua să încaseze cele douăzeci și patru de coroane reprezentînd „pensia de orfan", sub motiv că era student la Belle Arte și încerca să-și mărească veniturile prin cerșit, atunci cînd nu se lăsa pradă unei trîndăvii totale. În unele zile se ducea la aziluriile populare, trăind din ciorba și pîinea care i se dădeau, și purta

Scanned with OKEN Scanner

discuții politice, ceea ce de multe ori provoca certuri violente. Locuia acum la căminul de burlaci din Brigittenau, lucru care a reprezentat pentru Hitler un soi de promovare în ierarhia „drojdiei societății". Aici puteau fi întîlniți aristocrați maghiari în mizerie, comercianți falițI, declasați provenind din provinciile italiene, mici slujbași, spioni, cămătari, artiști, ratați și evrei veniți de prin provinciile răsăritene ale imperiului, care încercau să urce din greu treptele societății, făcîndu-se telali sau vînzători ambulanți.

Acesta a fost decorul în care și-a făurit concepția sa despre oameni și societate, aici și-a trăit el primele impresii politice, înfruntîndu-le singur, cu resentimentul crescînd, cu ura și complexul de neputință ale declasatului. Modul de viață și experiența acestor șase ani petrecuți la Viena au marcat, desigur, în mod decisiv caracterul lui Hitler, după cum o va recunoaște el singur mai tîrziu.

În mai 1913 a părăsit capitala austriacă, pentru a merge la München, unde a continuat să ducă mai departe viața de boem, ca odinioară la Viena.

Cum arăta Hitler în perioada münchineză: în acest mediu de tradiție liberală, care avea o slăbiciune pentru tot ce era straniu, personalitatea ciudată și neliniștitoare a lui Hitler nu putea să nu facă impresie. Toate mărturiile ni-l prezintă pe Hitler ca pe un om stîngaci și stînjenit, de o politețe slugarnică, remarcîndu-se prin lăcomia cu care înghițea mîncarea, cît și prin plecăciunile sale exagerate. Hitler păstră multă vreme această lipsă de siguranță și eforturile sale, uneori caraghioase, de a se pune în valoare, reflectau incapacitatea înnăscută a fostului pensionar de azil și de cămin de burlaci de a se mișca în „lumea bună". Dacă dăm crezare mărturiilor care ne-au parvenit, Hitler avea obiceiul să sosească tîrziu și să plece foarte devreme, iar exploziile sale de furie intempestivă împotriva evreilor sau a adversarilor săi politici alternau cu momente de tăcere meditativă. Vizibil dominat de sentimentul că se află la periferia societății, setea lui de a se impune era mereu contrariată de teama de a nu fi apreciat la justa lui valoare. Chiar și numeroasele femei, doamne mai în vîrstă care se ocupau de el cu o tardivă solicitudine maternă, nu reușiră să-l facă să treacă peste acest sentiment.

Pe lîngă prejudecățile dobîndite în perioada vieneză, Hitler păstrase și obiceiurile sale, îndeosebi modul de viață dezordonat, singura formă de manifestare a visurilor sale artistice de odinioară, iar din ținuta lui neglijentă și jerpelită răzbătea mirosul

Scanned with OKEN Scanner

specific al căminului de burlaci. Atunci cînd Pfeffer von Salomon care avea să devină conducătorul cel mai marcant al S.A.-ului l-a întîlnit pentru prima oară, Hitler purta un gheroc negru vechi, ghete de piele galbenă și o raniță în spate, fapt care-l făcu pe conducătorul formațiilor de voluntari să renunțe, deocamdată uluit, să facă cunoștință cu el. Renumele fascinant care-l preceda însă pe Hitler, trezea întotdeauna interesul celor din jur, chiar dacă ulterior, după o cunoaștere mai apropiată, interesul acesta scădea vizibil.

Încă din această epocă putea fi întîlnit curiosul fenomen al dublei naturi a lui Hitler: pe de o parte oratorul mulțimilor, sigur de el, dotat cu o putere deosebită de sugestie și cu un simț al marilor efecte și al mijloacelor capabile să provoace o beție colectivă; pe de altă parte, într-un grup restrîns, omul lipsit de siguranță, care se îndepărta mereu de la regulile conversației, pentru a evada într-un monolog, obositor și pierzînd curînd interesul ascultătorilor. Cînd i se cerea, într-un cerc de prieteni, să spună cîteva cuvinte, el refuza declarînd: „Simt nevoia să văd mulțimea în fața mea cînd vorbesc. Într-un cerc restrîns de prieteni nu știu niciodată ce să spun. N-aș face decît să-i dezamăgesc pe toți..."[1]

În societatea münchenezã Hitler i-a cunoscut pe majoritatea acelora care mai apoi urmau să devină cei mai credincioși partizani ai săi. Toți acești oameni, ca și numeroși militanți de mîna a doua, nu erau muncitori, așa cum lăsa să se înțeleagă numele partidului, ci reprezentanți ai unei intelectualități boeme, membri ai acelor clase de mijloc pe care războiul îi lovise greu din punct de vedere moral și material.

Mizeria crescîndă din țară l-a împins vizibil tot mai sus și a ajuns astfel o personalitate marcantă pe scena politică bavareză, cînd în 1923, Germania a intrat într-o serie de crize. În același timp, valoarea mărcii tindea spre zero și peste tot izbucneau revolte provocate de foamete. În această încordare ajunsă la paroxism, primul care a trecut la atac a fost Hitler. Nefiind de loc sigur de el, dar îmbătat de succesul de care se bucura pe lîngă masele turbulente ce se înghesuiau în spatele lui, a luat o inițiativă îndrăzneață. Închipuindu-și în mod greșit că von Kahr[2] era gata să treacă la acțiune, a încercat în seara zilei de 8 noiembrie 1923, o lovitură care trebuia să-l pună în fruntea tuturor grupărilor münchenneze ostile republicii. Cu revolverul în mînă, a năvălit în mijlocul unei adunări de înalți demnitari, conducă-

[1] Heinrich Hoffmann: „Hitler was my friend", Londra, 1955.
[2] Comisarul general ce grupase în jurul său pe monarhiștii bavarezi

Scanned with OKEN Scanner

tori politici și personalități de vază, pe care von Kahr îi invitase la Bürgerbräukeller, o faimoasă berărie din München. După ce a tras un foc în tavanul sălii, Hitler a proclamat revoluția națională, răsturnarea guvernului bavarez și constituirea unui guvern provizoriu, a cărui conducere și-a asumat-o el însuși. Acțiunea a dat faliment. A doua zi s-a instalat în fruntea unei manifestații. „Dacă merge, cu atît mai bine, dacă nu merge, ne spînzurăm", a declarat el cu cinism. Și această formulare prevestea deja comportamentul lui viitor de continuă oscilare între victorie și sinucidere, hegemonie mondială și catastrofă.

În dimineața zilei de 9 noiembrie 1923, Hitler însoțit de Ludendorff[1] s-a pus în fruntea unei mulțimi tot mai numeroase ce ajunsese la cîteva mii de persoane. În piața Odeon-ului, chiar lîngă Feldernhalle, s-a produs un schimb de focuri cu un cordon subțire de polițiști. Hitler și majoritatea celor din primele rînduri au căzut, s-au aruncat pe burtă, în timp ce Ludendorff, tremurînd de furie înainta singur, într-un elan de eroism, bineînțeles necugetat, fiind în cele din urmă arestat. Hitler, în schimb, a luat-o la fugă, lăsînd în urmă miile de oameni care-l urmaseră, nemaipunînd la socoteală șaisprezece morți ce zăceau pe caldarîmul înroșit de sînge. Mai tîrziu avea să se răspîndească povestea că transportase un copil neajutorat în afara zonei în care se trăgea și, pentru a-și confirma spusele, prezenta oamenilor copilul în cauză. Dar s-a dovedit că și această afirmație era falsă. În timp ce se ascundea la Uffing, pe malul lacului Staffelsee, în vila familiei Henfstaengl, a declarat într-o zi gazdelor sale că trebuie să termine cu viața și să se sinucidă. Dar prietenii săi au reușit să-l facă să se răsgîndească. Puțin timp după aceea a fost arestat. „Palid, cu fața răvășită și cu o șuviță de păr atîrnîndu-i dezordonat pe frunte", a fost încarcerat la închisoarea-fortăreață Landsberg, pe Lech.

Procesul care a început la 24 februarie 1924 se desfășura sub semnul înțelegerii tacite între toți cei interesați, hotăriți să nu abordeze esența evenimentelor, astfel încît dezbaterile au luat aspectul unei farse judiciare. Sentința tribunalului popular din München l-a condamnat pe Hitler la minimum de pedeapsă, adică cinci ani de detenție într-o fortăreață, lăsînd să se înțeleagă că după șase luni de închisoare va putea beneficia de o suspendare a pedepsei.

---

[1] Ludendorff grupase la rîndul său unitățile formațiilor de voluntari și ale unităților patriotice, grea de situat politicește în cadrul dreptei, pentru că își schimbau mereu obiectivele și simpatiile.

Scanned with OKEN Scanner

Modul în care Hitler știa să se folosească de orice înfrîngere descoperind posibilități propagandistice, psihologice și tactice în spatele acestui dezastru și transformîndu-le apoi în noi baze de plecare, dovedesc marea sa abilitate politică.

Puciul reușit din noiembrie a marcat un moment hotărîtor: sfîrșitul ucenicîei politice a lui Hitler. Elementele cunoașterii tehnicii puterii, datorită cărora a putut, în cursul anilor următori să-și realizeze ascensiunea, se bazau pe aceste experiențe: capacitatea lui de adaptare în fața celor puternici, sistemul atît de des folosit al compromisurilor tactice, cunoașterea profundă a metodelor psihologice de dominare a maselor, în sfîrșit principiile de organizare ale partidului, în care îi revenea rolul de „führer". Agitatorul, în permanență pradă evenimentelor și propriilor sale impulsuri făceau loc tehnicianului puterii, acționînd cu un oportunism calculat, nerespectîndu-și nici măcar propriile principii „solide ca granitul"; lipsit de orice scrupul moral și gata „să jure strîmb de șase ori pe zi", așa cum afirma el însuși.

Cu toate acestea, nu s-a eliberat de toate complexele și obsesiile isterice din perioada sa de formare. Dimpotrivă, din acest moment a început să se manifeste în chip vizibil coexistența, atît de ciudată și surprinzătoare prin patologicul ei, a atitudinilor raționale ce-și derutau adversarii ideilor fixe, a vicleniei și fanatismului stupid rămas și astăzi un element inexplicabil al acestei existențe.

Detenția din fortăreața Landsberg i-a permis lui Hitler să se regăsească, să-și redobîndească încrederea în sine și în... misiunea sa! Mai mult, a încercat să pună ordine în haosul instinctelor și prejudecăților, a urii care clocotea în el și să adune fragmentele de lecturi sporadice și incomplet însușite pentru a face din ele un sistem propriu. Rezultatul acestui inventar, a cărui primă parte a prezentat-o la puțină vreme după ieșirea sa din închisoare, a fost „Mein Kampf". Lucrarea, totodată biografie, tratat de ideologie și doctrină de acțiune tactică oglindește, fără să vrea, adevărul, în ciuda tuturor inexactităților, a legendelor contradictorii și a glorificării propriei persoane.

Ideea centrală în jurul căreia se grupau toate reflecțiile sale era un darvinism vulgar, pe care Hitler îl vedea în lupta nemiloasă a tuturor împotriva tuturor, în victoria celor puternici asupra celor slabi, un fel de lege fundamentală care guvernează universul.

Opera pe care Hitler a scris-o cu atîta grijă trebuia să-l ajute la legitimarea, pe plan literar și filozofic, a voinței sale de a-și asuma personal conducerea mișcării național-socialiste.

Scanned with OKEN Scanner

Medicul despre pacientul său[1]

Doctorul Brandt ne relatează că timp de peste șaisprezece ani a trăit zi și noapte în umbra lui Hitler. „Mă voi strădui — mărturisește acesta — să îndepărtez orice aversiune și să descriu «cazul Hitler», personalitatea sa și raporturile lui cu anturajul. Mă voi sprijini pe propriile mele observații și constatări, inclusiv pe perioada finală, cînd, practic, am fost îndepărtat de lîngă el și pentru acești ani mă voi servi de rapoarte, căci rămăsesem totuși medicul său, oarecum la distanță".

---

[1] Despre Adolf Hitler s-au scris un număr impresionant de articole și cărți și probabil că încă se vor mai scrie. Interesul rămîne treaz nu prin valoarea unui om și a operei sale, cum se întîmplă de obicei, ci prin doliul și distrugerile cauzate și care au depășit granițele Europei. Istoria anilor 1930—1945 este, în general, cunoscută și nu vom reveni asupra ei. Nu vom discuta aici decît cîteva aspecte, atît cît ne îngăduie spațiul, privitor la trăsăturile patologice ale acestui sinistru și nefast dictator. Există, după părerea noastră, două căi de a descifra personalitatea aberantă a lui Adolf Hitler: prima, de a-i analiza comportarea și a o interpreta din punct de vedere psihiatric și a doua de a apela la mărturiile medicilor care l-au îngrijit. Am considerat util să apelăm la ambele, fără a avea pretenția de a le epuiza, din contră a deschide un drum și a invita la o dezbatere colectivă. Rezultatele ar fi interesante și utile.

Hitler a fost îngrijit de doi medici: Karl Brandt și Theo Morrell. Cîteva cuvinte despre aceștia.

Karl Brandt s-a născut la Mulhouse (Alsacia) la 18 ianuarie 1904. Primele studii și le-a început la Dresda și le-a continuat apoi în mai multe universități din Germania. Inițial s-a specializat într-o clinică din Bochum în tratamentul accidentelor de mină, după care, urmîndu-l pe profesorul Magnus, al cărui asistent era, a venit la Berlin. Începînd din anul 1933, a devenit medicul personal al lui Hitler, datorită unei întîmplări pe care o vom descrie mai departe. A fost numit șef de secție obținînd un concediu nelimitat pentru a putea fi în preajma lui Hitler. Sarcina sa diferea de cea a lui Morrell care venea din cînd în cînd să-și vadă pacientul. Brandt era un însoțitor permanent al lui Hitler și astfel cartea sa de confesiuni („Hitler văzut de medicul său personal") scrisă la 16 iunie 1945, oferă o imagine inedită și veridică, în anumite limite dictate de împrejurări. Aceste mărturii datează din perioada imediat următoare presupusei sinucideri a lui Hitler, adică la puțin timp după ce a avut loc ultima întrevedere a lui Brandt cu Hitler.

În 1934 Brandt s-a înrolat în S.S. și a servit de asemenea și în Wehrmacht. La 1 septembrie 1939 Hitler i-a încredințat lui Brandt o responsabilitate care, în mod normal, ar fi trebuit să repugne unui medic: euthanasia. Ridicată la rang de lege de stat, această măsură radicală privea nu numai pe bolnavii incurabili cărora călăii voiau să le scurteze suferințele sub pretext umanitar, dar și pe invalizi, alienați de diverse grade, copii născuți cu tare, copii arierați, idioți etc. Se estimează, cu modestie, cifra celor care au pierit în urma acestei măsuri demente la aproximativ 275 000 persoane.

În 1942, Brandt a fost numit comisar general al Reichului pentru sănătate și serviciul medical. În 1944 a devenit ministru cu puteri depline al sănătății, post care a fost suprimat la 20 aprilie 1945.

Scanned with OKEN Scanner

Şi Brandt, dînd dovadă de luciditate — pe care ne întrebăm de ce nu a avut-o şi mai înainte — menţionează în continuare: „... judecata unuia singur este incontestabil incompletă. Ea va trebui să fie întregită de alţii. Eu nu am deschis decît o fereastră, un mic hublou, chiar...".

Aş dori să arăt că Hitler şi-a dat seama, probabil de la începutul carierei sale politice de posibilităţile sale. El şi-a dezvoltat unele dintre aptitudini cu îndemînare, căpătînd gustul performanţelor. Era perfect conştient în acelaşi timp şi de limitele sale, motiv pentru care făcea tot ceea ce era posibil să-şi ascundă de-

În aceste funcţii, doctorului Brardt îi revine, alături de alţii, responsabilitatea tuturor exceselor de care s-au făcut vinovaţi medicii germani în lagăre şi cîmpurile de concentrare, printre care şi experienţele pe oameni (mai cu seamă evrei şi prizonieri de război sovietici). Oricît s-ar disculpa, Brandt nu putea să nu fie la curent cu ele.

Între Brandt şi Morell s-a născut foarte repede o vie rivalitate. În septembrie 1944, doctorul Morell care avea o mai mare ascendenţă asupra dictatorului, i-a dat un ultimatum: „Or Brandt va pleca, ori eu!". Hotărîrea a fost luată şi Brandt a fost îndepărtat de la Berchtesgaden şi „exilat" la Berlin. Dar cine era doctorul Morrell?

Doctorul Theo Morrell a fost prezentat lui Hitler în anul 1936 de către Eva Braun, care nutrea o puternică aversiune faţă de Brandt şi-l voia înlăturat cu orice preţ din preajma acestuia. Morrell reuşise să-şi cîştige simpatia şi aprecierea mamei Evei Braun, al cărei medic curant era. Morrell avea o clientelă numeroasă, mare parte provenind din elita societăţii berlineze şi care se perinda zilnic prin elegantul său cabinet, numai sticlă şi nichel, situat pe Kurfürstendamm.

În 1933, fiind suspectat că ar fi evreu şi pentru a şterge orice bănuială, s-a înscris în partidul naţional-socialist.

Despre Morrell, Brandt avea să scrie: „Acesta reuşise să-l fascineze pe Hitler cu fraze grandiloevente şi să-i creeze un fel de psihoză medicală. Ceea ce era naţional-socialismul pentru politică, era „stimulantismul" lui Morrell pentru medicină. Hitler era impresionat de o astfel de noţiune. Morrell ştia ca şi pacientul său de altfel, să manevreze cuvintele. Băiat de ţărani de origine spaniolă, avea o proveniență tot atît de modestă ca şi cel pe care-l slujea. Descoperise un praf care omora păduchii şi puricii şi-l recomanda soldaţilor ce zăceau în tranşee pe front. Morrell a făcut avere vînzînd cantităţi enorme din praful său Wehrmacht-ului. Hitler era încîntat şi nimeni nu îndrăznea să afirme în faţa sa că soldaţii „marelui" Reich continuau să se scarpine în tranşee de păduchi.

Doctorul Morrell pretindea că poate vindeca orice cu vitaminele sale, pe care le distribuia la fel ca praful contra păduchilor. „Trebuie să iei vitamine, repeta el fără încetare, pentru ca să nu te îmbolnăveşti. Te-ai îmbolnăvit? Luaţi, spunea el, mai multe vitamine, cît mai multe vitamine". Morrell fabrica aceste vitamine într-o uzină al cărei proprietar era. Cîştiga astfel milioane de mărci. Dacă el ar fi prescris doar vitamine lui Hitler, răul ar fi fost relativ. „Odată am dat la analiză unui laborator din Berlin, o pilulă pe care Morrell i-a prescris-o lui Hitler şi pe care am găsit-o pe noptiera acestuia într-o noapte cînd Hitler m-a chemat în absenţa lui Morrell", mărturisea Brandt. „Pilula conţinea stricnină. Acest alcaloid luat în cantităţi mici are un efect favorabil,

Scanned with OKEN Scanner

fectele anturajului său în primul rînd şi apoi publicului. Acest sentiment de inferioritate în unele privinţe, explică tendinţa sa de izolare şi interesul său pentru grandomanie.

Hitler a încercat pe tot parcursul vieţii sale să adapteze intuiţiei sale, mersul evenimentelor. Pentru el „intuiţia" era de fapt o exprimare a ideii de Dumnezeu. El deducea, cu o logică, privită de el ca irefutabilă, că fusese „ales" pentru a realiza această intuiţie, cu alte cuvinte o misiune. El vorbea şi acţiona ca un profet al Vechiului Testament: „Am fost ales — spunea el — pentru a reuni şi agita poporul german, pentru a intensifica viaţa sa politică şi culturală. Trebuie să devin «führerul», ghidul şi conducătorul unei lupte care să exploateze conflictele de idei şi de formare ale timpurilor noastre".

Instrumentul său era ideologia naţional-socialistă, născută din năzuinţele curmate ale unor grupuri de „stîlpi de cafenea şi berării" din primul război mondial, mişcare fasonată şi dirijată, ulterior, după cum se ştie de Hitler. Ideea sa conducătoare era că „o generaţie care a pierdut războiul, trebuie să îndrepte această stare de lucruri datorată în fapt propriei sale greşeli — nu sînt alţii care au cîştigat, ci este Germania cea care a pierdut!" Şi adăuga: „această generaţie nu poate transmite o sarcină atît de imperioasă fiilor săi sau copiilor copiilor săi!". Această misiune, această sarcină pe care el însuşi o privea ca „formidabilă" îi acapara tot timpul, toată energia sa, toată îndeminarea sa şi întreaga sa capacitate intelectuală (nu avea studii superioare, după cum

---

dar dozele pe care le absorbea acuma Hitler erau înspăimîntătoare şi Morrell îl otrăvea cu încetul! Am încercat să-l avertizez pe Hitler, însă a refuzat să mă asculte. M-ar fi acuzat că sînt gelos pe Morrell",

Revenind la Brandt, acesta fiind conştient că deznodămîntul războiului se apropia cu paşi repezi, şi-a trimis soţia în America şi apoi influenţat de Speer şi contînd pe faptul că Hitler nu-l va pedepsi pentru îndrăzneala sa, a redactat un memoriu, sugerînd începerea imediată a tratativelor de pace cu anglo-americanii. Hitler a rupt hîrtia şi pe data de 22 aprilie 1944 a ordonat executarea vechiului său prieten pentru trădare. Brandt a fost arestat în Thuringia şi judecata sa a fost încredinţată unui tribunal instituit în acest scop şi pe baza directivelor speciale ale lui Hitler. A reuşit să scape totuşi cu viaţă pentru un timp datorită faptului că S.S.-iştii ce păzeau închisoarea au fugit la apropierea frontului şi nu au mai apucat să-i ucidă pe cei închişi.

Karl Brandt a fost arestat la Flensburg de către trupele americane de ocupaţie şi închis. Izolat într-o celulă din Dachau, în acelaşi lagăr pe care îl inspectase de atîtea ori şi unde muriseră sute de mii de deportaţi. Rîndurile pe care le-am intercalat în lucrarea noastră au fost reproduse după un material scris de acesta la 16 iunie 1945 în lagărul de la Krausberg, celula nr. 47. Karl Brandt profesor universitar, chirurg, a fost judecat pentru crime comise împotriva umanităţii şi spînzurat în închisoarea din Landsberg, aceeaşi în care Adolf Hitler, închis cu ani în urmă, îşi scrisese cartea „Mein Kampf".

Scanned with OKEN Scanner

se știe), necesitînd o rezistență fizică și psihică fără limite și mai ales o credință nestrămutată. Însă factorul dominant era el, Hitler, care se considera „ales" de providență, atitudine des întîlnită la paranoici (vezi N. Ceaușescu). Era sigur de succes și avea o încredere nestrămutată în capacitatea poporului german care, în 1918 nu a fost învins în război, ci „trădat". El va trebui deci să înceapă prin a convinge poporul de situația sa; odată acest scop atins, se va stabili o comuniune de idei între acesta și el și ca urmare va deveni sufletul poporului. În final, el va putea în mod cu totul legitim, să decidă pentru poporul său (retorică specifică dictatorilor deși nu se considera cîtuși de puțin a fi un dictator, căci el era poporul!) Să nu uităm, că principalul său slogan era: „Un führer, un popor!".

Vocabularul îi era extrem de bogat — depășea cu mult cîteva mii de cuvinte — iar memoria îi era stupefiantă, și ea nu l-a trădat nici o clipă, aceste două elemente fiind principalii factori care, atîta timp cît a trăit, i-au atribuit și întărit aureola sa de infailibilitate. Hitler vorbea ore întregi fără să citească un text. Nimeni — menționează Brandt — nu-i pregătea discursurile și totul îi aparținea. Vorbele îi erau însoțite de gesturi, atitudini teatrale, o punere în scenă gîndită și elaborată minuțios, o voce mînioasă, o mește care părea totdeauna că îi cădea pe frunte la momentul potrivit. Aceste efecte scenice acționau la un moment dat asupra auditoriului mai mult decît cuvintele. În timpul liber, Hitler citea și adnota fără răgaz, parcurgînd toate domeniile, mai puțin electronica, care nu-l interesa și pe care o subestima. După concepția sa, cunoștințele pe care le avea, îi confereau dreptul de a avea opinii de expert în toate domeniile. Hitler se considera „artist" (nu zugrav așa cum fusese de fapt) iar viața sa personală reflecta această tendință de boem pe de o parte, iar pe de altă parte, pretenția sa de a fi un om aparținînd...renașterii! Cuvîntul de artist, pe care l-a folosit la rîndul său și Brandt pentru Hitler, era ales de acesta în sensul cu totul diferit: de echilibrist și jongleur de idei și nu în accepțiunea onorabilă de maestru într-una din arte. El realiza o idee plecînd de la detalii precise, mergînd în zig-zag între rațiune și sentiment, între inteligență și rațiunea sa elementară fără nici o bază logică, științifică. La masă, cu intimii săi, conversația oscila între cei doi poli, sărind de la o extremă la alta, specific psihopaților care nu se pot concentra.

Rănile primite în cursul primului război mondial se vindecaseră și urmările atacului cu gaze asfixiante pe care-l suferise au fost și ele eliminate. Astfel, Hitler a debutat în politică cu o sănătate de fier și abuza de ea în continuare. Această atitudine

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

fără a părăsi din imaginea de supraom pe care voia s-o ofere poporului despre sine. Pentru citit trebuia să se folosească de ochelari, dar de fapt se ferea să fie văzut astfel (asemănarea cu N. Ceaușescu este mai mult decît frapantă). După 1938, odată ajuns în fruntea statului, a devenit mai prudent, a început să se îngrijească. Voia să trăiască cît mai mult posibil căci „viața sa era indispensabilă pentru că el era omul ales de providență". Risipirea ei ar fi afectat misiunea sa. De acum ducea o viață liniștită (?). Nu bea, nu fuma și devenise vegetarian, nu atît prin convingere, ci pentru că voia să-și păstreze sănătatea.

Ca toți cei care suferă de stomac, se controla din ce în ce mai des și era încontinuu în căutarea de noi remedii și consulta cît mai mulți medici. Dieta pe care și-a impus-o singur nu a dat rezultatele scontate și atunci și-a înmulțit apelurile către medici. Le pretindea acestora să-i asigure funcționarea organelor sale interne și voia să-i fie înlăturate durerile de cap ce-l torturau mereu; trăia mai ales sub teroarea bolilor infecțioase și în special a gripei (o altă asemănare cu N. Ceaușescu) înghițea medicamentele cele mai diverse, în cantități tot mai mari. Aparentul său echilibru fizic și psihic a fost însă complet răsturnat odată cu atentatul de la 20 iulie 1944. Timpanele urechilor i-au fost perforate de suflul exploziei. S-a constatat că suferise un șoc nervos, din care nu și-a mai putut reveni niciodată. A rămas pradă unor depresiuni și crize de melancolie ciclice. Organismul său atît de sensibil a fost dezechilibrat mai mult decît în cazul unui om normal. Anturajul său nu și-a dat seama de această schimbare și nu l-a înțeles. Atentatul eșuat a constituit pentru mintea sa fragilă încă o dovadă a invulnerabilității sale și a fost privit ca o confirmare divină a misiunii sale. Deși îi sporise încrederea în sine, a început să se teamă și mai mult de toți și de tot. Aceia care nu împărtășeau opinia că „Hitler este omul ales" erau considerați ca incapabili, trădători, eretici și răspunzători de toate greșelile sale. Și cu cît se iveau mai multe înfrîngeri, cu atît Hitler devenea mai dur, considerîndu-se infailibil.

Este un simptom ce marchează o gravă maladie psihică „Toată lumea a putut observa, mai ales în ultimii ani ai vieții sale, ticurile lui Hitler și tremurăturile mîinilor. Avea veritabile crize de epilepsie. Devenise din ce în ce mai iritabil, nu vorbea decît cu voce ridicată și își pierduse orice control asupra sa. Era inabordabil și izolarea sa era absolută, fapt remarcat de altfel și la alți dictatori contemporani cu el (Franco, Mussolini și Stalin). Se îndepărtase totul de restul lumii și singurul repaus și unica

sa distracție o constituiau conversațiile pe care le purta cu cei intimi, în timpul orelor târzii de noapte. Se culca spre dimineață și dormea până către prînz. Trăia într-un bunker la zeci de metri sub pământ. Dar și din punct de vedere psihic era înconjurat de ziduri de ciment. Pentru el nu mai existau ore, nici noapte și nici zi. Era ca un nou „născut" într-un incubator, cu respirație artificială, un incubator care îl proteja de microbii din exterior. Toată lumea din jurul lui trebuia să împărtășească acest mod straniu de viață, ținîndu-se totuși la distanță de el.

Avea tendința să se izoleze și, începînd din 1938, a fi primit de el era considerat ca un privilegiu. Îi era groază de discuții; obișnuit de multă vreme să nu fie contrazis și să nu se exprime decît prin monologuri, prefera excesele de exaltare de la tribună, cînd răgușea de atîta țipat, regulilor pe care se cădea să le respecți într-o înfruntare individuală. Colaboratorii săi, mai ales după 1940, au putut să remarce potopul de cuvinte al acestei minți neliniștite ce lua forme din ce în ce mai extravagante: generalii din marele cartier general, luptînd disperat cu somnul, trebuiau să îndure tirade interminabile asupra artei, filozofiei, rasei, tehnicii sau istoriei, care se prelungeau uneori pînă în zori. Hitler avea permanent nevoie de auditori, de spectatori pasivi, dar niciodată de interlocutori, iar obiecțiile nu făceau decît să-l enerveze și să-l antreneze în noi asociații de idei, și mai dezordobate, și pe cît de interminabile pe atît de incoerente.

Nu tolera nici o critică și, departe de a-i înțelege valoarea constructivă, nu vedea în ea decît expresia imputării și defăimării, a unei concepții despre libertate care, după el, nu făcea decît să-i determine pe oameni să se compare ca „maimuțele". Încăpățînarea și aroganța sa au continuat să sporească, creînd un gol tot mai mare în jurul său și determinîndu-i pe oameni să-l contrazică tot mai rar.

În egocentrismul său, Hitler nu putea interpreta tăcerea care-l înconjura decît ca pe un semn de spaimă față de aureola „führer"-ului. Una din secretarele sale povestește că evita întotdeauna cu grijă, să fie surprins în timp ce se juca cu vreunul din cîinii săi; de îndată ce se simțea privit, alunga cu brutalitate cîinele. Într-o zi, fotograful său personal, Heinrich Hoffmann, l-a fotografiat în timp ce se afla împreună cu foxterierul Evei Braun. Atunci Hitler i-a spus: „Hoffmann, nu ai voie să publici acest instantaneu. Un conducător nu-și poate permite să pozeze lîngă un ...cățeluș. Doar cîinele ciobănesc german este demn de un bărbat adevărat". Era teama de a se arăta altfel decît în atitudinea demnă și hieratică a „fuhrer"-ului. În diferite ocazii a fost

Scanned with OKEN Scanner

solicitat, îndeosebi de către ziariști, să dea cîteva informații în legătură cu viața sa particulară. Dar a refuzat întotdeauna. Încerca să-l convingă pe Göring să renunțe la fumat, spunîndu-i — ceea ce este un argument foarte caracteristic din partea lui — că nu putea fi imortalizat printr-un moment în care să fie prezentat „cu o țigară în gură".

Ideea morții premature începuse să-l obsedeze pe acest om care se considera de neînlocuit în a conduce destinele poporului german. Hitler a fost nu numai cel mai mare comedian al Europei, după cum s-a numit el însuși într-o zi cu o mîndrie cinică, ci și cel mai abil jucător. „Urmez cu siguranța unui somnambul calea pe care providența îmi poruncește să pornesc" (München, 14 martie 1936).

Celor din jurul său, Hitler le oferea pe rînd trei fizionomii, corespunzătoare celor trei aspecte ale personalității sale. Prima era flască: trăsăturile sale erau căzute, tenul era buhăit, privirea vagă, pierdută în visările sale, fața îi conferea un aer absent, îndepărtat. Era o fizionomie tulbure și răvășită de angoasă.

A doua imagine a feței sale, era colorată și transportată de pasiune; nările îi palpitau, ochii îi lansau fulgere, exprimau violența și se ghiceau în ei pofta de dominare, nerăbdarea de a constrînge pe toți, ura pentru adversar, o șiretenie cinică, o energie feroce, gata în orice moment să se reverse: o față furtunoasă, de om posedat, pregătită de atac. În această stare, subalternii săi ghiceau felul indecis, cu ezitările și slăbiciunile care îl măcinau.

A treia imagine era cea a unui om oarecare, naiv, rustic, grosier și vulgar, ușor de amuzat, rîzînd cu un rîs gros și zgomotos însoțit de lovituri pe coapse. Era o față banală și fără nimic deosebit.

Interlocutorii lui Hitler puteau observa cu ușurință succedîndu-se cele trei „fețe". La începutul întrevederii, părea că nu-și ascultă interlocutorul, că nu înțelege, rămînînd indiferent și amorf, absorbit ore întregi într-o stranie contemplație care se prelungea, de regulă, după miezul nopții, cînd însoțitorii săi plecau.

Și apoi, deodată, ca și cum s-ar fi apăsat pe buton, se lansa într-un discurs impetuos. Vorbea pe un ton ridicat, exaltat, coleric, argumentațiile se precipitau abundente, asurzitoare. Stătea aplecat înainte, vocea îi era răgușită și rula un „r" al cărui accent colțuros semăna cu cel al țăranilor de munte din Tirol, tuna și fulgera ca și cum ar fi avut un auditoriu compus din mii de oameni. Era oratorul care se dezlănțuia, folosind din instinct

Scanned with OKEN Scanner

toate figurile retoricii, manipulînd cu virtuozitate toate sforile elocinței, într-o manieră caustică și plină de invective, apariție cu atît mai frapantă cu cît mulțimile erau mai puțin obișnuite în Germania cu aceste metode de intimidare.

Cînd Hitler începea o astfel de tiradă, nu trebuia să-ți treacă prin gînd să-l întrerupi sau să protestezi. Era fulgerat imprudentul care ar fi riscat această. Logoreea dura unu, două sau trei sferturi de oră. Și, brusc fluxul se oprea. Hitler tăcea, părea epuizat, ai fi spus că își descărcase bateriile. Revenea iar inert, aflîndu-se într-o stare amorfă. Era momentul cel mai indicat să-i prezinți o altă teză. Atunci nu se mai indigna, ezita, îți cerea să-l lași să reflecteze, trena. Și, în aceste clipe se putea găsi un cuvînt care să-l miște, o glumă care să-l destindă și atunci cutele adînci care îi brăzdau fruntea se risipeau și mintea sa tenebroasă i se lumina de un surîs.

Aceste alternanțe de excitare și depresiune, aceste crize care mergeau de la excesele de o fervoare devastatoare, la gemetele plîngătoare ale unui animal rănit, îl făceau să fie considerat de către psihiatri ca un ciclotimic, în timp ce alții vedeau în el tipul paranoicului. Cert este însă faptul că în nici un caz nu era o ființă cu un psihic normal.

Hitler dispunea de o imaginație romantică, tenebroasă, pe care și-o cultiva neîncetat. Nu se poate spune că era lipsit de cultură, căci era un autodidact dotat cu o putere de asimilare și de simplificare în același timp care atrăgea elogiile admiratorilor săi. Visa să creeze o rasă de stăpîni, cu o morală și o religie nouă și care să regenereze întreaga omenire (N. Ceaușescu își imaginase la rîndul său, omul nou!). La asemenea viziuni delirante se complăcea în visările nocturne de la Cancelaria berlineză sau atunci cînd se retrăgea la Berchtesgaden, de unde privea munții și cîmpiile, pădurile și lacurile întinse la picioarele sale.

Se vedea în proprii săi ochi un arhitect care demola și reconstruia pe un plan gigantic, edifica noi continente. În același timp, își învăluia visele sale în armonii wagneriene, căci nu numai că îl impresiona muzica lui Wagner, pe care-l considera profetul național-socialismului, dar îi și trăia opera. Se concepea ca un erou wagnerian; era pe rînd Lohengrin, Siegfried, Walther von Stolzing și mai ales Parsifal, care vindeca rana sîngerîndă a lui Amfortas și îi redo lui Graal virtutea sa magică. Avea trăsături pe care le regăsim la Ludovic al II-lea de Bavaria.

Dacă cineva ar fi gîndit despre el că nu avea simțul realității, se înșală, căci era un om rece și calculat. Deși leneș și in-

Scanned with OKEN Scanner

capabil să se dedice unei activități regulate, se instruia, mai mult oral, din toate domeniile și se interesa de cele mai mici detalii.

Violent și brutal, avea înclinații către șiretenie, ipocrizie și minciună, provocînd discordii și rivalități între membrii partidului nazist. Știa să-și adoarmă adversarul pînă în momentul în care putea să se debaraseze de el și cînd semna un tratat, se gîndea în același timp la modul cum se putea sustrage de la obligațiile pe care și le asumase. Cînd se gîndea la trecutul său de vagabond rătăcitor prin Viena la azilul de noapte, la prodigioasa-i ascensiune la capătul căreia fusese investit cu o putere pe care nici un împărat german nu o avusese înaintea lui, era convins că providența îl protejase, făcîndu-l invincibil. Era superstițios și nu tolera să fie contrazis, supraestimîndu-și persoana, ignorînd pe străini și subestimîndu-și adversarii. Își atribuia geniul de strateg, voind să-l egaleze pe Frederic al II-lea și să-l depășească pe Napoleon...

O infirmitate și manifestările ei

S-a discutat foarte mult în jurul potenței sexuale a lui Hitler. Există autori care au afirmat că ar fi suferit de o criptorhidie, alții că ar fi fost misogin și timid. Pe baza altor surse, Hitler ar fi suferit de o diminuare a facultăților sale sexuale, ca urmare a unei boli venerice contractate în tinerețe la Viena, la care s-a adăugat rănirea provocată de gazele toxice din primul război mondial.

Cu toate acestea, se poate afirma cu oarecare certitudine că impotența sa nu era totală și că unele femei — puține la număr este drept — au reușit în decursul vieții sale să-i redea uneori virilitatea. Ba mai mult, au circulat chiar versiuni, după care, dictatorul ar fi avut și un urmaș din legătura cu Eva Braun. S-a afirmat că acest băiat ar fi fost crescut undeva în Bavaria de către persoane sigure, iar alții i-au situat ascunzătoarea în Tirolul de Sud, fiind păzit de neonaziști. S-a ajuns cu imaginația pînă în America Latină și Peninsula Iberică. Partea hazlie a acestui mit o constituie faptul că nimeni nu s-a gîndit la cele nouă luni necesare unei sarcini la termen, ori, nici o persoană din anturajul Evei Braun nu-și amintește s-o fi văzut-o însărcinată. Cînd s-a discutat cu cele două surori ale acesteia, cu care Eva rămăsese în relații strînse, ele au negat categoric un asemenea zvon.

În afară de Eva Braun s-a vorbit mult de relațiile dintre Hitler și o actriță-regizoare, Leni Riefenstahl, o frumusețe a acelor timpuri și pentru care führerul avea, fiind de notorietate publică,

Scanned with OKEN Scanner

o slăbiciune aparte și multă admirație. Întrebată fiind cu puțini ani în urmă, Leni a negat cu indignare orice legătură intimă cu Hitler. Indiferent de reorientarea sa în funcție de circumstanțe, nu există nici un indiciu că ar fi fost mama unui copil.

Documentele și rapoartele poliției aflate în arhivele din Berlin au scos la iveală o altă idilă a dictatorului nazist. Este vorba de o tînără secretară de partid. Trude Hainzer sau Haner, se spune frumușică și care prin anii 1931-1932, deci cu puțin înainte de a veni la putere, era afectată ca secretară personală a lui Hitler. Ea bătea la mașină corespondența, discursurile, consemnările „șefului" care o aprecia cu atît mai mult cu cît era, pe de o parte, o foarte bună secretară și pe de-alta, o național-socialistă fanatică, avînd în familia sa mai mulți membri, unchi și veri, care aparțineau primului nucleu național-socialist din anii 1923-1925, epoca puciului din München.

Hitler, care suferea de stomac, fusese supus la un tratament medical care i-a ameliorat nu numai durerile ci și tonusul sexual. Se pare că la aceasta au contribuit și farmecele frumoasei sale secretare. Din cîte se spune, folosindu-se de un turneu electoral și de propagandă, în mai multe orașe din nordul Germaniei, cuplul Trude-Adolf au întreținut relații intime și tînăra ar fi rămas gravidă, fără posibilitatea contestării paternității de către Hitler. Așa cum reiese dintr-un raport al poliției, afacerea a luat o turnură neprevăzută: sub pretextul unei maladii, cîteva săptămîni mai tîrziu, domnișoara Heinzer a părăsit brusc secretariatul partidului. De atunci i s-a pierdut orice urmă pînă în 1934-1935, cînd s-a căsătorit undeva în nordul țării și a avut mai mulți copii.

Hitler a considerat-o pe tînăra dactilografă ca necorespunzătoare pentru a-i fi soție, în ciuda faptului că-și dorea foarte mult un urmaș. Sau poate pur și simplu s-a plictisit și a considerat-o simplă aventură. Mai există o ipoteză: Trude, decepționată, orgolioasă și totodată prea devotată politic führerului său pentru a-i cauza neplăceri, s-a eclipsat și nu a îndrăznit niciodată să-i vorbească de copilul pe care îl aștepta.

În orice caz, un raport detaliat al poliției datînd cu puțin înainte de 30 ianuarie 1933, furnizează unele informații din care rezultă că dactilografa ar fi avut un copil de sex bărbătesc. Aici se sfîrșește orice relatare și numai cei doi martori — mama sau copilul — mai sînt în măsură să ofere un răspuns la întrebări, în cazul că mai sînt în viață, fapt puțin probabil dat fiind timpul scurs.

Scanned with OKEN Scanner

Începutul l-a constituit insolita construcție de la Berchtesgaden. Inițial exista aici o vilă de munte ceva mai încăpătoare Ea a fost achiziționată ca proprietate a Führerului, din cîte se spune, cu banii încasați ca drepturi de autor al cărții „Mein Kampf". Vila a suferit transformări mari, devenind o adevărată citadelă. Iată cum o descrie un martor ocular care a vizitat-o:

„De departe acest loc apare ca un fel de observator sau ca un mic schit, cocoțat la o mie nouă sute metri altitudine, pe creasta unei stînci. Acolo se ajunge pe un drum în serpentină lung de 15 kilometri, tăiat în piatră și al cărui traseu îndrăzneț a pus la grea încercare pe muncitorii, care timp de trei ani, au desfășurat o activitate gigantică. Șoseaua ajunge apoi la intrarea într-un lung tunel care se închide cu o poartă grea, dublă, din bronz. La extremitatea acestei subterane, un ascensor spațios, cu pereții exteriori din plăci de aramă și din interior din aur masiv, așteaptă oaspeți. Printr-un puț de o sutăzece metri săpat în rocă, se urcă pînă la locuința fuhrerului. Aici surpriza atinge culmea. Vizitatorului îi apare în față o construcție masivă, care conține o galerie cu pilaștri romani, de o imensă rotondă cu pereți din sticlă, în care se află un uriaș șemineu unde ard bușteni enormi, o masă înconjurată de treizeci de scaune și numeroase saloane laterale, mobilate elegant cu fotolii confortabile. Pe oriunde îți arunci afară privirea, ea coboară ca din înălțimea unui avion în plin zbor, asupra unei imense panorame de munte. Jos, în depresiune, se zăresc Salzburg-ul și satele înconjurătoare, dominate cît vezi cu ochii de o cunună de lanțuri și vîrfuri de munți, de pășuni și păduri agățate pe versanți. În apropierea casei, care pare suspendată în gol, se înalță, aproape aplecat, un perete abrupt de stînci goale. Cufundat în penumbra unui sfîrșit de zi de toamnă, totul este măreț, sălbatic, aproape halucinant.

Vizitatorul se întreabă dacă este treaz sau dacă visează; ar vrea să știe unde se află(...) Este opera unui om normal sau cea a unui om chinuit de grandomanie, de obsesia dominației și singurătății, sau doar prada fricii? Un detaliu atrage atenția și, pentru cel care caută să precizeze psihologia lui Adolf Hitler, nu este mai puțin prețios decît altele: rampele de acces, intrările în subterană, împrejurimile clădirii sînt organizate militărește și păzite cu cuiburi de mitraliere[1].

[1] Jacques de Launay: „Istoria secretă", Ed. Științifică, București, 1970, pag. 204

Scanned with OKEN Scanner

„Acolo — va spune Hitler — am petrecut cei mai frumoși ani ai vieții mele, unde am conceput și copt toate marile mele proiecte". Și, el va adăuga: „Aici, la Berchtesgaden, ideile mele au depășit limitele umane pentru a se traduce în acte cu repercursiuni incalculabile";..

Cine a vizitat castelul lui Ludovic al II-lea de Bavaria de la Neuschwanstein, își poate da seama de structurile psihice asemănătoare ale lui Hitler și Ludovic al II-lea, comparînd cele două construcții. Ceaușescu a dispus efectuarea unor construcții monstruoase gigantice în același stil. Paralelismul exclude orice coincidență, este vorba în mod evident de boala care îi macină pe toți: paranoia.

În această locuință de celibatar și de șef de partid, reședință de munte în același timp, reprezentativă și familiară, îi trebuia o femeie. Ori, această femeie nu exista pînă atunci în viața lui Adolf Hitler. Din clipa în care a hotărît să-și stabilească locuința la Berchtesgaden, a telefonat la Viena pentru a anunța noutatea sorei sale, cerîndu-i să vină să joace rolul de stăpînă a casei. Angela Raubal era pe jumătate soră cu Hitler și locuia la Viena împreună cu fiica sa cea mică, Geli care avea o voce plăcută și nutrea dorința să se dedice muzicii. Angela era cu șase ani mai mare decît Adolf și era singura persoană din familie pentru care dictatorul manifesta ceva asemănător cu afecțiunea și atașamentul. Soțul Angelei, Leo, era mort dar în timpul vieții nu s-a înțeles prea bine cu cumnatul său, în ciuda faptului că nici unuia dintre ei nu le-a plăcut să muncească preferînd o viață de hoinari și pensionari ai azilelor de noapte.

Virtuțile de gospodină ale lui Frau Raubal erau de mult cunoscute și apreciate de Hitler. Această reputație nu a fost desmințită: Angela a îndeplinit la Berchtesgaden funcția care îi fusese atribuită.

Interesul manifestat brusc pentru viața rustică dusă sus în munte trebuie atribuit unui cu totul alt motiv. Imaginați-vă o tînără strălucind de sănătate, de bucuria de a trăi, de o frumusețe nu neapărat clasică, mai curînd sălbatică, în orice caz seducătoare, subțire în talie, cu ochi mari și un păr bogat și negru revărsat pe umeri. Era Geli, una din cele două fete ale Angelei Raubal. Hitler pierduse de mulți ani legătura cu familia cumnatului său și cînd a revăzut-o pe Geli, pe care a cunoscut-o cînd era un copil, a rămas împietrit. Hitler mergea pe patruzeci de ani cînd a fost sedus, cucerit și îndrăgostit pînă peste urechi de nepoata sa. A adorat-o pe Geli din prima clipă. Viața particulară a lui Hitler s-a transformat apoi radical. Unchiul și nepoata nu se mai des-

Scanned with OKEN Scanner

părțeau; atît cît obligațiile îi permiteau, Hitler o ducea cu sine pe Geli și se arăta plin de mîndrie cu ea în public. Era un fapt de acum obișnuit, deși puțin credibil, să-l vezi pe unchiul „Adi" pătrunzînd în magazinele luxoase din München în urma nepoatei sale, plătind la casă și ieșind, tot în urma ei, cu brațele încărcate de pachete. Și ea? Frumoasa Geli, bineînțeles, se simțea pe ascuns flatată de interesul manifestat de acest unchi și mai ales impresionată de celebritatea pe care și-o dobîndea în Germania. Fără îndoială, putem presupune, că tînăra suferea. În primul rînd datorită furtunoasei tiranii și gelozii cvasimorbide a unchiului și tutorelui său. Căci, în mod indiscutabil, Hitler o iubea pe Geli și încă cu o intensitate puțin obișnuită, în ciuda faptului că era cu douăzeci de ani mai mare. Suporta dificil comportamentul lui Hitler, căci acesta nu admitea să-și vadă nepoata în compania altor bărbați, dorind s-o păstreze doar pentru el. Îi interzisese chiar să se întoacră la Viena, pentru a-și urma studiile de muzică și a deveni cîntăreață de operă, marea ambiție a vieții sale. Datorită ocupațiilor și ambițiilor sale de om politic, Hitler se găsea deseori departe de ea și atunci Geli îl acuza la rîndul ei de trădare, reproșîndu-i atențiile pe care le împărtășea altor femei, cum ar fi de exemplu Winifriedei Wagner, cumnata maestrului din Bayreuth, cît și personalului feminin al atelierului münchenez de fotografie al prietenului său Hoffmann, unde era funcționară o oarecare tînără cu numele de Eva Braun.

Toate acestea nu au împiedecat ca, la un moment dat și destul de repede după venirea lui Geli și a doamnei Raubal în Bavaria, să se pună problema căsătoriei între cei doi. Orice ar fi fost, în 1929 Hitler a cumpărat la München un apartament cu nouă camere situat la etajul doi al unui imobil aflat la nr. 16 pe Prinz-Regentenstrasse, una din arterele cele mai elegante ale orașului. Și cînd s-a instalat aici i-a rezervat și lui Geli o cameră. Anny Winter, o veche portăreasă a lui Hitler din cartierul rău famat din Tierschstrasse, a fost angajată ca menajeră în timpul zilei, în timp ce Angela Raubal, mama lui Geli, a rămas la Berchtesgaden. Unchiul și nepoata, odată cu venirea serii, după plecarea lui Frau Winter, rămîneau singuri în imensul apartament... Faptul, la vremea respectivă, căpătase o largă publicitate, zvonindu-se cîte și mai cîte. Să fi fost adevărate aceste bîrfe? La un moment dat, cineva a avut îndrăzneala să-l întrebe pe Hitler dacă este adevărat ce se vorbește. Cert este că reacția lui Hitler a fost așa de violentă că personajul în cauză s-a pomenit deposedat de gradul său și șters din funcții: era gauleiterul partidului din Württemberg.

Scanned with OKEN Scanner

Cu toate acestea într-una din zile, Hitler a sfîrșit prin a-și destăinui secretul vechiului său prieten, Heinrich Hoffmann:

— Da, o iubesc, zise el fotografului, însă nu mă pot gîndi deocamdată la căsătorie... îmi rezerv dreptul să veghez asupra lui Geli, pînă în ziua în care ea își va găsi un soț pe gustul meu.

Altădată, i-a spus lui Rudolf Hess:

— În mod sigur, nu am cîtuși de puțin intenția de a-mi complica viața. Nici cu Geli, nici cu alta...

Ori, anii treceau, popularitatea lui Hitler sporea și Geli începuse să devină din ce în ce mai nefericită. Frumoasa austriacă lua lecții de canto la München, fapt admis în final de unchiul său. Cînd mergea la cursuri, trebuia să accepte să fie însoțită de polițiști în civil. Pentru circumstanță, o căsătorie, în ciuda diferenței de vîrstă ar fi fost indicată, mai ales că și mama lui Geli era de acord și probabil și Geli însăși ajunsese la un moment dat la această concluziе, datorită raporturilor care deveniseră evidente.

Intimitatea dintre unchi și nepoată avea să-și dezvăluie în public substratul mult mai puternic cu următorul prilej:"...lungul Mercedes negru, un „cadou" al uzinei la care Hitler lucra din timp în timp ca amator — se pretindea că ar fi desenat caroserii — înghițea kilometrii dintre Bochum și Essen. La volan se afla șoferul Emil Mauritz[1]. Ploua și șoseaua era alunecoasă. Deodată, mașina s-a răsucit brusc cu o sută optzeci de grade și s-a izbit de un arbore de pe marginea șoselei. Mauritz a fost rănit și de asemenea un aghiotant, Brueckner, a fost izbit grav la ceafă. Angela Raubal era rănită ușor la umăr. Hitler scăpase complet nevătămat, însă Geli fusese proiectată în afară mașinii și își pierduse cunoștința. Un fir subțire de sînge i se scurgea pe obraz din tîmpla stîngă. Șoferul avea să remarce că în acele momente Hitler era disperat și își pierduse complet stăpînirea de sine. Striga neîncetat: „Geli, iubita, mea privește-mă, spune-mi un cuvînt, nu muri...". Hitler era de o paloare neobișnuită și mîinile îi tremurau încontinuu. „Geli, dacă tu mori, mă omor și eu!". Între timp, la locul accidentului s-au oprit și alte automobile ce treceau pe șosea. Dintr-unul a coborît doctorul Karl Brandt. El a acordat primele îngrijiri medicale celor răniți. A bandajat-o pe Geli, i-a administrat un calmant Angelei Raubal și i-a făcut o injecție lui Brueckner. Pe Geli a transportat-o cu mașina sa la o clinică din Essen, unde era intern. Hitler l-a urmat într-o altă mașină, reușind să-și găsească în cele din urmă stăpînirea de sine.

[1] Cel care de altfel va relata ulterior o parte din evenimentele la care ne referim în continuare.

Scanned with OKEN Scanner

Nu se știe cît de grav a fost rănită Geli; asupra acestui lucru Brandt a păstrat, în memoriile sale, o tăcere deplină. Cert este că Hitler l-a considerat a fi un medic excepțional și în 1934 cînd a ajuns în fruntea statului, l-a trimis pe Brueckner să-l solicite să devină medicul său personal.

Dacă prima întîlnire cu Geli a însemnat pentru doctorul Brandt începuturile ascensiunii sale — și sub un anumit aspect cea care i-a atras și sfîrșitul — cea dea doua întîlnire, după cum vom vedea, s-a terminat într-un mod tragic pentru tînăra femeie.

Cazul Geli a rămas însă neclar pînă astăzi; nu avem răspuns la multe întrebări, căci materialele respective au fost distruse. Mai mult chiar, unii dintre martori au „murit" doar pentru că dețineau părți infime de adevăr. Iată însă un amănunt ce s-a păstrat.

Hitler avea un șofer, singurul om din preajma sa care îl servea și în care avea încredere absolută, pe nume Emil Mauritz. Cînd era cazul, Mauritz servea și de gardă de corp. Se spune că, în timp ce Hitler fusese închis în închisoarea Landsberg, îi dictase șoferului primele capitole din „Mein Kampf", și mai mult, cu timpul, Emil Mauritz, vechiul ceasornicar și condamnat de drept comun, fusese primul șef al comandourilor naziste. Paralel, în viața lui Geli, tot atît de supusă supravegherii ca și cea a unchiului său, a apărut un alt bărbat. Și acest bărbat a fost... Emil Mauritz! La prima vedere, faptul nu avea nimic surprinzător: Mauritz nu-l părăsea pe Hitler și Hitler n-o părăsea pe Geli. Era un trio nedespărțit. Doar că, așa cum avea să mărturisească mai tîrziu șoferul nazist, Hitler își pusese în cap să-l căsătorească pe acest camarad de odinioară. Mauritz luase în serios cuvintele șefului său. Geli îi plăcea enorm lui Mauritz. „Nu o puteai vedea spunea acesta, fără să cazi îndrăgostit nebunește de ea". La rîndul ei, nepoata lui Hitler nu se arăta mai puțin indiferentă, dar nici nu făcea avansuri sau mărturisiri șoferului. Dacă ar fi să-l credem pe Emil Mauritz, decisese de comun acord cu Geli să se logodească.

Asupra urmării acestei întîmplări, părerile diverg; în orice caz, două dintre versiuni sînt demne de reținut. Într-o seară, Hitler sosind acasă pe neașteptate adus de altă mașină, și-a surprins nepoata în brațele șoferului. Or, așa cum a pretins însuși Mauritz, el i-ar fi spus lui Hitler mai înainte despre proiectul de căsătorie cu Geli. Cert este că, ori care ar fi fost maniera în care a fost prevenit Hitler, a urmat un adevărat cataclism. A izbucnit în invective și imprecațiuni concediindu-și rivalul, cel puțin provizoriu, nu fără a-i vărsa discret din caseria partidului nazist, frumoasa sumă de douăzeci de mii de mărci, pentru a-și asigura tăcerea.

Scanned with OKEN Scanner

Evenimentele ulterioare însă au favorizat scoaterea din dizgrație a lui Mauritz și recîștigarea bunăvoinței lui Hitler.

În ultimele zile ale verii anului 1931, o scrisoare datată din iarna ce trecuse, a dispărut dintre hîrtiile păstrate cu grijă de Hitler într-un sertar al biroului său din München. Scrisoarea a fost regăsită și este interesant cum se termină: „Număr orele pînă în clipa fericită cînd te voi revedea"... semnat: Eva.

În dimineața de 17 septembrie 1931, Hitler a părăsit Münchenul însoțit de Heinrich Hoffmann, pentru a se deplasa la Hamburg. Și-a luat rămas bun de la nepoata sa, care aflată la balconul apartamentului de la nr. 16 de pe Prinz-Regentenstrasse, îi făcea semne cu mîna unchiului său instalat alături de noul șofer, pe nume Schreck. Privindu-i fața lui Geli, te izbea imediat chipul răvășit ce trăda o emoție puternică. În momentul în care Hitler închidea portiera, Hoffmann auzi pe Geli strigînd: „Unchiule Adi, totuși nu vrei să mă lași să plec la Viena?" „Nu, îi răspunse scurt Hitler", și mașina demară brusc, în viteză. Aveau să nu se mai revadă niciodată.

Cînd lungul Mercedes decapotabil a părăsit ultimele străzi ale orașului, vîntul s-a întețit și gonind ceața din timpul nopții, s-au ivit în zare vîrfurile munților. Hitler s-a întors către Hoffmann și a clătinat din cap murmurînd: „Acest blestemat de foen... Este idiot, dar am un fel de presentiment ce mă obsedează..."

A doua zi, din simplă întîmplare, obsesia lui Hitler făcu loc realității. Călătorii își petrecuseră noaptea la Nürnberg și în zori plecaseră mai departe angajîndu-se pe șoseaua spre Bayreuth. Un taxi îi urmărea în viteză, îi ajunse și un braț prin geamul lăsat, se agita frenetic. Mercedesul stopă în marginea șoselei, urmat de taxi. Un vînător din Deutscherhof coborî, salută scurt și le înmînă un mesaj urgent: Rudolf Hess aștepta la telefon, Hitler trebuia să se reîntoarcă imediat la prima localitate cu telefon, fiind vorba de ceva foarte important și urgent. S-au reîntors în grabă și cînd Hitler a ieșit din cabina telefonică, Hoffmann constată că era livid; îi spuse abia șoptit: „Geli a fost găsită în camera sa, cu revolverul meu în mînă. Starea ei este foarte gravă iar poliția este în apartament".

Fără întîrziere a ordonat șoferului să-l ducă la München Dar, mai înainte a cerut unei secretare să-i telefoneze doctorului Brandt să vină la locuința sa.

Cînd au revenit la München, Brandt sosise prea tîrziu, Geli era moartă, polițiștii și medicul legist terminaseră ancheta lor iar cadavrul fusese deja transportat la morga orașului. Autopsia efectuată imediat, a relevat că tînăra fată își trăsese în piept un foc

Scanned with OKEN Scanner

de revolver iar glonțul îi traversase inima. Arma, un Walther 6,35, aparținea lui Hitler.

Pe masa din camera sa, ruptă în patru bucăți și așezată la vedere, zăcea scrisoarea Evei. Ce semnificație a vrut să dea tînăra disperată gestului său? Geli era realmente geloasă pe Eva Braun, pe care n-o întîlnise niciodată sau poate Geli încercase să-l convingă pe Hitler s-o ia de soție și acesta refuzase? Sau, invers: în ciuda scrisorii și a altor mărturii de adorare a führerului, acesta manifestase intenția de a se căsători cu Geli, în timp ce pasiunea sa nu era în ciuda aparențelor, împărtășită și de nepoată? Sau, încă și mai simplu, unchiul refuzase să-i redea libertatea și s-o lase pe Geli să-și trăiască propria-i viață, departe de el, la Viena?

Moartea lui Geli Raubal, a rămas și va rămîne un mister. Unele mărturii ale vremii, merg pînă a-l suspecta pe Himmler și acoliții săi din S.S. de a se afla la origina dramei din 1931. Geli Raubal căpătase o importanță mult prea primejdioasă în viața viitorului dictator și se impunea suprimarea ei.

Pe mormîntul lui Geli Raubal, în cimitirul catolic din Viena, se poate citi și astăzi, după ani, următoarea inscripție: „Ea ne era raza noastră de soare".

Hitler a rămas copleșit mulți ani de dispariția nepoatei sale și a purtat timp îndelungat doliu. La Berchtesgaden, ca și mai tîrziu la Cancelaria Reich-ului din Berlin, portretele lui Geli plină de viață și veselă, pictate de Adolf Ziegler, viitorul președinte al Academiei Reich-ului, se găseau atîrnate de zidurile camerei sale de lucru și cu regularitate însoțite de mănunchiuri mari de flori cu prilejul celor două aniversări: cea a nașterii și a morții sale.

Angela Raubal, mama lui Geli, după decesul fiicei sale, a continuat să locuiască la Berchtesgaden. În 1936, ea l-a părăsit totuși pe Hitler, pentru a se recăsători cu un profesor de arhitectură din Dresda. Hitler a refuzat să asiste la ceremonie.

Dar drama lui Geli a mai avut o continuare. Prin nu se știe ce împrejurări, un preot răspopit, Bernhard Stempfle, intrase în posesia unor scrisori compromițătoare adresate de Hitler nepoatei sale. În 1934, după „Noaptea cuțitelor lungi", cadavrul lui Stempfle a fost găsit în pădurea din Harlaching, situată în împrejurimile Münchenului cu gîtul fracturat și cu trei gloanțe în inimă. S-a presupus că ucigașul ar fi fost Emil Mauritz.

Am descris intenționat pe larg legătura dintre Hitler și Geli, nepoata sa, dintre un bărbat de patruzeci de ani și o tînără de aproape douăzeci de ani, care în afară de aspectul incestuos, oferă psihiatrilor un material interesant de studiu.

Scanned with OKEN Scanner

În viața lui Hitler au mai existat și alte femei, al căror rol a rămas însă obscur. Unity Mitford era studentă a Școlii de arte frumoase din München. Această tînără de douăzecișidoi de ani, fiica lordului Redesdale, cumnata lui Oswald Mosley[1] îl întîlnește pe Hitler în 1934, în cursul unei mari recepții. Cele cîteva cuvinte pe care le schimbă führerul o vor transforma într-o îndrăgostită romantică și pasionată de dictator. Hitler a încurajat sentimentele disperate ale tinerei femei și, în momentul cînd, în 1938, Unity Mitford va suferi de o pleurezie la Bayreuth, führerul îi va trimite medicul său personal, îi va umple camera cu flori și îi va telefona în fiecare dimineață. Această idilă romantică uimește opinia publică britanică și, puțin timp după acordul de la München, lordul Redesdale se simte chiar obligat să desmintă zvonurile care circulau în presa engleză. Unity, dăruită în întregime pasiunii sale, va fi dezamăgită de idolul ei, în cursul toamnei 1939, pentru un motiv încă nelămurit (să fi cerut ea oare führerului să pună capăt războiului?). În orice caz, la data de 2 ianuarie 1940, cu autorizație excepțională a cancelariatului, ea părăsește Münchenul și, trecînd prin Elveția și Calais, sosește în Anglia, suferind de pe urma rănilor, datorate unei încercări de sinucidere. Ea se va retrage într-una din insulele Hebride și va muri la treizeci și trei de ani, în 1945, de meningită. N-a supraviețuit omului care-i înrîurise astfel viața[2].

O altă femeie care va juca un rol în viața lui Hitler și în relațiile acestuia cu Anglia, este principesa Stephanie de Hohenlohe. Prietenă cu familia Bechstein, celebrii fabricanți de piane.

Elena Bechstein, la rîndul ei, protejase pe agitatorul neajutorat al anilor '20 — principesa de Hohenlohe, bine introdusă în înalta societate britanică[3], a primit de la lordul Rothermere proprietarul ziarului „Daily Mail", misiunea să-l contacteze pe Hitler și să-l sondeze cu privire la restaurarea familiei Hohenzollern în Germania și a Habsburgilor în Austria. Ea a fost primită cu multă simpatie de Hitler în iulie 1933, dar acesta nu și-a luat nici un angajament în privința restaurării, declarîndu-se însă în favoarea unei apropieri anglo-germane.

---

[1] Considerăm interesant de menționat că Oswald Mosley a creat în 1932 o mișcare „neosocialistă", care va deveni în 1934 „British Union of Fascists". El s-a căsătorit cu Diana Mitford, fosta soție a fabricantului de bere Guinness, cea care îi va face cunoștință cu Hitler și cu Rosenberg și fondurile sale secrete (Diana era soră cu Unity).

[2] Jacques de Launay: Istoria secretă, Editura științifică, București, 1970, pag. 125.

[3] Principesa fusese soția prințului Friedrich de Hohenlohe, fost ofițer austriac, de care divorțase; datorită acestei căsătorii ea a reușit să fie adoptată de înalta societate britanică.

Scanned with OKEN Scanner

A urmat după aceea o corespondență Hitler-Rothermere care a determinat atitudinea de simpatie luată de „Daily Mail" atît cu ocazia reocupării Renaniei (1934), cît și cu prilejul reconstrucției flotei de război germane (1935). Iată deci, care a fost rolul Stephaniei în viața lui Hitler: o simplă manipulată de biroul Rosenberg ce viza apropierea anglo-germană, și care nu s-a înfăptuit.

Femeia care și-a legat soarta de Hitler, fiind și ultima din viața sa, a fost Eva Braun. Era o mică funcționară în atelierul fotografului Hoffmann, din München. Vizitîndu-l pe acesta, vechi prieten și colaborator al führerului, a cunoscut-o pe Eva. Mult mai tînără, aceasta a acceptat curtea lui Hitler, cu care a trăit mai bine de zece ani. Drept recunoștință, i-a acordat lui Hoffmann monopolul fotografiilor sale, fapt care i-a permis acestuia să strîngă o avere însemnată, mai ales că lui Hitler îi plăcea nespus înainte de acapararea puterii să se fotografieze. Hitler a instalat-o la castelul său din Berchtesgaden, unde a devenit stăpîna casei. Eva îl însoțea în toate călătoriile sale. La Berlin locuia însă singur, propaganda nazistă ridicînd în slăvi ascetismul führerului. Eva Braun a acceptat, după cît se pare, legătura cu Hitler dintr-o pornire de pur fanatism nazist. În jurnalul ei (pe care l-a trimis chiar ea cineastului Louis Trenker într-un plic sigilat, purtînd mențiunea „Jurnalul intim" și care a fost deschis în toamna lui 1945, la Bolzano, în prezența unui martor[1]), se poate citi o curioasă paralelă între Ludovic al XVI-lea și Hitler, evocînd unele particularități fizice ale führerului: fimoza. „Iunie 1940. Tocmai am terminat «Maria Antoaneta» de Ștefan Zweig. Este foarte interesant pentru mine, personal. Trebuie să știu mai multe despre Ludovic al XVI-lea. Am recitit de trei ori capitolul privind căsătoria sa. Aceasta m-a învățat unele lucruri. Este foarte instructiv pentru mine să știu că și alte persoane au suferit de o anomalie asemănătoare...".

Eva Braun apărea celor din jur ca o ființă limitată, superficială, frumoasă și în permanență absorbită de îngrijirea aspectului ei, fiind servilă și atentă în prezența lui Hitler, astfel încît acesta să se simtă cît mai comod. S-a căsătorit cu Hitler în noaptea de 29 aprilie în bunkerul Cancelariei Reichului.

În fond, cititorul se poate întreba, pe bună dreptate: care a fost atitudinea lui Hitler față de femei? Problema care se desprinde din răspunsul la această întrebare este mult mai complexă și nu se poate izola de activitatea politică a dictatorului.

---

[1] Miroir d'Histoire, nr. T 277 oct-nov. 1973, pag. 74.

Scanned with OKEN Scanner

Încă de la începuturile ei, mișcarea nazistă a fost o comunitate de acțiune militantă a bărbaților, care n-a primit aproape deloc în rîndurile sale femei. Cu prilejul primei adunări generale a membrilor de partid, la începutul anului 1921, participanții au votat în unanimitate o moțiune care preciza că „nici o femeie nu va putea fi primită în conducerea partidului sau în comitetul său de conducere". Deși în anii următori milioane de femei s-au încadrat în organizațiile partidului nazist, ele n-au avut o adevărată reprezentanță politică.

Partidul nazist, încă de la începuturile sale, a cuprins în rîndurile lui mai ales oameni fără căpătîi, incapabili să adopte un stil de viață așezat. Această categorie de indivizi disprețuia în primul rînd legăturile trainice de orice fel, inclusiv căsătoria și familia. Experiența de viață pe care au dobîndit-o pe front, în cadrul formațiilor de voluntari, sau asociațiilor cu caracter politic ai căror membri se recrutau din anume cercuri ale marilor orașe, a imprimat și mai mult mișcării caracterul unei organizații exclusiv masculine, trăsătură consolidată de atmosfera „uniunilor de camarazi" de regiment, atît de răspîndită în anii aceia.

În această concepție a unui conglomerat heterogen de indivizi trebuie găsită una din explicațiile comportării lui Hitler față de femei. Încă din 1919, viitorul său mentor Dietrich Eckart, schițînd portretul führerului ideal la o masă a cafenelei Schwabing, susținea: „Trebuie să fie un celibatar! Atunci femeile vor fi de partea noastră!" Hitler însuși avea să mărturisească mai tîrziu că, dată fiind influența hotărîtoare exercitată de femei în alegeri, el nu și-a putut permite niciodată să se însoare. Dar, nu-i mai puțin adevărat că neconformismul atitudinii sale față de idealurile naziste s-a datorat și incapacității sale de a avea sentimente profunde sau de a stabili contacte umane firești, după cum reiese din mărturisirile prietenului său din tinerețe, August Kubizek, referitoare la caracterul straniu al relațiilor sale cu Stefania. Poate că atitudinea lui Hitler față de sexul slab, și așa complexă și greu de pătruns, să fi devenit și mai confuză din cauza legăturii cu nepoata sa Geli Raubal, care știm că s-a sinucis. În orice caz, după unii dintre apropiații lui, frica de a „conversa cu o femeie" era o parte componentă a fricii, caracteristică lui Hitler, față de întreaga sferă de contacte externe. S-a emis și ipoteza, nu lipsită de temei oarecum, că legătura dintre Hitler și Eva Braun, despre care s-a păstrat cu atîta grijă cel mai mare secret, n-a avut un caracter normal din punct de vedere sexual, singurul ei scop fiind să-i procure lui Hitler, ca și anturajul său, un fel de dovadă a unui cuplu obișnuit, ca atîtea altele.

Scanned with OKEN Scanner

Fără îndoială că asemenea afirmații cuprind și o parte speculativă. „Mein Kampf" ne oferă însă o mărturie mult mai sigură și mai edificatoare; autorul scoate în mod involuntar la iveală elementele esențiale ale comportamentului său maladiv față de femei. În opera sa de căpătîi, Hitler ne apare chinuit de opreliștile izvorîte din adîncurile unei conștiințe tulburi și îmbîcsite de complexe pentru care femeia și sexul au rămas în domeniul unei imaginații febrile și vinovate... „Ideea sa politică principală este de fapt o obsesie: un univers dement în care istoria, politica și lupta popoarelor pentru viață se desfășoară exclusiv în cadrul unor imagini de împerechere, desfrîu, incest, selecție naturală, încrucișare, bastardizare, reproducere înnobilată sau degradată a protoplasmei, deflorare, violare și vînare a femelei — istoria universală devenind o orgie a rutului, în cursul căruia niște suboameni bestiali și diabolici pîndesc femela cu păr auriu"[1].

Hitler a căutat și a găsit în mare măsură în intrările sale în scenă și în discursurile rostite de el în fața mulțimilor ceea ce îi fusese refuzat în contactul personal cu oamenii. De altfel, caracterul acestor manifestații, care lăsau să se vadă atît de pregnant căutarea plăcerii personale, precum și semnele evidente ale refulării care se deslușeau în întreg personajul, exercitară foarte curînd o atracție profundă asupra femeilor — lucru pe care l-am menționat — a căror reacție entuziastă a contribuit de la începutul mișcării — și chiar într-o măsură hotărîtoare — la succesul repurtat de discursurile lui[2]. Führerul însuși, pe care Friedrich Reck — Malleczwen îl compara cu un escroc sentimental, încercînd să insufle bucătăreselor dornice de amor, a recunoscut dealtminteri că femeile au jucat „un rol de loc neglijabil în cariera sa politică": într-adevăr, se poate spune că ele l-au descoperit, au optat pentru el și l-au adorat. Cu mult înainte ca „Münchener Post" să fi scris, în aprilie 1923, că se vorbește de „femei care s-au îndrăgostit fulgerător de Hitler", contesa Reventlow declara că el este „Mesia care va veni". În jurul acestui bărbat tînăr, sumbru și atît de straniu se înghesuiau prietene cu înfățișare maternă care „dovedind un instinct sigur, presimțeau în persoana lui, bărbatul ce trebuie salvat". Printre ele se afla Carola Hoffmann, văduva unui profesor, poreclită „mămica lui Hitler", soția editorului Bruckmann, aparținînd marii nobilimi europene, precum și soția fabricantului de piane Bechstein. Acestea în principal, cît și altele pe care nu le mai citîm, i-au deschis lui Hitler porțile „înaltei so-

[1] Herbert Lüthy, în revista „Der Monat", noiembrie, 1953, pag. 6.
[2] H. Hoffmann: „Hitler was my Friend", Londra, 1955.

Scanned with OKEN Scanner

cietăți". Cînd nu era vorba de personaje aparținînd burgheziei de extrema dreaptă, femeile reprezentau de cele mai dese ori o pătură socială îmbătrînită și uzată în rafinamentele vieții, motiv pentru care erau interesate tocmai de acel gen de senzații pe care le putea oferi Hitler: extremismul său, concepțiile sale lipsite de cea mai elementară logică, dar și lipsa de experiență necesară în lumea bună, inclusiv proasta sa educație.

Pe scurt, aspectele șocante ale acestui personaj constituiau un amuzament pentru o societate care, ducînd o existență searbădă, căuta cu orice preț excitante. Caracterul sumbru, crispat, angoasa permanentă de care, pare-se, suferea, sugera existența unor tensiuni interioare ce-și așteptau eliberarea pe care ar fi putut să i-o aducă un suflet plin de înțelegere. Aceste solicitări materne se îmbinau cu elemente de seducție mai obscure. Hannach Arendt a evocat cu o ocazie „admirația tot mai puternică pe care societatea bună a secolului al XIX-lea o încerca față de lumea interlopă, decăderea sa morală progresivă, predilecția tot mai pronunțată pentru cinismul anarhic al progeniturii sale". Ea a scos în relief surprinzătoarea afinitate dintre concepția politică despre lume a „drojdiei societății" și cea a burgheziei. Procesul a atins punctul culminant al începutul celui de-al treilea deceniu, în saloanele din München și, ulterior, în celebrul cerc al doamnei von Dricken.

Cultul care se dezvolta în jurul persoanei sale a căpătat o importanță mult mai mare decît sprijinul material și social acordat de aceste cercuri tînărului agitator. Fără îndoială, cultul idolatru n-a fost mai puțin eficace în „mișcarea masculină", dar sursa cultului exacerbat și isteric, al cărui obiect a fost Hitler, trebuie văzută în fuziunile sentimentale ale unei categorii bine delimitate de femei, de o anumită vîrstă, care căutau o trezire a instinctelor lor în tumultul entuziast al marilor manifestații nocturne, la picioarele unui Hitler transfigurat de extaz.

Unul dintre acoliții lui Hitler scria: „Pentru a înțelege caracterul acestui entuziasm, trebuie să fi văzut de la înălțimea tribunei auditoarele de acest gen, cu privirea lor umedă și impăienjenită tulburată de emoție". Rareori „rolul erotismului în propagandă" a fost atît de eficace.

Într-o zi, Hitler se întreținea cu Rauschning, mai marele regiunii Danzig, privitor la problemele mutației în cadrul rasei umane. Rauschning, care în acest domeniu nu avea nici cea mai mică idee, încerca să interpreteze prin propriile sale cunoștințe elementare, de crescător de animale, ameliorarea sîngelui german.

Scanned with OKEN Scanner

„Dar nu puteți face altceva — îi spuse lui Hitler — decît să ajutați natura și aceasta să-și scurteze drumul pe care-l are de străbătut! Trebuie ca ea, natura însăși, să vă ofere o varietate nouă. Pînă în prezent în privința speciei animale, crescătorii nu au reușit decît în foarte rare cazuri să realizeze mutații, adică să creeze caractere noi".

„Omul nou se află în mijlocul nostru! Este acolo! strigă Hitler cu un ton triumfător[1]. Nu vă ajunge aceasta? Am să vă spun un secret: am văzut omul nou. El este activ și crud. Mi-a fost frică în fața lui!".

Pronunțînd aceste cuvinte, menționează Rauschning, Hitler tremura, fiind cuprins de o ardoare extatică. Și, mai departe Rauschning descrie o scenă stranie, în privința căreia doctorul Achille Delmas, specialist în psihiatrie, s-a străduit în zadar să-i găsească o explicație:

„O persoană din anturajul lui Hitler mi-a spus că într-o noapte acesta s-a trezit scoțînd strigăte convulsive. Paralizat de frică, așezat pe marginea patului, cerea ajutor. Era cuprins de o panică ce-l făcea să tremure așa de tare încît se mișca patul. Din gură îi ieșeau vociferări confuze și neinteligibile. Gîfîia ca și cum era pe punctul de a se sufoca. Aceeași persoană mi-a descris una din aceste crize cu detalii amănunțite pe care nu le-aș fi crezut, dacă nu era vorba de o persoană sigură și demnă de toată încrederea. Hitler se afla în camera sa, în picioare, tremurînd și privind în jur cu un aer speriat. El este! El este! A venit aici! gemea, cuprins de frisoane puternice. Buzele i se albăstriseră iar transpirația i se aduna în picături mari pe frunte. Deodată, a început să pronunțe cifre fără nici un sens, apoi cuvinte și resturi de fraze. Arăta îngrozitor, folosea cuvinte legate în mod bizar, cu rezonanțe stranii. Apoi a redevenit tăcut, dar continuînd să-și miște buzele. I s-au făcut frecții și i s-a dat să bea ceai. Pe neașteptate, a început din nou să strige din toate puterile: „Acolo! Acolo! În colț! Este acolo! Izbea cu piciorul în pardoseala camerei și urla încontinuu. Cei din jur s-au străduit să-l liniștească, asigurîndu-l că nu se petrece nimic ieșit din comun. În cele din urmă, s-a calmat treptat, revenind la normal..."[2].

---

[1] Asemănarea este mai mult decît frapantă cu „omul nou" de tristă amintire propovăduit de n.c. Nu este exclus să se fi inspirat din ideologia nazistă.

[2] Hermann Rauschning: „Hitler m'a dit", Ed. Coopération, Paris, 1939.
Achille Delmas: „Hitler, essai de biographie psyho-patologique", Librairie Marcel Rivière, Paris, 1946.
„Psihiatrie clinică", sub redacția Aurelia Sîrbu, Ed. Dacia, 1979.
Petre Brînzei: „Itinerar psihiatric", Ed. Junimea, Iași, 1979.

Scanned with OKEN Scanner

Considerăm a fi vorba de o gravă maladie psihică, cunoscută de altfel specialiștilor și care se caracterizează în principal prin patru simptome — disociația, autismul, ambivalența și platitudinea afectivă — cărora li se adaugă și altele, cum ar fi episoadele onirice, halucinațiile de tot felul, în special cele auditive, dezinteresul pentru problemele concrete, înclinațiile către speculații abstracte, fantastice, stările de visare etc. Bolnavul devine retras, refuză societatea, vorbește mult, fără a putea fi urmărit, gesticulează. Are stări ipohondrice, uneori bizare, care îl determină să consulte diverși medici, crezîndu-se persecutat și amenințat; megalomanie.

Același om care privește impasibil uciderea unui număr imens de ființe nevinovate, plînge cu lacrimi cînd citește un text emoționant sau aude o bucată muzicală. Într-adevăr, afectivitatea acestor bolnavi psihici oscilează între acești doi poli, anestezie, lipsă de sentimente, de emoții, de pasiuni și hiperestezie, excese de sentimente, de emoții și pasiuni.

În egocentrismul său, Hitler nu putea interpreta tăcerea care-l înconjura decît ca un semn de spaimă față de aureola führerului. Una din secretarele sale, povestește că evita întotdeauna contactul direct cu oamenii ce-l ascultau. Hitler încerca, profitînd de orice prilej, pentru a transforma manifestările politice într-o exaltare a instinctelor, părăsind tot mai mult rolul oratorului tradițional pentru a deveni încarnarea unui simbol a cărui prezență permitea unor mici burgheze neurastenice să se dedea la un dezmăț colectiv. Așteptarea încărcată de neliniște a clipei în care masa se dezlănțuie, a sentimentului marii eliberări, în mijlocul strigătelor incoerente ale mulțimii dezvăluia caracterul isteric al acestor manifestații. Însuși Hitler a declarat că în discursurile sale „a ținut întotdeauna seama de gusturile femeilor" întrucît acestea au fost, de la început, „admiratoarele sale cele mai entuziaste". Pînă și în cursul războiului el a încercat să facă față criticilor prin argumente „anume ticluite pentru a impresiona sensibilitatea feminină".

Fie că acest erotism public este explicat prin considerații tactice, fie prin obsesiile personale ale lui Hitler, în ambele ipoteze femeia era privită exclusiv ca obiect, iar calitățile ei specifice — capacitatea de a se devota, nevoia ei de ordine și de autoritate — n-au fost socotite decît ca niște instrumente ale unei orientări psihologice intensive. Aici ne aflăm în punctul de convergență dintre comportamentul personal al lui Hitler și trăsăturile, de altfel destul de vagi, ale doctrinei naziste în ceea ce privește femeia. Această doctrină nu făcea altceva decît să reia, în acest domeniu, tezele formulate în scrierile rasiste, dîndu-le însă o orientare pro-

Scanned with OKEN Scanner

prie, astfel încît de sub neadevărurile și fantasmagoriile ei răzbăteau brutal adevăratele țeluri ale conducătorilor. Și aici se regăsește încă una din trăsăturile caracteristice ale practicii ideologice naziste: noțiunile pseudo-romantice slujesc doar pentru a disimula obiectivele și tactica țintind dominația. Planurile naziste privind expansiunea demografică a rasei germane, invocarea aportului de „sînge nou" nu fac decît să demonstreze perfect pînă la ce punct femeia era considerată exclusiv un obiect, un instrument menit să slujească la îndeplinirea unor scopuri ambițioase. Ceea ce mai înainte a fost prezentat ca un protest împotriva masculinizării femeii, a avut drept consecință logică suprimarea totală a diferențelor dintre sexe. În cele din urmă regimul nazist nu a mai cunoscut decît indivizi asexuați „angajați în serviciul comunității național-socialiste". Hitler și discipolii lui fanatici au făcut totul pentru a degrada femeia, dar, cu toate că, datorită inițiativelor regimului, conștiința națională a fost în asemenea orbită și coruptă, *degradarea nu s-a înfăptuit niciodată pînă la capăt*, reușind ca poporul german să se salveze.

Chiar și astăzi ne este greu să apreciem exact importanța problemei. Pe de altă parte, să ne fie permis să considerăm că, dacă din șase femei care au trăit în preajma lui Hitler, cinci s-au sinucis sau cel puțin au încercat s-o facă (Geli și Eva au decedat), lucrul se datorește fără îndoială acelorași teorii, devenite cu atît mai insuportabile în atmosfera care domnea în viața particulară a dictatorului[1].

Referitor la maladiile de care a suferit Hitler, materialele publicate recent pe baza informațiilor provenite din cercul dictatorului, aruncă o lumină nouă asupra problemei de care ne ocupăm.

Doctorul Felix Kersten îl îngrijea pe Heinrich Himmler printr-un procedeu cu totul special: terapia manuală[2]. Despre ce era vorba: Kersten deprinsese de la doctorul Kô, un vraci din Tibet, o metodă de vindecare a anumitor suferințe bazată pe un procedeu combinat de masaje și influență de magnetism animal. A început să practice la Haga și a devenit foarte repede atît de cunoscut și de apreciat, încît la serviciile sale apelau magnați și capete încoronate. La Felix Kersten a recurs și Heinrich Himmler. În timpul ședințelor, Himmler i-a destăinuit medicului o serie de fapte uluitoare privindu-l pe Hitler și chiar i-a dat să citească rapoartele ultrasecrete ale medicilor ce l-au tratat pe cancelar: la începutul

[1] Otto Dietrich: „12 Jahre mit Hitler", München, 1955.
[2] Joseph Kessel: „Les mains du miracle", Ed. Gallimard, Paris, 1968 Lumea, 26 iunie, 1969, pag. 21.

Scanned with OKEN Scanner

anului 1942 — cînd Kersten a luat cunoștință de aceste rapoarte — führerul era atins de P.S.P. (paralizie sifilitică progresivă).

În tinerețe Hitler avusese sifilis și fusese tratat la spitalul Pasevolk, de unde ieșise în aparență vindecat; în 1937 apăruseră însă simptome care dovedeau în mod neîndoielnic că boala își continua acțiunea de distrugere, transformîndu-se, în 1942, în paralizie sifilitică progresivă.

Iată deci, că Germania nazistă, cel de-al III-lea Reich, era condusă de un sifilitic în plină evoluție a bolii, de un om al cărui trup și minte erau supuse de ani de zile degenerării crescînde provocate de paralizia generală.

Poate, se întreabă cineva, cei din preajma lui Hitler erau la curent cu adevărul. Ei cunoșteau perfect — în primul rînd Himmler și Goering — și în loc să ia măsurile impuse, țineau ascuns cu strășnicie acest secret pentru ca nu cumva aliații să-l afle și aducîndu-l la cunoștința opiniei publice, Germania să sufere o înfrîngere dezastruoasă.

Sănătatea lui Hitler în perioada februarie-martie 1944 — era din zi în zi mai șubredă. Cel mai ciudat lucru era că Bormann, tocmai din exces de servilism, se făcea în mare măsură vinovat de aceasta. El îl proteja pe doctorul Morell, pe care i-l plasase lui Hitler. Acesta, printre altele, suferea de spasme ale colonului; Morell îi calma aceste spasme dureroase administrîndu-i niște pilule preparate de el, un amestec periculos de stricnină și beladonnă (lucru de care am mai vorbit). Beladonna îi paraliza reflexele și astfel scopul era atins, dar în același timp ea încetinea activitatea cerebrală a pacientului. De aceea, în compoziția pilulelor intra și stricnină care, în schimb, îi excita puternic nervii. Doza maximă era de nouă pilule pe zi. Din propria inițiativă, Hitler lua pînă la 20 pe zi. Curînd a fost apucat de un tremurat convulsiv și i-a paralizat piciorul drept. Atunci au fost aduși să-l examineze trei medici renumiți, aceștia l-au acuzat pe doctorul Morell că l-ar fi otrăvit pe Hitler „din inconpetență". A intervenit Martin Bormann. El a pus să fie examinate pilulele de către un „specialist", un individ în slujba lui. Apoi, triumfător, a venit cu un certificat în care era atestată „totala lipsă de nocivitate a medicamentului". Cei trei medici care dăduseră semnalul de alarmă au fost șterși de pe lista medicilor cu dreptul de liberă practică![1]

Doctorul Brandt a îndrăznit, la puțin timp după aceasta, după cum știm, să-i trimită lui Hitler, un raport cu privire la „starea sanitară precară din orașele Reichului care fuseseră bombar-

[1] Alain Decaux: Dosarele secrete ale istoriei; Ed. Politică, 1970, pag. 225.

Scanned with OKEN Scanner

date de aviația aliată". El a fost arestat și condamnat la moarte. În dosarul lui s-a găsit raportul transmis de Bormann lui Hitler. Hitler, care devenise incapabil să mai scrie lizibil din cauza tremuratului mîinii sale, a mîzgălit pe margine niște cuvinte fără noimă: „Porc, pui de năpîrcă, asasin, să fie omorît".

Cîteva luni mai tîrziu, cînd însuși Hitler a încetat să mai aibă încredere în Morell, Bormann avea să-l părăsească pe doctor, fără nici o remușcare. Pentru el, dreptatea era întotdeauna de partea celui mai tare! Și, atunci Bormann avea să vorbească cu dispreț despre „șarlatanul ăla care-l calcă îngrozitor pe nervi, circulă într-o limuzină ultra elegantă și mai are tupeul incalificabil de a-și păstra șoferul, un tînăr care demult ar trebui să fie pe front..."

Nicolae Ceaușescu (1918—1989)

Cel care a concurat la titlul de cel mai odios dictator, s-a născut la 26 ianuarie 1918 în satul Scornicești. În ceea ce privește comuna Scornicești aflată pe valea rîului Plapca, județul Olt, în ultimii ani s-au făcut diverse speculații, adevărul rămînînd să fie stabilit ulterior. Este știut că pe timpul dictatorului în dorința de a obține cît mai multe favoruri, oportuniștii nu au lipsit și din rîndul istoricilor, sau al celor care se pretindeau a fi așa ceva.[1]

Astfel, s-a spus că „din micul sat al Scorniceștilor au pornit odinioară patru căpitani de-ai lui Mihai Viteazul, voievodul muntean din secolul al XVI-lea..." Dar această stranie afirmație nu este singura. Expresia: „Scornicești, vatră de istorie..." era pronunțată nu o dată. Se voia cu orice preț a se demonstra o origine istorică a dictatorului, probabil pentru înjghebarea unei dinastii ceaușiste.

Scorniceștii, beneficiind de numeroase privilegii și mai ales fonduri, a suferit mari transformări și prin reunirea a patru comune, a devenit un veritabil orășel cu o populație de peste zece mii de locuitori.

Despre Scornicești și originea lui N.C. au circulat și alte relatări care par mult mai credibile prin motivațiile pe care le oferă[2].

---

[1] Michel P. Hamelet: Nicolae Ceaușescu: biografie și texte selectate, Editura politică, București, 1971.

[2] Renașterea Bănățeană, nr. 10, Timișoara, 14.01, 1990, p. 1—8]

Scanned with OKEN Scanner

De exemplu, A.B. Cornea originar din Scorniceşti, a publicat în numărul din iulie 1988 al revistei emigraţiei româneşti din Viena „Micro-magazin", o serie de declaraţii care, după acest autor, ar explica o serie de detalii privitoare la firea dictatorului, la comportamentul şi predispoziţia pentru fastul oriental, la particularităţile sale psiho-somatice şi fizionomice, străine celor ce caracterizează în ansamblu poporul român.

„Localitatea poartă numele unui boier, Radu Scornici, care în anul 1803, primise poruncă de la episcopul de Slatina să ridice o biserică pentru sufletele băjenarilor aşezaţi în depresiunea Cotmeana. După revoluţia lui Tudor Vladimirescu, sub o coastă de deal, dincolo de Scorniceşti, între anii 1821—1830, s-au adăpostit nişte rămăşiţe decimate ale unor hoarde de tătari, dezarmaţi şi alungaţi de români. Peste tătari au fost deportaţi de autorităţi cîteva sute de ţigani nomazi care s-au amestecat cu tătarii, vorbind pînă în secolul trecut un amestec ciudat de limbă tătaro-ţigănească. Românii au avut foarte puţin a face cu această etnie rătăcită şi izolată de restul ţării. Dintr-o asemenea sălbatică plămădeală asiatică s-a născut satul Tătarăi, inclus recent în hotarele Scorniceştilor. Numele de Tătarăi vine de la Tătari răi.

Dictatorul s-a născut în Tătarăi, al treilea dintr-o familie de origine tătaro-ţigănească de zece copii. Acolo, în Tătarăi se află şi casa natală a lui N.C., refăcută şi vopsită. În 1965, din ordinul dictatorului, satul Tătarăi a fost desfiinţat, împreună cu satul Stuca, ca să nu i se mai ştie originea".

După autorul citat, deasemenea numele părinţilor — Andruţa şi Alexandrina — ar fi tipice ţigăneşti. Mai departe, amintim că în ceea ce priveşte etimologia cuvîntului „ceauş" se opinează că ar fi de origine turcă şi tătară, bunicii chemîndu-se chiar „Ceuş-oglu" (pe tătăreşte „fiu de slugă"). La ora cînd scriem aceste rînduri nu dispunem de mai multe informaţii şi nici nu ne-am propus să întreprindem cercetări în acest sens. Ne facem datoria să menţionăm că au existat şi puncte de vedere diferite, cum ar fi cazul domnului Tahsin Gemil[1] care este de părere că a-l considera pe dictator de origine tătară este o jignire şi o atitudine de incitare la ură de rasă. Se ridică astfel în mod intenţionat o altă problemă, legată de egalitatea în drepturi şi nu de caracteristicile psiho-somatice ale etniilor, aspect ce nu poate fi contestat de autorul menţionat.

Contrar unei biografii intenţionat falsificată timp de decenii N.C. şi E.C. au fost prezentaţi ca fiind elevi sîrguitori la şcoala elementară, detaşîndu-se net de ceilalţi copii prin inteligenţa şi

[1] Dr. Tahsin Gemil, Contemporanul, nr. 8/23.02.1990, p. 2

Scanned with OKEN Scanner

curajul pe care tiranii nu scăpau nici un prilej să-l dovedească... De la o vîrstă fragedă „s-au remarcat prin spiritul revoluționar" și „militant". Ne rezumăm în a menționa că plecarea sa din Scornicești s-a datorat sărăciei, tatăl avînd patima beției. Ajuns în Capitală, N.C. intră în evidența poliției, fiind chiar reținut pentru unele practici în zona Gării de Nord. Nu este exclus ca în acea perioadă, în căutare de mijloace de existență, să se fi ocupat și cu lipirea afișelor. Sînt multe de spus, de fapt aspecte pe care ziarele și revistele le tratează din cînd în cînd și care prin contrastul dintre realitate și imaginea plăsmuită, oferă una din trăsăturile ce caracterizează sindromul patologic al personajului de care ne ocupăm.

Caroline Laurent și François Marot referindu-se la debutul politic al lui C., menționează în revista VSD (Vendredi - Samedi — Dimanche); „Hotărît lucru, ratații sînt nenorocirea popoarelor. Hitler s-a lansat în politică pentru că dăduse greș în pictură. N.C. ar fi rămas, poate, la cizmărie dacă ar fi fost dotat pentru această meserie. Cariera sa s-a întrerupt însă brusc, cînd avea cincisprezece ani. Acuzat de furt, a făcut cunoștință în închisoare cu diverși condamnați politici, după care a intrat și el în politică. Micul cîrpaci analfabet a devenit un militant fidel stalinismului".

Datorită acestor împrejurări probabil că a venit în contact cu un cerc de activiști ai partidului comunist. Fanatic și șiret mai mult poate din instinct, își dă repede seama de perspectivele și foloasele pe care le poate trage prin aderarea la o ideologie cu audiență la unele pături ale populației într-o anume conjunctură.

Privat de libertate, este închis mai întîi la Doftana, apoi la Jilava, Caransebeș și lagărul de la Tîrgiu-Jiu. Eliberat la 23 august 1944 își reia activitatea, remarcîndu-se prin zelul și obediența manifestată față de ierarhia partidului. În octombrie 1945, la prima Conferință națională a partidului comunist, N.C. a fost ales membru al Comitetului Central.

După Congresul de constituire a partidului unic, prin fuzionarea în 1948 a partidului comunist și socialist, N.C., devenit membru supleant al Comitetului Central al noului partid, a fost numit în primul său post ministerial: ministru adjunct al agriculturii. În această calitate a participat direct, în martie 1949, la programul colectivizării agriculturii, cu efectele cunoscute. Mai tîrziu, a inițiat și început așa-zisul program de sistematizare a satelor, care viza demolarea a mii de sate. Tot legat de această problemă, amintim proiectele de secare a unor bălți și așa-zisa „amenajare" a Deltei Dunării.

Scanned with OKEN Scanner

Vizînd niște proiecte ambițioase, urmează cursurile Academiei militare — se presupune că și în U.R.S.S. — și în 1950 este rapid promovat și devine ministru adjunct al forțelor armate și șef al Direcției superioare a armatei, cu gradul de general locotenent. În această perioadă se face remarcat prin organizarea predării învățămîntului politic în armată și lichidarea cu cruzime a grupărilor de rezistență ale opozanților, ce activau în munții Carpați. Îndeplinirea acestor misiuni încredințate de conducerea partidului comunist român i-au deschis lui N.C. porțile spre vîrful ierarhiei nomenclaturii.

Încetarea din viață a lui Gheorghe Gheorghiu Dej în martie 1965 a însemnat pentru N.C. asaltul final spre funcția supremă de prim-secretar al comitetului central. Cu sprijinul mai mult sau mai puțin ocult al unor susținători, în primul rînd al lui Ion Gheorghe Maurer, regizează alegerea sa la Congresul al IX-lea ca secretar general al comitetului central. Timp de 25 de ani dispunînd de putere absolută a condus țara în mod discreționar, fidel stalinismului. În universul lui Stalin, regimul politic era un regim polițist și totalitar, dar un regim nu este un sistem. Fosta Germanie așa-zis național-socialistă și țările cu regim stalinist au făcut parte din aceeași categorie istorică a puterilor absolute și despotice. Hitler, Stalin, Ceaușescu și similarii lor se caracterizează din punct de vedere medical ca suferind de aceleași maladii și ca reflectare a activității lor, aplicînd aceleași metode, aceeași nebunie sîngeroasă — întreceri în a suprima vieți omenești, a tortura și a umili — aceeași politică hibridă extremistă la dreapta sau la stînga și același dezastru final, fatal și inerent. Cu deosebirea că Hitler s-a declarat în public pentru legea junglei, pentru rasism, pentru inegalitate și pentru bunul plac al celor mai puternici — lucruri pe care Stalin și Ceaușescu se prefăceau că le condamnă, dar le practicau într-un mod mult mai feroce, ținînd seamă că au dispus de un răstimp și de un spațiu geografic mult mai mare.

„Acum, nu mai este un secret pentru nimeni, că toate acțiunile pe care N.C. le-a întreprins, fie în interior, fie în exterior, dînd dovadă de șiretenie, el a avut grijă să le înconjoare cu o poleială de motivații perfid gîndite și abil explicate, cu singurul și machiavelicul scop de a obține aprobarea și girul cît mai multor oameni de bună credință, de a atrage de partea sa personalități sau oameni de rînd, adică de a deveni cît mai popular.

Așa cum arătam, cu o perfidie diabolică, N.C. a pregătit un întreg eșafodaj de argumente și argumentații, cu care, în așazisele interviuri pe care le acorda pentru străinătate, încerca să-și confecționeze o aureolă de mare om politic, de apostol al păcii

Scanned with OKEN Scanner

și colaborării internaționale, înșelînd cu bună știință aspirațiile și gîndurile de bine nu numai ale poporului român, dar și pe cele ale lumii întregi"[1].

Consoartă, progenituri, neamuri, demnitari, lachei, paznici și alți slujitori ai unei curți „regale" de tip nou, se strîngeau în șiruri și luau avioanele spre a cutreiera continentele la rînd. Chiar dacă gazdele adăposteau o parte din suită, risipa era mare și fiecare plimbare însemna pentru țară cheltuieli de milioane în atît de necesarele valute forte. Apoi venea rîndul vizitelor de răspuns și nu poate fi uitat fastul costisitor al primirii de care a beneficiat pînă și o căpetenie sîngeroasă (și ocazional canibală), care avea dreptate cînd îl îmbrățișa pe tiranul României numindu-l frate (Radu Negrea).

„Sub masca mult trîmbițatei deschideri către Occident și a puzderiei de vizite pe care le întreprindea, devenind astfel cel mai cunoscut șef de stat ce vizitase aproape toate țările de pe glob, pozînd tot timpul în propovăduitorul unei politici externe originale, dictatorul ce își înăbușea tot mai puțin apucăturile cultului personalității, înșela, de fapt, buna credință a înaltelor oficialități cu care se întîlnea, propunînd în stînga și-n dreapta și acceptînd nebunește colaborări — ulterior uitate sau respinse pe alte canale — ca un mare campion al înțelegerii și avantajului reciproc. În realitate, făcînd nu de puține ori și pe bunul samaritean, el nu făcea altceva decît să-și edifice soclul propriei statui europene și mondiale la care visa zi și noapte și al cărei rob înverșunat devenise.

Colecționar avid de distincții și onoruri de tot felul — revers al unui complex de inferioritate al cîrpaciului cismar semianalfabet și gingav — nu ezita la nevoie să și le cumpere cu valută forte pe care o drămuia atunci cînd nevoile țării o solicitau. O lume întreagă a fost astfel escrocată politic de N.C., care în ultimul timp prinsese și obiceiul să se erijeze în sfătuitor și în judecătorul de pace al mai multor situații conflictuale de pe mapamond. Nu intrăm în detalii ce depășesc caracterul lucrării, dar ținem să reliefăm duplicitatea în cel mai înalt grad pe care a manifestat-o, încercînd să tragă foloase de la ambii parteneri. El mima preocuparea — dezvăluirile vorbesc de la sine în acest sens — nu pentru că s-ar fi simțit afectat de soarta popoarelor (soarta propriului popor neinteresîndu-l defel, dovadă demolarea unor străzi și cartiere întregi din Capitală și orașe din țară, ca să nu uităm cele șapte mii de sate amenințate cu distrugerea), ci pentru că se grăbea și

[1] Eugen Șerbănescu: în România Liberă, nr. 11/5, 01, 1990

Scanned with OKEN Scanner

spera să primească un anumit premiu, mult rîvnit, care îi lipsea din vitrina sa de trofee ale perfidiei.

De o ambiție devoratoare, simptom al patologicului, a crezut că acaparînd puterea este în măsură să intre în prim-planul vieții internaționale. El ținea să șocheze prin poziția lui, să demonstreze lumii că fără el nu se poate, urmărind să devină un fel de arbitru în jurul căruia trebuie să graviteze toate.

Trăsătura specifică a bolii de care suferea — de fapt mai multe — este cea de a face excepție, megalomanie și mitomanie galopantă, de a nu avea rival și seamăn în nimic, istorie și... viață. Începem cu viața: nu a conceput o clipă că va muri. Frica sa de o ipotetică tentativă de asasinat explică pentru ce el nu voia să circule la ore obișnuite, pentru ce oprea complet circulația și alegea el singur de fiecare dată în ultimul moment un alt parcurs.

În timpul tuturor călătoriilor sale în străinătate, era tot timpul însoțit de un chimist însărcinat să-l protejeze împotriva oricărui risc de contaminare chimică, radioactivă și bacteriologică. Astfel, cu prilejul unei vizite într-o uzină din Statele Unite, avînd nevoie să meargă la toaletă, un agent din suită a dezinfectat cu coniac W.C.-ul....!

Hrana adusă de acasă îl urma în conteinere sigilate. Mai mult, de cînd Fidel Castro a declarat că C.I.A. încercase să-i otrăvească încălțămintea, N.C. nu mai purta aceeași îmbrăcăminte decît o singură dată. O secție specială a securității se ocupa de costumele sale. În depozite speciale existau în permanență un echipament complet pentru un an avans, 365 costume, 365 perechi de încălțăminte, care erau arse cu conștiinciozitate și sub pază, după folosință (...).

Păzit de cîini — doi dobermani sălbatici — dispusese să se sape sub pămînt o adevărată rețea ce lega numeroasele palate, clădiri oficiale și buncărele antiatomice. Îi era însă groază de întuneric, singurătate și mersul prin tunelele pe care conta să le folosească la nevoie. Pentru a fi apărat, angajase o armată numeroasă de mercenari, antrenați zilnic, gata să intervină.

Pentru a-și prelungi viața — cea politică o făcea cu ajutorul acoliților săi și a aparatului politic — a recurs la serviciile celor mai competenți specialiști ca să-și trateze afecțiunile de care suferea. Dar, dacă este firesc ca orice om să apeleze la un medic la nevoie, nu oricine se transformă în... vampir. În fiecare lună, o echipă de „medici" prelevau circa trei litri de sînge de la douăzeci de sugari pentru a-l administra dictatorului.

Patografia lui N.C. este ieșită din comun. Un sindrom complex de paranoia și schizofrenie. Consultat de un psihiatru în

Scanned with OKEN Scanner

perioada 1963—1964, acesta i-a pus diagnosticul de mai sus. Din păcate pentru el, medicul l-a comunicat celor din jurul său şi drept urmare a fost suprimat, fiind aruncat pe fereastră de cîţiva necunoscuţi. Trebuia să dispară. Era un pericol. Putea să divulge un secret de stat cu consecinţe incalculabile pentru partid!

Cu mai mulţi ani în urmă i-a fost depistat un diabet, prezent şi la unul dintre fraţii săi, Andruţa. A fost operat de un cancer al prostatei, de pe urma căruia a fost obligat să poarte în permanenţă o sondă.

Deşi se exprima greu din copilărie, nu putea pronunţa corect anumite litere şi cuvinte, în 1988 i s-a declarat o afecţiune numită afazia Broca, caracterizată prin pierderea momentană a vorbirii şi prin imposibilitatea trecătoare de a-şi exprima ideile şi sentimentele.

Dedublarea personalităţii şi ansamblul de tulburări ale caracterului cuprinzînd orgoliu, neîncredere, susceptibilitate exagerată, judecăţi false, tendinţă la interpretări care favorizează delirul şi induc reacţii agresive, cruzime etc. pledează pentru paranoia.

Deosebit de crud — seara urmărea filme în care torturile, sîngele ce curgea şi execuţiile deţineau un loc de frunte — organiza deseori vînători ce culminau în veritabile carnagii, mai ales că animalele fie că erau îmblînzite şi nu se fereau, fie că erau aduse în faţa carabinei sale. Alcoolic — ca şi tatăl său şi de altfel şi fiul său preferat Nicu — cumula tare ce i-au conferit un caracter patologic neobişnuit, întîlnit la criminalii ce populează galeria marilor declasaţi. Spaţiul nu ne permite, dar considerăm că N.C. constituie un subiect de analiză extrem de vast, mai ales prin implicaţiile avute pe plan psiho-social. Carenţele sale evidente din punct de vedere sexual s-au reflectat după unii autori prin excesele politice manifestate. Vulgar şi brutal în vorbire, dur cu cei din preajma sa, devenea pe zi ce trecea tot mai tiranic, considerîndu-se a fi o figură de excepţie, un asemenea geniu născîndu-se numai la 500 de ani o dată. N.C. nu trebuie analizat şi studiat singular, ci în contextul politic — al partidului ce i-a favorizat şi încredinţat conducerea — cît mai ales al colectivităţii restrînse în care a trăit şi pe care a adunat-o în jurul său, colaborînd cu ea.

Este ştiut că se implica direct în proiectarea unor lucrări, ale căror idei le prelua sau erau propria sa iniţiativă. Şi într-un caz şi în celălalt, distingem o serie de trăsături ce caracterizează o stare patologică (schizofrenia). În primul rînd, ca o notă dominantă, megalomania, tendinţa spre gigantism, ce a culminat pe toate planurile, nu numai al construcţiilor (palate, canale, uzine, sistematizare şi diverse alte proiecte) ci şi sub aspect istoric şi cultural (scrierea de „opere" colecţionarea de decoraţii şi titluri

Scanned with OKEN Scanner

științifice). Dar nu se poate uita furia delirantă de a demola și distruge, aspect legat de figuri istorice precedente (boala lui Nero de ex.). Constatăm acum un lucru ce trebuie să stea în atenția specialiștilor: comportarea sa a fost imitată și de alții din ierarhia comunistă. Considerăm că nu este un simplu act de imitație (dintr-un anumit punct de vedere și el anormal), ci e vorba de un sindrom complex de asociere a celor bolnavi, lucru ce se poate constata și în diverse colectivități mai mici sau mai mari.

Din grupa ideilor delirante expansive (tulburări ale gîndirii) specifice psihozelor organice (senile și vasculare, traumatice, infecțioase, P.G.P. și schizofreniei) atragem atenția asupra ideii de bogăție constatate la N.C. (depuneri de mari sume de bani la bancă, nenumărate vile, adevărate palate, în care se depozitau obiecte de patrimoniu de incalculabilă valoare sustrase din muzee, îmbrăcăminte în cantități industriale etc.) ca să nu mai vorbim de cadourile oferite (de fapt cerute prin intermediari: kilograme de aur, diamante sintetice, blănuri, bijuterii etc).

Idei de reformă și paternitatea unor principii politice (comunismul și partidul, centrul vital... actul de la 23 august, versurile imnului de stat... ca să nu le mai enumerăm pe toate), de filiație (galeria marilor bărbați făuritori ai istoriei neamului); ideile de mărire, forță, frumusețe, talent sînt prezente la N.C. prin nenumărate exemple. Exagerarea a mers pînă acolo, încît imaginea sa atunci cînd apărea în presă era retușată și trucată de fotografi. Pentru ca să nu poarte ochelari cînd își citea discursurile interminabile — analogia cu Hitler și în acest caz este frapantă — textul era scris cu mașină cu caractere mari, anume comandată. De altfel, boala cu simptome identice, poate fi întîlnită și la diverse alte personalități (Stalin, Mao, Hitler etc.); este vorba de nevroză obsesivo-fobică, psihopatie-psihastenică depresiile vîrstei înaintate, debut de schizofrenie și narcisism malign.

N.C. prezenta diverse obsesii fobice: teama față de locuri și situații nejustificate, pe care nu o putea alunga. De remarcat că această stare trebuie deosebită de anxietate, la care teama e lipsită de obiect. Fobiile nu apar izolat, ci înmănunchiate, creînd o stare de teamă de aspect general (pantofobie). După cum se știe, fobiile se schimbă între ele și irupe teama de a nu apărea vechile fobii.

Printre alte fobii de care suferea, amintim agorafobia (de străzi, piețe), claustrofobia (de a nu sta în locuri închise, tunele, buncăre), fobii care l-au făcut să renunțe la rețeaua subterană pentru a fugi pe data de 22 decembrie 1989, preferînd elicopterul și mașina: nosofobia (frica de boală), cancerofobia și tanatofobia (frica de moarte).

Scanned with OKEN Scanner

Obsesiile impulsive îndeamnă individul la acte lipsite de raţiune, cu consecinţe negative pentru cel în cauză. Teama de a nu da curs impulsiei se chiamă compulsie. Datorită recunoaşterii aspectului acestor trăsături patologice, bolnavii au capacitatea de a încerca să se stăpînească, dar atunci apare o stare de anxietate chinuitoare, lucru observat cînd ţinea discursuri, se bîlbîia, sărea litere sau le pocea, dădea din mînă şi se uita la Elena Ceauşescu.

Mecanismul fiziopatologic care stă la baza ideilor delirante, după diverşi autori, ar consta în existenţa unor focare de excitaţie inertă, înconjurate de zone de inhibiţie în stare de fază ultraparadoxală, care se instalează datorită inducţiei negative provocată de focarul de excitaţie. Această inducţie negativă intensă inhibă focarele de sens contrar din scoarţă cu ajutorul cărora ar fi existat posibilitatea de a corecta conţinutul ideii delirante. De aici lipsa de critică.

Ca şi mecanismele, cauzele apariţiei ideilor delirante sînt neelucidate, dar în cele mai multe cazuri ele sînt socotite ca expresie a acţiunii a diverşi factori. Patologia delirantă nu poate fi limitată la mecanisme strict corticale, dereglările care le determină extinzîndu-se şi la regiunile subcorticale.

Colaboratorii lui Pavlov sînt de părere că în scoarţa cerebrală a bolnavilor cu idei delirante, cum a prezentat şi N.C., pe fondul inhibiţiei (în faza ultraparadoxală) se inversează sensul relaţiilor inhibitorii, astfel că ceea ce trebuia să fie inhibat se dezinhibă şi devine dominant, din care cauză în loc să apară ideea normală care exprimă corect realitatea, apare opusul ei.

Privitor la defectele de vorbire, N.C. prezente dislogii şi dislalii sau tulburări mentale ale limbajului, respectiv dificultatea pronunţării de sunete, silabe şi cuvinte, acestea fiind consecutive modificărilor de formă şi conţinut ale gîndirii, deci cu un fond mult mai profund decît ar părea unui nespecialist. O leziune cerebrală poate fi incriminată, cauzele fiind multiple. Tendinţa spre discursuri interminabile trădează un caracter isteric (hiperactivitate verbală).

Nu putem încheia spaţiul acordat ideilor delirante şi fobiilor, fără a ne referi şi la faptul că N.C. nu era în măsura să-şi reprezinte un plan sau să aprecieze o machetă făcută la scară. Îşi dădea părerea numai la scara 1:1! Şi după aceea, dacă nu-i plăcea ceva, ordona, printr-un gest caracteristic făcut cu mîna, să se dărîme totul. Este vorba de agnozie imaginativă grafică. Percepţia fiindu-i tulburată printr-un defect de integrare gnozică (de transformare a excitaţiei în senzaţie şi a acesteia în imaginea perceptivă la scară naturală) datorită unor leziuni ale centrilor de integrare.

Scanned with OKEN Scanner

Aşa cum arătam pe parcursul lucrării, N.C. a avut o personalitate morbidă deosebit de complexă, căreia i se aplică perfect afirmaţia „nu există boală, ci bolnav". Pot fi identificate la acest tarat, în afara aspectelor organice (sondă la vezica urinară datorită adenomului de prostată, diabet care are şi el implicaţii pe plan psihic) simptome ce caracterizează următoarele maladii psihice: psihopatie isterică, paranoia şi schzofrenie. Ne vom opri asupra fiecăreia din cele trei, ce formează un adevărat sindrom, cît se poate de dezastruos pentru individ, dar mai ales pentru cei din jur.

„Istericul — arată prof. dr. V. Predescu — este acel psihopat care vrea, cu orice preţ să pară mai mult decît ceea ce este în realitate. Istericul este un megaloman, dominat de aspiraţia de a atrage atenţia, fapt care determină caracterul de "poză" al comportamentului său. El are psihologia unui actor care interpretează un rol, urmărind să convingă, să uimească şi să stîrnească admiraţia, indiferent de mijloacele pe care le utilizează..."; „...este egocentric, îşi face reclamă mare din dorinţa de a se face remarcat, comite chiar crime şi delicte, foloseşte un sistem de minciuni, lipsă de potenţă sexuală...". Recunoaştem la N.C. absolut toate aceste simptome, fără nici un comentariu.

Psihopaţii paranoici se remarcă prin orgoliu excesiv, stimă nejustificată faţă de sine, neîncredere în oameni, idei preconcepute, fanatism în idei politice, pot gîndi şi comite crime politice etc. etc.

Paranoia la N.C., ca şi schizofrenia şi psihopatia isterică, a evoluat treptat, făcîndu-se remarcată prin simptome caracteristice. Psihiatrii definesc paranoia ca o psihopatie cu o evoluţie continuă a unui sistem delirant durabil, sistematizat, nehalucinator şi imposibil de zdruncinat, care se instalează concomitent cu conservarea completă a ordinei şi voinţei de acţiune. Pornirile paranoicului izvorăsc şi se dezvoltă pe baza trăsăturilor personalităţii premorbide într-o ordine şi coerenţă logică, pornind de la postulate false.

Individul are idei delirante de mărire şi persecuţie (de a fi suprimat, înlăturat, neîncredere în nimeni) ce prezintă o anumită legătură logică, realizează un sistem fără prea multe contraziceri interne, dar logica nu este peste tot convingătoare. Premisele sînt false şi nu permit critica.

Premisele false sînt constituite din interpretări şi intuiţii false ale prezentului sau trecutului, sub forma ideilor de relaţie şi distorsiunea memoriei. Critica ideilor sale este exclusă şi uneori individul poate recunoaşte că a greşit. Cel în cauză îşi poate îndeplini profesiunea, mai ales dacă nu este atins de o formă prea

Scanned with OKEN Scanner

gravă: între el și societate există un dispozitiv protector format din rude, prieteni etc. Capacitatea de judecată, succesiunea ideilor, rămîn absolut intacte, fapt pentru care indivizii conștienți de faptele săvîrșite sînt pasibili de judecată și rigorile legii.

Paranoicul refuză orice interpretare care nu-i convine; N.C. nu admitea să fie contrazis sau să i se sugereze soluții și idei ce nu-i aparțineau: tendința spre dictatură absolută. Halucinațiile lipsesc; memoria este bună, la fel orientarea în timp și spațiu, fapt remarcat atunci cînd, cu prilejul vizitelor de lucru, perora singur, fără text. În ultima perioadă de timp, se putea constata în discursurile sale o lipsă de coerență în idei, repetarea acestora și o totală deslînare a conținutului. Delirul paranoicului este contagios — menționează tratatele de specialitate — delir în doi sau colectiv. Bolnavul convinge și pe alții. Nu mai insistăm asupra acestui aspect pe care l-am mai tratat și care e arhicunoscut. Delir de (....) ideologie, de mărire (....).

Psihopatia paranoică este caracterizată de patru simptome principale, care toate au fost prezente la tabloul clinic oferit de N.C.:

1. Supraaprecierea persoanei proprii (orgoliu, narcisism).
2. Disprețul, minimalizarea importanței și valorii celorlalți.
3. Apariția unor erori de logică în gîndire (goana după argumente, detalii, încăpățînare).
4. Lipsa unei suplețe adaptative socio-profesionale.

Psihoza schizofrenică se caracterizează prin două teme majore în jurul cărora individul prezintă idei delirante:

1. Persecuții (teama de omorîre și îmbolnăvire);
2. Supraaprecierea propriei persoane (sau a ideilor sale politice, religioase, mistice etc.).

În general, N.C. a prezentat simptome mai puțin caracteristice ale acestei maladii, în comparație cu cele precedente.

În evoluția bolii sale nu trebuie omis aportul direct al Elenei C. ale cărei trăsături erau identice. Împreună, cei doi au dezvoltat un sindrom binecunoscut de psihiatri, nebunia în doi, fiecare menținînd sau amplificînd tulburările de comportament ale celuilalt[1].

Pentru faptele sale ce stîrnesc invidia altor tirani cunoscuți de istorie, a fost judecat și condamnat în ziua de 25 decembrie 1989. Menționăm că din punct de vedere medical, paranoia nu conferă celui în cauză absolvirea și iresponsabilitatea faptelor sale, respectivii fiind perfect conștienți de ceea ce săvîrșesc.

[1] Dr. C. Maximilian: Patologie și putere, România Liberă, 24.02.1990, p.2.

Scanned with OKEN Scanner

ISBN 973-39-0166-0

Scanned with OKEN Scanner